

શ્રીઆગમોદ્ધારક ૫૫ ભા ૧૦
 જમોડત્યુ જ સમણસ્સ મગવયો મહાવીરસ્સ
 તપાગચ્છીય મહાઆવધાની
 શ્રીમુનિસુ દગ્ગસુરિવન્કુત

ઉપદેશરત્નાકર

તથા

આગમોદ્ધારક આચાર્ય
 શ્રીઆનન્દમાગરબૂઝીશ્વરના પ્રગિય

શ્રીચન્દનમાગરજી

મહારાજે કેહેલો

ભાવાર્થ

૬

પ્રકાશક

શ્રીજૈન પુસ્તક પ્રચારક મંસ્થા

પ્રથમ, આગતિ નંબર ૫૦૦]

વીરસવત્ ૨૦૫૫]

[મુદ્રા ૩૧ ૫-૦-૦

[વિક્રમસવત્ ૨૦૦૫

પ્રાપ્તિસ્થાન
શ્રીજીનાનન્દ પુસ્તકાલય
૧૦૫૧૫૨ મુરત

અનુક્રમણિકા	
મ	પૃષ્ઠ
પ્રામ નિમ્મ	૩
પ્રકાશકીય નિમ્મ	૪-૮
ભૂમિકા	૧-૮૨
માનવિય	૯૩-
શુદ્ધિપત્ર	
ઉપદેશગત્તાકર મૂળ તથા ભાવાર્થ	૧-૧૦૮
પરિચય ૧-૫	૨૦૨-૨૦૫
આગમોદ્ધાનકની નવા કૃતિઓ	૨૨૩-૨૨૮
આગમોદ્ધાનકની સાહિત્યમેના	૨૮-૨૭
આગમમદિગની પ્રશસ્તિ	૨૮-૨૯

મુક
અપકલાન ગીરધરલાન જગીનાલા
“જિમિ” પ્રી દગી ડાસરીય મુરત

तीयाधिराज-श्रीसिद्धशत्रोयश्रीवद्विमानजैनागमन्दिर
 श्रीसूर्यपुरीय-श्रीवद्विमानजैनागमन्दिर
 मर्यापक श्रीरिजयदेवसूरतपागन्धुसम्भव
 आगमोद्धारक-आगमदिव्यकर-

श्रीमान् जानन्दसागरसूरीभवर ।

प्रामाणिकम्

१ यद्यपि जयमिरीत्यादिपञ्चद्वितगाध्यामु तृतीयभागादिषु पदानां यद्यचिन् यत्रचिद् विपर्यासोऽस्ति परमादिपदस्य समानं स्थानं समा एकत्र धत्ता ।

२ अत्र निर्दिष्टे प्रथमद्वितीये तटे आद्यमध्यमतटनामाया स्त्रोपश्रदीकाया विवृते, तृतीय तु तत्र अपरमतटनामश्च मसृजत-
प्राप्तनामाया युक्तगाथात्मन सुगममिति कृत्या न तत्र विवृत-
तता विवृतमुपदेशरत्नाक्रममादृत्य प्राग् मुद्रणस्य कृतत्वात् तत्र
न तमुद्रित, ततस्त्वृतीयतटस्य मुद्रण नूतनमेव तदुद्धारार्थमेव
कृते प्रवृत्ते प्रयत्ने प्राग्मुद्रितयोः प्रथममध्यमतटयोर्मुद्रण-
स्यरण्डाथ प्रथमस्य ।

३ अकारादिप्रमे निरूपणामपि तटगतगाथानां विहिताऽ-
नुक्रमः, न च प्राग्मुद्रिते द्वयोरपि मुद्रितयोस्तटयोरन्वय-
कारादिप्रम ।

४ अत्र त्रेषुचित् तरगेष्वशापरपद्यायेषु मूलाद्वर्णपिथया या-
गाथास्तासामनगणायानेकत्र वृत्तो धृता गाथा परा तासु च
काञ्चिद् विवृता अपि सन्ति ।

५ विवरणपुस्तकषु त्रयशाना भागास्तरङ्गेति नाम्नाऽऽख्याता

६ अत्र त्यक्कारान्त्रिकमन्त्राणामपि तटानां वृत्तोऽस्ति ।

७ यावे चत्वारोऽष्टा द्वितीये च चत्वारोऽष्टा
तृतीय तु तटेऽष्टाष्टा, पञ्च षोडशाष्टात्मनाऽप्य ईध इति ।

પ્રકાશકીય વક્તવ્ય

ઉદ્દેશ—અ.ના. ઉદ્દેશ પગ્મ ઉપકારી આગમોદ્ધારક આચાર્ય દેવ શ્રીઆનંદસાગરમૂર્તિચરણ મ. ગિરજાની સત્તાદ મુચના અનુમારે બ. ૧ પ્રાણીન તિરકર માદિય બદાર પાલ્લવો છ

નામ—તે અનુમાર અમારી શ્રીજીન મુખ્યક પ્રચારક સરથા આગમોદ્ધારકસમૂહના બાળી તરીકે જી. ૧ લુદા પ્રકથનો કરી ગી છ તેમા આ ઉપદેશગત્તાકર મૂળ તથા બાનાર્થન આગમોદ્ધારકસમૂહ ભા. ૧૦મા તરીકે ના. ૧ પાડે છે

પ્રકાશન—આગમોદ્ધારકશ્રીની દોઢ એક વાંચી તમિષન ૧૧૮૬-૨૨૨૮ હા. ૧૧ છતા તેમને કરેની મા. ૧ની ઉપાગના તેમનીતેમા જ લીનતા બતાવે છે આથી એક મુખ પરિગમ એ આચાર્ય કે મુરતના આગમ મૂરગચ્છનો બ. ૧૦ કે ને દા. ૧ ઉમરનાડી પાંચ નાવના દેરાસરમા છ, તે બ. ૧૨ની દાયપોથીઓ ફરવતા અ. ૧૨ તટ સંપત્તિની ઉપદેશ રત્નાકર મૂળની દાયપોથી એછ તે એછને તેમને અન્યત આનંદ થયો કરેલો કે ભા. ૨૧ ના અથાક ૨૧મા તરીકે અ. ૧૬૭૧મા સ્વોપન મીકામુખા ઉપદેશરત્નાકર તેઓ રીએ મ. પાલિત કરેનો. નેના પ. ૨૩ ૧મા આ. ૧૦ “અપરતટ મુગમત્વાત્ ન ચિધિયતે” એ ઉપરથી એ અથના ઉપોદધાત (૧. ૪)મા જોતે તે અનુમાન કર્યું હતું કે આ અથનો અપર તટ હાવા એછએ તે ૧૧ મા. ૧૦ તે વખતે તેઓશ્રીએ અન્ય ભા. ૧૦મા ૧૫ તપાસાવેનું પણ પ્રાપ્ત થયે. ૧૧ તે આજે પ્રાપ્ત થા. ૧, તે તો અધિક આનંદ ની જ વાત થા. ૧ એ વાઈએષુ છે.

તેની સાથે માથે વિચાર થયો કે સનિદરચોત કરીને જોમજો સધમા સાતિ કરી છે, જોઓએ સ. ૧૧૧૧ની બિરુદ પામ્ણ કર્યું છે, જોઓએ મુ. ૧ મ. ૧૧૧૧ને જોકઓ આક દાય પ્રમાણે ૧૦ મોકલો દે. ૧ તે મુ. ૧૧૧૧૧૧૧૧૧ મ. ૧૧૧૧ની આ. ૧ અનંદ દ. ૧૧૧૧ કૃતિ

અ ગર સુધી કોઈ લાલરમારી સપૂર્ણ મળી નથી, તેને અપ્રસિદ્ધપત્રે
રહી જશે તો અથ કમે કમે હુમખાઈ જઈ મારે તેની પ્રતિજ્ઞા માર્કપત્ર
રીતે વધવી જ નેમજી

વળી તે પાલુ વાત થઈ કે આજી ઉપદેશ ॥ મારે જમ પ
અસા ૧૭ મુ અથ જો કારાઈ સંજિત ગાર પાડવામા આવે તો જન્ય
જીવોને પચુ લાભ મને તે દેહને પાર પાડવા ઉપદેશનનાં મૂળ
તથા ભાનાઈ દર્શક પ્રમથન કરવામા આવ્યો છે

હાથપાથી-પ્રમાણ-આ દાયોથી મુરજના આગસર ૧૭ ના
ઉમરના ગીમા જેવા જ ગાડાડાન ડની પ્રત ન ૧૭ જી છે
તેમા પન ૧૦ છે ફેક પન જનને જાણુએ વખેન જે ફેક જાણુમા
૧૭ લાકનો છે તે પનની લગાઈ ૧૦ ફેક છે તે પન ૧૦૫ જા હવ
છે આ પ્રતે ઉપાધી આ અથ તૈયાર કરવામા આવે છે પન
ઉપરના આ ૧ જો મરોડ જોતા એમ અનુમાન કરી સમય કે તે
મોતમાં રાહતી જ આતમા લખાવેલી લાગ્યોથી રમે

મેસડોપી તથા ભાવાઈ-પરમ તારક ૩૨૨ થી ૥ આ
દેહને પાર પાડવા મારે મુરિજન અનસા ૧૭ જી તે હથ પા ૥ ૥
લાયો રીતી મેસડોપી અને ગીતો આજી તથ પ્રથમના આન તક
ઓ મધ્ય દટનો કારાઈ કો આનેની મર કોઈ માર જમ
ઉપર અથમા નજારેની વિદિષ્ટ વાનો પજુ મલપમા સમજવી અને
૧ ૧૨ પંકી આ રટનો પચુ કારાઈ ક્યાં જ રે પી તથ પરમ તારક
શુરૂ થીને તેમજ આવાઈ મ ૧૨૦ શીમાલિધ્યમા ૧૭ મુનિ મદાગતો
પછાને ખુનામો જાયો એ રીતે મેસડોપી તથ કારાઈ તંત્ર
જ વામા આ ૧ છે પ મ તારક ૩૨૨ થી ૭ આ અથ ૧ મૂળની ૧૨૦
કોઈ જાણે તા પી ગાવા કૃપા કરી હતી

મુનિ-તેનુ મુનિ હાર જત્ર ૧ ૮ મિમીનિગપેગમા
મુનિ મારગ ૨૫ ૧૨ ૧૨૨ મારગની માર હથ ૧૧ અનુસાર

ધણી દેખી મુદતમા શર થયું અને તેનું પદ જોવાનું કાર્ય મુનિરાજ
જયનરિયજી તથા ક્ષેત્ર કંઠસાગરજીએ કર્યું

આ અચનું પ્રાસંગિક પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીએ લખી આપ્યું હતું
તે પૃ ૨મા આપ્યું છે ઉપગ્રન્થનાકરના કતા, તેમની કૃતિઓ અને
તેના વિવન મ પૂર્વ ગીતે પ્રોમ્ત હીરાયા । સ્થિકત્વસ કાપડિયાએ
જમિકામા ચર્ચો છે તે જમિકા ત્યાર બા. સામગિયુ પછી
મુળ તથા ભાવાર્થ, ત્યારનાદ પરિશિષ્ટ પટેનામા ટીકાકારે આરેલા
અવતરણોના બાધ અસા પર્ગિશિટ બીજામા ટીકાકારે આદિમા
કરેની પીઠિકાના આદ્ય પદો આપ્યા છે અને ત્રીજા પર્ગિશિષ્ટમા આ
અથમા આવતા વિગે । નામા આપ્યા છે તે નામો આગમોમા કયા
કયા મળી શકે તે માટે પદ્યુ આ અચનુ પન પછી નામ અને તે
પછી પરમ તારકે ગુરુદેવશ્રીએ તારવની નોધ ઉપરથી આગમોના નામ
આપવા પૂર્વક પત્રોના અંક આપ્યા છે અ । ગુરુદેવશ્રીને મળી આવેતુ
સંતિકર્યોત્ત કે જેની નોધ પ્રશમરતિના બ્યાખ્યાનોના ઉપોદ્ધાતમા
અને ગિદ્ધ્યક વર્ ૧૧ અંક ૮મા તેમજ સચપ્રમગ વર્ ૧૮ અંક
૧૦મામા કરવામા આવી છે તે સંતિકર પરિશિષ્ટ ૪મા આપવામા
આપ્યું છે કારણકે આ સંતિકર્યોત્ત પન તેમની જ—મુનિમુદર
સૂરિ મનારાજીની જ કૃતિ છે

સંતિકર્યોત્ત—સુગ વાચક નવમ્ભરના અને જોતમરનામી-
રામ વિક્રમસવત્ ૨૦૦૩મા જાનેચ્ચદ રામચંદ તરેથી ગનાર પા
વામા આવેલ કે નુ સપા. ૧ પગ તારક ગુરુદેવશ્રીએ કરેતુ તેમા
સંતિકર ની ગાથા ૧મા ગુરુદેવશ્રીએ મમ પાદ જોષ્ઠએ એમ કરી જે
મમ પાદ ધારેના તેજ પાદ આ પ્રતમા છે તેથી આ નાની મરખી
કૃતિ મદરવની મણી અત્રે ઉ નેખ કરીએ છીએ એ સ્તવ રચાયા
પડી ધણી જ દેખી મુ તમા કર્તાના દાથે નખાયુ દોષ તેરી ધાગના
વાળુ છે કારણ કે સમાપ્તમ્ અને જૂતમ્ એમ લખી પરમ ગુરુ

શબ્દ કહી પોતાના ગુરુ સોમનુદ્રચૂરિ મહારાજને સબોધીને
લિખિતમ્ એમ લખ્યું છે તેથી તેમના પોતાના હાથનું લખેલું હોય
તેમ માનવાને કારણ છે તે ૧૪૬૭ના ફાગણ માસની કૃષ્ણ પચમીએ
લખેલું છે આ મમન તેમના વિદ્યમાનપણાનો જ છે આ ૨૧
ને પુષ્પિકા—

“इति श्रीशक्तिनाथजिनम्नयन समाप्त कृत
श्रीपरमगुरुश्रीसोमसुन्दरचूरिशिष्य श्रीमुनिसुन्दरचूरिभिः ॥ स
१४९७ वर्षे फल्गुनमासे दयामपचम्या लिखितम् ”

પરિચિ ૬ પમા ઉપદેશરત્નાકરનો મૂળનો તથા મૂળમૂલ અવત-
રણનો અકારાદિકમ આપવામા આવ્યો છે ત્યાર પછી આગમોદ્ધારક ણી
ત્રણ 'કૃતિ'ઓ આપવામા આવી છે તે કાચા ખરડામા રતી તે
ઉપરથી છપાયા છે આના પૃ ૨૧૭-૨૨૮ સરસ્વતી પ્રેમમા છપાયા છે

પ્રેરણા—આગમોદ્ધારકની અનહદ પ્રેરણાને આભારીજ આ પ્રકાશન
છે તે તેઓશ્રીનું સંસ્કૃતમા આપેલું 'પ્રાગમિક' જેતા જાણામે આ
અથના છેડે તેઓશ્રીની માહિલ-સેવા' કે જેમા તેમની સંપાદિત
કૃતિઓ, તેમના રચેના મુદ્રિત મથો ને સક્રિત મુદ્રિત મથો છે તે
સુરતના શ્રીનૃસિંહજીના તાપાચાર્યાશ્રમમા દિરની ભમનીમાં
નાણુક શ્રમમા તેમની પ્રતિકૃતિ, તેમના ઉપદેશથી બધારાએદ બે
મરિના હેખાવપૂર્વક તે નામથી આપવામા આવી છે તે અથનું
નામ આદિ આપવાપૂર્વક પૃષ્ઠ ૧ થી ૧૭મા છપાઈ છે ને
હ્યારે બાદ તેમના રચેના સંસ્કૃત-પ્રાકૃત મથો કે જે ત્યાં હાથપોથી
તરીકે મૂકવામા આવ્યા છે તેના અકારાદિકમે નામ બાધ ગદ્યપદ્યાદિ,
અયામ, રમ્યાસવત, અને શ્રીજૈનાનંદ પુસ્તકાલય (સુરત)નો નજર
આપવાપૂર્વક પૃષ્ઠ ૧૮થી ૨૭મા છપાયા છે ત્યાર બાદ ઉપર જણાવેલા
તે જ આગમમદિરની ગુરુદેવશ્રીએ લખેલી, શિનામા કારેલી સંસ્કૃત
મશસ્તિ આપી છે તે પછી તે જ આગમમદિર માટે જમીન બેઠ

આપનારનો લેખ ને મહિરની ગળરાની પ્રશન્તિ આપી કે' આ રીતે
આ અથ પૂર્ણ કરવામા આ પો છે

મુદ્રણી—આ અથના કર્તા ॥ તથા પરમ તારક ગુરુદેવશ્રીના
તો અમે સમગ્રી છીએ ૪ વર્ગી અમને જાણવા માટે સનાદ આપનાર
તથા ભાવાર્થ પ્રેરવા માર્ગે પ્રેમકોષી કરી આપનાર પ્રેમ નેધ
આપનાર અને પારિશિષ્ટ પ્રેર તેમાર કરી આપનાર આ બૃમિકા લખી
આમાર વખેરે અમારા કાર્યને મદદ કરનાર ફરેકના અમે સમગ્રી છીએ.

દ્વિમાપના—આ અથ મૂળ 'ઓ ભાવાર્થ' મહિત 'યથાશક્તિ,
યથામતિ યથાશાનન દ્વારાએ શુદ્ધ કરેલા હતા કેાઇ જગ્યા ઉપર
સ્થાવના રહેવા પામી દોષ તો સુગ્રામ્યકો ને અમને જાણાવશે તો
અમે તેનો બીજા આરતિમા યથાયોગ્ય મુદ્ધાગે કરીશુ અમ્નુ

ગોપીપુરા
મુગ્ધ
૨૦૦૫ અ. ૧૩
શુ ૧૧ વારે મુદ્ધ

નિ.
પ્રકાશક

ભૂ મિ ઠા

(યે ગ્રા. હીરાલાલ ર કોષ્ટિયા એમ એ)

ઉદ્ભવ—સદ્સારધાની' પ્રખરવાદી અને ગુરુગુપ્તરામી શીખ
કવિ મુનિમુન્દરસરિએ સસ્કૃત-પાઠશાળા રચેના ઉપદેશરત્નાકર
(ઉનએસરયજાપર)નો અપર તટ આમોદારક જ્ઞાનાચાર્ય શ્રીઆનન્દ
મામરસરિજીને યોગ્ય વખત ઉપર મળી આવ્યા હોય અને એથી
એમને અતિશય આનંદ થયો હતો એ હવાવવાની એમની હાવના
ઉલ્લેખ જાતી અને એના પરિણામરૂપે પ્રસ્તુત સસ્કરણની યોજના થઈ
આ મસ્કરણમાં 'જાતીતીર્થાવતાર' રૂપ પદિકા-તટને ઊડીને એના
પછીના પ્રાચ્ય તટથી શરૂઆત કરાઈ છે વળી રેખવતરણરૂપ પદોને પશ્ચ
અપર તટવાળી દાઘપોથીમા સ્થાન અપાયુ નથી એટલે એ પણ અહીં
જતા કરાયા છે અતમા અપર તટ પ્રથમ વાર રજૂ કરાયે છે મૂળના પદો
એનો અથ હાવાર્થ અને કેટલીક વાર સ્પષ્ટીકરણ અપાયા છે આ
સ્પષ્ટીકરણનો આધાર ઉપદેશરત્નાકરનું સ્વોપજ વિવરણ છે અપર
તટ સુગમ હોવાથી એનું વિવરણ અપાતું નથી એમ કતાંએ-
મુનિમુન્દરસરિએ જાને કહ્યું છે (જો કે કવચિત્ એ અપાયુ છે)
એટલે એનો અર્થ બેસાડવાનું કાર્ય અનુવાદક મનાસમે કરી એના
અર્થાંજને ઉપજૂત કર્યાં છે, એમ કહી સકાય

પ્રયોજન—ઉપદેશરત્નાકરની મનોરમતા અને ઉપયોગિતાથી
દુ આકર્ષિત હોવાથી તેમજ મુનિમુન્દરસરિના જીવન-દત્તાન્ત અતિ
શય સંક્ષેપમા કે વિસ્તારથી રજૂ ન કરતા મધ્યમ સ્વરૂપે આનેખ

૧ જુઓ પ્રશમરસિ અને સંખ્યકારિકાની મારી ઉત્પત્તિ (પૃ ૮)

૨ જુઓ પરિશિષ્ટ ૧ (પૃ ૨૦૬ ૨૧૦)

૩ જુઓ કે જા જે ૫ સસ્થા તરફથી સ્વોપજ વિવરણ
ઉપારેક ૭ ૧ અવતિ (પૃ ૨૩૧આ)

વાની માગી અભિનય દોષથી અનુવાદકની તેમજ પ્રદર્શનની વિરમિતી સ્વીકારી હું આ બૃમિદા તૈયાર કરવા પ્રતિત થયો છું અને મારે અનુવાદકના કાર્ય વિષે કંઈ કહેવાનું નથી આથી તે સૌથી પ્રથમ ઉપદેશ-રેખાકરનો અને ત્યાજ માદ એના પ્રતેષના છાંતરણ-તનો—અમની અન્ય કૃતિઓનો પરિચય કરાવવાનો રહે છે આ કાર્ય મારે માટે અગમ જનાનારુ પ્રાર્થ વિશિષ્ટ સાધન હોય તે તે અધ્યાત્મ-કલ્પદ્રુમનો સ્વ મોદનના નીચર આપણે જે વિનાયક અને વિમુક્ત પ્રત્યક્ષગી-પરિચય નામનો ઉપોદ્યાત મુજરાતીમાં લખ્યો છે તે છે

મર્યાદા અને વિગિના—સાચકર્મ ઉદ્દાગવાતિએ એના (એનામ) ભાષ્ય અને સિદ્ધનેનગણિકૃત 'ભાષ્યાનસાગિની' નીકાથી વિમુક્તિ તત્ત્વાર્થાધિભમૂન (લા ૨)નો અગ્રેષ્ઠ ઉપોદ્યાત માગ અન્યામને દલીલ કરવા માટે જે યોગ્યો સારે, એને સુમદ્ય કરવામાં જમ એના મુદ્દાની વિવેચનની ઉજરાતી પ્રત્યાવના મને પ્રેરક અને સદાચક બની હતી તેમ આજે આ દેસાઈ ત ઉપોદ્યાત મો છે આદને અરો હું, પરોપણી છું અને જે માટે, હું તે તે નેષક અને પ્રકાશક મહાસયનો આભારી છું

સ્વ દેસાઈને અપરેતદ જોવા જાણવાનો પ્રયત્ન મર્યાદા ૧૯૦૧ વિગિના નિદેશનરગિણીના પ્રથમ પ્રકાશક કેટલાક સ્તોનો માટે પણ તેમને માટે તે આજ પરિસ્થિતિની જોડેને ખાસ કરીને આ જે જાણનો વિરોધ કેટલુંક લખાણ રજૂ કરવાનો સુયોગ મને સાપડે છે દેસાઈકૃત ઉપોદ્યાતની મહત્ત્વ અને, મારી બૃમિદાની સહકરનામ જે છે આ વિશિષ્ટતાઓ ઉપરન મૂળ અને વતિના ભાગ-જોડ

૧ નામ કરતી વેળા જરૂરની પ્રસ્તાવનામાંની જાત વિચારબોધ દોષનું નિવારણ અને મારા ઉપોદ્યાતને સમૃદ્ધ જાણવા માટે આ પ્રસ્તાવનામાં નહિ અસરેલી જ મતેનું નિવેદન-સુદિએલી પૂર્વિ એ જે કાર્ય મ કર્યા હતા

ઔપેશિક સાંનિત્યની કપરખા અનુયોગ-અનુદય ધ્યાનિ વિરોધ જે અતી કડવા ધર્મ હું તેને ઉપર્યુત્તર ઉપોદ્યોતમા સ્થાન અપાયેલું નથી.

મૌલિકતા—અચારે તીર્થ કરો પણ—કેવનગ્ગનીઓ પણ એમની પૂર્વે ઘર્ષ ગયેલા નિનવગેએ કહેલું જ નહે છે અને જેનું વિગુવવરા પોતાની જાતને અન્યથા ન કરતા 'સમાદક તરીકે ઓળખાવ છે સાર માગે જેવો સ્વત્પત્ત અમુક અમુક વિચારો કે અમુકની સકનના એ મારી જ રમૌનક સપતિ છે એમ કહેવાનું હું માન્ય કમ ખેડે ? આત્મેતનિનગરક સાંનિત્યની સાચા મેવા કળાગ પોતાની અમૂલ્ય કૃતિનો અસત પણ નામનિશાન દર્શાવે વિના કે આખારે માનના વિના અપ જન ઉપયોગ કરે તો તે તરફ કદી લક્ષ્ય ન જ આરે કોનરા એ અન્યના કામમા આવ્યા બદલ મળી શકે. સમ્યક્શિષ્યની

૧ ડુઓ તત્ત્વાર્થાધિગમસૂત્રની સખચકરિકા (પ્રો. ૨૨) નાં બંદી ઉમાસ્વામિએ આ મંથને અદ્વૈતજ્ઞાને એક અમરના સમદર્શન કહે છે

૨ ૭મને પોતાના હખાખને બેસાતે મિતિ કહેવાને જે બહાલપાનો માહ દોન-દુરાધક દોષ તેના જાપનમટે ન્યેયમ નરી (૫. ૧)મા નીચે મુજબના જે ઉદાહરણ આ છે તે વેદ ખ્યાલ આપ્યો કે

“કુતા યા વૃત્તન વસ્તુ યયમુન્નેક્ષિનુ ભમા”

વસોદિમ્યામરૈચિત્ર્યમાગ્રમય વિચાર્યતામ્ ॥”

૫ ૧મા નીચે પ્રમાણે ઉદ્દેશ છે -

“આદિમર્ગાત્ પ્રમૂલિ વેદવદિમા વિદ્યા પ્રવૃત્તા, સદક્ષેપ-વિસ્તરવિવચનયા ॥ તાસ્તાંસ્તથ વર્તુનાચક્ષતે”

પ્રમાણભીમાનાની રાજપદ્મ કૃતિના પ્રકાશમા મહિકાવલવેજ હેમચંદ્ર સરિએ પણ આજ બાજબ ફળી છે અને જે નરા મિતિવાને નામે દો - પોથી રીતે બદલાવવાસી ખબર લીધી કે

અંગેનાએ મામાન્ય કાલિના પરતુ બુદ્ધિભાગમા સમૃદ્ધ વિદાનો પેકી કેટલાને આવી ઉત્તમ મનોદસા સેવવાનું મહાભય નેપ ?

દેમાધૃત ઉપોદ્ધાતમા અપાયેલી બાળનેને બને બનતી તપામ કરી પૂર્વાપર અનુમધાન વિચારી આ ભૂમિકાનું કાર્ય નું આમગ ચનાતુ છે

ઉપદેશનો પ્રભાવ—સમારમા મનિન ભાવને વખતે પરિભ્રમણ કરનારા બોને સદુપદેશ મળે તો તેઓ મન્માર્ગ મદભુ કરી આ મો ન્નતિ માધી શકે એકસર મો શુદ્ધ ઉપદેશનો પ્રભાવ અદિતીય છે મદયુધ્ય સુખ અને જ્ઞાનરૂપ ત્રિગુણે એક ચર્ચીમા મિદ્ધ કરવાની કળા એ ઉપદેશરૂપ ગુરુ પાસેથી મેળવી શકાય તેમ છે એ મળે તો રાગાદિ શત્રુઓ ઉપર વિજય અને મુક્તિરૂપ લક્ષ્મી (વત્સલ) મળતા વારે ન લાગે આ પ્રકારના વિગ્ર પ્રભાવવાળો ઉપદેશ સુભોધક રીતીમા અને બાળ જ્ઞાનેને ખબુ સુપરિગત એવી બાળમા બપારે રજૂ થાય ત્યાર એતુ મૂલ્ય અનેકગણુ વધી જાય એ સ્વાભાવિક છે

આપદેશિક સાહિત્ય—સત્યદર્શી તીર્થશ્રવતઃ વિશ્વને ઉત્તમ બનાવવાની ઉત્તમ ભાવનાવાળા હોય છે એટલે એઓ સ્વબીજ અનુભવપૂર્વકનુ માર્ગદર્શન કરાવી શકે છે આ માટે એઓ વાખીને ઉપદેશ કરે છે એમના પ શિષ્યો આ વાખીને દુઃખગમ રીતે ગૂચે છે નૈઃ આગ્રમેનો વિચાર કરીશુ તો નજારો કે મ લીરસ્વામીના, અનન્ય ઉપદેશનુ અનેક આગ્રમેમા ઓછેવતે અમે નિરૂપણ છે હાજા સમનાય અને પાળજનદયા જેવા આમમમા પમ્ આકક્તરી રીતે તો આ જ બાળતની પ્રેરણા છે ઉત્તરેશ્વરજીવા અને હમરેયાલયથ જેવા આગ્રમે મુનિવરોને અને ઉરાગમ સદ્ અમરોપામકાને મનમ્ -ભવને માર્ગક કરવાની અનેક ઉત્તમ ચાવીઓ બનાવે છે આમ આપદેશિક સાહિત્યના ચૂન જૈન ઉપન્યસ સાહિત્યની દૃષ્ટિએ આગ્રમે જેટલા તો પ્રાચીન છે જ ઉપદેશને મુખ્ય વિષય બનાવી એને અગ્રે મ્વતઃ કૃતિઓના સંગ્રહને આગ્રમેના પ્રબુધન-કાવમા સ્થાન હતુ કે

કેમ એ વિચારવા જેવી બાબત છે. ધર્મદામગ્રંથિએ ૧૬૪એ સમાધાન
(ઉપદેશમાના) નામની કૃતિ પાછળમાં ૫૪૪ પછીમાં ૨૫૧ છે. આ
ધર્મદામગ્રંથિને કેટલાક મહાવીરસ્વામીના સિષ્ય મને છે, જ્યાં
કેટલાક એ વાત માનતા નથી. આવી પરિસ્થિતિમાં નિર્વિવાદ દર્શાવત
તરીકે કે બવવિરોધચરિત્રી ઉર્દુ હરિભક્તચરિત્રી કૃતિ ૨૬૪એ સપ્ત
(ઉપદેશ) નો ઉત્તેજ કરીશ. આ કૃતિના નામમાં ૫૫૫ ઉપદેશ
શબ્દ ગૂંથી સેવાયો છે. આવી અનેક કૃતિઓ છે તેમાં ઉપદેશ-
શબ્દનાકરની પૂર્વે રચાયેલી કૃતિ તરીકે વિ. સ. ૧૧૭૮માં ૨૨૭
સચરેલા 'સૌરીરપાષી' મુનિચન્દ્રચરિત્ર ને ઉપદેશાનુતક્રમક,
ઉપદેશ-પદ્ધતિગ્રંથાદિ કવિમહાત્મ્યાર અમરોપાસક રચાસક
કૃત ઉપદેશ-કદલી, 'મવધારી હેમચન્દ્રચરિત્ર' એવી અને સ્વોપન
રતિથી વિદ્યુતિ ઉપદેશમાના વાને પુષ્પમાના, ધર્મદામગ્રંથિ
ઉપદેશગતી વાને મહાપુરુષચરિત્ર અને જયગેખ્તચરિત્રે વિ. સ.
૧૪૩૬માં રચેલ ઉપદેશચિન્તામણિ કુ. નોપુ. ૫ ઉપદેશરતનામની

૧. આવી એક તાલપરીય પ્રતિ. સ. ૧૩૩૪માં લખાઈથી છે. આ
કૃતિ મોટા કાવાળી નવા કેટલાક વર્ષ ઉપર સાંજીનો અને મહિલાનામાં
લેવાની હતી. આ કૃતિ ઉપર વધી કેવચરિત્રના ગિય રત્નપ્રમુખિએ
કોપક્રાંતિ નામની સરૂત રતિ. વિ. સ. ૧૨૩૮માં ૨૫૧ ૭ નેમાં
એમજે સિદ્ધિને જ્યાં જ્યાં નૂદામણિ રચા છે અને જ્યાં સિદ્ધિએ
ઉવએમમાના પર રચેલી રતિનો ઉલ્લેખ કર્યો છે. આ નિદર્શ તે છે.
સ. સ. ૬ (પૃ. ૧૮૫-૧૮૬) પ્રમળે ઉપમિતિભવપ્રમ આકથાતા કરનાર
નિદર્શિ છે. ૭ મજે શ્રીચન્દ્રચરિત્ર પાછળ ચરિત્ર એકને એ (મુખસવત્)
૫૬૮માં જર્વાત્ વિ. સ. ૮૭૪માં સર તમારું જ્યાં દિગ્ગમે ઉવએમમાના
લખર વચ ૭૭૧ી તે પ્રાચીન અભ્યાસ

૨. આવી મહિલી મો જુનો અને પાના-૪૫૫૫૫૫૫૫૫૫ (સી)ના
બીજા જડનો મારો અથેષ ઉલ્લેખ (પૃ. ૨૩-૨૪)

૩ એમજે વિવેકમલરી ૨૫૧ ૩

૪ એમજે વિ. સ. ૧૩૬૧માં પ્રમળ પથિતામણિ રચેલું

પત્રી રચારેની કૃતિ તરીકે દુ. થેડીક ગણાવીશુ રૂ. ૧૫ દિરગમિએ
 વિ સ ૧૫૧૬ પૂર્વે રચેલી ઉપદેશતરંગિણી ૬૦૬૬ મગિએ
 વિ મ ૧૫૫૫ મા રચેલી ઉપદેશતરંગિણી, ૧૫૦૩ મા
 મામધર્મગિએ રચેલી ઉપદેશમપતિ નિજનપદ્મીયગિએ રચે
 ઉપદેશપ્રાસાદ અને ન્યાયચાર્ય યગોવિ-યગમિમૃત ઉપદેશસરલેસ
 (ઉપદેશરસ્ય) અને વિ સ ૧૭૮-મા ક્ષાત્રવિમનચૂરિએ રચેનું
 ઉપદેશશાસ્ત્ર - નોંડુ છે

આ ઉપદેશ અનેક જીન યાજ્ઞો અને રૂઢા રોનો પાસ ઔપેસિક
 સાંલિત્તમા મમાવેશ થાત છે

આ ઉપદેશી જોઈ સમજે કે ઉપદેશરત્નાકરની ગણના એ
 એક તરફથી જ્ઞાયાનની પ્રથમની પ્રમાણમનુ હકનમ રીતે
 પાનન છે, અને ખીજી બાજુએ આ પ્રથમના પ્રથમ રચવાની પ્રેરક
 ખૂમિકા છે

ઉપદેશરત્નાકર (ઉપદેશમગ્યણાયર) અને એની એપાધ વૃત્તિ

નામ—અન્યકરે પોતે આ અન્યનું નામ 'ઉપદેશરત્નાકર'
 કર્શા ૩ છે જુઓ પીઠિકા-તટનું ૨૧મું પથ

નિહાજ—આ પ્રથમે રત્નાકર અર્થાત્ મધુર્તી ઉપમા અપાધ
 કે એટલે આપણા હારત શ્વેતરાજા ટપ્પીપને ફરતો જે નરમ
 સમુદ્ર છે તેને અમે જેમ જગતી તટ અને તરંગ વિચારાત છે તેમ આ

૧ આ 'મણહ જિજ્ઞાણ'ની થતિ છે

૨. યા ત. કુમારવાવપરિબોહ (કુમારપા-પ્રતિભા) યિ ઉપદેશાત્મ
 (didactic) તિ ગણ્યાત છે

ઉપદેશદારા ધર્મનું નિરૂપણ કરનારા મુદ્રાપી મન્યને- ઉપદેશરતનારને
અને પણ આ જાગૃતો ધગવી શકાય તેવી રીતે એના વિભાગો એના
કર્તાએ યોગ્ય છે 'લવણ' સમુદ્રનો પહેલો ભાગ અગમ્ય છે અને
એનું પ્રમાણ ૬૫૦૦૦ યોગ્ય છે એનો વચનો ભાગ ૧૦૦૦૦
યોગ્યનો છે અને છે'નો ભાગ પહેલા ભાગના જેટલો છે એવી
રીતે આ ઉપદેશરતનારને પીઠિકાએ સંસ્કૃતમાં રચાયાના ૨૬ સ્તોક
પ્રશ્નો જગતી-તીર્થાવતાર છે એના પછી પ્રાચ્ય તટ તેમજ વ્યાધ
અધિકાર તરીકે ઓળખાવાનો પ્રથમ તટ છે એને ચાર અંશ છે
અને એમાં ઓગળવા તરંગો છે પ્રથમ અંશમાં સ્તોક બાર છે પણ
તરંગ તેર છે બીજા અંશમાં તો જેટલા સ્તોક છે એટલા જ તરંગો છે

આ પ્રથમ તટ પછી મધ્ય અગિયાર છે એમાં પણ ચાર અંશો
છે અને એ રેકને ઓગળવા તરંગો છે

૧ મધ્યમ અધિકાર પછી છે'નો અધિકાર છે એને અપર તટ
તરીકે મન્યકારે નિર્ણય છે આ અપર તટ એના આઠ વિભાગ
છે તેમાં પહેલાને માટે તરંગ અને પાંચમાં સાતમાં અને આઠમાં
માટે 'અંશ' શબ્દ વપરાયેલો છે

। ફરક તટના અંશ દીક સ્તોકોની ગણના જાણી શકાય અને
સાથે સાથે ઉપર્યુક્ત જાગૃતોનો પણ એકમાત્રો ખ્યાલ આપી શક
તે માટે જગતીતીર્થાવતારપી ધીકિકાને છોડીને જણ અધિકારોના
વિભાગરૂપ વિવિધી દહીકતો કોષક દ્વારા ગ્રંથ કરુ છે -

તટ યાને અધિકાર	ભાગ	અંક	શ્લોક	તરંગ
આદ્ય અધિકાર યાને પ્રાચીન તટ	૫૧	૧	૧૨	૧૩
" " " "	"	૨	૧૬	૧૧
" " " "	"	૩	૧૦૧	૮
" " " "	"	૪	૯	૯
મધ્ય અધિકાર	"	૧	૧૧૨	૧૦
" " " "	"	૨	૧૦	૧૧
" " " "	"	૩	૧૧	૭
" " " "	"	૪	૧૨	૧૨
અંતિમ અધિકાર યાને અપર તટ સ		૧ (તરંગ)	૩૩	—
" " " " " "		૨ ( )	૩૧	—
" " " " " "		૩ (,)	૧૯	—
" " " " " "		૪ (")	૩૬	—
" " " " " ૫૧	૫	૩૩	—	—
" " " " " સ	૬	૧૧	—	—
" " " " " સ	૭	૩૪	—	—
" " " " " ૫૧ ને સ	૮	૬૮	—	—

૧ શ્લોક ૩-૫ને મળીને વચ્ચે અવરો હોય એમ લાગે છે

૨ શ્લોક ૨-૩ મળીને બીજા વચ્ચે અવરો છે

આ ઉપરથી જોઈ શકાય છે કે જાની-તીર્થાવતાગરૂપ પીઠિકા
નંદમા ૨૬ પ્રોડિકા છે અને આઘ અધિકાર મધ્ય અધિકાર અને
અતિમ અધિકારમા અનુક્રમે ૪૭ ૪૪ અને ૨૭૦ પ્રોડિકા છે આના
પત્રી મમમ પ્રથો ઉને બિને એક પદ મમ્મૂતમા કે આમ ઉપર
રતનાકરમા એકદર ૩૬૧ પદો છે એમાં વચ્ચે વચ્ચે અવતરણરૂપે
જે ૫ પદો છે તે જાળીએ તો કુન મમ્મા ૪૪૭ની થાય

આ ૫ અને મધ્ય અધિકારોના પદોની મમ્મામા બે—
અર્થ જે મૂળ જાણુ છે તે અર્થ (મુરત)ના વિજય આજસુરના બહારની
દાથપોથી (ક્રમાક ૧૭૭)ને અનગરે છે આ દાથપોથીમા જે પ્રમાણે
તટ (અધિકાર) અને તરંગ (અર્થ) તર્જિના વિભાગે રાખી પદાક
અપાયા છે તેજ પ્રમાણે એની અદા ચોળના ગ્રાહ છે અપદ
દાથમા મુ તો પ્રથમ અક તે ઉપર મુરગની દાથપોથી પ્રમાણેના
પદાકનો છે આની પત્રી તરંગ અને એનો જે અવ અપારેન છે
ને દે લા જે પુ સસ્થા તર્જથી જાણેલી આગતિને અનુસરે છે

આ દાથપોથીમા જે પદા છે તેજ અલી અપારા કે જ્યારે
મુદિત આગતિમા એથી વિશેષ પદો છે અને એ અવતરણ ૫ કે
એની મમ્મા ૧૫૬ની છે પરંતુ પદ મમ્મૂતમા અને જાનીના પાછામા
છે કયા પદના અવતરણરૂપ કુન પદ કે કયા પદો કે એ માગતની
તારવખી મપા કે મદાશયે કરી છે અને એ પ્રથમ પગિશિષ્ટ
તર્જિકે અપાઈ છે

એમ લાગે છે કે આ દાથપોથીમા અપારેના પત્રો મૈથી
પ્રથમ રચાયા ત્યારમા વિવરજુ તૈયાર હતી વળા જરૂર જણાઈ
ત્યા ત્યા અવતરણરૂપે પદો ચોળના આ વચારેલા પદોવાળા મૂળને
તેમજ એના વિવરણને અનુસરીને પીઠિકાએ ૨૬ પદો રચાયા

૧ આ ૫ તરંગના અર્થ ૧મા ૧ અને અ ૩મા ૧૩ એમ ચો પદો
૭ ચારે મધ્ય અધિકારના અ ૧મા ૧૨ ૫ ૨મા ૧૧ ૨૫ ૩મા ૧
અને અ ૪મા ૧૦ એમ ૪૨ ૭ આમ એકદર ૫૧ દાથ છે

મૂળમાં જે અવતરણ ૫ પછી ૧૫૨ કર્યા તેમાંથી પણ કોઈ કોઈ
અંગે વિવરણ કે આ વિવરણરૂપ કાચ માં તે અવતરણરૂપ પદ્ય
મેળવતી વેળા જ કરાયું હતો અથવા તે મમત્ર મૂળ અને વિવરણની
આ સંપ્રતિ તૈયાર મળતી વેળા તેમ થયું હતો

પાલ તર—મુનિમુનિ રચિતે જાતે ઉપદેશગતનાંર ઉપર
અવતર વિવર ૧ મુદ્દુ છે અને તેમ છતાં આ વિવરણમાં મૂળો
અંગે ૧ પાંચેની નોંધ ૮ આ વિવરણમાં મુદ્દુ મેમ જાણાય
૭ કે વિવરણ રચતી વેળા મૂળ પછી અંગે રિચાર કરતા અન્ય પાંક
સમૂહો ૧૫ માં તેને સ્થાન આપવાની જાગરૂની રૂઢિ થતા તેમજો
એની નોંધ નીચી પછા મક રચના કરનારો દ્વારે ૫ માંતરો મભવ
રો કે જે માંગ જાત-અનુભવની વાત છે કેમકે કરસ-વદનાં
પદ્ધતમક અનવાદરૂપ કે સંવદમા મે પણ સાદાંતર આપ્યા છે રિચિત
પદના તે એ છે કે રિચેતનચરિત્ર કુલવચમાવામાં અલિદાસિક
દિદિએ મદરવના ગણાય જેવા પાંચે છે

મ યામ—પાંચા રચિતમન્ય મુદ્દુ પ્રમાણુ ૭૧૭૫ નોંધ નેદુ છે
અક—જયથી વડે આ ૮૦ ૨૦ અકિત છે

ભારા—ઉં ૨૦ એ મ મુદ્દુ તર ન મુદ્દુ માં કે પાંચમા
ગાયેના મન્ય નથી એનો જગતી-તીર્થાવતારૂપ નમ્ર પીઠિમ-તટ
સમુદ્ધતમા છે અને એ ૧૫૭૧ માં તે તરે સર્વાં પાંચમા છે જ્યાં
છે નો—અપરે તટ અસત પાંચમા અને અસત મસુદ્ધતમા છે
વિસ્તારથી કહું તો આ અપરે તટના પહેલા આ તરંગરૂપ આ ભાગ
તો સર્વાં સમુદ્ધતમા કે પાંચમા ભાગ પાંચમા જુદો આ માત્રો
સમુદ્ધતમા આ આડમાના પહેલા ૩૪ પદો પાંચમા આ બાકી ૧૧ ૩૪
સમુદ્ધતમા છે આ ઉપરથી એ વાત તારી સમય છે કે ઉં ૨૦ મા
૪૭૭ પછી પૈ ૨૩૪ (૨૩૦+૧) પછી મસુદ્ધતમા આ ૨૧૩
(૧૫૮+૫૫) પાંચમા છે આમ મોગ ભાગે આ સમુદ્ધતમા છે

અનુયોગ—અતુલ્ય—જેન દર્શનના અભ્યાસીને એ વાત સુપિતિ છે કે જેન શાસ્ત્રો-આદિના સમગ્ર દેશને અંગે ચાર અનુયોગો છે (૧) ધર્મકથાનુયોગ (૨) ગણિતનુયોગ (૩) દ્રવ્યનુયોગ અને (૪) ચરણકરણનુયોગ. આચારી દીપ (૫૧ ૧અ)મા શીનામ્સુત્રિએ આ પ્રમાણેના કમથી ચાર અનુયોગો—અર્ધવચનાનુયોગના ચાર પ્રકારો ગણાવ્યા છે સાથે સાથે એમણે પ્રત્યેક અનુયોગનું ઉદાહરણ પણ આપ્યું છે તેમા એમણે દ્રવ્યનુયોગના ૮ ઉદાહરણ તરીકે ઉત્તરાધ્યયનનો નિર્ણય કયો છે વિગેરમા એમણે ચરણકરણનુયોગને માથી મુખ્ય ગણ્યો છે ઉપરશા મક અન્થમા ચાર અનુયોગોને જોડેવતે અંગે સ્થાન દોષ શક પ્રસ્તુત અન્થનામે ઉ૦ ૨૦ એ મુખ્યત્વે ધમની યોગ્યતાકપ પ્રૌ વિરાતે પ દવિત કર છે એટલે એનો સબધ વિરોધત ધર્મકથાનુયોગ અને ચરણકરણનુયોગ સાથે છે

આ મતવમા ઉ ૨ ના સંસ્કૃત ઉપોદ્ધાત (૫૧ ૪અ)મા આગમોદ્દાગક એમ કહે છે કે આ અન્થરત્ન કેવળ ગાવિદ્યેને જ ઉપકારક છે એમ નથી વળી એ કથાનુયોગના ગણિકાને જ દ્વાનપદ્મની જેમ ઉપકાર કરનારા છે એમ પણ નથી વિગેરમા આ કેવળ ચરણકરણનુયોગના અભિનાસીને પાશ્વિમ્સૂત છત્યાની પેઠે એ અભિનાસી જ તૃપ્તિ હર કરનાર છે એમ પણ નથી આ ઉપરાંત મેકડો અન્થોના અર્થને પ્રકટ કરવાથી જેમણે વાસ્તવિક રીતે 'પ્યાયાચાર્ય' પ. મેગસ્ટુ છે જેઓ વિધિપૂર્વક પ્રતિષ્ઠિત ગનેના સાક્ષનના ભાગને વહન કરવામા ત્રાસ મમાન છે અને જેઓ મળધરે આપેન જ્ઞાન અને ક્રિયા એ જ નેના અભ્યાસ વડે જોએ છે એવા મંગેપાધ્યાય

૧ આ ઉપોદ્ધાતમા અષ્ટ તટના અસ્થિતવ વિરે તેમજ એના નરોની મળ્યા અને અધિકારો વિરે ૭ અનુયોગો કરાયા છે તેની ગોષ મ પ્રદામરતિ અને ના બધાધિકારી મારી ઉત્પાદનકા (૫, ૮-૯)મા લીધી ૮

યુગોર્નિવૃત્ત ધ દિમવત્ (દિમા-નય) પર્વતમાથી નીકળેલી સ્થાપના
કુપ્પવતા નામની ગાસના તાંબુચ્ચયની વૃત્તિ ધ મગાની પેડે
દ્રવ્યાનુસારની ચોરસવાળી વૃત્તિ ધ (જ) છે એમ નથી પરંતુ ઉપર્યુક્ત
અથો ઇત્યાદિ ના રહસ્યના અર્થો વડે જાણે તેમજ કરાયેલ ન હોય
તમ અ મર્મ ગુણોની સમય છે આ વાત વિમુઘોને આ અન્યના
પ્રાં મત્તનો નીચે મુજબનો રહસ્યો મોડ વિચારતા એ ટપલો જાણશે -

“વ્યાદિકાગમગમીરર્થતદ્ધય-

મિથ્યાત્વિમદ્રક્ષુચેતરયોગ્યતાઐ ।

મૈદૈસ્તતો નયનૈ સુદૃતાપદેશાન્

વદ્યે વદ્ધનિહ પપ્પતિરોધન્નિદ્ધ્યૈ ॥”

આનો અર્થ એ છે કે (૧) એક દિવસમા જેનું વ્યાખ્યાન થઈ
શકે એવા (૨) બે વગેરે દિવસમા થઈ શકે એવા (૩) આગમના
આનાપમેના અર્થો (૪) એનાથી અન્ય પ્રકારના અથાત્ પ્રકરણોના
વિચારોના અર્થ ધ (૫) ચોતાની કુદ્ધિ વડે ગૂથેના વૃત્ત અને
ગાથા ઇત્યાદિરૂપ, (૬) ગભીર (ગદ્ય) અર્થવાળા (૭) પ્રખટ અર્થવાળા
(૮) પુણ્ય અને પાપક્રમ જાણે જાણવાનારા (૯) પાપ અને પુણ્ય ॥
સ્વરૂપના કારણાદિ ઉપર પ્રકાશ પા નાગ (૧૦) મિથ્યાત્વોને
(૧૧) જ અને તથા (૧૨) કુપ્પોને તેમ (૧૩) મિતસમ્યજ્ઞાનિત્વોને,
(૧૪) કાળ વાર પ્રકૃતિવાળા જાનોને અને (૧૫) મૂર્ખ જાનોને
માન્ય તેમ (૧૬-૧૮) રાજમની ક્ષત્રિય બ્રાહ્મણ વગેરેને ચોમ્ય
એમ અને પ્રકાર ॥ અને નવ ના ધમોપ રો હુ અન્યના પ્રતિમોધ
માટે દર્શી ॥

‘આ ઉપરથી જાણાશે’ આ અથ કનજ ‘મામાન્ય કોટિના જ
વિકાસોને જ ઉપરોગી નથી વળી એને જે ગ્લાકર’ કલો છે
તે ચોગ છે

નિનય—જગની—તીર્થાતારક્રમ પીઠિકા—તટમા પ્રારભમા
જગજીવ ગાતિનાથ નેમિપથ પાર્વનાથ અને અનાસીસ્વામી

એ પાંચ નામોમાં તીર્થ યોગની સ્તુતિ છે ત્યાર બાદ ૨૧મો હરી
૧૧મા ભાગની દીપાવલિ દેવસુન્દર (ગાન)ગુરુ જ્ઞાનભાગર અં
મુગિ પદ આપનારા સોમમુન્દરની સ્તુતિ છે ૧

પ્રથમ અધિભાગમાં શ્રોતાઓની યોગ્યતા અને અરોગ્યતા, ગુરુઓની
લાલકાત અને ખીનનાયકાત તેમજ માયા ઓળોટા ધર્મ અને વિધિનું ક
ધર્મ કરવાનો ઉપદેશ એ માનનો મુખ્યપણે વિચારાઈ છે

મધ્ય અધિભાગમાં ધર્મના મરનની જાણમગ મનુષ્ય ॥ જન્મે
વિરો જાપેદા, હવેનું વૈવિધ્ય અને શુભ પ્રય આધુઓનું વનજી
એમ પ્રકીર્ણક ઉપદેશનું નિરૂપણ છે

અંતિમ અધિકાગમાં ધર્મના ફગનો વિદેશ ધર્મકૃત્યમાં પ્રમા ૧૦
પરિહાર પાપત નિવારણ વિશિષ્ટ ધાર્મિક પ્રવૃત્તિઓનો ઉપદેશ
ધાર્મિક મારો કરવાની જાણમગ સર્વમ મત ધાર્મિક અનુ યનો અવિકારી
ઓને ઉપદેશ દાખવના તેમજ આજ્ઞાઓના ધર્મનું નિરૂપણ જિનેશ્વરને
જગતના પિતામહ કરેવાનું કાગળ તેમજ એમની પૂજ્યતાના
હનુઓ, જિનેશ્વરની ભક્તિનું ફગ, ત્રિવિધ પૂજા પઉમચરિયમાથી
જિનનૂતને મોના અવતરણો અ/પ્રમરી પૂજનું અરૂપ, જિનેશ્વરનો
નિર્ભમમદિ તરીકે નિદેશ જિનેશ્વરનું અવગ અને એમની પૂજ્યતા
અજ્ઞેન કૃતિમાં જિનેશ્વર વિરો ઉત્તમ કર્યાદિ બાજનો છે

મે કડો દેશાન્તો—ઉં ૪૦ ૪૦ના મધ્ય અધિકારના અન્તમાં
પત્ર ૨-૨ આમાં નીચે મુજબનું પદ છે—

૧ જયપાલનદેવચિચરિત્રના ગ્થો ૧-૧૨મા દેવગુ દેવ જ્ઞાનજાગરણરિ
મને સોમમુ દરસુગ્ની પ્રમલતા કરાઈ છે આ ગ્રંથના સિધ્ધ વરીકે ચરિત્ર
નાયક ૨૭ પ્રે વાર સાગર નોજાવાર છે

“દૃષ્ટા તરતેર્નુજોષદર્શિત ધમપદમિતિ શ્રુત્વા ।
ગુહે તસ્મિન્ પ્રયતા મગરિપુવિજયશ્રિયે મગત ॥”

આના અર્થ એ છે કે સેકરો દૃષ્ટાન્તો વગેરે અનેક ગીતે ઉપર ૥થેના ધમ-પ ને માળગીને એ શુદ્ધ પ ને વિશે સમાગરપ શત્રુના વિજયરૂપ લક્ષ્મી (મિત્રવતી) કાગે (દે જી ૧ જનો!) તમે પ્રયત્ન કરીને બનાવો.

આમ આ પ્રથમા અનેક દૃષ્ટા તો અપાયા છે અને એનું સ્પષ્ટીકરણ વિવરણમાં મુદ્દા છે તેમાં પ્રથમ તટના પ્રથમ અશના ન્યાયા તરગરૂપ પ્રથમ પદ (૧ ૨)માં જે ગદ્ય રૂઢિ મોડે ઉપર છે એવો અર્થ એક વખત નામે મગરુ કુકુળ’મે લખ્યા હતા તે જોઈ ધર્મ પ્રકાશ (૧ ૬૫ અ ૧૦, પૃ ૨૬૦-૨૬૨)માં ઘોઘ વખત ઉપર ઠપાના છે.

નિર્નિય પ્રકારો—ઉપર ૨૦માં ધર્મ શુરુ થયે, મેધ વગેરેના અનેક પ્રકારના વિવિધ ગીતે વિચારાયા છે દા ત પ ૧૨, ૧૭ ૩૦ અને ૩૧માં શુરુના ચાર પ્રકારો પૃ ૩૨માં શુરુના આઠ તેમ જ સોળ પ્રકારો પૃ ૧૮માં આચાર્યના ચાર પ્રકાર અને પૃ ૩૪માં ધર્મના પાંચ પ્રકારો આવી ૧૯૭માં મત્સ્યના પાંચ પ્રકારોનો નિર્દેશ છે.

સામગ્રી—ઉપર ૩૦ અને એનું સ્વોપન વિવરણ અનેક-રિત મામગ્રી કરી માટે છે જનજનતાના વૃક્ષ રેખણીઓ, પાનુઓ મહ્યા, કરિયાઓ અને ખોપગીઓનો આવી ઉપર છે પૃ ૪૨-૪૪-માં રાધીના પદર ગુણો અને પૃ ૪૫-૪૬માં ગિતાના ગાત ગુણો ગણવાયા છે વૈદક સમઘી ફટીક માલિની આદિ અપાર્ણ છે ૩ સુવર્ણસિદ્ધિ (૧ ૫૦) (સિદ્ધ) રસ (૧ ૫૭), પરાવર્તનકારી મીઠાધિ

૧ આમાંનો એક પ્રકાર તે બીજા ધમ ૭ એવો અર્થ ઉલ્લેખ ૩

૨ પૃ ૨ માં જણવેલો ને પૃ ૫માં મહા-સાહસ કહેવા ૭

૩ ગુણો પૃ ૫૧ ૫૨ ૫૫ ૫૭ અને ૧૧૦

(૫ ૫૦) તેમ ૮ રિનમળ અગતો અને ગુટિકાઓ (૧ ૫૦) અને મમકતર (૧ ૧૨૩) એ અનૌકિક-ચમકારી જાગતોની અર્થ નોડ છે ૫ ૧૦૬ મા મુખવાસ અને ૫ ૭૫ અને ૧૦૮ મા વેગરનો ઉ નેખ ૩ ૫ મા જાળમની કીડા વિશે-આર્દ્ર ધૂળ વડે પાળ વોરે બાંધી સરેલવર બનાવવાની વાત છે ૫ ૮૨ મા ચૂનો ચલોહી, પતંગિયુ ચોન (મશક) પગવાણ કમુગિયો અને કપાસના ઉલ્કાગુ દ્વારા રંગોની સમત્તા અપાઈ છે એવી રીતે ૫ ૮૬ મા કિંગોન (વિન)નું ફળ, કિટ્ટુ ફુફૂન ફૂખવેન ચાને નાજદમની નીચી અને કપાસના ઉલ્કાગુ પાપના રંગને-એની કાળાશને અંગે વિચારાયા છે

આમ ઉં ૨૦ એ ખરેખર ગત્તાકર છે એનું પરિચીનન કરવાથી આભોન્નતિ સાધવાનો ઉત્તમ મુદ્દોગ માપડે તેમ છે એટલું જ નહિ પણ મામાજિક પરિસ્થિતિનો તેમજ અનેક બંધારુ જાગતોનો બોધ થાય એવું એવું આનુગમિક ફળ છે

વેગર—ઉં ૨૦ ના સ્વોપન વિવરણ (પૃ ૧૬૫અ)મા આ મળધમા નીચે મુજબ રચધીકર્ય છે —

“વેગર પુત્રદાશ્વત્થાકૂલકૂરચારફલિકાવદામગ્ગાગ્નિના કુપરકમણ્ડાદિ ”

આમ વેગર' ના ૬ દરખા નવમ એસ્ટી કપૂર ચાગેળા બામ ખારેક, ટોપડુ ચાને કોપડું તેમજ ખાડ એમ નવ ચીંગના સમુદાય માટે વપરાયો છે આ દેસ' રામ છે

મુખવાસ—ઉં ૨૦ના સ્વોપન વિવરણ (પૃ ૨૨૧આ)મા મુખવાસ'નો અર્થ નીચે પ્રમાણે અપાયો છે —

“મુસે કોષાપુપશમાયાર્પ્યમાણ દાહિમમારકપિથપટિકાદિ મુપવાસ ” અર્થાત મુખમા ઉપરનો મોળો છંચાઈ દર કરવા માટે

કેળગેખરચરિત્રો નિર્ગિસિરિનાલમ્હાની ગા ૩૭૦ મા બે
 ઔદિનો પ્રભાવ વર્ણવ્યો છે (૧) એક આપણે વડે જળમા તરીકે
 સકાય અને (૨) ઔદિ વડે પારકાના ચળ વાગે તિ ૧

આમ જે અગ્ની કેટલીક ઔદિઓને અગ્નૈકિક પ્રભાવવાળી મ્હી
 છે તે વાતને હિન્દુસ્યગિત સમય અચરિય (ભવ ૬, ૫૧ ૫૦૨)ની
 નિમ્નનિખિત પતિ સમર્થિત કરે છે —

અચિતો દિ મણિ-મતોસદીજ પમાવો”

રતનાનહી (૨, ૫ ૫૬)મા આ હકીકત નીચે મુજબ રજૂ
 કરાઈ છે —

“અચિત્ત્વો દિ મણિ-મતોસદીજ પ્રમાવ ”

શુદ્ધિકા—ધોગશાસ્ત્ર (પ્ર ૨ શ્લો ૭૨)ની સ્વોપત વૃત્તિ (૫૪
 ૧૦૮ જ)મા મુનરેવ અને મંદિકની કથામા ગુટિકાના પ્રભાવથી
 જળના જનસાની વાત આવે છે

જવતિનકમ્પરિત મવધારુન્દરીચરિન (૫૧૨૫ આ)મા ફેશપાશ
 માથી ગુટિકા કાઠી ફેગીના રમમ્પ અને જીભ કપાતે તિનક કરી અગ્નિ
 પુરુ રપમા ફેરવી નાખી એ હકીકત અપાઈ છે

શુદ્ધિકા—સમરાધ્યચરિય (ભવ ૬, ૫૩ ૫૨૧)મા એ વાત
 છે કે અહુદ (અ. ગૌદ) યોગ પાસે આખમા આજવાની એક પર-
 દિદિમોદિગી (પરદિમોદિગી) નામની ચૌર-ગુનિકા હતી એ
 પાણી સાથે મેળવીને આજતા એ ચૌર તેમજ હામી અદૃશ્ય જન્યા

ઉત્તરજ્ઞાનની નેમિયન્દ્રચરિત્ર પતિમા ‘જલદનચરિય’ (૫૧
 ૧૬૧અ)મા વરેપનુ કહે છે કે પરિવાજકે આપેલી ગુટિકા (ગાગી) મે

૧ ના પૈશી એક ઔદિય યાજ્ઞચરિત્ર એ નામથી યોજખાતા એક
 વનરપતિના કૃતિનુ સ્મરણ કરાવે છે

૨ અનેકાન્તજ્યપતાકા (જ. ૫)ની સ્વોપત જ્યામ્યા (૫ ૧૫) ઉપરથી
 માયાના શૂળને સમાવવાનો પ્રભાવ કોઈક રીતમા દેખે છે એમ કહિત થાય છે

મોમા નાખી અને ૫ નિષેદ જન્યો એથી મને મરેલો જાણી એ (દીકરાગના સુભેદ) ચાલ્યા ગયા લાગ્યા વખતે મેં મોમાથી ગાળી કાઢી

મૃતિકા—જિનચરિત્ર રૂપસેનચરિત્ર (૫૪ ૭૬)મા મૃતિકા (મૃગિયુ) સુખચાથી વાતરામથી પાછે રૂપસેનકુમાર ચયાની વાત છે જ્યાં પહેલાં ૫૪ ૬૮મા કહ્યું છે કે જંગમ મનુષ્ય મૃતિકા સુધે તો વાહરા થાય તેમ વાહજે એ સુધે તો મનુષ્ય થાય

જટિકા—૨૪૬૬મગસિકૃત ઉનએસમાયા (ગા ૧) ઉપરની રામવિજયગણિકૃત સ્તિ (૫૪ ૧૫)મા જટિકા (જડી-ગુડી)ના પ્રભાવ વડે પુરુષ રૂપ ધારણ કરવાનો વિચાર કમનાવતીએ કર્યો એમ કહ્યું છે

મુખર્જિસિદ્ધિ—આ મબધમા ધણું કહી શકાય તેમ છે અર્થે તો રૂપેપર વિવરણમા સચળા પ્રભાણે અમુક ઔસધિ અને અમુક ચૂર્ણ પલ મોડુ બનાવવામા કામ લાગે છે એ વાતનો નિર્દેશ કરુ છું ૧ હસરેયાવિધની આઘ અથવા ૨ આનસ્મયની નિગ્ન્યુતિની ૩૩૬મી ગાથા અને પાદનિપ્તમૃગિકૃત ૩ રીરચુર્ણ સુવર્ણ બનાવવાની રીતે દર્શાવે ૥ મનું બનાવવાની એક ગીત નીચે મુજબના પદમા ગતવાવાર્ધ છે —

‘તોરસ મધક મોરસ પારા જામે મેનો ૪ જમનસુ ધ્યારા

૫ નાગમારે નાગાકુદીજે યા વિધ લીન કચન કરીજે”

૧ જુઓ અતુર્ધિ સતિપ્રજા ધનો મારો ગુજરાતી બનુવા (ગુ-પરિશિષ્ટ, પૃ ૨૪૧)

૨ જુઓ મેં સપાદિવ કરેલ અનેમર્થેરતનમજૂયા (પૃ. ૧૭૨-૧૭૩).

૩ જુઓ મેં સપાદિવ કરેલ અતુર્ધિ સતિપ્રજા ધનું ૫-પરિગિહ (પૃ. ૨૬૫). જાણી દીકામા સુવર્ણ બનાવવાની રીત અપારેલી છે પણ આ દીકા ૩૪૬૮ હેતુ એમ બાલવામા નથી.

૪ યચરન કે સીમુ (૬) ૫ નાચવચ્ચ

માવન તોયા ઔરે પાવ રતી' એમ ને જોનાય છે તે 'જાવન
તોયા નેટના અમુક મિત્રગમા પા રતી નેટવી 'અમુક' ચીજ ન જતા
સોનુ બને એ વાતન સ્વયન કરે છે

મિદ્દરમ—૮૦ ૨૦૥ આપન વિવરણ (પા ૧૭૩અ)મા
કતુ છે કે મિદ્દરમ વડે તાગતુ સોનું મને છે આ સિદ્ધરસ 'વિષે
મ દીક મામનો મિદ્દરમ અને રસ પ' નામના માગ ૧ નેખમાં
વિચારી કે આ નખ ઝપાયા માદ મને એ જાળવા મળ્યુ છે કે
સિદ્ધરમનો ઉ નખ યોગમાએ કરતા ધગ્યા પ્રાચીન એવા નમુદેન
ચરિય પાન નમુદેનહિડીમા (ગધર્વદના-નલકમાની ચારુકતની
કથામા) મળે છે એટલુ જ નહિ પણ મે ને અગિતપ્રભસરિકૃત
શાંતિનાથચરિત્રમાથી મુનગની કથા આપી છે તેના મુખ્ય
ધટકા આ ચારુકતની રેકરામા નસરે પડે છે આ ચારુકતની કથાનુ
ભાષાતર મિદ્દરસ વિઠ મમરાધ્યક્ષહા, લાનભાવા, છુનન
મુદગી, જૈનધ્યામેશ, પાર્શ્વનાથચરિત્ર અને રમકિદપદ્મમા
ઉ નેખ હોવાની માગત તેમજ પ્રભાવચરિત્રમા પાદનિપત
મુરિચરિત્રિત નાગાનુનના અધિમારમાથી મિદ્દરસને લગતો પ્રસંગ
મુનિથી રમણિવિજયજીએ સિદ્ધરમ અને રસપના વધુ ઉ નેજો
નામના રેનેખમા જુ કરે છે આની મમરાધ્યક્ષહા વગરે અન્યોના
કેવા નામ જણાવાયા છે પરંતુ એના પૂર્વાર્થનો ઉ નખ નથી

કામધ્વજા અને મરુત—૬—૧૨૩મા અપારેન ૨૨મુ પદ્ય
વિચારતા કનચથી કામકનચ' અભિપ્રેત છે એમ જણાય છે એટલે એ

૧ આ લેખ જૈન સત્ય પ્રકાશ (વ ૧૪ ન ૭ પ ૧૨૪-૧૨૭)મા
છપ્યો છે

૨ તુઓ વમુદેવહિડીનુ ભાષાતર (જા ૧ પ ૧૮૦-૧૮૧)

આ લેખ જૈન સત્ય પ્રકાશ (વ ૧૪ ન ૮ પ ૧૪૬-૧૪૮)મા
છપ્યો છે

સામધે કષ્ટક કહીશ 'કામધટ કામકુલ અને કામકનરા' એ નામનોમે એ લેખ લખ્યો કે એમા ને એ પ્રસન્ન છે કે યથોવિશ્વયગિ ધર્મનાથજિનસ્તવનની નિમ્નનિખિત બીજી કડીમા કહે છે કે જોને ઘેર 'કામકુલ હોય-જોને એ મગે તેની દરિ'તા આપોઆપ ફરે થાય

‘કામકુલ ધર આવે દરિદ્ર કિમ લહે રે ક

આ ગણિએ મહાનીરજિનસ્તવનની પહેલી અને ઋપલ જિનસ્તવનની બીજી કડીમા કામધનો ઉપેખ કર્યો છે અહીં એ ઉમેરીશ કે વિ સ ૧૪૨૨મા રચારના જૌતમસ્ત્રામીનો રાસ (૧૧૬)મા નીચે મુજબની પાત્રબી-પટેનેથી ૫૬મી ગાથામા કામકુલ નો ઉપેખ છે—

‘ચિંતામણિ કરે ચરિયો આજ સુરતરુ સાગે વઝિત કાજ
કામકુલ મૌ વશ હવો એ કામગવી પૂર મનકામિય

અષ્ટ મનાસિદ્ધિ આવે ધામિન મામિય ગોપમ અશુભરો એ’

રત્નગેખરસરિએ અર્થદીપિકામા આપેલ નસુદતની કથાના ૧૧૬૨મા પદમા કામક રાજ વાપર્યો છે એનું સમૂત સમીકરણ કામવટ છે આ કામધટ અને કામકુલ તેજ ‘કામકવરા’ છે

મુનિસુન્દરચરિત્ર જિનસ્તોત્રગ્તમેશ (પ્રસ્તાવ ૧)માના પહેલા સ્તોત્રરત્નના ત્રીજા પદમા મરુત-ધટ’નો ઉપેખ છે રત્નમન્નમણિએ સુકૃતસાગર (તરંગ ૩, સ્તો ૧૦૪)મા દુષપ્રાપ્ય વસ્તુઓ ગણાવતા ‘મરુત-કુલનો ઉપેખ કર્યો છે આ મરુત-કુલ તેજ કામકનરા દોષ એમ લાગે છે

૧ “કો સુત્તવપ દાર દારદ્ર વીલિઅકવ વિદાર ચ ।

ચદ્વર્ણમિધણજ્જે ટિક્કરિઅવપ થ કામધદ ? ॥૧૧૨॥”

અહીં દીકરી માટે કામધનો ઉપેખ કરવાની વાત છે આ ઉપરથી કામક મટાણો-માગો હોના એકએ એમ લાગે છે

સુરમણિ—૧ ૧૨૩મા ૨૨મા પદમા ‘મણિ ને-સદર્ભ’ જોતા સુરમણિનો નિર્દેશ છે જ્યારે ૫ ૧૫૩મા ૨૭મા પદમા તો સુરમણિ-નો સ્પષ્ટ ઉ નેખ છે જૈન ગ્રન્થોમા કનકમણિ ચિન્તામણિ દુમણિ, પારસમણિ અને સુરમણિ તેમજ સ્પર્શપાશણ અને સ્વર્ગસદ્ગત એમ વિવિધ નામો જોવાય છે આને અંગે મે “સુરમણિ, દુમણિ ચિન્તામણિ પારસમણિ ઇત્યાદિ” એ નામનો વખ લખ્યો છે એટલે બધા તો થોડી જ જાગત રજૂ કરું છું

ન્યાયાચારી યજ્ઞવલ્ક્યમણિએ અભિન દનમ્નિનસ્તનન (૫ ૫)મા નીચે મુજબની પંક્તિમા સુરમણિનો ઉલ્લેખ કર્યો છે —

સુરમણિ હો પ્રભુ ! સુરમણિ પામ્યો હ’થ
આગળે હો પ્રભુ ! આગળે મુજ સુરતડુ રહ્યોછું ”

સુરમણિ તેજ દુમણિ અને સ્વર્ગસદ્ગત હો એમ બાગે છે વિગેષમા આ ત્રણેનો અર્થ ‘ચિ તામણિ’ હશે એમ પણ જામે છે જો આમ માનવું બગાડર હોય તો દુમણિ’ માટે રત્નમદિર-ગણિકૃત ઉપદેશાતરનિષ્ઠી (પત્ર ૨૭૦)ના દુમણિથી સર થવું પણ સ્વર્ગસદ્ગત માટે રત્નમદિર ગણિકૃત મુકુતસાગર (તરંગ ૩)નું ૧૦૪મું પદ ચિ તામણિ માટે મહાનિસીહ અનેકા તજપપતાકાની સ્વોપગ વ્યાખ્યા (ભા ૧ ૫ ૮) હનસગ્ગમુરથોત્ત (ગા ૪), જિનકર્મણિકૃત રવણસેહગીકહા (પત્ર ૫૫૫) એમ પ્રભસરિકૃત સિ દૂરપ્રકર યાને સોમશતનામ્ લો ૪-૬ અને યજ્ઞવલ્ક્યમણિકૃત પ્રભુસેના (૧ ૧૯૫) જોવા બનામણુ શ્રી સકાય —

કનકમણિ તેજ પારસમણિ યાને સ્પર્શપાશણ હોય એમ લાગે છે એટલે જો વિષે કુ કઈ કહેતો નથી

૧ કહા કરુ મુલતુ ચિ તામણિ કુ તે મ પ્રભુએવા પાઠ

યજ્ઞવલ્ક્યમણિ કહે મન દે તે ૪૭ બજવું નરનિધિ આઈ ”

ખોપરીઓ—૫ ૨૨—૩માં આ પ્રકારની ખોપરીઓ વિશે નિરૂપણ છે આ વિચારેલા મને અતુર્વિગતિપ્રમુખમન જીવદેવ-સરિપ્રમુખમની નીચેની વાતનું સ્મરણ થાય છે

અવસાનનો સમય નજીક આવતા જીવદેવસરિએ પોતાના અખ-કપાન (ખોપરી)ને મર્ત સિદ્ધિના કારણે લાગી નાખવાનું આવક્રમે કહ્યું કેમકે જો એમ નહિ કમલ તો પેના ચોગી (ત્રેનોવિગતિની) વિદ્યા સાધી સધને ઉપદ્રવ કરી એમ એમને લાગ્યું

મુકી રત્ન—૫ ૧૬માં આ રત્ન વિશે ઉલ્લેખ છે આનું અકપ જાણવામા નથી કાપપમેલકનજ (કડિમ ક)માં સોગ જાતના રત્નોનો ઉલ્લેખ છે

તામ્રપર્ણિકા અને મૌલિકા—૫ ૧૭માં તામ્રપર્ણિકાનો અને એ નદીમા માતીઓ દોવાનો ઉલ્લેખ છે

વાગ્મદ્વૈત કાવ્યાનુશાસન (અ ૧ ૫ ૬)માં તામ્ર પર્ણીમા જ મોતીઓ દોષ છે એ વાત કહી છે પ્રસ્તુત પદિત નીચે મુજબ —

“તામ્રપણ્યમિય મૌલિકામિ”

‘કનિકાનસર્વગ હેમચન્દ્રસરિદ્વૈત કાવ્યાનુશાસન (અ ૧ મુ. ૧૦)ની ખોપન ગતિ નામે અવકારચૂડામણિ (૧ ૨૧)મા જાતિના નિયમના ઉદાહરણો દ્વારા વીરેણા “તામ્રપણ્યમિય મૌલિકામિ” એમ કહ્યું છે આના ઉપરના વિરેકમા આત્મ મુખમા નીચે મુજબનું અવતરણકપ પદ છે —

“કામ મવન્તુ સરિતો મુરિ સુપ્રતિષ્ઠા”

સ્વાદૂનિ મન્તુ સલિગારિ ચ શુક્લચ્ચ ।

પતા રિહાય વરધણિનિ તામ્રપર્ણી

નાન્યથ સમ્મયતિ મૌલિકામયેનુ ॥”

૧ અ. ૩ મુ. ૩ ઉપરના વિરેક (૫ ૧૩)મા નર્મદા તાપી પરીખી, આ જરી કરીરી કૌમલથી જેવી કૃષ્ણજેવી વંશુરા ઉચ્ચદ્રા તામ્રપર્ણી ઉપદોષની અને રત્નચંચા એમ નીચો મુખવાળા છે

મં સ ના તવમા મમમા ર્ધ જાતા યામાતરીય નાજોખ
મરિઓ દુર્યુધનજી (૧૮૦ ૧ ૨૧ ૧૭)મા 'તબવણી' જે
ઉ નખ કરા ઉ ત ર આ તામપાઈ' નવી છે

પુ કરાવર્ત (પુ કરાવર્ત) — પુ કરામા દમા પદમા
'પુ કરાવર્ત' જે ઉ નખ છે તેને માટે સુરુતમા પુ કરાવર્ત
'સુરુત' આનેજ માટે પુ કરાવર્ત' સુરુત સુમિધ છે

દા. ૧૦ મોથા દામના નાથા ઉદેમઅ (સુત ૩૪૭)મા
પુ કરાવર્ત(ના) ૧ ૧ સુરુતવણી છે એટલે જ તનિ પબુ એનો
અર્થ મામધ' તરીકે ઉ નખ છે પ્રમૂત પમિ નીચે મુજબ છે —

"પુષ્કલ(ના)વૃદ્ધ પ મહામેદે યમેન યાસેન દમ
યાસસદસાહ માધેનિ"

આ ઉપરથી જાણી શકાય છે કે 'પુ કરાવર્ત' એ એક મોટો
મત છે

૮૦ ર૦ના ઉપરુમા પદના વિવરમા તાર-મેધ અન્ત-મેધ,
અર્ધ-મેધ વિત-મેધ અને અશનિ-મેધનો ઉત્તેજ ઉ વિશેષ
અની કથુ છે કે આ મોટો મુજબ અન્તમમેધ વર્ત છે અને એ
મથાતર સકળ બીજેની પુનિ કરે છે જ્યારે પુષ્કલ-મેધ, દીર-
મેધ ધન-મેધ અમત-મેધ અને સ-મેધ કંપના પ્રાશમા રાવે
બીજે વજેરના વાવતર માટે થાય છે આને અગે અર્ધ અવત બો
અપાયા છે તેમા કથુ છે કે પહેલો મેધ નામે 'પુ કરાવર્ત' દ્વારા
શાંત બનાવજે બીજે દીર-મેધ ધાન્નો ઉત્પન્ન કરગે ત્રીજે
ધત-મેધ ચિકા ઉપજાવે ચોથો અમૂત-મેધ ઔષધિઓને જ મ
આપશે અને પાચ્યો રસ-મેધ' દ્વારા વજેરને રમ આપશે પાત્રીસ
વિસ સુધી ગ્રહિ થશે

પુ કરાવર્ત એવ અને મુજબવિષો પાથર — ૧૪મ
અપોરના ૧૧મા પદમા સેન' સુરુતવણી છે એના સ્વોપ

વિવરણમાં આનો અર્થ મુદ્દમ-પ્રમાણ સ્વ કરાયો છે કે જોને આપણે મગસમિતો પત્થર કહીએ છીએ આનુ માપ 'મગ જેટલું છે એની અને પુ કરાવત' મેધ વચ્ચે એક ૩૩ પનિક સવાઈ જે પાછવમા યાજ્ઞવામા આ યો છે તે અહીં રખૂ કરાયો છે એમાંના મુખ્ય મુદ્દા એ છે કે મુગપ્રમાણ-મગનધારપણે પુષ્કગવર્ત મેધ વચ્ચે તો પણ આ પત્થર જરોયે જોવાયો નહિ.

ભારત—આ પક્ષીને અંગે ૫ ૩૫ અને ૬૮માં ઉલ્લેખ છે એને અંગે મે ૧ ભારત એક મનાકાય પક્ષી એ માનના વેષમાં વિવિધ અવતરણપૂર્વક ઉલ્લેખ કરો છે વળી આ પક્ષી વિશે મે "Gigantic & Fabulous Animals in Jaina Literature" નામના લેખમાં પણ કેટલીક જાગત રખૂ કરી છે ૨ અહીં એ ઉમેરીય કે મુદ્દગડ (સુધ ૧ અ ૧૧)ની નિજજુતિયા ૧૦૮)ની ઠીકા (પન ૧૬૬ આ)માં શીનાકમુગિએ લાડુ કોનો ઉલ્લેખ કર્યો છે અભયપેલ્લરિએ ૭૨ પદ્યું જે 'વીરજિયુચય' નામનું કે સ્તોત્ર પાછપમા રમ્યુ છે તેના ૮માં પદ્યમાં "મારંદે ઘાડપમલં" એમ મહાવીરસ્વામીને અંગે કંઈ.

મો-સાહુમ—૫ ૩૫માં 'મો-સાહસ' પક્ષીનો ઉલ્લેખ છે અને ૫ ૩૬માં એ પક્ષીના સ્વરૂપનું નિરૂપણ છે સવેગચૂલિયાકુપય (ગા ૬)માં આ પક્ષી વિશે ઉલ્લેખ છે ઉવએસપયમાં નીચે મુજબનું અવતરણ છે એન પાછવસદ્મહાજ્ઞાન (૫ ૮૫૩)માં નિર્દેશ છે—

“મા-સાહમ”મડનિસમો કિં વા ચિદ્દામિ ઘઘલિએ

૧ ગા લેખ અહીંના જ્ઞાનમિત્ર વા ૧૧ મજરાત પાણીના વા ૫-૧-૪૩-ના અંકમાં છપાયો છે.

૨ આ અંગે લેખમાં શરમ આસાવિક અને મદોરમ તેમજ મહાકાય મત્તો વિશે મે અહીં જાગત જોધી છે આ લેખ "New Indian Antiquary (Vol. VIII Nos. 4-6)માં છપાયો છે.

૩ જુઓ લેનમ-જોતસ દોહ (વા. ૧ પૃ. ૧૯૭-૧૮૮)

કનિય તપન' હેમચક્રિએ 'પરિશિષ્ટપર્વ' યાને અધિરશ-
વદીચરિત્રમા જ જૂસ્વામીનું જે ચત્રિ આપ્યું છે તેમા એમની આ
પત્ની પૈમી કમનવતીનું કથન નીચે મુજબ ચત્ર ૪૬આમા રજૂ
કરેલું છે—

કોઈ એક પુરુષ દુકાનને લઈને દુખી થતા તદ્દનને ત્યજીને
મત્સ્યાર્ચની માથે દેશાન્તરે ગઈ ઉપડ્યો એક મેળા જગતમા
સાથે વામો ક્યો ત્યારે જો ધામ લાકડા વગેરે લાવવા માટે એકને
નીકળ્યો એ વખતે એક પક્ષી વનની ઝાગીમા સોના વાધના મોઢામાથી
એના હાતે વળિયા માસના દુકાને લઈને ગા' ઉપડ્યો આ / થયું
મા માલસ' (અર્થાત્ સાદમ ન કરે) એમ વારંવાર બોલતા અને
માસ ખાતક એ પક્ષીને આ પુરુષે વિસ્મયથી કયું તું મા સ્ત્રલસ'
એમ મેળે છે અને સાથે માથે વાધના મોઢામાથી માસ ખાય છે
તુ મર્ષે જણાય ■ કેમકે તુ તારી વાણીને અનુકૂળ વર્તતો નથી

સંસારના સદ્ગત મુખને ત્યજીને અદ્ય મુખની ઇચ્છા કરતાર તુ
(જખુ)- મા સાલસ' પક્ષીની ઉપમ્મને પાત છે

આમ જઈ, મા-સાદમ નામના પક્ષીનો અને એના વર્તનને
નિરૂપ ■ એ ઉપરથી એનું નામ મા-સાલસ' કેમ પડ્યું તે
સમજાય છે

જ જૂસ્વામીના અન્ય ચરિત્રોમાં પણ આ મા-સાલસ ની કથા
હોવા સંભવ છે કેમકે અમલ' ગચ્છના જયસેવરમુનિએ ઉપદેશ-
ચિન્તામણિ જે સ્વોપચિત્ર ગતિ સહિત રચી છે 'એમ્મ' આ કથા
જ જૂસ્વામીના અધિભરમા આપી છે આ અધિકાર જ જૂસ્વામી-
ચરિત્રના નામથી અનગ છપાયો છે એના રજૂઆતમા કનકવતી

૧ નાના પાંચમા પદમા સૂચવાયું છે કે ત્રિપષ્ટિશાસ્ત્રાનુસૂચચરિત્રના
દસ પદ રચ્યા બાદ આ રચાયું છે

૨ શ્રીઆમલદસજી (ભાવનગર) વરુથી વિ એ ૧૯૬૮મા છપારેલ છે

‘મા-સાદસ’ પત્રીની વાત કહ્યું છે એમા એ પદ્ધતિ સિદ્ધતા મુખ્યમા આમ ખાનુ અને સિદ્ધ જાગતા એના વડે મારાયેલુ વર્ણવાયુ છે
દશમવિજયના શિષ્ય વિનરિજવૃત્ત અનતવીરના સ્તવનની નીચે મુખ્યમની ખાચમી કીર્તી મા-સાદસ’ પદ્ધતિને ઉત્તેજ છે —

એક દિનમા નવ વાર ‘કરેમિ ભાતે કહું,
ત્રિવિધ ત્રિવિધ પચખાલે લખુ એક નવિ રુ-

મા-સાદસ’ જગરીતિનીતિ ધળી કહું,
ઉત્તમ કુનવદ વાદ ન તે પશુ નિરવદ્ —૫”

ધમદ્ધરાગણિએ રચેલી અને ૧૭૭૪માં એડી દહાર વર્ષ જેટલી પ્રાચીન એડી ઉચ્છેસમાયાની ૪૭૧મી ગાથામા ‘મા-સાદસ’ પદ્ધતિ નામ છે અને ૪૭૨મી ગાથામા એનું સ્વરૂપ છે આ રીતે એ બે ગાથા —

‘સાદતિ અ પુદ્ધિજડ, ‘મા-માદસ’સડણસરિસયા જીયા ।

મ ય વમ્મમારગરયસણેજ તે આયરેતિ તદ્દા ॥૪૭૧॥”

પચ્ચમુદ્ધમિ અદ્ધિમ્મો મમ વંતતરાડ વદ્ધેદ ।

‘મા-સાદસ’ તિ જંપદ, કરેદ મ ય ત જહામણિય ॥૪૭૨॥”

સાદસ’મત વર્મ—૫ ૧૬૨મા ૨૩મા પદ્યમા દાન, તપ અને ગીનને સદસ મત ધર્મ’ તરીકે ઓળખાવાયા છે ૬ ૧૬૩મા એવા પદ્યમા એડી ગીતે દાનનો નિર્દેશ છે ૫ ૧૬૨મા ૨૩મા પદ્યમા તપ

૧ જુઓ, શ્રીમદ્ (૫, ૫),

૨ મા-સાદસ પત્રી જેવા ઝોરુપ ટપાયે વિસ્તારથી (ન યને ઉપદેશ) ક્યન કરે એ પણ કમખા બાસની મુઠવાને નામે તેઓ તેડુ આચરણ કરવા નથી

૩ પાનના ભોમા પેસી એના દાવની વચ્ચે સ્તેવા માસને (એ પત્રી) કા? ૨ (અને ખાચ છે). વળી સાદસ ન કીરિય એમ એ બોલે છે પણ એ પોતે કયા પ્રમાણે કરતું નથી

કરવાથી અને દાન દેવાથી ઉત્તમ ફળ મળે છે એમ કહ્યું કે આમ ધર્મનાં (૧) દાન, (૨) સીન (૩) તપ અને (૪) ભાવ એ પ્રકારોનું એક યા બીજું રીતે મહત્ત્વ વર્ણવાયું છે અને એ સ્થાને છે

ગ્રીન પાળવું તપશ્ચર્યા કરવી કે શુભ ભાવના ભાવરી એમા કંઈ પાછનો મે અર્થ કરેલા પરંતુ તેમ નથી આ કાર્ય તો ગરીબમા ગરીબ પણ મુખથી કરી શકે તેમ છે વળી - સાચી પેમો મેળવાય તે જો સન્માર્ગે ન અર્થાત્-એ કોઈ દીન દુષ્ટી કે સુધર્મીને સર્વ થકે થવામા ન વપરાય તો એની કિંમત પણ તીવ્ર દાનના જ્ઞાન-દાન અને અમલદાન જેવા પ્રકારોના પાનન માટે પૈસાની જરૂર જ છે એમ નથી આથી એમ શ્લોક સકલ કે ગમે તે વ્યક્તિ ગમે તે સયોગમા દાનાદિ ચાર પ્રકારવાળા ધર્મ એકાઉવતે અગે જરૂર પાળી શકે જેટલે અગે એ પળાય તેટલું અગે એ વ્યક્તિ આ લોકમા અને પરનેકમા મુખ અને આનંદ મેળવી શકે જેમ દાનાદિ ધર્મ પાળનારી વ્યક્તિ પોતાનું કન્યાગ કરી શકે છે તેમ સાથે સાથે એ અન્ય જનોને પણ ઉપકારક મને છે આમ આ ધર્મ વ્યક્તિ તેમજ સમષ્ટિને લાભ થાય છે એનું પરાક્રમ્યએ સેવન કરનાર જન્મમગ્નુની જરૂરમાથી સારને માટે મુખ્ય જને તેમ જ મુગ્ધ સંગ અને એક એવો આ દાનાદિ ચાર પ્રકારવાળો ધર્મ સાર્વભૌમ છે નતિક તેમજ આધ્યાત્મિક ઉન્નતિ સાધવામા-વનને સરમરી મનાવવામા એ એકો છે એનું નૈનિક તેમજ આધ્યાત્મિક મહત્ત્વ અજો છે કેમકે આ મત્ત્વ સાર્વજનીન અને સર્વકાનીન છે સર્વકાનીન એ દૃષ્ટિએ છે કે એનું પાનન હરકાઈ સધાગમા ચર્ચ શકે તેમ છે તેમજ એ પાળનારને કોઈ પણ જીનાશી અદિત થવાની સભાવના પણ નથી'

આ પરિસ્થિતિને લઈને તો જૈન કથા-માહિત્યમા દાન વગરના ૧ ઉપપ્રકારોને અનુદીનિ જ્ઞાતજ્ઞાતની મનોરજક રેકથાઓ અપાઈ છે

૧-૨ વૈરાગ્યરસસૂત્રજીનીના ગ્રાંથા અલ્લભા ગ્રંથો ૧ III ૨૯૭મા દાનાદિના ઉપપ્રકારો એના સેવનનું ફળ તેમજ એને પોની કથાનો નિદેશ છે આ સંબંધમા મે ૫ ૧૪૫-૨૧૮મા વિસ્તૃત વિવેચનરૂપ સ્પષ્ટીકરણ મળે છે

આ વિશિષ્ટ કથા-માહિતી મમત્ર લોકજીવનને ઉન્નત અને ચારિત્ર શાળા બનાવવાની નૈતિક પ્રેરણાનું પાન કરવાનાં સર્વોત્કૃષ્ટ પીયૂષ છે આમ હોવાથી એનો ઉપદેશ આપવો એ કાષ્ઠ નદિ ને કાષ્ઠ પ્રકારનું તપસવી જીવન જીવનારા શ્રમજીવનું રાત્રિવિરતિ કર્તવ્ય ગણાત છે

આવકની કચ્છી ઇત્યાદિ—ઉં ૨૦મા અનેક સ્થળે આવકને અંગે વિચાર કરાયો છે એક રીતે વિચારતા હિંદુસમુદાયના નામનું સાતમું અંગ અને આનન્દસય એ મે બાગમો આવકની રહેણીકરણી પર-એના આવશ્યક ક્રિયામાં ઉપર ઉત્તમ પ્રકાર પાડે છે અનામિક યાને આગમનાથી સાહિત્યમાં પણ આવકનું વ્યાવહારિક અને ધાર્મિક જીવન કેમ ઉન્નત મને-રેઉ કૃષ્ટ આવક કરારે મનાય એ બાગત વિચાર્યું છે ઉદારપુ તરીકે અહીં હુગિભર્યુરિત ધર્મખિન્દુ, સાવગધમ સમાસ યાને સાનયપાત્રાત્તિ ધનપાત્રાત સાવયનિહિ જિને વસુરિત કૃષ્ણાણપયશ્ચ પ્રભુભર્યુરિત મલગુદિ યાને સ્થાનપ્રકરણ દેવે ૬-

૧ આવકના ૨૧ ગ્રંથો હરિભદ્રસુરિએ એ બોલપયરણમાં આવક-મધિકારમાં મા ૧- દ્વારા પત્ર ૩૧મા નોંધાયું છે ચારસ પત્રવિતર ઇત્યાદિ ૩૫ શ્રુતિનો ઉલ્લેખ ધર્મખિન્દુ (૧ ૧ સુ ૪-૫૮)માં છે અનિતવિસ્તાર (પત્ર ૧૮ રતકામની ગાત્રિ)માં માયાનુસારિની સ્થા છે

૨ કૃષ્ણાણપયશ્ચમાં જે સરનામમાં અવવરતરે નીચે મુજબની બે ગાથાઓ મપાઈ છે તેનું મૂળ સ્થાન રોડનું બાજી રહે છે બાજી મા બાજની માતા સ્થ બોલપયરણ (માદ્યતિમાધિકાર પત્ર ૩ આ)માં છે —

“વયવયકમ્મયમાયો ૧ સીલન ૨ ચેત સહ ચ ગુણત્ત ૩ ।

રિઝમદ્વયહરણ ૪ ચિય ગુરુસુસ્થતા ૫ ચ ચોદ્ધત્યા ॥

પયયણકોસહ ૬ પુણ છટ્ઠ તુ હાઈ નાયચ ॥

છટ્ટાણગુણેદિ જુઓ ઉકોસો સાવઓ હોઈ ॥”

૩ આ પાઠ્ય કૃતિનો હિંદીમાં પરિચય કથાકાવ્યપ્રકરણ ની પ્રસ્તાવના (૫ ૪ -૫૮)માં મપારેલો છે આ પાઠ્ય કૃતિ એમને ઉપનુકામે સ્થાપીકરણ મા તિને માલકવ્યકૃતિના-પ્રકરણ તરીકે પાા એ ,

ગ્રંથિત સર્વવિદ્યુતિચ્ચ રત્નમેષમ્બરિત મટુનિદિ, જિનપ્રતિગ્રંથિત
માદ્યગુણસમૃદ્ધ અને જિનમહાનમ્બિત આદ્યગુણમ્બરિત
અને શાન્તિમ્બરિત ધર્મમયગુણમ્બરિતો નિર્દય કુટુબ

પ્રાતિદિવ્ય—૫ ૧૨૬મા ૩૦મા પદમા અને ૫ ૧૬૬મા
૩૮મા પદમા પ્રાતિદિવ્ય વિ. ઉ. ૧૫ છે પ્રાતિદિવ્ય એ જૈન
પારિભાષિક શબ્દ છે એની સમજૂતી મે રત્નતિથ્યનુર્વિગ્નિમાના
સ્પષ્ટીકરણ (૧ ૨૮૫-૨૮૬)મા શ્રીપાદ્યભક્ષામરના ૨૧૧ી
કરણ (૫ ૧૫૮-૧૬૪)મા તેમજ વૈદ્યાચરસમજૂતીના સ્પષ્ટીકરણ
(૧ ૨૮૮-૨૯૦)મા આપી છે ૧ પદ્મચરિત્ર (૩ ૨ અને ૩૬)મા આક
મહાપ્રાતિદિવ્ય એવો નિર્દેશ છે તિનોયપબ્જસિ (૪ ૬૧૫-૬-૨૭)
મા આક પ્રાતિદિવ્યનુ વર્જન છે વિનયપિંકના મહાવગ્ગમા ૧૫
અમ કાગ્નો ઉદ્દેશ છે

સાત ક્ષેત્ર—૫ ૧૬૨મા ૨૪મા પદમા સાત ક્ષેત્રનો ઉદ્દેશ
છે ૧ ૧૭૧મા ૧૮મા પદમા ક્ષેત્ર શબ્દ બહુવચનમાં વપરાયો
છે અને ૧ ૧૫૧મા ૧૮મા પદમા ક્ષેત્ર-ગુરુ એવો ઉદ્દેશ છે જૈન
અથોમા નીચે મુજબના સાત ક્ષેત્રો મળ્યાં છે -

(૧) જિન-ઐતર (૨) જિન-મિત્ર (૩) જન આગમ (૪)
સાધુ (૫) સાધ્વી, (૬) આવક અને (૭) આવિકા

કાર્ધ કાર્ધ કૃતિમા સાત ક્ષેત્રને બે નવનો ઉદ્દેશ લેવાય છે
જિનપ્રમર્શગ્રંથે લમલમ વિ. સ ૧૩૬૪થી ૧૩૮૬ના ગાળામ્બ
રચેના વિનિષ્કર્ષીકૃપા દસમા ક પ (૧ ૨૧)મા સત્તખિત્તી
એવા નિ. સ છે

નદિર નમ્બિત સિધ્ધ રત્નમ-નમ્બિત વિ. સ ૧૫૧૬ પહેલાં
રચેલી ઉપદેશાત્મગિત્તીનો બીજો તરમ માત્ર ક્ષેત્રના ઉપદેશ છે
એના પ્રારંભમા પત્ર ૧૦૨મા નીચે મુજબનું પદ્ય છે —

૧ ન્યાસ પ્રતિષ્ઠા એ નામનો આરો લેખ વીરરાસન (વ. ૧૫,
અ. ૧૯ મ ઉપારો છે

‘જિનમંવનધિમ્વપુસ્તકચતુર્વિધમ્મખમ્મકુષ્ઠકપાણિ ।
સત્ત ક્ષેત્રાણિ સદ્ધા જયન્તિ જિનશાસનોક્તાનિ ॥”

વિ સ ૧૨૪૧મા કુમારવાયપાઠિભાણુ રચનાય સોમપ્રભ
સરિએ મિ દુરપ્રકર યાને સૂકિયુક્તાવલીના નિમ્નનિમ્નિ ૮મા
પદમા સપ્તમેરીનો ઉ નેષ ક્યો છે.—

“તત્ત્વાસન્ના રતિરનુચરી કીર્તિદ્વચ્છિન્ના ધી
ન્નિરધા મુદિ પરિચયપરા ચક્રયતિરત્ત્વક્રદ્ધિ ।
પાળો પ્રાપ્તા ત્રિદિપકમલા કામુકી મુક્તિસમ્પત્ત
સજ્જક્ષેપ્યાં વપતિ વિપુલ વિત્તવીજ નિજ ય ॥૮૦॥”

વિગ્ધ નમ્મરિના સિધ્ધ સમ્પદ્ય દ્રાત ૧માત્મશિક્ષાપ્રકરણ યાને
ભુતાસ્વાદ (ગા ૧૨૬)મે સત્ત ક્ષેત્ર વિ નિદિય છે

યોગશાસ્ત્ર (પ્ર ૩ સ્થો ૧૨૦)મા મન્નઆરકનુ ૪૧મ
દર્શાવની વેળા ‘સપ્તમેરી’નો ઉત્તેષ છે એનીસ્વોપસા ૧૬ (પત્ર-
૨૦૪આ)મા (૧) કૌ નિમ (૨) કૌન લવન, (૩) કૌન આગમ
(૪) સાધુ, (૫) સાધ્વી, (૬) આરક અને (૭) આરિમ એમ આત-
સુત્રી’નો અર્થ કરાયો છે

હરિભદ્રસરિએ ધર્મખિન્દુ (અ ૩)મા નીચે મુજબના ૭૦મા
સુત્રમા ક્ષેત્રનું બાણુ આપુ છે.—

“વીનરાગધર્મસાધય ક્ષેત્રમિતિ”

આ અધ્યાયના ૬૮મા સુત્રમા પોતાના વૈભવ અનુસાર વિધિ
પૂર્વકના ક્ષેત્રમા દાન દેવાની બાબત દેવાથી એમણે ‘ક્ષેત્ર’ એટલે શુ
તે કહ્યું છે આવી પરિચ્છિતિમા આ ૭૦મા સુત્રનો અર્થ, મનિમ્મ-
મરિએ ૭ નીચે મુજબ ક્યો છે તે રૂપી રીતે સમુચિત ૨

ગામ્યા કુરુ હ આમ કુરી એમજે 'પામથ' માટે 'પાર્થસ્થ' અને પાશ્વથ' એમ મે મમીકર્યો આપ્યા છે અને એની રૂપતિ નીચે પ્રમલો દર્શાવી છે -

“દર્શનાદીના પાર્શ્વે તિષ્ઠતીતિ પાર્શ્વસ્થ ”

“મિધ્યાત્યાદયો વધદેતચ પાશા પાશેષુ તિષ્ઠતીતિ પાશસ્થ ”

આ પામથના મરથી અને દેશથી એમ બે પ્રકાર છે તેમાં શાન શા અને ચારિત્રી જે પાસે જોડ ને 'ગર્વથી પામથ' જાળવે શાનતરવડે મામા લગરેના પિ સમર્પિત નિત્ય અમર્પિતનું કાર્ય વિના માનવ મે કુગતી િઆએ વિનાર કર આપના-કુગમાં કાર્ય વિના પ્રવેશ કરે મ ખડી જોવાને જાવ અને મમતવ કરે એ દેશથી પાશ્વથ છે

આમથની િત્તુતિની ૧૧૦૮મી માયામાં કથ્યુ છે જે પામથ વગેરેને વડન મવાથો નથી પ્રતિ મગતો કે નથી નિર્ગર થતી આથી તો જાનદો મગતે કુનેશ થાય છે અને કર્મનો બધ થાય છે

નાર પ્રમારની મિ માત્ર-૧ ૧૬૦માં આ વિષે ઉ નેખ છે આ ચાર પ્રકારે તે જે અને ગુરુએ જાને મ મધી રીકેક અને નેકાતર એમ મએ બે મજતા નાગ થાય

અષ્ટપ્રમારી પૂજા-૧ ૧૬૦માં અષ્ટપ્રકારી પૂજાનો નિર્દેશ છે એને આ સળધમાં થોકુક ળીગ પૂજના વિવિધ પ્રકારો તેમાં અગ-પૂજા અત્ર-પૂજા અને આવ-પૂજા એ એના ત્રણ પ્રકારો છે લનિતવિસ્તર(પર ૧૨આ દે ના)માં પુષ્પ-પૂજા આમિત-પૂજા

૧ દમજુમુદિપચરણમાં કથ્યુ છે -

“દુવિદ્ લાહ્યમિચ્છ દેવગય ગુરુગય મુનેઽવ્ય ।

તેઽત્ત પિ દુવિદ્ દેવગય ગુરુગય સેવ ॥

ચડમેઽ મિચ્છત્ત

૧”

સ્તોત્ર-પૂજા અને પ્રતિપત્તિ-પૂજા એમ ચાર પ્રકાર મળવાયા છે અર્થ
આમિત્યી બોમ્બ વસ્તુ' એ અર્થ કરવાનો છે કે જે અર્થ ગૌડમેશ્વર
છે દેવેન્દ્રસુગ્રિહ ચેદય-દણ્ડાસ (મા ૧૦)મા પાત્રપ્રકારી,
અષ્ટપ્રકારી આરોસરપ્રકારી પૂજનો ઉ નેખ છે પૂવ અગત, ૧૨, ધૂપ
અને દીપ વડે પાત્રપ્રકારી પૂજા ચાલ છે એમા નૈવેદ્ય કમ અને
જળ ઉમેરતા અષ્ટપ્રકારી પૂજા ચાલ છે

૫ ૧૮૭મા ૧૮મા પદમા તેમજ ૫ ૧૮મા ૪૬મા પદમા
અષ્ટપ્રકારી પૂજાનુ સ્વરૂપ છે ૧ સમર્થવિદિની રત્નમેષ્વરમુગ્ધિએ રવેરી
સ્વોપનુ તત્તિ નામે ત્રિ વક્રોમુદી (પત્ર ૧૮૭)મા આ દર્શાવે છે
એટલુ જ નહિ પણ ત્યાં મતગ્રંથકારી પૂજાનુ ૧૪ ત્વગીકમ્બુ છે
અભયવમ્બિના શિષ્યચ દ્રાવ્ય મહાનર પોતાના શિષ્યવીરની પ્રાચનાથી
રનિજયચ દ્વયરિય ત્રિ મ ૧૧૮૭મા ૨ મુ ૩ એમા આક પ્રકારની
પૂજના દર્શાવે વર્ગન આ ૭ આદ્ય કથાઓ છે નેવેન્દ્રસુગ્રિહ અમ્બુ ન
નાથચરિત્રમા આક નળઆ પેકી પ્રત્યક્ષે આ આદ્ય કથા પદમા
રથી છે

પદ્મમચરિયમા ૨ માછા દ્વારા અને પ્રાચી-૩૧૬ પ્રકારના
પ્રાચીર્ણપર્વકની પૂજા વિ. ઉ નેખ છે વિગેરમા એના પત્ર

૧ આર્હતજનકયોગિના ગણાભાગ્યપદ્મ વિમાલકી (પુ. ૫૨-૫૫)મા
અષ્ટપ્રકારી પૂજા વિષે મે દેહલીક બ્રાહ્મણ ત્રિવેદી ૪

૨ આ કૃતિ તેન વિવિધ સાહિત્યક્રમક્રમ પ્રક્રિય વરેણ ૩

૩ આમા ૧ દુરુક અને ૧૭૫૫ એકમા ઉ નેખ ૩ ને નો
પાત્ર છે દુરુકથી પૂવ કરવામા કાલેમા જ ને દુરુકથી પ ૧૧ સમગ્રપાત્રી
છે આ રાન્દ અમવાય (નુ ૧૩૩) વાચાસપાદ (૧ ૧) દત્તચરિત્રમા વ
રાત્રી ૩ આ મુગધી દ્રવ્ય દુક અત્રી પાત્ર ૬૧ એમ લાગે છે વિગેર
અને ત્રિ ઉક મહે છે

લગ્નમય નો આદ્ય કથામા ૧૭ વાનવૃક્ષ કરાવ છે આ
માન્દ છે એ પદ્મમચરિયમા ને રાત્રી-૬૩૨ પ્રો ૭૧ અ
ગ્રેહ ૧૧૫

૧૩૬ આમા જિનપણનો વિચાર કરવાથી તે જિનની સ્તુતિ કરવા મુખીના ઉત્તમતરે શુભ ફળનું, —ચક્રિય છદ્દ ઇત્યાદિ રૂપ ફળનું નિમ્પણ ૭ વિગેળમાં પણ ૧૩૬ આમા પુષ્પપૂજા, લાવ-પુષ્પ-પૂજા દીપ-પૂજા ઇત્યાદિના ફળનો નિર્ણય છે

કેટલાકને મને ઉમાસ્વાતિર્ન્યાક પૂજા પ્રકરણ (૨નો ૧૮)મા ૨૧ પ્રકારની પૂજાનું વર્ણન છે નવ આ ૧ નવ તિનક વડે પૂજા કરવાની વાત ૨નો ૭-૯માં અપાર્છિતે ૨નો ૬મા વાસ-પૂજનો અને ૨નો ૧૦મા અમ-પૂજનો દિ નેખ છે

અવકેસી ધૃક્ષ-૧ ૨૬મા આડમા પઘમા અવકેસી શબ્દ વપરાયો છે આ પઘમા નોપર વિવરણ (પત્ર ૭૫અ)મા કથ્યુ છે કે અવકેસી જલનું ગમ તેટલું સેવન મિચન ૬ વર્ધન કરાય તો પત્ર એને ઠી ફળ આવતા નથી એ તો ફળ છાના કરે છે આમ જ વનસ્પતિ ફળની દૃષ્ટિએ વાજા હોય તે અવકેસી (પા અવકેસી) કરેવાય

અતિશયો-૫ ૧૮૮ના ૨૩મા પઘમા વપરાયેલ 'અષ્ટસય' શબ્દ અને ૧ ૨૦૬મા ૬૩મા પઘમાંનો 'અતિશય' શબ્દ એ જૈન પાનિભારિક શબ્દ છે આમત માટે મસ્કૃતમા અતિશય શબ્દ છે એનો અર્થ વિગેળના ૭ જૈન આગમાદિમા ૩૪ અતિશયોનો નિદેશ છે હા ત જુ ગોસમનાય (શુ ૩૪) ૨આભિવાનખિ લાભણિ (કા. ૧, ૨નો ૫૭-૬૪) અને પચ્ચણસારુદ્ધાર (કા. ૪૦ મા ૪૪૧-૪૫૦)

૧ પદમચરિય (ક ૨)મા ૩૭મા પામા 'અષ્ટસય' શબ્દ વપરાયો છે અને ૩૧મા ૧મા મુખીના પરોમા કેટલાક અનિમય મળાવાયા છે

૨ અહીં ૪ મરોય ૧૧ કમહારથી ઉ થયેલા અને ૧ નિય એમ ૩૪ મળાવાયા ૭ ચોગશાસ્ત્ર (પ્ર ૧૧ ૨લે ૨૭-૨૯)મા ૧૬ અતિશયોનો ઉલ્લેખ ૩ દિન જર માવાય કુદકુદે રચેલા મણાતા નિયમમારમા જાને મારે ૩૬ તિનિયો ઉલ્લેખ ૭ વિગેળ માં જુઓ મારો લખ અતિશય

પવયસસારિદ્વારમા અલિંગચિન્તાઠમા ગણાયથેતો ૩૩મે અતિશય
નથી અને ૩૪માને બદલે તે ગણાવાયા છે વળી ક્રમમા પણ બે
છે ૫ ૧૯૭મા ૪૩મા પદમા અને ૫ ૨૦૫મા ૬૨મા પદમા કેટલાક
અતિશયોનુ સ્થાન છે

પુગલ-પગવર્ત—૧ ૧૮૬મા ૨૪મા પદમા 'પુગલપરિચ્છ
શબ્દ છે એ જોનોનો પાશ્વિક શબ્દ છે એને સંસ્કૃતમા
પુગલ-પગવર્ત કહે છે

કન્દવાગી—૧ ૧૭૬મા ૨૪મા પદમા 'કન્દવાગી'નો ઉપનય
છે આ કળને શુદ્ધરોતામા 'કન્દવાગી' કહે છે એ જેખીતુ
જેટલુ સુદૃષ્ટો છે તેટલુ જ એ કન્દુ ટાપ છે આ કળને અનુરાદમા
કિંપાક કહેવા છે

નિર્વામમાદિ તરીકે જિનેશ્વરનો નિર્દેશ—૧ ૧૮૩મા બીજા
પદમા જિનેશ્વરનો પિતામહ તરીકે, ૫ ૧૯૪મા ૩૦મા પદમા નિર્વા
મક મહાગોપ અને માર્ધવાન તરીકે અને ૫ ૧૯૫મા ૩૫મા પદમા
ધન્વન્તરિ તરીકે અને ૫ ૨૦૦મા ૫૫મા પદમા વેદ તરીકે નિર્દેશ છે
ઉવામગદસા (અ ૭)મા સ્વાયપુત્ર ગોસાયકને ક્રોધ મહાશાસ્ત્રી
છે, મહાગોપ છે મહામાર્ધવાદ છે મહાનર્મકથી છે અને તથા મહા
નિર્વામક છે એ પ્રશ્નો પૂછે છે અને ગોસાયક એના સ્પષ્ટીકરણપરક
ઉત્તર આપે છે અભયદેવસૂરિએ રચેલા 'જયતિદયણુ' સ્તોત્રમા
મારણમા પાર્શ્વનાથને ધન્વન્તરિ કહ્યા છે પ્રસ્તુત પદ્ધતિ નીચે
મુજબ છે—

“જય તિહયણરવવ્યસ્ક્સ ! જય જિણ ! ધન્વન્તરિ ”

મુનિસુદસુરિએ જયનાદગમ્ભરિકિવચિચન્દ્રિ (સ ૧૧)ના
નીચે મુજબના પાર્શ્વનાથને અપૂર્વ ધન્વન્તરિ કહ્યા છે

“ચિત્તંતુ શિવશમાપૂયઘન્યન્નારિશ્રી-

હિજગતિ ફલિનીચ્ચુચ્યામલ પાશ્વનાથ ।

સમપાયાતિ યાત્રામ્યતરાનામયોધાન

સ્મૃતિમપિ ગમિતો ય સર્થવિગ્રાપહારી ॥૧૧॥”

રત્નાકરે રચેલી અને રત્નામરપચ્ચીસી તરીકે મુદ્રિતિ ૧ રત્ના
કૃ. પૃથ્વીશક્તિકાના નિમ્નર્ધિખિત બીજા પદમા ગિતેશ્વરને અપલ
ક ટે કીતે નિવાગી સકાય એવા મમાગરૂપ ગેર ॥ વિકારને-ગેરો
મટાડનાર વૈદ્ય મ્થા છે —

જગત્ત્રયાધાર ! કૃપાવનાર !

દુર્ગારસસ્તાર ! વિકારવૈદ્ય ! !

શ્રીવીતરાગ ! ત્યયિ મુગ્ધમાગાદ

પિત્તમ્ભો ! ત્રિપયામિ વિચિત્ત ॥૨૦॥”

હરિનમ્સરિએ અશ્વેદ્યકરણમા મલિવાષ્ટકના રોગે ઉમામા
તીર્થ કરેના વચનને સુવેવના વચન માથે સરખા થા છે

અન્દપુરાણ નગરેમા ગિતેશ્વરનું વર્ણન—૫ ૨૦૦માના
૪૬મા પદમા આપના વિવમ્ભમાએમ કથ્યુ કે કે (૧) સ્કન્દપુરાણમા
નગરસ્થાપના અધિમરમા— (ગરપુરાગમા ૮ ૮૫૨ સ્તોત્રમા ગક
ઋભયરિત કે (૨) ભાગનતમા પાંચમા સ્ક ધ(અ ૬-૬)મા ત્રિપદના
અવતારે કે ઋદાભિવનુ ખર્જન છે તે તો વિષ્ણુ મન્ત્ર વધ એ
રેનુથી આપેનુ છે કેમકે અત્ર તો દમ અવતારની જ વાતો આવે છે
નહિ કે એવામની (૩) વિષ્ણુપુરાણમા ને ઋદાભિવનુ ચરિત્ર છે તે

૧ જાણા ૮ ૨૨ સ્કન્દપુરાણમા તરુવમા રીત ૨૨ છે આ ગણિ
વિદેની માહિતી મ ૨૨ સ ૩ (૫ ૧૩ બક ૧૨ પૂ ૨૭૩-૨૭૪)મા છે ૧
૧૩ મામા ૧૫ નામે અન્દપુરાણમા અને એમની દ્વિતિમા મા આવી છે

પણ વિષ્ણુનાં અનુચારીઓની જ્યના છે અને (૪) અદ્વાઇતપુનાળ શિવપુરાણ અને નાગપુરાણમાં સ્પષ્ટત્વ વિષે ઉત્પન્ન છે
 “નાસ્તા ન ભસ્મ ન જટા” વાળું પણ માન્યતાના પ્રાપ્તિ યોગ્ય છે.

અહીં વેદોમાં ૧અમુક અમુક પાઠ અને અમુક અમુક મંત્રો જેવાનું જે કંઈ છે એ પાઠો ઉપનયન સમયે સંસ્કારમાં દ્વાય એમ જાણાતું નથી સંસ્કારની વીએક સાખા પૈકી એક જ સાખા રતી છે અને વેદો અખંડિત સ્વરૂપમાં મંગરાધાર તથા નથી એ વાત વિદ્વાનોથી અત્યંત નથી એટલું જ અહીં કહી શકાય.

૪અપાણિપાદોથી શરૂ થઈ પણ પ્રેનાયનર ઉપનિષદ (અધ્યાય ૨)માં ૧૮માં પણ તરીકે છે આ ઉપરથી એમ જણાય છે કે વેદો

૧ (અ) ઓઃ ક્રવમ પવિત્રમધ્વમ્, (આ) ઓઃ લાક્ષ્મી-પ્રતિષ્ઠિતાન્ ચતુર્વિંશતિતીર્થકરાન્

૨ યજમાના મૂળ મન-સ્વસ્તીત્ શન્તો યુદ્ધધર્મા, તિન-મન-સ્વસ્તીનસ્તાદ્યે રિષ્ટનેમિ

૩ તત્ત્વનિર્ણયપ્રમાણ (પૃ ૫ ૧-૫૨૩)માં યજુર્વેદ (વિશ્વેવ-જ્ઞાતા), યજુર્વેદ (અ. ૧ મુનિ ૫) યજુર્વેદીયક, સવન મુનિ તૈત્તિરીય આદિ (૧ ૪ અ ૫ મ ૧૭ પ્ર ૬ અ ૬) અને આર્ય માથી પાઠા માપી એમાં જેન તીર્થકરના નામ વારે હોવાનું મૂલ્ય પ્રાપ્ત છે તે મા ઉપરથી તે વાત અધ્યાત્મતત્ત્વવાચકના કોઈ ઉદોદ્ધન (પૃ. ૪)માં અપાઈ છે. ૫. ૨ વિશેષ ગરેષ માને વિષય છે.

૪ હરિમ્, હરિકૃત અષ્ટમકરણુમાના મહાવેદક (પ્રે. ૪)ની વૃત્તિમાં પ્રિતેશ્વરસુરિએ આ પદ અવગરણ રે નીચે મુજબ આપ્યું છે -

‘અપાણિપાદો હામનો (૧ જનનો) પ્રહીતા

પદ્યત્યધશ્ચ મ શાનોત્યર્કર્ણ.

સ વેતિ વિશ્વ ન સ તસ્ય વેત્તા

તમાદુરગ્ર્ય પુરુષ મહાત્મમ ॥”

પડે કેવળ ચાલ વેદન મુનિમુન્ન્યરિને અગ્નિપ્રેત નથી પણ સાધુઓ,
આગ્રાક અને ઉપનિષદો પણ સામાન્ય વલિક દિદુઓ વદના સ્થાને
ગણે તે તેમ એમો કરું છે

જિનપ્રમાણા પુવા દર્શી—અહીં જિનાથી યોગીમની રાજ્ય
સમજવાની છે જિન સુનો આ અર્થમાં પ્રાગ િગળ
મહારાથાનકૃત િલિતસાગરમદ્ (૧) મા અને હારદગ
ધાર્યકૃત મોધાધાય (૫) મા મ્યેનેના છે

નાગીના પુણે—વાળીના ૩૫ મુળે અભિંત ચિન્તા (કાં ૧,
૨નો ૧૫-૭૧) મા મળાવાના છે સમવાદ (મુ ૩૫) મા ‘વળતીસ
સહજવળાદ્દેસા એટલા પાડે એને એ દાર મન્ય વચનના
૩૫ અતિશયો છે એવું જ આપણે જાણી રાખીએ છીએ પણ
એ ૩૫ અતિશયોના નામ અદ્વા કે અન્ય કોઈ આગમમાં અપાયાં
નથી અમલવસરિએ આથી આની દીગ (પત્ર ૩અ-આ) મા આ નામે
અધાન્તગે આવાર મળાયા છે અને એમણે કે અન્ય કોઈએ
સારે સાથે એનું સ્પષ્ટીકરણ આપ્યું છે

અપાર દોર—૧ ૧૯૮ મા ૪૩ મા પદમાં ૧/ દોરો ગણાવાના
તે તેમાં દાખ્યાદિ ૭ થી દાગર ગતિ અગતિ, હાર, જુમુઆ અને
ગામ એ ૭ દોરો સમજવાના છે એવી રીતે ચાર દાવથી કોષ
માન માયા અો લોભ અને પાપ આનરથી તિસા અમલ્ય મોગી
અસહ અને પગિત્ર સમજવાના છે

અભિંત ચિન્તા (કાં ૧, ૨નો ૭) મા તે દાનાતરાય
લાભાતરાય વીર્યાતરાય ભોગાતરાય અો ઉપભોગાતરાય એ પાપ
અતરોરો ગણાવી અને ઉપદુન્તા દસ્થાવિ ૭ દોરોનો ઉત્પ કરી

૧ આદરઅચનિજ્જુલિ (મા ૧૧૧૨) મા સહિત મળે છે અને
અન્ય સરિબદ્ધસુતિએ ૧૮ વિગતસ્થાન કરી છે

કામ મિથ્યાત્વ અજ્ઞાન, નિરા, અવિરતિ રાગ અને દ્વેષ એમ બીજાન સાતનો નિર્દેશ કરી ૧૮ મેળો દર્શાવાયા છે

જા ૧૨૭૫૨૪૩૨૩૦ અન્માન્વ અથોમાથી માયાઓ ઉદ્ભૂત કરી જે મળોહુસત્તત્તિ સ કર્નિત કરી જે તેમા એમજે નીચે મુજબની ગા ૪-૫મા આ ૧૨ મેળો માળાવા છે —

‘અન્માણ ૧ વૈદ ૨ મય ૩

માણ ૪ હોદ ૫ માયા ૬ રજ ૭ અ અર્ચ ૮ ય ।

નિદા ૯ સોય ૧૦ અલિયઘવણ ૧૧ ચોરિયા ૧૨

મછર ૧૩ મયા ૧૪ ય ॥ ૪ ॥

પાણિયદ ૧૫ વેમ ૧૬ વીળાપસમ ૧૭ દાસા ૧૮ ય

નસ્ત રય વોસા ।

અદ્વારમ યિ પળદા નમામિ દેવાહિદેવ ત ॥ ૫ ॥”

આ બે માયાઓ નેમિયન્દ્રસાગૃત પનયજુસારુદ્ધારમા ગા ૪૫૧ ને ૪૫૨ તરીકે અને પ્રધુન્નસરિત નિયારસારપયરણ (૧ ૧૦૦-૧૦૧)માં ૪૬૨મી અને ૪૬૩મી તરીકે અપાયેલી છે આ ત્રણે સ્થળો માયાઓ હરિભક્તસરિત સળોહુપયરણમા ગા ૧૩-૧૪ તરીકે જોવાય છે

આમ જે ૧૮ દાતા બિભ બિન્નગીને વળાવાય છે તે વિવશાની નિ તાને આભારી ■ બાકી વખુત એમા એક નથી

ચૈત્ય છત્ર સિંહાસન ઇત્યાદિ—૫ ૨૦૧મા ‘ચૈત્ય, છત્ર અને સિંહાસનો નિર્દેશ છે આ સ મધમા મ સ્તુતિયતુરિ શતિકા (૧નો ૬૪) ત સ્પષ્ટીકરણ (૫ ૨૬૫-૨૬૬)માં કેટલીક બાબનો ટીકો છે

ગુણસ્થાન—૫ ૨૦૪માં ૫૭મા પદમા જે મુલુચ્ચાનનો નિર્દેશ ■ તેની સખ્યા ચૌદની છે સમવાય (સુ. ૧૪)મા કમની વિશુદ્ધિના માર્ગને ઉદ્દેશીને ચૌદ જીવદ્વસકુ (જીવસ્થાન) માળાવે

એના ઉપરની અમળવેવસૂત્રિત ગીકા (પત્ર ૨૮ અ-આ)મા આ ચૌ નું
સ્વરૂપ વચ્ચે વાધુ છે

ચૌ ભૂત-આમનુ સ્વરૂપ મમળવ્યા બાદ હૃદય સુરિએ આન
સ્થાનની ગીમ (પત્ર ૬૫૦અ)મા સમ બેકાગને નામે ચૌ ગુણસ્થાનને
લાની ગાથા આપી છે આ [આ હૃદયમદનસુરિએ ગુણસ્થાન સંજ્ઞ
વાપમા છે અને ચૌ ગુણસ્થાનનું સ્વરૂપ સંલેખમા આપ્યું છે

પ્રથમ નામમા મધકગુમા-બીજન કરગુમા ચૌ ગુણસ્થાન
ગુપ્તી ॥ કર્મ-અન્યને અને એક ગાથા કે જોનો ચાલુ કર્માક
૧૧૭ છે

જનમમાસની પહેલી જ ગાથામા ચૌદસગુણજાળપ એમ
કહ્યું છે અને આડમી અને નરમી ગાથામા ચૌ ગુણસ્થાનોના નામ
ચૌ શ્રવસમાસ ને નામ અપાયા છે

પનયલસારુદ્ધાર (દાર ૨૨૪)મા ચૌ ગુણસ્થાનોના નામ
ગુણ એવા ઉત્તરખર્તક અપાયા કે એના ઉપર સિદ્ધમેનસુરિએ
સંસ્કૃત ઋતિ (પત્ર ૭૭૬અ-૭૮૦આ)મા વિસ્તારથી સમગ્ર ગુણ આપી છે

પ્રાચીન કર્મ અન્યા પેકી બીજા કર્મ અથ નામે કર્મભવન (ગા ૩-૪)-
મા આ ગુણસ્થાનોના નામ છે

દેવેન્દ્રસૂત્રિત બીજા કર્મ અથ નામે કર્મભવન (ગા ૨)મા
પનયલાન્ની જ ગાથા છે અને એના ઉપર સ્વોપમા ગીકા ॥

સનગેખરસુરિએ વિ સ ૧૪૭૭મા ગુણસ્થાનકર્મારોહ સ્વેદ
છે એના ઉપર સ્વોપમા ઋતિ કર્મસાગરના શિષ્યે ગુણસ્થાનકની મજાગાય
સ્વી છે ૧

જેમ જેમ દર્શામા ૧૪ ગુણસ્થાનકનું નિરૂપણ કે તેમ ચોગ
વાસિષ્ઠ જેવા વેદાન્તાના મથમા ૭ અજ્ઞાનની અને ૭ જ્ઞાનની એમ

ચોદ આમિક ખમિમએનું વર્ણન છે એવી રીતે સાખ્ય-યોગ
દર્શનમાં દિમ મહ વિસ્તૃત એકામ અને નિરુદ એ ૫ ચિત્ત-
ખમિકાઓ અને ચોદ દર્શનમાં પૃથગ્ગત છવાદિ સ્વરૂપે આખ્યામિક
વિધારકમરી પામ ખમિકાઓ વર્ણવાઈ ॥

નર કાઠિયા—૫ ૧૩૬મ ૩૧મા પદમાં કાઠિયેણુ
એમ છે એથી 'તેર કાઠિય મમળ્યા ૧૧ છે આને અંગે મે
પ્રગમન્તિ અને સખ પેકકરિયાની માગી ॥ ધાનિકા' (૧ ૪૩ ૪૫)મા
૬૮વી બાજનો રજુ કરી છે એમાં 'જન મ વ પ્રકાશ' (૧ ૧૦
અ ૩)મા થી સાબરે કાઠિયો છપાપેથ ૧૫ શ્રીદમવિમત્તમુગિત
તેર કાઠિયાની યત્રાય હું ઉમેરું હું

માતૈઃદુષ્ટનક અને ઉદામણી—૫ ૨૦૭માના ૧૮મા પદમાં
માતાદુષ્ટ ન અને ઉદામણ કં આ પદને બનેના જાવાર્થમાં
ઉદામણીદાગેમ માળાએને પદેરવા વડે એમ એનો અર્થ કરાયા ૭
મા પદમાં ઉદામણીદાગે' દ્વારા સમ નથી અવગણ અનુસા અને
જાવાર્થમાં જ ફેર રહે છે તે આ પ્રકારનો હોય છે

સાકરનિદિ (મ ૫)ની સ્થાપય રતિ (૫૧૧૬૧અ)મા 'મા નોદ
ધાની ઉદામણાથી પતિ નીચે મુજબ છે —

"વિધાસ્ય દ્યદ્રવ્યસ્ય પૃથિમલિદ્યદ્રનેન્દ્રમાનાદિ
પરિધાનપરિધાનનિકાષોતિયાદિમોજનદ્રધ્યોગ્મપણપૂર્વકારાત્રિ
રુપિધાનાદિના"

આ પતિપત્નિ ઉત્તરપત્નિ સમ્બંધનો અર્થ 'ઉદામણી' થઈ શકે
૧ ૧૧મ એ વિશે માક વજા સ્થા થઈ હતી એ ચર્ચાને બાજુ પર
૨૦૫ ૮ ઉદામણીમાંથી 'ઉદામણ' સમ્બંધેલી રીતે મને છે અને
એનો મો અર્થ છે એ બાજુ ૮ અર્જન મામર ૨૧ પ્રે નમ્બેલિ

શવ દિનેટિયાની શુશ્રૂસાતી ભાષા અને માહિત્ય (ભા ૧ પૃ ૨૩૭)માંથી નિમ્નનિષ્પિત પદ્ધતિ અને સ્મૃ કરુ છું -

"ઉત્તમપણી

ઉચ્છ્રપણી

(= જ્યે જ્યે જ્યુ એ

ઉપગ્રથી હરરાજમા—

ઉછાપણી

ઉછામણી

લીનામમા—ભારનો

મામળાનો અથવા

ઉછાવણી (= હરરાજ લીનામ)

આમ એમણે ઉત્સર્પણી શબ્દમાંથી ઉગમથી શબ્દ બન્યાનો ને ઉ નખ કયો છે એ બા વિજ્ઞાનની દૃષ્ટિએ સમુચિત છે

ધોનાશાસ્ત્ર (પ્ર ૪) ૧૪મુ શ્લો ઉત્સર્પયન્થી શરુ થાય છે જેની સ્વોપપન્ન મતિ (પૃ ૨૮૩આ)માં "ઉત્સર્પયન્-ઋચ્યં નયન્ એમ કથ્યુ ઇ મહાનિસોદ્ધ (અ ૩)માં તિત્યુચ્છ્રપ્પણા એવા ઉ નખ છે આનો અર્થ તીર્થની 'દિ' એમ થાય છે

હન્દ્રમાના—૫ ૨૦૭મા ૬૬મા પદ્યમાં હન્દ્રમાનાનો નિર્દેશ છે અર્થે ૬૮મા પદ્યમાં એ પદ્યમાંથી વાત છે રત્નમન્નગણિ (વિ સ ૧૪૫૨-૧૪૫૭) ત સુદૃતસાગર (તન્ન ૭)માં પત્ર ૨૮આમાં હન્દ્રમાના શબ્દ પેથ (પૃથ્વીપદ)ના ચરિત્રો અંગે વર્ણવેલો છે રત્નમેષ્વરસૂત્રિએ સૂદ્ધનિહિ (પ્ર ૫)ની સ્વોપપન્ન મતિ (પત્ર ૧૬૧આ)માં હન્દ્રમાના શબ્દ નાપરો ઇ અને પત્ર ૧૬૬આમાં કથ્યુ છે કે રેવત પર્વતને અંગે સ્વેતાગરો અને ત્રિમુરતિ વચ્ચે વિષ્ણુ થતાં એવું નક્કી થયુ કે જે હન્દ્રમાના પહેરે તેનું આ તીર્થ ગાણે એમ દર્શાવું કહ્યુ છે પેથે ૫૧ પદી (૫૧) સુવર્ણ આપીને હન્દ્રમાના પહેરી

સ્નાન-મહોત્સવ—૧ ૨૦૭મા ૬૮મા પદ્યમાં સ્નાન-મહોત્સવનો ઉલ્લેખ છે એના વર્ગનો મત્ર છે આ સંબંધમાં ૫૮૧ીક દર્શકત મે ૦૪માબિસત ને મહાવીરકક્ષ નામના માંગ ૧નેખમાં

૧ ન્યા ૮૧ નિન ૨ ચક્રાસ (વ ૧૪ ન ૪ પૃ ૫૭-૬૨)માં ઉપરોક્ત

આપી છે ધર્મધોલસુત્રિએ ‘અપમશ્વરો’^૧ મહાવીર-કવચ તરો છે

કલ્યાણકો—૫ ૨૦૬મા ૧૭મા પદમા ક-ચાણક વિ. ઉ. એમ
છે આ કલ્યાણકોને અગ્રે મે મુતિ-ચતુર્વિંશતિકા (૨૦૬ પ)ના
રૂપથી કરેલું (૧ ૩૦-૩૩)મા વિચાર કર્યો છે અને એમા ૧૮મ-
ક પાણ્યકેનુ સવિગ્નરે વર્ણન કર્યું છે અને એ દ્વારા આત્મ-મહોત્સવનુ
નિર્ણય કરાવ્યું છે આ ૭ જ્યોના ત્રીજા ભાગરૂપ ત્રીજી
કિમ્બાવતી (૧ ૧૬)મા મે ક-ચાણકોની આછી રૂપરેખા આપેલી છે

મનિન્નપાનિક—૬૦ ૧૦મા ૫ ૧૮માના પદની સમજૂતિ
આપતા ૫ ૩૦મા મનિન્નપાનિકનો ઉલ્લેખ છે ઉત્તર ૨૦ની રૂપ
પદ્ય રૂતિ (પત્ર ૮૭૭)મા કહ્યું છે કે ૬૭નામ અમરો અદ્યથી
અગાર હોય છે કેમકે તેઓ પોતાના આત્માને ઉપારી સમમરૂપ
ગુરુથી રૂતિ હોય છે પણ તેઓ બહારથી માન્ય છે કારણ કે
તેઓ જ્ઞાનાનિ સાધુઓનું વૈરાગ્ય કહે છે આવા અમરો તે
‘મનિન્નપાનિક’ વગેરે છે આ સમયમા નીચે મુજબ અવતરણ
આ રૂતિ (પત્ર ૪૭૭)મા અપાય છે -

‘વા(ક)તારોદમદાણબોમરોઽધમારજ્જેસુ ।

સત્તાયરેણ જયણાદ્ કુણદ્ જ માદુવરણિજ્જ ॥”^૨

આ મનિન્નપાનિક વગેરે અમરો કઈકે પોતે છે કેમકે
મનિન્નપાનિકતા એ ત્રીજો માર્ગ છે (આ રૂતિમા) કહ્યું પણ છે કે

૧ માનનકી દ્વિત્વેનતોત્તમન્દોષ (ભા. ૧ પૂ. ૨૫૩-૨૬૨)મા કપાલ છે

૨ મા ધમ સ્તમલિત ઉલ્લેખમાવતી પરકથી મળ્યા છે માને
અપ ને છે કે વનમા બાધી ચતુરિંશતિ રામા કુધાર્થ જતુ વિરમ
મામ ચાલતુ દુકાળ પડવા રેણ બાધી પડવા એમ બલનવના સક્રોમા
સવ આ રૂપક ચલનાથી સાનુને કરવા વાયક કાર એ રે ક્રોધ

‘સાવજ્ઞતોગપરિવજ્ઞણાદ સંયુક્તમોર્જધર્મો ।
 ધીઓ સાવગધર્મો તદ્વો સવિગ્નપદ્મપદ્મો ॥’^૧

અર્થાત્ ભાવધ પ્રતિભોનો ત્યાગ કર્યાનો લાભ એ સાધુધર્મ
 મનોસમ-પ્રથમ પ્રમાણે ૭ આવકાર્મ જીજ્ઞ કરાવે છે અને
 મવિગ્નપદ્મપદ્મ માર્ગ રીજ કરાવે છે

ગા-હાથાગની કહેમી માથામા તદ્વપકુખ’ થી મવિગ્નપાદિકનું
 સૂચન છે આના ઉપરની રચેલી સ્વરૂપિ (પત્ર ૨૧અ)મા
 મવિગ્નપાદિકનો અર્થ નીચે મુજબ અપાયો છે -

‘સરિનાના-મોક્ષામિલાપિસુસાધૂના પાક્ષિક-સાહાય્ય
 ફક્તાં સવિગ્નપાક્ષિક’ અર્થાત્ સરિના’ એટલે મોક્ષની હમગવાગા
 સુસાધુઆ એમનો જ પાક્ષિક-એમને જે સહાય કરે તે સવિગ્ન
 પાક્ષિક છે આ લઘુ રીતિ (પત્ર ૨૧અ-આ)મા સવિગ્નપાક્ષિકનું
 લક્ષણ નીચે મુજબના અનતરેણ દાગ અપાયુ છે -

‘સુદ્ધ સુસાધુધર્મ કહેદ નિવદ્ધ ય નિયયમાયાર ।
 સુતયસ્તિયાણ પુરઓ દોદ્ધ ય સચ્યોમચાદિગિઓ ॥
 વદ્ધ ન ય વદ્ધાદ્ધ કિદ્ધકમ્મ કુણદ્ધ કારવે નેય ।
 અત્તદ્ધા ન વિ દિક્કસદ્ધ વેદ સુસાદ્ધણ યોદ્ધેડ ॥’^૨

૧ ॥ ૫૫ ઉપરુજ ઉરએનમાનાની ચાલની ગાથા છે

૨ એ સુસાધુના ધર્મને કહે અને રોવાના મચ્ચાસી મિશિનમણી નિદા
 કરે એ સાસા તાસચીરોલી ગામળ સર્વેલી પાલ લખુ થાવ-નવગીમિલથી પાલ
 રોવાને કીતરને; ગમે વગી એ એવા સાધુને પાલ વ ન કરે પણ તેમની પાસે
 વ ન કરારે નહિ રોમે એમનું તિ-કમ (વિનામા ॥ ઇત્યદિ વૈવાદ્ય) કરે
 ૧૫ કરારે નહિ અને રોવાની પામે દીમા લેવાને આરેનારે એ દીમા આપે
 નહિ ૫ ॥ પ્રતિભો ૧ પમાથી મુતધુ પાસે મોકને ચોવિજ્ઞય હાલિએ સીમધ
 સ્વામીને વિનવિજ્ઞ ૭ ૧૨૫ ચલ્લનું સ્વલ્પ રમ્બુ છે નેની સાવમી દાવમા
 લામી ॥ ૧૧મા ૧૪મે નીચે પ્રમાણે કહ્યું છે -

પ્રાપ્ત સાધુ જીવે પર નાનક ત્રીવે મને પાખી ૭

એક રમે વિમારમ કળીવે જિલ્લા છે પ્રવચન સાખી ૭

આ બે ગાથાઓ ૪મ સર્ગવિષયક હિન્દુસિદ્ધાન્તમાં ૫૧૫-
મી અને ૫૧૬મી ગાથા કે જે જોવાય છે હરિભદ્રસૂરિએ પચ્ચવત્થુની
૧૬૮૦મી અને ૧૦૮૧મી ગાથામાં સંવિગ્નપાત્રિક વિશે ૥ ૧૫
કરતા મહુ કે જે કાચાથી અસમ સંપલો વર્તનો હવા હતા ધર્મી
શ્રી છે અને એથી એ મુખિનો અધિકારી છે

અપક્રમકરણ (અપક ૧૭ મો ૭)ની ગીમ (પત્ર ૬૨ અ)-
માં જિનેશ્વરસૂરિએ હારમ સર્ગને અંગે કનુ ક આ સૂરિ પોતે
અગવતોને હાન દેવ પાતા હતા તેના મમયનાથે એમણે આ પ્રકરણ
થો ન્યુ ૭ અમ કટાક ક પના કરે છે કમક હરિભદ્રસૂરિ પોતાના
ભોજાગમો શ અ વગ ૧૧ી વાચકોને ભોજન અપાવતા હતા એમ
સંભળાય છે પત્રુ આ મહાવતુ નથી કમકે અબા માવનપાત્રિક
છે અને મવિગ્ન ૬ સાવનપાત્રિક અનામમિ અર્થનો ઉપગ
આને જે મહાવતુ ૧૫ી કાળકે અથી તત્ત્વની હાનિ થવાનો પ્રમગ
આવે છે ૧

ભારા સૈલી પ્રત્યાહિ—મુનેશ્વર સૂરિએ પાતાના ચિત્તસાગરમાં
ઉદ્ભવતી અને કાળાતી જમિઓને ફેરી રીતે જ્ઞાન કરી છે તે દેવે
વિચારીશ આ સૂરિવત્તુ સંસ્કૃત અને પાછા એમ બંને ભાષાઓ
ઉપરનું પ્રમુખ હોવાથી અને હોનો એમને વિશાળ મોધ હોવાથી એમની
આ પદ્ય મક કૃતિમાં વગર (૬), ૨૨આ (૬ ૩૧) ૧ મૂગા (૬ ૧૬૦)
જેવા કોઈક દેવે સન્દને માફ કરતા અન્ય અપરિચિત સન્દો નજરે પડતા
નથી એટલુ જ નહિ પણ સંસ્કૃત અને પાછાના આમાન્ય અજ્ઞાનીન
પણ સદ્ગાહથી સંભળાય એવા સન્દો એમણે વાપર્યા છે ગાથે સાથે
એમણે પદ્યમિથને કે અર્થ ૥ ગોવરને વધો આપવા દીધો ૧થી

૧ ના સંભળ્યા કલાવલીમાં કહ્યું કે તે વહેલી ગામ મ
(અ ૬ ૨)ના અમેજ ઉપદેશ (૫ ૧૦૩-૧૦૮)માં
નહો ~~જે~~ કરેતો નથી

એમનો ઉપદેશરૂપ ગમનો પ્રવાહ વિવિધ દૃષ્ટાન્તોના રંગોથી રંગાતો જતો મન મદ વગેરે પરંતુ સચોટ રીતે સ્વાભાવિકપણે એકગરબો આગળ ને આગળ રહે છે. એવ અને પગને સગવડ સુમેધ અને પ્રાગ્માદિક ગ્યનાના આજ્ઞાને દર્શન થાય છે. શરીરની કે અર્થની ખચતામાં કૃત્રિમતા વડે રચના ખડમચડી કે કૃત્રિમ અને એવો અનિષ્ટ પ્રયત્ન આ કૃતિને અંગે ઉપરિચિત થયો નથી કેટલીક વાર તો પાંચવગને પણ જાણ્યેઅજાણ્યે, અસ્ખનિતપણે વહેતા પ્રવાહમાં સાનદ આગળ વધવાની વૃત્તિ થાય એવી આ કૃતિની ઉદ્ભવગર્ભ ગ્યના છે. આકરણશક્તિએ બાધક જગત એવા એકે પ્રયોગ આ કૃતિમાં જણાતો નથી. પૃ ૧૦૧માં આપણને નામનાતુઓની ફારમાશ જોવા મળે છે.

આ સૂરિની અનકરશક્તિની વિચારહતાની આ કૃતિ સામી પૂરે છે. વિનયને અનુરૂપ યોગના કરવામાં આ સૂરિ સિદ્ધદસ્ત છે. પૃ ૧૬માંના પદ્ય ૭માં ફરનરૂપ રચનું સુભગ ચિત્ર આતખાતુ છે એવી રીતે પૃ ૧૧૭માં જિનેશ્વર અને ધર્મને કે પદ્મની ઉપમા અપાઇ છે. ૧૫૬માં ધમનો કે પદ્મ તરીકે ૧૬૪માં વૃક્ષ તરીકે અને પૃ ૨૫માં (૫૬માં પદ્યમાં) મેવ તરીકે નિર્દેશ છે. પૃ ૧૫૩માં શુદ્ધધર્મનો વૃક્ષ તરીકે ઉત્પન્ન છે. ૧૪૫માં પાપરૂપ વૃક્ષનું આગેહમ ચિત્ર દોગયુ છે. ૧૪૭માં પદ્ય કુદ્દગતું અને પૃ ૧૪૮માં પદ્ય બોજાતું દર્શનતાદૃશ અર્થે રચ્યું કરે છે. પૃ ૧૭૮માંનું ૨૨મું પદ્ય બાવવાડી છે.

આ વિભાગ આમ પૂર્ણ કરાય તે પૂર્વે બાકરણને અંગે કેટલીક બામતો નોંધવી દુસ્ત જણાય. ■

પૃ ૧૨૬માં ઘર અને ક્ષત્રીની સધિ કરાઇ નથી પણ તેમાં કંઈ ખોટું નથી આતુ કારણ એ છે કે સિદ્ધહેમચંદ્રના "કલ્પલિપ્તિ દુસ્તો વા" (૧ ૨ ૨) એ સૂત્ર પ્રમાણે તેમજ અષ્ટાધ્યાયીના "ક્રયક" એ સૂત્ર પ્રમાણે મધિ માટે વિકલ્પને

સ્થાન છે આ પ્રમાણેની સધિ, નહિ ક્યાનું એક ઉદાહરણ સિ હર
પ્રકરનું ૧૮૦મુ પદ પૂરુ પાડે છે

૫ ૧૫૮મા આત્મા પદમાં મગ્નતા એવું આત્મર્થવાચક
નીતિ પુરુષ એકવચનનું કપ છે અને એમા આત્મનેપદ માટે વપરાતો
તામ પ્રત્યય છે કે જેનો બાજેજ પાછળ કૃતિમા પ્રયોગ થયેનો જોવાનું છે
૫ ૧૦૮મા તય (સંત તકત) એવું કપ છે આ પદનું વિરતનાના
એક ઉદાહરણ છે

૫ ૧૩૩માના સર્જનમા સ્વાયેસ ૧૮ મા પદગત હી નો પ્રયોગ
નોતપાત છે

૫ ૧૨૮માના નીતિ (સમ્પૂર્ણ) પદમાં 'વાભ' અર્થમા હમ-
નો પ્રયોગ વિચારણી મળાય કમક એક તો આ શબ્દ અપદ
બાજેજ વપરાયો હોત એમ લાગે છે અને બીજાનું વ્યાકરણ-દષ્ટિએ
એ સુસંગત છે કે કેમ એમ સદગ પ્રશ્ન ઉદભવે પણ આ શકા
અસ્થાને છે, કેમકે હમ્ માત્રને 'અ' પ્રત્યય લગાડી હમ
એવો અકારાના પુરિષ્ઠ શબ્દ નીપજતી સમય તેમ છે એના
પ્રથમાના બહુવચનનો પ્રયોગ અત્ર કરાયો છે

૫ ૧૮૪ના છાં પદમા મયદ્દ ને બદને મયદ્દ ૫ ૧૮૬-
મા ૧૩મા પદમા મડવીષ ને બાને મડવીષ ૫ ૧૮૬મા ૨૭મા
પદમા લહદ ને બદને નહદ એમ જે પ્રયોગો છે તે પાત્ત્ય ભાષાના
અધ્યયનને અનુરૂપ છે

ભાષાનું ફેરિધ્ય—જેનમુનિવરોનું ધ્યેયસ્વપરકત્વાનુમાધવાનું
જોત છે એટલે એઓ એના સાધા વિરે ઐકતિક આગ્રહ ન સેવે

એ દેખીતી વાત છે આવી પરિસ્થિતિમાં એમો નોક-લાપાનો આશ્રય લેતા પશુ-સમૂહને જેવી શિષ્ટ લાપાને પશુ તિવ્રજનિ આપતા શોક થાય નહિ વળી સમૂહ દ્વારા જ ઉપકાર થઈ શકે તેમ હોય તો શોક લાપાને-પાછળ લાપાને ને આ લાપાને અપાવતા તેઓ ન જ અચકાય આવી તો આપણને આજે પાછળ અને સમૂહ તેમજ ગુજરાતી વગેરે પ્રાદેશિક લાપાઓમાં જૈન માર્મિક મળી આવે.

જૈન આગમોમાંના બારમા અગ્ર નામે દ્વિત્વાયતી રચના સમૂહમાં થઈ હતી એમ આચાર્યનિમ્બરમાના નીચે મુજબના અવતરણ ઉપરથી જાણાય છે —

“મુત્સૂજ દિદ્ધિવાય કાલિય-ઉક્કાલિયગમિસત્ત ।
ધી-ધાલ્લાયણત્થ પાલ્યમુસ્ય જિણવરેદ્ધિ ॥”^૧

દિદ્ધિનાયના મુખ્ય અને મહત્વના મંદાકાન વિભાગરૂપ પુ વગય-ચૌ. પુ ૧^૧ સમૂહમાં આપણતા એમ પ્રભાવકમ્પરિત્રમાં એના કર્તા પ્રભાવન્દસરિએ કહ્યું છે બાકી પુત્રમાંથી જ અવતરણો મળે છે તે જોતા તેમજ ઉપર્યુક્ત અવતરણાદિની પ્રાચીનતા વિચારતાં પુત્ર સમૂહમાં કેવી રીતે હોઈ શકે એવો પ્રશ્ન જાડે છે આ વિવાદ મૂળ વિષય હોવાથી તત્ત્વાર્થાભિગમસૂત્રને આપણે ઉપલબ્ધ સાહિત્યની દૃષ્ટિએ સમૂહમાં રચાવેલા પહેલા મધ્ય તરીકે ઓળખાવીશું

૧ આ અવતરણ આપતી વેળા તત્ત્વનિર્ણયમાસાદ (પુ ૪૧૨)માં “યત્ત ઉક્તમાગમે” એમ કહ્યું છે પણ આ જાણ અને તેટલો આશયમાં મળી નથી તો આ આ અવતરણમાં આ છે ?

૨ જુઓ ૧૬-૧ દિ-અળ ૬, સ્વો. ૧૧૪

૩ આવરસયની સુદિતમાંની અનેક ચાપાનો નવપથપથરજીમાં સૂધી લેવાઈ છે એમાંની જારિસઓ જાહેરો એ ચાપા પુત્રની છે જુઓ નવપથપથરજીની બદલવતિનો ઉપદેશ (પા ૧૦) .

અહીં માન્યતા બાંધામાં અગિયો તો પ્રત્યક્ષ કરે છે એટલે જો બાંધા
તરફના અહીં માન્યતાને લઈને તેમજ મૂળનો અર્થ જો જો બાંધામાં દર્શાવવામાં
કોઈ વધારા ના જણાવાથી નિબળિતિ અને બાંધામાં જો
ગીકાએ પાછામાં જ ગ્યાઈ તે સ્વાભાવિક છે ત્યજત જતા
જોન તરફો વિશે અનુદર્શનીએમાં બાંધામાં દર્શા પ્રવર્તી
અને એના નિવારણની તેમજ અન્ય દર્શનકારોએ કરેના
ખડોનો એમની જા બાંધામાં પ્રત્યક્ષર આપવાની આવશ્યકતા જણાતા
તેમજ સરૂત બાંધાનું ફરીથી પુનરુત્થાન થઈ એના વર્ચસ્વ, આપક-વ
અને મદત્ત સ્વીકારતા સુશિષ્યોમાં સરૂતને ઓછવતે અગે સ્થાન
અપાયું ? આમાં એક જ કૃતિમાં લક્ષ્યા-દ્વિવિધ આનુ આગળ જતા
આનું પરિણામ જો આનુ કે લવવિગદસરિ ઉર્ફે દુરિઅસરિ જેમાં
અન્યકારે પોતાની પાછા કૃતિનું-સાવધપણતિનું સ્પષ્ટીકરણ
સરૂત ગીકા દ્વારા કયું આમ જો આ નવો ચીનો પડો ને માર્ગે
એમના પછી થઈ એના કદનાથે મુનિવરો સચર્વા છે હા ત
કેજીસરના સિધ્ધ જિનમન્દ્રમણિએ-સરિ-અવસ્થામાં દેવમુખસરિએ
નવપદપદ્યગા ઉપર આવવાનું નામની રસ્તોપસ પ્રતિ સરૂતમાં
વિ. સ. ૧૦૭૩માં રચી છે વીરચન્દ્રમણિના સિધ્ધ દેવમુખિએ
વિ સ ૧૧૬૨માં ૯૭૫૯સામણ રચુ છે અને એના ઉપર
સરૂતમાં રીકા રચી છે મનધારી હેમચન્દ્રસરિએ લવલાનખા ઉપર
સરૂતમાં વૃત્તિ વિ સ ૧૧૭૦માં રચી છે અને જો પુર્વે એમણે

૧ જૈન કૃતિઓ સૌથી પ્રથમ પાછામાં રચાઈ તો કાલા તરે સરૂત
કૃતિનો કેમ અને આરે ૧૪૬૬ તેનો-લેહાપોદ ૧' અક્ષરમયવચન ના
પ્રાક-કવન (પૃ. ૭-૮)માં છે આ વિષય તાલેવરમાં પ્રસિદ્ધ થયેલી બાબુ
પચ્ચમીકા (જ્ઞાન : રમીકા)ના પ્રાકવિદ્ય વચન (પૃ ૧૩-૧૪)માં પણ
ચર્ચાનો છે

- ૨, આ પ્રતિ (૫૪) માં અનુવ્રતવિધિ નામની ગોવાની પતિ ગેવાની
અવામન કરાઈ છે આ કૃતિ જેસકમેદમાં દેવાનો છે જેનું છે

ઉવએમમાલા ઉપર સસ્ત્રુતમા જતિ રચી છે પ્રધુમનમરિના
શિયાવયન ચન્સેને ઉપાયામિદ્ધિપયરણ ઉપર વિ મ ૧૨૦૭મા
સસ્ત્રુતમા જતિ રચી છે રત્નગેખમરિએ સસ્ત્રુતિદ્ધિ રચી સસ્ત્રુતમા
જતિ વિ સ ૧૫૦૬મા રચી છે ન્યાયાચાર્ય યજ્ઞાવિજયગણિએ
અમ્લપ્રમયપરિક્ષા ઉપર સસ્ત્રુતમા વિવરણ રચ્યું છે

આ ઉપરાંત ઉ૦ ૨૦નો પ્રાચીન તટ પૂરનો વિજ્ઞાન પાછપમા
હોવા છતાં એના ઉપર સસ્ત્રુતમા કેમ વિવરણ થયું
એ સમજાયુ દોને અહીં એ વાત ખેરીય કે રદાર્શનિક સાહિત્ય
માટે મસ્ત્રુત બાંધનો સ્વીકાર થયા જાણ પશુ ઉપાધ્યક્ષે સાહિત્ય
માટે તો એનો ઉપયોગ મર્યાદિત થયેલા છે એમ શ્વેતાગર કૃતિઓ
નેતા જણાવ છે આને લઈને તો ઉ૦ ૨૦નો જમનીનીયાવતાર
૬૫ ભાગ સસ્ત્રુતમા પડીનો પ્રાચ્ય તટ પાછપમા અને અપર તટ
પરને બાંધમાં રચેલા મળે છે એમ કહેવાય તો કેમ ?

અપર તટનો મતિમ મર્યાદાપ્રાચ્ય મસ્ત્રુતમા અને અધી
અધ પાછપમા રચાશે છે એ ખામ આમર્યનો વિશ્વ નથી કેમકે
કટલીક કૃતિના પદાર્થ મસ્ત્રુતમા તો જાળીનો લાગ પાછપમા છે
આની કૃતિ તરીકે ધનપાનની વીરસ્તુતિ રત્નગેખમરિદ્ધિત અર્થ—

૧ પ્રથમવાએ ભતે અહીં તેમજ વિમેનના ની મીકાના અવમા આ જ
નામનો નિર્દેશ કર્યો છે તેમ છતાં એનું ૭ પુષ્પમાના નામ પ્રતિદ્ધિમા
આવ્યું છે તે મા ઉવએમમાલાની બીજી જાણના નિર્મલવિનિવ ઉત્તરાવમા
એને કુમુદમાલા સારે સરખાવાઈ છે તેને આભારી છે એટલે કે જોખમિક
નામ છે—

“અવપસમાઝમેય રપમિ ઘરુસુમમાલ ઘ”

૨ શ્વેતાગર સપ્રત્યમા તો દાર્શનિક કૃતિએ અત્યારે તલ પાછપમા
રચાની જોવાય છે ત્યારે દિગ્ગજ સપ્રત્યારે એક જેના સર તનો સ્વીકાર કર્યો
બા પાછપમે બહે ધીરે ધીરે પણ ચાકમપમે વિવાજનિ આપી હોય એમ
લાગે છે

૩ સૌથી પ્રથમ કથાજય સર તમા પચ્ચાર કોણ જૈન લેખ તો તે નિર્દિષ્ટ
દોને એમ લાગે છે અને એમના પડી ધનપાન આ મતિ આ થા

દીપિકાગત 'શીતલતી-કથા' (પત્ર ૮૫આ-૮૮અ) અને બે ચક્રીક
૧લીમકુમારકથા ગણાવુ છું

સાન્તાનન—ઉ૦ ૨૦માના ફેટનાકે રમણી આ પૂર્વે રચાયેલાં
અન્યમાથી ઉદ્દ્યુત કરાયા છે તો ફેટનીક વાર એવા કાર્મિક અન્યથી
એ છાયા૩૫ છે ઉદાહરણાર્થે પ્રથમ તટના પ્રથમ અક્ષરું અગિનારમુ
પદ (૫ ૪) ને સૈલ્પણથી તૃતીયાય છે તે નદીમા ૪૪મા
પદ ૩૫૫ પત્ર ૫૪આમા એવા છે અપર તટમાના આઠમા અક્ષરના
૧૫માથી ૧૮મા સુધીનાં તેમજ ૨૮મુ અને ૨૯મુ પદ એ છ પદો
નિમત્સરિકૃત પંક્તિમચરિયમાથી ઉદ્દ્યુત કરાયા છે અને એ વાત
તો મુનિમન્દરસરિએ પોતે વિવરણમા જમાવી છે પરંતુ આ છ પદો પૈકી
છાના બે પદો મુદ્રિત પંક્તિમચરિયમા અને મળ્યા નથી જો એ અદી
નજ હોય તો એ પંક્તિમચરિયની બીજી કાર્મિક દાવપાથીમા—કદાચ
મુનિમન્દરમગ્નિ મગ્ની રાધપોથીમાં હશે એ ગમે તે હો આ બે
પદો દ્વાગ પૂળના ને ૧૬ પ્રકારે ગણાવાયા છે તેના ૨૫ ગીરગૃ૩૫
પદો ૫ ૧૬૦-૧૬૩મા અર્ગ અનુવાદક તરફથી અપાયા છે
આ ૧૮ પ્રકારો નીચે મુજબના ક્રમાંકવાળા પદોમા જોવાન છે —

પ્રકાર	પદ	પ્રકાર	પદ
૧	૮૧	૮-૧૦	૭૬
૨	૮૦	૧૩	૭૫
૩	૭૬	૧૪-૧૬	૮૪
૪	૭૮	૧૭	૮૩
૫-૭	૭૮	૧૮	૭૪
		૧૯	૭૬

૧ આની એક દાવપોથી પચ્ચળા એક સકારમા છે

૨ ૫ ૬૨ ગણપતો પૂર્વાધ પૃષ્ઠ૨૦૨ના પૂર્વોપી તાલે મજનો આરે ૭

૫ ૧૦૫માનુ અવકાષ'વાનુ ૫૬ ઉત્તરજૂઝડપણ (અ ૭
૨ના ૧૧)નુ રમરણ કરાવે છે

૫ ૧૭ ઉપરનું સોવામરવેસવાનુ ૫૬ ઠાણ (કા ૪, ઉ ૪
૫ના ૨૭૧ અ)ના નિમ્નધિખિત ૩૪૮મા સુતને આધારે થેળાનુ છે—

‘ચત્તારિ કરડગા પનસા, ત જહા-સોવાગકરડતે
થેસિતાકરડતે ગાદાપતિકરડતે, રાયકરડતે, ૧૬, પદામેવ
ચત્તારિ આયરિયા ૫૦ ત૦—સોવાગકરડગસમાણે, થેસિતા-
કરડગસમાણે ગાદાપતિકરડગસમાણે રાયકરડગસમાણે ૧૭ ।’

એવી રીતે ૧ ૩૧માનુ જહ મઝપિદાણેસુધી થર થનુ ૫૬
ઠાણ (કા ૪, ઉ ૪ ૫૩ ૨૭૬અ)ના ૩૧૦મા સુતને ૫ ૧૦૫માનુ
ઉદિભોદિમવાનુ ૫૬ ઠાણ (કા ૪ ઉ ૩, ૫૩ ૨૩૭અ)
ના ૩૧૫મા સુતને ૫ ૧ ૧માનુ ઉદ્ધવાનીમાનુ ૫૬ ઠાણ (કા ૪
ઉ ૩ ૫૩ ૨૩૭ આ)ના ૩૧૮મા સુતને અને ૧ ૧૦૭માનુ ‘મણુ-
સોમ વાનુ ૧૧નુ ૫૬ ઠાણ (કા ૪ ઉ ૪ ૫ના ૨૭૧અ)ના
૩૪૮મા સુતને આભારી છે આ રજા આ ચા’ સુતો —

૧ ‘ચત્તારિ કુમા ૫૦ ત૦—મધુકુમે નામ પને મધુપિ
દાણે, મધુકુમે નામ પને વિસપિદાણે, વિસકુમે નામ પને
મધુપિદાણે, વિમકુમે નામમેગે વિસપિદાણે, પદામેવ ચત્તારિ
પુરિસજાયા ૫૦ ત૦—મધુકુમે નામ પને મધુપિદાણે ૪—

હિયપમપાયમકલુસ જીદા વિ ય મધુરમાસિળી નિચ્ચ ।
જમિ પુરિસમિ વિજ્ઞતિ સે મધુકુમે મધુપિદાણે ॥ ૧ ॥

હિયપમપાયમકલુસ જીદા વિ ય મધુરમાસિળી નિચ્ચ
જમિ પુરિસમિ વિજ્ઞતિ સે મધુકુમે વિસપિદાણે ॥ ૨ ॥

ज हियय कलुसमय जीहा वि य मधुरभासिणी निरुच ।
जमि पुरिसमि विज्जति से विसकुमे महुपिहाणे ॥३॥
ज हियय कलुसमय जीहा वि य कहुयभासिणी निरुच ।
जमि पुरिसमि विज्जति से विसकुमे विसपिहाणे ॥४॥'
(सु० ३१०)

२ "वत्तारि पुरिसजाया प० त०—उदितोदिते णाममेगे,
उदितथमिते णाममेगे, अथमितोदिते णाममेगे, अथमितथ
मिते णाममेगे । भरहे राया चाउरत्तचक्रयद्दी ण उदितोदिते
वमदसे ण राया चाउरत्तचक्रयद्दी उदिअथमिते इरितेसपले
णमणगारे णमत्थमिओदिते, काले ण सोयरिये अथमितथ
मिते ।" (सु० ३१५)

३ "वत्तारि पुरिसजाया प० त० उच्चे णाममेगे उच्चच्छदे,
उच्चे णाममेगे णीतच्छदे, णीते णाममेगे, उच्चच्छदे नीप
णाममेगे णीयच्छदे ।" (सु० ३१८)

४ वत्तारि मच्छा प० त०—अणुसोयचारी पडिसोय-
चारी अतचारी मज्झचारी २२ एवामेव वत्तारि' भिक्षुआगा
प० त०—अणुसोयचारी पडिसोयचारी अतचारी मज्झचारी
२३ ।" (सु० ३४६)

अवतरण—वि० १०१। २१। ५५ विवरणमा अध्यात्मक ६५
सुभना पद्यो मुनिमुत्तरसुरिणे विद्वत्त, ३५। ७५—
विवरण प्रतीक अध्यात्मक ५५ म,
मन १३३५ १ मध्यमस्तज्जत्मा २१० ५० (४४)
, १३६५ २ शचिद्व्यमात्सय २१० १५२ (११, २)

१ ३ ५५ नाम नयी अम्यधिप्पहि अट्टोअट्टोअ ७

॥ २ अयोचमेव ओम प्रदी आ प्रय अथाय ७ पञ्चभुज इति नाम
दर्शाया ५ नयी

વિવરણ	પ્રતીક	અધ્યાત્મકલ્પદુઃખ
૫૪ ૧૪૬આ	આલમ્બન તવ	શ્લો ૧૨૬ (૧૦,૨)
	સપ્ત મીલ્યમિમલેઽપ	શ્લો ૧૦૫ (૬૫)
૧૬૧આ	શૈલિલ્યમાત્સર્ય	શ્લો ૧૫૭ (૧૧૨)
૨૦૨આ	ચર્માસ્થિમજ્જાન્ત્ર	શ્લો ૩૬ (૨૨)
૨૦૩આ	દદ્દે વિમુલ	શ્લો ૫૭ (૫૪)
૨૦૪આ	ધાનિ દ્વિપામણ્યુપસારકાણિ	શ્લો ૪૮ (૪,૨)

Co ૨૦ ના સ્વાપદ વિવરણ (પત્ર ૧૪૬ આ) માં 'અસ્મા મિરણ્યુનમ્' એવા ઉલ્લેખપૂર્વક જે નીચે મુજબનું પદ મળે છે તે ઉં ૨૦ ના અપરતટ (અ ૫) નું ત્રીજું પદ છે —

ધમ્મ વાટં તૂરહ, જગમ્ભવણલોલુપણં કાલેણ ।

સુરત્તરજારયતિરિયા ષ્પ સઙ્ગીકયા કલ્પગા ॥

અયોધમ એમ કહી ઉં ૨૦ ના અપર તટના દ્વિતીય અંશમાં જે ૧૬મું પદ અપાયું છે તે અધ્યાત્મકલ્પદુઃખનું ૧૩૭મું પદ છે (જુઓ પત્ર ૮૦ કે. ૧) —

૧ આ નવતરણ અધ્યાત્મકલ્પદુઃખમાંથી ૭ અમ અર્થો ॥ લેખ છે

૨ 'યત' એટલે જ ઉલ્લેખ છે

૩ અયોધામ ચ તથાઽધ્યાત્મકલ્પદુઃમે" એવા ઉલ્લેખપૂર્વક આ અપાયું છે

૪ તથા ચાધ્યાત્મકલ્પદુઃમેઽધ્યગીપ્પદિ" એવા ઉલ્લેખપૂર્વક આ અપાયું છે

૫ અધ્યાત્મકલ્પદુઃમેઽપિ" એવા ઉલ્લેખપૂર્વક આ ૨૦ કરાવું છે

૬ આ ઉપરથી એ કવિત વાંચ છે કે અપરતટ રચ્યા બાદ સ્વેપ વિવરણ રચાયું છે

ઉં. ૨૦ના સ્વોપજ વિવરણ (૫૧ ૧૦અ)મા “અમ્ય ધિષ્મદિ ચ” એવા ઉદ્દેશપૂર્વક નીચે મુજબનું ૫૨૧ ઉં ૨૦ ૩ અધ્યાત્મમ્પદ્મમા નિક્કિ જણાવું પણ અપાય છે -

“અયુલ્લમલ્લગ્નિચિ પ્રવોધયેત્
ચહ્વપદશૌરપિ કોઽનવસ્થિતમ્ ।
મેતુ તદ્વિદ્યદિમલં ન પુષ્કલ-
ચર્તોઽપિ ધારાશતલક્ષકોટિમિ ॥

અમ્યધિષ્મદિ એવા નિર્દેશપૂર્વક અપર તટના ત્રીજા અશમા ને ૧૩મુ પણ જૂ કગમ્ છે તે માન કે ?

ભનામણ—ઉં ૨૦ના સ્વોપજ વિવરણ (૫૧ ૨૦૪અ)મા વિભાર માટે અધ્યાત્મમ્પદ્મમા જોવાની અને ૫૧ ૧૫૫અમા મારમુખ્યનુસૂચી દ્વિત્વદનત્યપેઠા, મ દેહસમુચ્ચય રમ્પરીમા વગેરે મ થો જોવાની ભનામણ કગમ્ છે

આરમ્ભેનો ઉદ્દેશ—ઉં ૨૦ ॥ સ્વોપજ વિવરણ (૫૧ ૫૧અ)મા પુ કરી શ્રાદ્ધ અને મં. હેમા એ મને વિાનીને મુજબ ઉદ્દેશ છે —

“શ્રીધીરજિનસેવરપુષ્કલીધાદ્વાદિવત્ બાધુનિકપત્તનીય મંદ્રેમાદિવચ્ચ”

આ જે મુદ્દથો વિરો વિગે. હકકન મધ સ્થગે મગે છે ખરી ।

પૌર્નાપર્થ—ઉં ૨૦મા અધ્યાત્મમ્પદ્મમા ૫૬૦ છે અને એની ભનામણ ૫૧૫ છે એટલે અધ્યાત્મમ્પદ્મમા ૫૬૦ એની રચના થઈ છે એ વાત વિચારજો સિદ્ધ થાય છે આથી ધનવિજય ઉપાખ્યાયે અધ્યાત્મમ્પદ્મમાની લીખના પ્રાગ્ભ (૫૧ ૨અ)મા “ઉપદેશરત્નાકરાગનેકમ્ ચમ્રથનાનન્તર” એટલે ઉં ૨૦ ૧ અનેક વગેરે મન્થ ૨૨ના જા અધ્યાત્મમ્પદ્મમા

૨૨અમ્ભેની રચના થયા મ થ વિવરણ છે તે ભખક બાલી

કુ ડે તે મોટુ દરે ૭ મન્ય દ્ર અધ્યાત્મકદ્વયમની મીકાા
 ૫૨૭ (૫૧ ૧આ)મા “મુર્જાસ્યપરપયાથત્રિદશનદ્ગિણીનામા
 મુરપટ્ટમો યણિતસ્તેનાથેતિ-તદનન્નર” એમ જે કથ્યુ છે તે
 ડાચત છે આથી જિ રાનરિગ્રી પરી અધ્યાત્મકદ્વયમ અો
 અ ૥ પરી ઉપદેશરત્નાકર ગ્યાન છે અમ મે ૧૬૬ વડી રાકાય

અના-અમથ—પ્રારભમા પીરકા-નટમા નીચે મુજબ ગામમા
 પાનો પવાઈ —

इति स्तुत्यगग स्तुत्या मुनिसुन्दरसूग्णिना ।”

અતમા ઉં ૨૦ના સ્વાપત વિવરણ (૫૧ ૨૩૧આ)માં
 મ થમાર પોતાને વિે નીચ પ્રમાણે C ૧૫ કો ૭ —

‘શ્રીસોમસુદ્ગસૂરિશિષ્ય શ્રીમુનિસુદ્ગસૂરિમિધિરચિત્તે
 જયશ્ચક્રે શ્રીઉપદેશરત્નાકરે”

આમ જે અી મ થકાનો મરિ તરીકે નિર્ણય છે એ ઉપરથી
 એ વાત ક્ષતિ થાત છે ૬ આ C ૨૦ની ગ્યના સૂરિ ૫
 મગા જાન એટલે ૬ વિ મ ૧૪૭; પાડીતી છે

૦ના મ્યા—ઉં ૨૦ ઉપ સ્વાપત વિવરણ છે એનો અન્યામ
 ૭ ૭૫ કો ૧નો ગયાનામ છે આ ઉપરના કાષએ આના પર રા રક્ત
 મીકા કે માના અોષ રત્નાનુ જયુથમા ૧થી

ભાના તર— જે વસનજી ત્રિકમજી જે પી અન્યમાના ન્તા
 મામા મ મા તરીકે પાડીતા જાના જૈન ધમ વિદ્યા પ્રમારક વર્મ
 તરફથી વિ મ ૧૬૬મા હજારેન ઉં ૨૦ની આગતિમા બીજા
 અક્ષના છ ૬ તરજ સુધીનુ મૂળ એનુ સ્વોપત વિવરણ અો એ
 બનેનુ મુદરશી ભાગ્યન્તર હમારેન છે

પ્રમાણ—અપર તટ સિવાનુ મૂળ અને એનુ મુદગની
 ભાગ્યન્તર ઉપર જૈન ધમ વિદ્યા પ્રમારક વર્મ (પાડીતા મા) તરફથી

પ્રસિદ્ધ થયેલા તે પણ એ અપૂર્ણ છે કમઃ ભીષ્મ અસના છ ।
તરેને એ અમ્મ જલક છે ૧ અપર તટ બને એને લગતુ જે થા ૩
સ્વોપન વિવર્યુ ૩ તે તો આ પ્રસ્તુત આગતિમાજ પહેલી વાર
ગપાતુ છે

દાથપોથી—૨૬૦ ૪૦ થી આખ્યા સુનિની મેક દાથપોથી
વિ સ ૧૬૭૨ મા બખાથેની છે અને એ ખેડાના બકારમા છે

૭ મુનિસુન્દરમૂરિની જીવનરેખા

જન્મમમય—મુનિસુન્દરમૂરિએ પોતાના માતપિતા ॥ નામ
જન્મમૂમિ અને જન્મમમર પૈની એકે ગામત ઉપર પ્રમશ પાલ્લો
નથી રમીસાગર પિપાચારે તમા મગ્ગની પદાવરી વિ સ ૧૬૬
મા ગ્ગી ૩ એમા એમણે ગેમનો જન્મમમર વિ મ ૧૪૩૬નો
દ ॥ ૧ ૧

ગીમા—૪ની જાનવિ પગથી એમ જામાર ૩ ૬
મુનિસુન્દરમૂરિએ પીલા વીથી ત્યારે એમનું નામ મોનન ન રમાય

૧ ૬ ૧ ૬ ૫ મસ્તા તમ્કથી ઇ ૧ ૧ ૨૨ મા ગ્યારેની માગ્ગિના
પરે ૧ ૬૦ પત્ર સુધીના ॥ વિભાગ ૩

૨ નામ—મામય—મળા મળના બ ભક દિશ્વેનના પિત્ર વિરામૂરિએ
સદ્ગતમા ૪-૭૫ પદમા જે શ્રાવનમયાર રમો છે એન બીજુ નામ
કુપરેશરત્લામર ૩ (જુનો જિભગ્લમેશન ૫ ૫૨) નામ પ્રસ્તુત મન્ય
સારે જાનુ નામ-રમ્ય છે

૩ મા સુરિનો સમિપ પગિય જૈનસ્તોત્રમ દોષ (ભા. ૨)ની
પ્રસ્તાવના (૬ ૬૩-૬)મા રત મુનિ થયુ વિગરે આપેલી છે

૪ જૈન સાહિત્ય સોલક (મડ ૧ ૧૬૩ પૃ. ૧-૫)મા ॥
જ્યારેની જ જાનુ ૧૧૧ નામ નવાન જટ-૧૬૧૬ ૪

હો? અને અંગ્રો સુરિ થયા ત્યા સુધી તે ગુરુ હો ઉપર્યુક્ત પદા
વનીમા દીના વિ સ ૧૪/૭મા થયાના ઉપેષ્ય છે આમ રમોમ
સુન્દરસુરિની પેઠે આત વાની રમેષ્ઠ સુરિનાનક મસારના બધો
દૂર કરી ભાગવની રવજા અગીકાર કરી

દીનાગુરુ—૪૭ વગુન્દરસુરિએ મુનિસુન્દરમુનિ દીક્ષા આપી તે
અમ ના ૧ કે રમક પ્રનિદગોષ્ઠીમા મુનિસુ રસુરિને પોતાને આ

૧ કુનો મ રનાર્થ-રિવર (પત્ર ૭મ) હાથી પરિવચ એમ
સક્ષપમા ઉ નમ રો

૨ મા સુરિનો જ મ વિ સ ૧૪ ૭મા નીમા ૧૪૭મ વા ૩૫
૧૪૫ મા સુરિ ૧૪૫૭મા મને સ્વર્ગારોહણ ૧૪૮ મા થયા (કુનો
પરિવર નુ પત્ર ૧ ૨૧) તેમજે સુખમચ્છાદનરમ્ભતરી અને અન્નમચ્છાદ
નરમ્ભતરી રી છે ૧૧ બને ૭૧૨ એક ૧૧૫૨િ છે એની એક હારોથી
જૈનાનક પ્રત્યકારમા છે

૩ જુમ રમાળમ િયામા, આગમોદ્ધરકે (પૃ ૧૩૬-૧૪)મા ને
મનમતલીપિમા (પૃ ૩૪૮-૩૫૩)મા ધનગમિનોના નામો પ્રપારેલા ૪ મુખ્ય
તથા બાને પ્રધારે ૧૧ પૈગી તત્ત્વ વા ગેવડી બા ચવથમા દીના પેનાર મહા
ગુપ્ત પોના સુમુગીત નામો વાની સ આ પ્રમાણે ની ૧ મુજબ છે—

૧૧ — વાસ્તવાની (કુનો પરિવરિ દપર્શ મ ૧૨ પો ૧૩૫)

૧૧ ૪— જ્ઞાનિવાન સુરિ અને સોમવિમનસુરિ

૧૧ ૫— જ્ઞાનદરિમનસુરિ ને માન નામસુરિ

૧૧ ૬— જ્ઞાનમુક્ત કન્થા ભાગ્ય સુરિ નિલ ર દ્ર સુરિ જિનવિજયમુરિ
જિન ભાગ્યસુરિ રત્નમેષ્ઠરસુરિ લ બીજામરસુરિ વિજયરત્નસુરિ અને સિદ્ધા લ
માગ સુરિ

૧૧ ૭— જિનો રમરિ (સોમપ્રભ) દેવે દ્રસિ હનુરિ મનિમુ રસુરિ વિજય
મમ સુરિ નિ હતિ હસુરિ સોમમુ રસુરિ ૧૦ હમમોમમરિ

૪ એમનો જ મ વિ સ ૧૩ ૬મા (કુનો સુર્વાવની) એમની દીના
૧૪ ૪મા અને સુર ૧ ૧૬૨ મા થયા (કુનો પરિવચ નુ પત્ર ૭ આ)
એમનો સ્વપ્રવાસ વિ સ ૧૬૬/૭મા થયા (કુનો પરિ ચ નુ ૫૧ / આ)

સગિતા સિદ્ધ તરીકે જોળા માળ્યા છે ગુર્જાવસ્ત્રીના અતમા પળ આ પ્રમાણે 'વિનેદ' તરીકે નિર્ણય છે

નિર્ણાય—ત્રૈવિજોષ્ટીના પ્રારભમા અને અતમા કથા પ્રમાણે તેમજ ઉગ્ર ૨૦ની શિદ્ધિ (પૃષ્ઠ ૧૦) મુજબ મુનિગુ-૨ જ્ઞાનગાગર્યુરિ પામે અ યાસ કર્યો દત્તો એટલે એ એમના વિદ્યાગુરુ મ ૧૧૫ મોમમુન્દર્યુરિના પગ જ્ઞાનગાગર્યુરિ જાનપુર થાય છે

૨નાયકપ —વમસારૂત તપાગચ્છપદ્માવસ્ત્રી પ્રમાણે મુનિ મુન્દરને વાય પદ વિ સ ૧૮૬મા મમ્યુ દત્ત

ગુરુભાષ—મોમમુન્દર્યુરિને મુનિમુન્દર જયન્દ્ર ભુવનમુન્દર જિતગીર્તા કેશનગેખર અને ઝજિતમુન્દર એમ ૩ શિષ્યો હતા જે સ્તો ૫ (લા ૨)ની પ્રસ્તાવના (પૃ ૮૮-૮૯)મા આ ઉપરાંત ભાવ મુન્દર અમમુન્દર મોમોવ મુધાનદન જિતમન્ત, રતનસ માધુરાજ અને વિવર મદને મોમમુન્દરમુરિના સિદ્ધ કથા ૭ આ હિમામે મુનિમુન્દરમુરિ ૧૧ તે ગુરુભાષ થાય

મિદર—૫મહુજ્ઞાનગાની યથા—દેવચન્દ્રમુરિભ જાતિનાથ વ્યગ્રિની વિ સ ૧૪૭૮મા વખાની પ્રચલિમા મુનિમુન્દર્યુરિ

૧ એમનો ૪ મ વિ મ ૧૮૦૫મા દીપ્ત ૧૪૧૨મા મુરિ ૧૪૪૧મા જે સ્વમ નમન ૧૮૬ મા થયા ગુરો ગુર્જારનો (પૃષ્ઠ ૨૨૭-૮૮) મન રિચર (૧૪૦ ૦)

૨ મુજો પા ૨૪ (પૃ ૮-૯)

૩ મર્ધદીપિમા અને આચારપ્રદીપના મતમા એમને રોનાને ભુવનપુ ર્યુરિના વિ સ તરીકે જોળામાળ્યા છે

૪ મુનો ૧ સાલ ૮ ૭ (પ ૮૬૮)

૫ જે સ્તો ૫ (લા ૨)ની પ્રસ્તાવના (પૃ ૯૪)મા જેના ઉપર ૭ કે એક હમ્મ અને માત્ર મવધાન કરવા ગટલી પ્રારંભ થિન એના ધરાવતા હતા એટલે મહાપ્રાવરની હતા

ગાતિસ્તન દ્વારા મારિના વિવાહ ૧ મન્વાદ્યાની એ
મિત્રના સરે અને વિવિધ રુચિના વિધાયક પ્રદા એ
વિ સ ૧૪૮૮ મા નખાની એક હાથોથીમા 'સહમ્ન
નામાવધાનિવિરદામહિમ્નિધામ' અવા ઉત્તેખ હર ગેક
સાથે ૧૩૮૨ વિવર પર ધ્યાન આપનારને મ આરાતી કડુ છે
ખાગનમમા પા એક માટે સાર નામ વાદ ગખાગ અં ૧૦૮
ના પા (નર્તુનિમ)નો નાદ પાગખાગ તરીકે ર્મસાગે તપાગમ્
પદ્મવક્ત્રીમા મુનિમુન્નરો ઉ નેખ કો છે એમનિમને વિ સ
૧ મા ગ્વની ઉપકૃત્તીસજ્જાથમા પામુ આમ ૧૮ મોક્ત છે

વા-૧૦.૧-૧૦૮ એ મિત્રુદ ખભાતમા ૪૬૬૨ખાન મુમાએમુનિ
મુ-ને આપ્યુ હતું એમ હીગમાખાગ્યકાવ્ય (મ ૧૪ મો ૨૦૪)મા
કડુ છે ર્મમા એ તપા ૧૨/૫ (૧૬૬)મા વાલી-ગોકૃત-સઠ
એનુ વિરદ ગા ૩ છે અને વિ સ ૧૬૮૫મા નામદામે
હી-નિગ્ધ્યમૂવિરામ (૧ ૧૩૦)મા એમ ૧૮ કડુ છે

હાની-સરસ્વતી એ ગગ ગિજના ૫ નિો તરફથી મુનિમુ ને
અપાયુ હતું અવો હીગ સોગ (મ ૪ મો ૧૦૭)મા ઉ નેખ ૩
એમસારિત મિગ્ધુત ગુગ્ધુલરનાકર ૧૦૪ (૧ મો ૬૦) પ્રમાણે

૧ ન ૧. ગાતિના વિવર ને પ્રમેયસ્તમ કુલ્ધાના કર્તા શાતિય ક
ગિાતમ / બાનુ ૧૬ ગિાના મિખ્ય નિષ્કિત નામિ મનારાતી હાત
યાસાસ્ય મા વિવિધ્યણિ ૧૬૧ માવધાતી ૮૧૬

૨ મુનો પ્રસન્નિત નાગ્ય (ખા ૧ ૫ ૭૩) ને પાગખાગ કાકારની
સૂતી (૫ ૨)

૩ મુનો ઐતિહાસિક નાગ્યમાના (૫ ૪)

૬ મેનો મેમનાના વિવ-મિ નેક વિ મ ૧૪૫૮મા અને તાન્ય
તીરના મુ ય નાથ આદિનાયી પ્રિમાનો વિ સ ૧૪૬૩મા ના ૧ ગો
ખો એને હકરખા ૨ હકરખાન નામ પા નોખખાવારેગો ૭ મુનો
પરિવ્ય (પત્ર ૪ ના-આ)

જ્યેષ્ઠમુરિને મળના મમય વાળીઓએ ૮ ૧-મગ્ગની કાલ દત્તા
 ૧ મોમમાભા ધમવ્ય (અ ૧૦ ૨૫ ૫૧)મા નુ છે ક આનિર ૧૫
 મિર ૧ '૨૫-૧૨૨૨૨' ૧૫ આ મિરુ મુનિમુ-દરમુરિના નામે બોદ
 ચડી ગય હશે એમ 'પગિયવ' (૫૧ ૧૫ આ)મા કૃ છે

ઉપદ્ર-નિના ૧-૫ સમીમગમિત શ્રીમુનિમુ નમુરિ
 નિજાપિમા કુ ૩ (મિરાદીના) મ મમય મળતી નિનમિ
 મીકાગી એના રેસને ની ના ઉર સ્થી મુજા કરો પ્રજુત પ કિન
 નીવે મુજા છે—

અનરેસિ ઈતિ-ઉપદ્રવ ટાવકે મમ મુજા પીનરતિ સદસમન રાકે
 ધ્યાનિ બધા તર મુજાના પીડ તપા ભય દુરિ પનાય

અમાનિ-પ્રનર્તાન-શ્રીમુનિમુ નમુરિનિજાપિમા કુ ૩ છે
 કે એ અમારિ મમન રેસે સો વગ્ગારધ મુજા-ઉપદ્રમે ધમ
 સાગર તપાગમ-પદ્મા નદીમા એવો ઉત્તેજ કરો ૩ મુનિમુ-દર
 મુરિના ઉપદ્રેગથી અપરાજ દેખા ધાગ વગેર સમઓએ તેમજ
 મિરાદીના મદુસ્થ ને પોતપોતાના પ્રેસમા મમારિ પ્રવતાવી હતી

પ્રખર-માનિ-૧-૨ એ સ (ભા ૨)ની પ્રતાનના
 (૫ ૬૪) પ્રમાણે મુનિમુ નમુરિમા મુગ્ધ-ત્રનુ સમગ્ર કરવાની મળ્ય
 શકિત હતી એથી કરીત તેમજ એમની હૃદ અહમ વગેરે તપાવ્યો
 રહેને પદાની વમર સીઓ એમો પ્રવત થતી હતી

નિહાર ૧ ત્યાનિ-મુનિમુ નમુરિ, ઉમાપુર મા આગમનકે
 દેવકુવપાટકમા આનુમામ ધ નાદિ દળાકનો નિન નિજ દૃતિગો
 ઉપગથી તારવવાનુ માર કરા જુ છે પમ અવારે તો એ માગથી
 અધ રહે તેમ થી

૧ સોમ મુ મુરિના તિલ્ય પ્રતિજ્ઞોમ ૧૧ કાવ્ય વિ સ ૧૫૨૮મા
 ૨૭૭ ૩

૨ મુઓ વિ મ ૧૫૬૧ મુજુમુજુરત્ત્યારકાવ્ય (અ ૧ ૨૫ ૬૮)

૩ મુઓ મુજુમુજુરત્ત્યારકાવ્ય (અ ૧ ૨૫ ૭૧)

મૂર્તિ-૫— ગાયક મુનિમુન્દરમુરિ વિ મ ૧૪૭/મા મુરિપદ્મી
અનકૃત મન્યા એમ વમસાગત તપા ૧૨૫૧૧૬૧ નેતા
જાણાય ૭ ૧૬૧૧૧ (વનગ)ના દવરાગે જાણ્યા પી સમતિથી
મુનિમુન્દરે ૥ મા પદવી-અવાનને ઉગવ ક્યો દનો અને ત્યાર જા
મધપતિ ચર્ધ મુનિમુન્દર રસ ગી માથે શુભચ આં શિર ૥૨ પી યાત્રા
કરી હતી આ યાત્રા વિ સ ૧૪૭૫મા કરાનુ જિનગ્તો ૧૭૧૬૦૨
મા ૥ નોત્ર ગ્તોતના અતમાના ૥ નખમા મુચ્ચાનુ છે જોડને એ
૮ ન મ અન્યમગ્ના પોતાનો રોય અને જોગ ન છપારો તો મુરિ
૧૪૭૫મા થતા એમ જ મનાર જામસામાચકા યમા મયયા
મુનિમુન્દરમુરિએ મુનિમુન્દર વાયકને મૂર-૫ પી અપી હતી

ભટ્ટારક-૫૦—મુનિમુન્દરમુરિ ભટ્ટારક વિ મ ૧૪૬૮મા થતા
વિ મ ૧૪૭૮મા મોકન ગળના રાજ્યમા રજાનિતાથ-પ્રાસાદમા
જોમમુન્દરમુરિએ પ્રતિ દા કરી હતી એને નમતા લેખમા કે જોનો
પાળાનો કટના જામ વિ સ ૧૫૮૫છી ઉદ્ધાર થયેનો
રોય જોમ જાણાય છે તેમા મુનિમુન્દર મુરિએ ભટ્ટારક-પુરુષ કરા છ

પાટક-૫ — ગુજરાતના મુનતા ૧ અદમ શાહના મા ૧ ગુગુ
રાજ સાધુ ૥ ભાર્ગ જે આમ—આ ૥એ કેવમુન્દર મુરિ પાસે દીપા
હીરી તેમને વિ સ ૧૪૬૫મા પાટક-૫ મુનિમુન્દરમુરિએ
આપ્યું હતું જુઓ ચિત્રગુ-પ્રશન્તિ (૨૧-૪૫-૪૬)

દિગ્દ-૫૭ ધર— વદનગર પામેના ઉમાપુરમા છ વર્ષની વડે
લક્ષ્મીનાગમે વિ સ ૧૪૭૦મા મુનિમુન્દરમુરિએ દીક્ષા આપી હતી
જોમગુરુગુણરત્નાકરકા ય(સ ૧ ૨ના ૮૩ ને ૮૪)જેતાં જાણાય છે વિ
સ ૧૫૦૧મા ગાયક ૫ પી મપાઈ વિ મ ૧૫૧૫મા સાયાર્થમજૂરા
રચનાગ હેમદ સર્માએ આવી પ્રજામિમા મુનિમુન્દરને પોતાના દીપાગુરુ

તરીકે જોવાખાળ્યા છે

શુભગીનગણિ જે વિ મ ૧૫૦ માં ભરતેથી—માફુ
અનિવૃત્તિ ચી કે તેમા એમને પોતાને મુશિયુ-ગમરિ ॥ શિવ
તરીકે જોવાખા ૥ છે વિગેમા એમને મુશિયુ-ગમરિ તરીકે
ઉદયનદિ આગિરના જનજેખરમુરિ વખાગાગર વિશાવગ ૮ અને
સોમવગરમુરિને ઉદયવ કરાં છે એને એ રીતે આ ૩૫ મુશિયુ-
મુનિમુન્દમુરિના રિયો મળ્યા ॥

વિ સ ૧૪૮૦થી ૧૪૮૬ મધી પ્રથો રચનાગ ૧૫૫ જે
પોતાના મુર તરીકે હુરસેન ઉપરત એમમુન્દમુરિ અને મુનિમુન્દ
ચિતે તેમગ જયચન્દ્ર જિનમુન્દમુરિ ભુવસુન્દ ૦૦ નો મમિમનને
૫૫ મળ્યાખા છે

ચન્દ્રનેનગમ્નિ એ મુશિયુ-ગમરિના રિય ૭ એમ જયનાનક
રાજરિકનદિચરિ ॥ અતની મશોષક તરીકની એમની પ્રદમ્નિ
જોતા જણા ૬

મધવિમન, ૧૦૫૬૫૫૫૫ ગિરસમુગમિ શુભસુન્દમુરિ
અને વિશાવગ ૮ ૫૫ કેટલાકને મને મુનિમુન્દમુરિના શિવ થ ૭

જે સ્તો મ (કા ૨)ની પ્રસ્તાવના (૫ ૬૫-૬૮)મા મુનિમુન્દ
મુરના શિવદિપરિચર એ મીરિકપૂર્વક નીચે મુજબ ॥ નામા
મા ૧૧૫૫ છે—

જનજેખરમુરિ, મધવિમન જયચન્દ્રમુરિ હુરસેન શુભગીનગણિ
વિશાવગ ૮ અને જિવમમ ૧

કા. પ્રા વિ સ મહિને મુશિયુ-ગમરિ તરીકની વડી ૧૮ માટે
જોવાખાની કાથેથી પૈકી જન દેવજોશીજોનું જે વિમુત અને

૧ જોનકદ પસાવળવની કાથેથી (કમાક ૧૦૧૩)મા બધાકદ

વાર્તાનામક મૂળપત્ર (DCJM) મે તેવા કથું છે તેના પુ ૧૭ લા
૫, ૫ ૧૩મા મે મુનિમુદ્રમુરિના ૧૧ ચિહ્નોના નામ મોખ્યા છે

અર્ગ-નામ—મુનિમુદ્રમુરિ વિ સ ૧૫૦૩ના કાર્તિક શુક
૫ વ (૧૭૨૦ની મેસને વર્) અર્ગ સિધાવ્યા એમ ધર્મશાસ્ત્ર
તપાગચ-૫ ૧૨લીમાં કહે છે વીરનશાનજિમા આ જ મત છે
અને સાથે માથે એ સ્વર્ગવામ ફારદામા થયાનો ઉત્પ છે, આ
ફારદા (ફારદક) એક પ્રાચીન તીથ છે અને ફારદક નામનો ગચ્છ એના
ઉપ થી નીકળ્યો છે

અછનાયક-પૃ ૧૨—મુનિમુદ્રમુરિ વિ સ ૧૪૬૬થી લગભગ
૧૫૦૩ સુધી—આર વર્ સુધી ગચ્છનારક તરીકે ગ્યા વિ સ
૧૫૦૩ની સરખાતમા એમનો અર્ગવામ થતા એમની
પાટે અમના શુરુભાષ અને કાવ્યપ્રકાશ રસમ્મતિ વગેરે લખાવનારા
કુ, સમ્મતી જ્યયન્દ્રસુતિ બાન્ધા અને તેઓ વિ મ ૧૫ ૬
સુતી ગચ્છનારક ગ્યા વિ સ ૧૫૦૭મા ૪ માનમરરતી ૫૨ નશેખર
મુરિ ગચ્છનાયક બન્ધા એઓ વિ સ ૧૫૧૭મા સ્વર્ગે ગયા એટને
ફલ્કમીસાગરને ગચ્છનાયકનુ ૫૦ મન્યુ

૧ માસવાના એવુર સાતના પરનામા એરતપુરા અરનાની પશિમે
૧૩ મધ્ય ૨ ૧૧વેલુ નત્યારનુ વનું મામ તે ના છે

૨ જુઓ મોમનૌભાગ્ય (સ ૧૦ શ્લો ૫)

૩ જુઓ મોમન (સ ૧ શ્લો ૪) તેમજ વિ સ ૧૪૭૭મા લખારેથી
પાળોતલવણાકેખ બાહુઓગદાર અને બ હીની કાપેલીની પ્રગણિત

૪ જુઓ દેવવિમનગલિ ૧ હીરનૌભાગ્ય (મ ૪ શ્લો ૧૨૮)

૫ જ મ વિ સ ૧૪૫૭મા મનાવર પ્રમખે ૧૪૫૨મા દીપા ૧૪૬૩મા
પકિતપદ ૧૪૮૩મા વાકપ ૧૪ ૩મા સુરિપ ૧૫ ૨મા અને સ્વગ અમન
૧૫૧૭મા થયા

૬ આ સુરિપી જ મકુડલી મુરુમુજુરતાકરકાવ્ય (સ ૧ શ્લો
૭૮) ૫૫ ૨ ૫૫૬ છે

તપાગચ-પટ્ટાનલી અને શા તન્સામ (ગુજરાતીમાં)---આ
બે પાત્રો મો જી કાપડિયાએ મુનિમુદ્દરમરિતી કૃત તરીકે નિર્ણય
કે પાત્ર આ તપાગચ-પટ્ટાનલી તે ગુર્જાનલી દશે અથવા તે
ગુર્જાનલીન આસાર પાળથી રચાયેલી કૃતિ જે એમ ૨૨ દેશાધિપ
માણુ છે

શા નગ્નસરામ—આ રાસ મોગળી ॥ બહુ પ્રમાણેવાનો ઉત્તેજ્ય થયે
મનગુ મનાન ૬ મહતાએ પ્રેરેલો ત નમારે તપાસ કરતા એ દેગપતે
ન મળતા એમો એની સભાવના પ્રી છે કે મા કૃતિ તે અધ્યા
ત્મપ્રધુમ ૧૬ હો કે જે ॥ અતેમા 'શાન્તરસભાવનાત્મા મૂનિ
સુદરસુરિભિ કૃતો વ્રથ' એવો ઉત્તેજ્ય જોવાય છે

પથ શાંતરૂપ—'રિયર' (૧૧૨૫ મા)મા આવે મુનિગુ ૬૭
મરિની કૃતિ તરીકે ગણાયા છે પરંતુ પત્ર પંડિતમા એ વાત બોલી
છે એમ કહ્યું છે. આ નિર્ણય એક લાયકોર્થા વિ. સ. ૧૯૧૦માં
લખારેલી છે અને એ બા મા મ મા છે બ્વા તેર પાનાની
ગોથીમાં પના માગ પત્રમાં ત્રણ ગોઠી પરી થાત છે. તેના પછી
સરકૃતમા ગતમા બોલ નૈસાનિક સાધ વૈગરિ અને વર્ગમની
એ ગાય દર્શનના નક્ષત્ર છે સદિ મલેપમા તેપાયા છે? અતમા

[illegible]

'अविद्याऽपरनाममायावशान् प्रतिभासमानाऽपरप्रपञ्चोऽ
पारमाथिक इति जैमिनीयमतम् । इति पञ्चदशनस्वरूपम् ॥

ગા. સામ્રાજ્ય જોડાઈ મેળવે અને ત્યાર બાદ અનુક્રમ નૈયાયિક થે। સામ્ય
વૈયિક અને જૈમિની ૩ તંત્ર સમ્રાજ્ય નિરૂપાણ છે

અરિએ પણ રમ્યુ કે એમ કહેવાનું છે, પણ એ એમમયુન્દગ્યરિત
રનોન દોય એમ - જ્ઞાન છે

૨૨ ઔધર બાહરકરના ધ મ ૧૮૮૮ના મચિમ થમા સને
૧૮૭૨-૭૩ ના મચ ના કમાક ૧૭૮મા ગાતિનાથચરિત્ર (સ રૂત)ના
કર્તા તરીકે મુનિસુન્દરનો ઉ નેખ કે તે મુનિદેવ જ્ઞેષ્ઠએ^૧

જનમ વાનદીમા ૫૦૦ ૨ ૧૩ પ્રમાણનું નરનાથચરિત્ર
મુનિસુન્દરમુદિત તરીકે નોંધાયું કે અને એ જ્ઞેષ્ઠમંત્રમા દોવાનું
કયું છે તે શુ આ ઉ નેખ મગજ છે ૧ જૈ આ વાનદીમા ચતુ
રિંગતિજિનમ્તેદન (૨૨૫૭૫૫ ૫૭૫) રનોનરા કોન (૨૨૫૬
મખા ૧૨૫૦) મીમ નરજિન મુતિ અને ૧ સા ચાગ્જિનરેતુગિની
નોંધ છે એને અજે વિશે તપાસ થી ધરે

આ પ્રમાણે મુનિસુન્દરચરિત્રે નામે જાગી રીતે ચક્રાચારી
તેમજ સંધિ જ્ઞાતી કૃતિઓતો નિર્દેશ પૂરો થાય છે અદન હવે
જેમની નીચે મુજમની કૃતિઓ અમગાં કમે નોંધુ છું —

- (૧) અધ્યાત્મક પદ્યમ
- (૨-૩) ઉપદેશગ્લાકર આં એનું અવાપત વિવચન
- (૪) રાચગુદન ચાને મિત્રગુણકથા
- (૫) જ્યાનદસાગવિકે તિચરિત્ર
- (૬) જિનમ્તેનકાલ (અથમ પ્રસ્તાવ)
- (૭) નિ સનરગિણી (શુવાવરી અવધચરિત્રનિકા ધન્વા)
- (૮) રેવિઘોષી
- (૯) સનિકરચોત
- (૧૦-૧૮) મોવદમક

૧ જુઓ પરિવચ (પર ૨૫ ૧૧)

૨ આ કેના કિચિદ્ વજા થમા અને ફક કે ના. સમિતિ તરફથી
જાણેલી કહી કે તે ને દસ હાલ છે

[૧] અધ્યાત્મપદ્યુત્તમ—આ પ્રથમ નામ યજ્ઞી આપે છે તેમ આમા અધ્યાત્મ વિશે લખીએ છે. આ ‘સાત’ ગ્રંથની સારનારી ગ્રંથા યેની અને લખ્ય જોનાને રજતી સમગ્ર કૃતિ પત્રોમા છે એના સોળ અધિકાર છે સમતા, સ્ત્રીમમત્તભોચન અથવા મમ ધનમમ. દેહમમ. વિચારમાદત્તમ, કાલ્ય-ત્તમ શાસ્ત્રાન્યાસ, મનેનિમ, વેગમોપદેશ, ધર્મશુદ્ધિ શુદ્ધશુદ્ધિયતિસિદ્ધિ, મિથ્યાનાનિશુદ્ધિ, શુભ કૃતિ, અને મામ્યમર્વજ્ય એમ આ સોળ અધિકારના નામ નિર્ધારન નામ છે.

અમંતના ૧૮૧મા પદમા અગમન કરંગી નવને. ૭-૪૭ છે ઉંચેના વિવરણમા અમંતમાથી ૧૪૫૫ નો અર્થ છે અને રેલનામાયુ પણ કરાર્થ છે એટલે ૭ દિવસે ૭૦૦ કરતા આ મન્થ વહેનો રચાયો છે શુર્નાવથી પડી ન મન્થ રચાયો છે એમ રત્નચન્દ્રગણિત કહેવું છે.

મરુદ્ધ નિર્નયો-અમંત ૭૫૨ મન્થન કરીને ૭

(૧) ધનવિજયગણિત અધિરેશદિલી ૪

(૨) રત્નચન્દ્રગણિતે વિ સ ૧૫૪મા નેથી ૧૪૫૫ મા કદપવતા ૧

(૩) ઉપાખ્યાય નિવાસમરુદ્ધ લીમ.

આધારભોવ—ઉપરના અ-૦ ઉપર એ આધારભોવ ૧૪ રાત્રીમા ગયાયા છે —

૧ જુનો ૫ ૫૫-૫૬

૨ જુનો ૫ ૫૭

૩ જુનો ૫ ૫૮

૪-૫ મા બને મીઠા મૂળ (જા.) અહિં દે ૧૧ જે ૫ સરવાળાથી ૧૧ સ ૧૨૪ મા પ્રસિદ્ધ થઈ છે

૬ રત્નચન્દ્રે બને વેળેથી અધ્યાત્મપદ્યુત્તમની ૭ સ મ મા છે જુઓ DCJM (Vol XVIII pt I

(૧) ૨ નવમી સુધી ૧૧મ જોઈ ૬ માર્ચ ૧૯૭૦ પહેલાં
એનો માનારમોધ ?

(૨) જુલિ ૧૪ વિ મ ૧૯૮૦મ એનો જાણારમાર ?

અનુવાદ—નિઃસ્વદ્વર્ગિના સિંધ ૨ જરિયામે અધ્યાત્મ-
નાસરે એ ૧૧મી જાણારમાર જાણારમાર પછીને ગુજરાતીમા એ પાછર્મા જૂ
મા ૭ થી મો. મિ. કાપડિયાએ અજરોનો ગણમા ગુજરાતીમા
અનુવાદ કરી છે

[૪] કથાચતુષ્ઠય યાને મિત્રચતુષ્ઠય—આમા જોકે ૨ આ
કથામા છે એ દરેક કથા ૨ થઈ થી ગણિત છે વડી આ ૨ દેક કથા
સંક્રાંતિમા પછમા ગ્યાની ૨ પડતી કથામા ૨૧૭ બીજામા ૪૨૬
રીટમા ૧ ૭ અને મોર્ધામા ૫૦૫ સ્નાક છે આમ કુલ આ ૧૨૮૫
સ્નાક છે આ ચાર કથાનુ અથામ ૧૪૫૦ સ્નાક જોડાય છે ૫

વિચાર—પરી કથા ચતુષ્ઠય શુભો અર્થે ૭ એમા આવક
ધર્મનો પ્રમાણ વા.વાયો છે બીજા કથા ધર્મની છે એમા
નાનાના પુણ્યપ્ર કર્મનુ વિચાર છે તાજી કથાનો નાયક ગિદ્ધ ત
કપિત છે એમા આવક ધર્મની આચારના અો વિચારનાનો વિચાર

૧ ૨૧ પ્રકરણરત્નાકર (ભા ૨ પૃ ૨૦૧)મા જાણાર છે એની
જાણારીના વખત માં જુનો D.C.J. (Vol XVIII pt. I
pp 161 164)

૨ લોગીના જૈન જ્ઞાન સદાચરની હરતિ નિત પ્રતિએનુ દુષ્ટીપત્ર
(૫ ૪)મા એક હરતિ એક સિંધ ૧ જોવાનુ સમુદ્ધ ૭ આ સિંધ ૭
જાણારમા જાણાર ૧૨૫ એ અલગ જાણાર ૭ છે

૩ દે લા ની ગણતિ (૧૪ ૧૧૨૫-૭૨૫)મા ૭ જાણાર ૭

૪ મા અનુવાદ, એવારે ૭ ૫ ૨ સથા વર થી જાણાર ૭

૫ જૈન આત્મોન સથા વરદ્ધી વિ સ ૧૬૭૭મા અર દિગ્દર્શક ૭

કસો છે એથી, કથા મુમુક્ષુ નૃપ વચ્ચેને ઉડીને છે એમા ચાગ્ય નિયમના પાનનો અધિકાર છે

ગચ્છા-સ્થાન અને સ્થાના-સમય—પહેલી કથાના અતમા એ દેવકુનપાટક માં વિ સ ૧૪૮૮મા આસો મહિનામા રચાયેલો છે તેમ જ ત્રીજી કથાના અતમા એ કથા દેવકુનપાટક માં વિ સ ૧૪૮૪ના માસે મહિનામા રચાયેલો છે તેમ જ આ ઉપરથી એ દર્શિત થાય છે કે મુનિમુન્દરમુનિએ વિ સ ૧૪૮૪મા (ઈ.સ. ૧૫૫૫) આમાથી મેલાડના દેવકાડામાં કુંડુ હતું અને ત્યાં તેઓ માગગ મહિના સુધી રહ્યા હતા

સંગોપન—ઉપરોક્ત ચાગ્ય કથાગોળ મસો અને હાથી મદ મુનિએ પ્રમુખિતને નખેને ક્યું હતું એમ ઉવદની કથાના પ્રમુખના ઉપરથી જણાય છે

જયભંડ-રાજપિં-દેવપિ-ચરિત—આમા જયભંડ દેવદીનો અધિકાર મસ્કૃતમા ૧૪ મર્ગમા પછ દ્વાગ યોગનો છે અને તે દ્વારા આવકના પ્રત પાગવાનું દર્શન થાય છે આ કૃતિનો અન્યાય ૭૫૦૦ સ્ત્રીક જેવો છે અનુ મગોન કતાના સિપર ચંદ્રચંદ્રમુનિએ કુંડુ છે

આ ચરિતના મ ૧ના ૨૧ પરી હસામુચકૃષ્ણ ની મુખિમાથી ઉપાલક્ષી પ્રતિમાના અધિકારને લગતું અવતરણ અપાયું છે આ જે કિસાવાદી અને અધિવાદીની દલીલ છે તેને આધાર મુદ્દગ અને સત્ત્વચલની નિમ્નમુનિમા નિષ્પાનતા દિવાવાદી અધિવાદી, વિભાવકી અને અજ્ઞાનવાદીના સ્વરૂપ સાથે નામ-સામ્યને લઈને જોઈ રીતે કેળવી દેવા છે એમ આમનોદાગક મને એક વેળા કમા બાદ આ પ્રસંગે એમણે તાર્કિક પ્રશ્નોત્તરમા સ્થાન આપ્યું છે

સ યદિજ્ઞચગ્નિના મન્તાતીય પદ્મચિત્રયે જયાનન્દંચરિત્રકંષ
 ૧કૃતિનગચ્છનમા રગલકો વિ સ ૧૮૫૮મા ગૃથી છે વિગીમા આ
 કૃતિની તાકશિવતાને લઈને રિગ્વેદ ૧- ચરિના સિધ્ધ કરિ ના ॥એ વિ સ
 ૧૬૮૧મા ગુગરાતીમા આ કૃતિ રાગ ગે રચી છે કે અને તેમા
 મુનિસુ રમ્મિનો તથા ગચ્છના એકાવનમા ૫૮૧૨ તરીકે ઉલ્લેખ
 કરા ૭૪ ઉચ્છુજ્જ પદ્મચિત્રયે પશુ વિ સ ૧૮૫૮મા પદ્મચા
 ન હકેન્દવિ-રાસ ગુગરાતીમા રચ્યો કે એમણે જયાનન્દંચરિત્રનો
 ॥નાનમસયુત્ત જા-વૈરાગ્ય-પવિત્ર તરીકે નિર્ધાર કર્યો છે આમ
 મુનિસુન્દરમૃગિ પાછી જયાનન્દંચરિત્રા ગ્યાયેન્દ્રમણે છે પશુ એમની
 પૂર્વ મધ્યે જયાનન્દંચરિત્ર આપેલું જણાતું નથી જો એ
 ન જ દોર તે જયાનન્દં એ સુ કા પનિક નિર્મિત હશે એવો
 પ્રશ્ન ઉદ્ભવે છે

[૬] જિનસ્તોત્રરત્ન-નગા-આકાશમા અનેક પ્રત્યાવ દોર્વા
 નેપ્રએ કેમકે આ ૧ તો પ્રથમ પ્રત્યાવ ॥ ૨૩ સ્તોત્રોનો એક જ
 પ્રત્યાવ છપાયેલો છે ૭ એમા જે અતિશયિક જામતોનો ઉલ્લેખ છે
 તેની તારવણી પરિચય (પા ૨૦ અ-આ)મા અપાઈ છે અર્થાત્ જે
 નીચે મુજબના ૨૩ સ્તોત્રો છે એના સ્તોત્રોની ક્રમ સંખ્યા ૬૧૭ની છે -

- ૧ હીરાગ્રાવ હમરા ૭ અમનગથી વિ સ ૧૬૮મા અને ૫ મકલ્પગ્રાવ
 ચક્રગ્રાવે ગમવાથી મા વિ સ ૧૬૮૩મા સ્મિત કરી છે આનો મુજબની
 અગ્રવા ૧, ૫ ૬ સ વરદથી વિ સ ૧૬૮૦મા છપાયેલ છે ;
- ૨ મા ગ્રાતમા કૃતિ ૧૦ અમૃત ૧૬ અમર ૧૬ હાવા સંશોધિત કરારી
 એ એમ નેન્દ કપની વરદથી વિ સ ૧૬૭૭મા છપાયેલ છે
- ૩ કુઓ આમ દ કાચ મહા ધિ કૌશિકકુમારના અપકારો (પૃ ૫-૭)
- ૪ બની જ્યામ -ચરિત્રનો અધ્યાય ૮ સ્તોત્રનો ક્રો છે
- ૫ આ રાસ મહિયા ના જામવાના વરદથી વિ સ ૧૬૮૫મા છપાયેલ છે
- ૬ પ્રતેક સ્તોત્રના મળી કુપિકામા 'પ્રથમપ્રસ્તાવે' ૧ એના
 ઉલ્લેખ છે
- ૭ આ ચોવિત્રય જેન અન્વમાના (કશી) વરદથી પ્રકાશિત જેન-સ્તોત્ર-
 મ શ્રદ્ધ (બા ૨ પૃ ૪૩-૧૨૭)મા છપાયેલ છે

નામ

પ્રલોક

૧	અનુવિંશતિગિનામીર્વાદસ્તોત્ર	૨૭
૨	અનુવિંશતિગિનામીર્વાદસ્તોત્ર	"
૩	ગિરિનારમૌલિમ્-કન-શ્રીનેમિનાયસ્તવન	૩૩
૪	સાપારકતીર્થનાથ-શ્રી-કા-ભદ્રેવન્નવ	૩૫
૫	વૈદ્યનમરા-ક-ક-શ્રી-કા-ભદ્રેવસ્તોત્ર	૩૭
૬	ક-અ-મુન્દગિરિ-શ્રી-કા-ભદ્રેવસ્તોત્ર	૩૮
૭	ક-શ્રી-પાદમી-શ્રી-પાદમસ્તોત્ર	૩૩
૮	પદ્મ-ભનકાવત-મ-શ્રી-પાદમસ્તોત્ર	૩૫
૯	સિદ્ધપુરસ્થ-શ્રી-શામવિદ્યાગમ-કન-શ્રી-વર્ધમાનસ્તોત્ર	
૧૦	ક-અ-નદુર્ગા-કાર-શ્રી-કા-ભદ્રેવસ્તોત્ર	,
૧૧	ક-તા-ગણદુર્ગા-કાર-શ્રી-અગ્નિતત્ત્વામિસ્તોત્ર	,
૧૨	ક-નામ-ક-ભૂ-ભૂ-શ્રી-પાદમ-ગિનસ્તોત્ર	૨૬
૧૩	ક-ક-વર્ધિ-મ-કન-શ્રી-સાન્નનાથસ્તોત્ર	
૧૪	ક-શ્રી-મદાપીગમ-ગન-શ-મદાર્થસ્તોત્ર	
૧૫	કેવલક્ષ્મીપદસ્તોત્ર	૩૬
૧૬	વર્ધમાનગિનસ્તોત્ર	૩૫
૧૭	ગિનપતિમદાર્થદાત્રિ-શિક્ષાસ્તોત્ર	૩૨
૧૮	અનુવિંશતિ-ત્રીગિન-ક-આમુ-સ્તોત્ર	૩૪
૧૯	સીમ-ધર-ત્ત્વામિસ્તોત્ર	૩૫
૨૦	૧૧-સાગારિકદુ-અપ્રકટન-દુ-અપ્રતિકા-વિગપિત	૩૬
૨૧	ગૌતમસ્તોત્ર	૨૫

૧ સાપારક ૨ વડનગર ૩ આનુ ૪ શ્રીનાથ ૫ વૈદ્યનાથ ૬ અનુવિંશતિ

૭ વૈદ્ય ૮ વારના ૯ નામના ૧૦ કૌતલી

૧ આ સ્તોત્ર દર આકામે મનુષ્ય માટે લખવા પોતે

૧૧ પોતાના સાસુદિકા દુ અને પ્રજા કરી દુ ખના પ્રતીકાર પે

નામ

શ્લોક

૭૨. ૧ પ્રહનાન પુરમન-પ્રહનાનવિનાર-

શ્રીપાશ ગિનમ્તન ૧

૭૬

૭૩. ૧ દેવના વિશ્વજી-શ્રીસત્ત્વગિનમ્તન ૧૩

આ પદી બીજી અને ત્રીજી સ્તોત્ર વિ ૩ ૧૪૭મા સ
 દેવનાન મ હિમગન અને મ દાસિદના મોનાના કાશ છત્ર આમ
 વોરેથી મુગોમિત નમ પ્રૌ ગિનાનવાની સામગ્રી મુક્ત રાખે
 સાથ હતો ત્યારે રવાણા છ

આ ત્રેવીસે સ્તોત્ર પૃષ્ઠ ૧-૩ ૫, ૭ ૧૦, ૧૫, ૧૬ ૧૮
 ૨૦ અને ૨૩ એ કમાકવાળા એમ અગિવાના સ્તોત્રના અતમા ને પછ
 છે તેના છે ના ન ૧ ચરિત્રો સંમાન છે, ન્યારે પડના પડના ચરમુમા
 દેર છે આ પ્રકારે નહ ક્રિયાગુમકરૂપ-સ્ત્રિવકાનનય વાપિ-ગિન-
 મ્તવાપ્તક ના અતમા સ્તોત્રના છે

૧૧મા ૧૪મા અને ૪૨મા સ્તોત્રના પાશન્ટર છે

૧૬મુ સ્તોત્ર સીમધરઆમીને અમે છે જૈનમધાવલી
 ૫ મા સીમધરજિનસ્તુતિ તરીકે નોંધાયેલી કૃતિ તે આ જ
 છે ૧૧

[૮] જિ મન ગિ ૧ (ગુર્જાનલી, સ્તનપચવિશલિકા ત્યાહિ)
 મુનિસુન્દર ગિએ મોનાના દીનાગુરુ અને મગ્ગામક દેવસુ દ
 અરિ ઉપર ખમાવના રૂપે પચુ પુ-પર્વ-ચિત્તિત નખી માકરી હતી

૧ પા નામુર. ૨ દેવોડ

૩ ગુઓ ૧ ૬

૪ જુઓ ૫ ૧૨૧

આ વિરુદ્ધિ એકસો આઠ (૧૮૮) રૂપિયા ૪૮૮ની લાખી હતી એમ જિનવર્ધનગમિએ જિ. મ. ૧૪૮૨માં ગ્વેરી પદાવસીમાં કહ્યું છે

ધૂમમાંગરે આ વિરુદ્ધિનું જર્જન રેલસામ ૧૫૮૧૧૧માં આપતા કહ્યું છે કે પ્રાચીન પદ્મચક્ર, લૂકાચક્ર, કિયાગુપ્તક, અર્ધબ્રમ સર્વતોમદ મુગ્ગ, સિદ્ધાસન અગાક બેગી મમવમગ્ન મરોવર, આઠ મરાપ્રાણિનાર્ધા ઇત્યાદિ નર્ધા નેમમાં (૩૦૦) નમ, તર્ક-પ્રયોગદિ, અનેક મિત્રાશ્રુ દ્વયક્ષરે પાવ વર્ધી પરિદાઃ ઇત્યાદિ વિશિષ્ટતાસાગ્ર અનેક સ્તોત્રોથી યુક્ત વખ એમનો મુખ હિપર મોકલ્યો

આ વિરુદ્ધિ તે ૪ વિદગાનરગિણી છે એમાં જોઈતામાં ગોત્ર નળુ ઇસોત (મ. ઓતમ)ને તેમાંના નીચત સોતનો એક મોટો ૪૫૬ ને

૧ મુનિયુ રસુવિના બાજુ દરબૂલબગમિએ ૪૫૬૧૪માં વિ. સ. ૧૪૮૦માં ૭ આ અવમતદવચકચકચુ યાને અવિધિમતવિધૈવધ ૧૧૧ ૭ તેમાં ૧૮ ચિદ્રૂપ એવો ૭ જેમ ૭ પ્રચુત પાત્રી નીચે મુજબ ૭—

‘તત્રાનંકમામાદ-પદ્મચક્ર-વદ્ધારક-ત્રિયાગુપ્તક-તર્ક-પ્રયોગદિ-નૈકચિત્રૈવાક્ષર-દ્વયક્ષર-પદ્મચર્ગપરિદારાદિ-નૈકસ્તથ મપ્સુરતરગિણીપિશ્તિનામધેવાપ્દેાત્તરેશતચિદ્ઠકમ્પેતુ-આનુ યૈંચવિશારદ-શ્રીમમ્લૂતધીમુનિયુ-દરસુપિમવમલમરાલેન દ્વયમૂપેન’

આ પાત્રીઓ બા. આ. મ. મસ્તિમાના લેન ૩ થાના માગા કપાના વચનામમ વિસ્તુત સુચિત્ર (DCJM) (પુ. ૧૮ જા. ૧ ૫ ૧૩૦)માંથી મેં નર્ધા નારી છે

૭૫૫૫ કિમ્પા પ મી એકાત્રી કાચની ખખ્ રચના થઈ હેલ એમ તાને ૭ અને વચુચિત્રિ પામ એમ ૪ ૭

૨ લુમો પદ્માવતિમચુ-અથ (બા. ૧ ૫ ૬૦)

૩ આંતના કરો યાને કાજુ અને પ્રવાદ એમ ૨ે ૫૧ ૭

૪ આનો નય ધરો યાને ૫મીનો બેટો ખાગેએ ૭ ૧૧ મા ‘દ્ર’

૧૧- ૫૫ ૭

ગુર્વાનલી ૭ એમ એની નિમ્નનિષ્પિન પુષ્પિમ ઉપગ્રી ૭૮૫૧ છે ૧

‘‘इति श्रीयुगप्रधानावतारश्रीमत् तथा गच्छाधिराजगृहद्
गच्छनायकपूज्याराध्यपरमास्तपरमगुन्धीदेवसुन्दरशूरिग(१)गु-
णराशिमहिमाणानुगामि-या तद्विनेयधीमुनिसुन्दरगणिहृदय
हिमयदस्तीणधीगुरुप्रभाउपद्मदूदप्रमनाया श्रीमहापद्मधिराज
श्रीपर्युपणापर्यवित्तित्रिदशतरङ्गिण्या तृतीये श्रीगुरुपर्यवणन
स्रोतसि गुर्वावलीनाम्नि महादेवमन्त्रिष्यत्तगणना(?) एक
पष्टिस्तरङ्गा ।’ २

ગુર્વાનલી—આ સંસ્કૃતમાં રચાના ૮૮૬ પદોની કૃતિ છે

૧ આ શિરિશિમાં અઠકુળી આધરેલિયુગી ગીત (૧૧ ૧ ૫૦)માં ૭
ગુર્વાવલીના ૫૧૨ પદાય તરીકે ત્રિદશતરંગિણી વિશે ૭ નીચે મુજબનો
ઉલ્લેખ છે તે આ ત ૭૨ ૫—

‘‘गुर्वावत्यपरपर्यायत्रिदशतरङ्गिणीनामा गुणपट्टम ।’

૨ હોનો નવ્ય એ ૭ કે ૮ પ્રકારના ૧૧૫૨૧ શીલ સામયિકના અધિ
પતિ ૧૬૨ ગચ્છના નાનકે પુત્ર આરાધ્ય પરમ તત્ત અને પરમ ગુરુ એવા
શ્રીદેવ ગુરુરિંગ ગણના સમૃદ્ધના મંત્રિ મા પ માયર તરફ જમારી અધી
આમળાનાધિરાજ શ્રી રુદ્ર પા પવને ૧૦૫૦વિક્ષિતૃપ ત્રિદશતરંગિણીની
ઉચ્ચતિ એમના હિવમુ રત્નલિંગ ગિય શ્રીમુનિમુ દર ગિજ્ઞા છે ૫ ૧ દિમવત્
(દિમાન ૫૧૦) ઉપર રહેતા શ્રીરુના પ્રથમરૂપ પદ ૮ માથી થઇ છે
આ ત્રિ શતરંગિણીના શ્રીમ સેવનું નામ શ્રી,રુપા ન ૮ એમાં
ગુર્વાનલી નામનું મહાદ છે અને એમાં અરણ્ય ગણના (પ્રમાણે ૧)
૧૧ ૧૨૦૫ ૩

અ ત્રિ મ રેવદદેમા દેવાની છે કે આમ નેવેવેવેવેવે
માનીને દેવમુદરમુરિ અને એમના પદપર એમમુદરમુરિ (૬ - ૨૪૫
૩૪૮-૩૫૩ અને ૩૮૧-૪૦૬) તેમજ તેમના દિ. સે મુર્ધન્ય કેવેવે
જ્ઞાન્ત છે આમ આમા કર્નાના સમયની અને વિસ્તર
આમને (૨૫૬ કશયેલી છે નવાઈની વાન તે એ કે કેવેવેવે
જ્ઞામ દીપા અને લામ-પદપર અને કારેયથ તે જગદુ

ત્રિવિધગિપ્તી તે અથ મુર-ની વાન રેવે ૬૪ છે
'મના નરી દિમાવય' પર્વત પર આવેલા માન રેવે ૬૪ છે
નીકળી 'જગળી ઉપમારને મને કે એવી રીતે રેવે ૬૪ છે
પુષ્પિમાર્મા કશયેલી મુજમ) ત્રિવિધગિપ્તી ૦૭૬ ૦૭
મુનિગુરુમુનિ ૦૭ ૦૭ દિમાવય (૧૬૬૬ ૦૭ ૦૭ એ
૬૬૬૬૬૬ પર્વત પર એમના મુરને પદેના પ્રવે ૦૭ ૦૭ ૦૭
અને એ પ્રવે ૦૭ ૦૭ ત્રિ ગળ વિલીની ૦૭ ૦૭ ૦૭
મદિમાવય માગર તરુ વાય છે

માગી નરી દાર ને એના ત્રિવિધ ૩૬ ૧૩ ૦ વિવિધ
દિશ મા વે-એના વાતજાતા પ્રવે ૦૭ ૦૭ ૦૭ નવી નરી
૦૭ ૦૭ ૦૭ ત્રિવિધ સાતની કશયેલી ૦૭ ૦૭ ૦૭ ૦૭
એમના એમને પ્રથમ રેવે ૦૭ ૦૭ ૦૭ ૦૭ ૦૭
નમકારેમજમ અમ ને નામ ૦૭ ૦૭ ૦૭ ૦૭ ૦૭
૧૨૭ ૦૭ નીચે મુ. જગળી પુરેના કાળ ૦૭ ૦૭ ૦૭ ૦૭

૧ મુર્ધાવસ્ત્રીના નીચે પ્રવે ૦૭ ૦૭ ૦૭ ૦૭ ૦૭
અને આવી છે -

“દમ-દમ મુસિતયૌ મુનિગુરુમુનિ જગા પુર્વે
મવવરયૌમધાર્યા મુર્ધાવસ્ત્રી પ્રવે ૦૭ ૦૭ ૦૭

૨ “વોરિવિવે જૈન ૧ ૦૭ ૦૭ ૦૭ ૦૭ ૦૭
ના પ્રવે ૦૭ ૦૭ ૦૭ ૦૭ ૦૭

ઈતિ યુગપ્રધાનાત્તાર'તપાદૃદ્'ગચ્છાધિરાજપરમપૂજ્યશ્રી
 વધસુદરસુરિહૃદયદ્વિમવદગ્રીણશ્રીગુરુપ્રભાવપદ્મદ્વિપ્રમાણાયા શ્રી
 વયુષ્યામદ્વાપયચિન્નમિત્રિદશતરદ્વિષ્યા જયમ્વચ્ચાયા પ્રથમે
 જ્ઞાનાદિસ્તોત્રગ્રાએપાપરનામનિ નમસ્કારમગ્નલ સ્તોતસિ
 વર્તમાન રતુરિશતિશ્રીજ્ઞાનસ્તયચતુર્વિંશતિ હમહાદૃદે શ્રી
 વર્તમાનસ્વાસ્થ્યમિતીર્થપતેઃ સમ્પ્રતિ પ્રવર્તમાનરત્નધર્મતીર્થ
 પ્રવૃત્તિદ્વાસ્તુતિરૂપ સ્તોત્રરત્નનામા પશ્ચિમિશે મૃતતથ તરદ્
 ॥ છ ॥ ॥ ૪ ॥ સમ્પૂર્ણ ૦ વર્ત ૦ દૃદ ॥ છ ॥ છ ॥ છ ॥ શ્રી ॥
 શ્રીભાગ્નમાર્ક નચાત્ ॥ છ ॥ શ્રી ॥ ॥ છ ॥ ૪ ॥ પ્ર ૦ શ્લોક ૩૬૧ ॥

સ્તોત્રની ઉપમા લખાવ ૥૨ ૫૬ અને તરંગો વિશેષ કરે
 ગે મુગ્ધ મુનિશ્વર રશ્મિ ત્રિશત ગિણીના ૫ અને તરંગો
 ૭ ૥૬ છે નેમા એઓ નમઃમગ્ન-મ ૧૧' નામના પ્રથમ સ્તોત્રના
 પ્રારબ્ધના નીચે મુગ્ધના ૭ તરંગો મુદ્ ૬૨ છે —

- (૧) 'મ મ ન-શ ૦-૨' શ્લોક-મર્ત્તના ૨૬ (૨૦ ૧૦)
- (૨) યુગાવિરતવન' ૬૬ (૨૦ ૧૦)
- (૩) શાંતિતિ ૧૫મકસ્તવા ૦૬ (૨૦ ૧૧)
- (૪) પદ્યમર્ત્ત રશ્મિ-શ્રીનેમિજ્ઞાનતરના ૦૬ (૨૦ ૧૨)
- (૫) પાશ્વજિ ૧૫તર ૦૬ (૨૦ ૧૧)
- (૬) વરમાનસ્વા મેસ્તવ (૨૦ ૧૭)

આ પરી પ્રથમ તરંગ જોતા એમ જાણે છે કે અતીથી
 વિદ્યાર્જુન રાજા પીનો પ્રારબ્ધ થાય છે આના મગ્નીના પાત્ર તરંગોમા
 વર્તમાન નેલીપીમાના રાય સુપ્રમિદ્-રિગે ૧૧ લોકપ્રિય અને ૧૧ રાય
 તીર્થંગેની સ્તુતિ છે

ઉપરના ત્રણ તરંગ પૈની પહેલા ત્રણ તરંગોની મળીને ચન્દ્રપ્રભ સ્થાની સુધીના આઠ તીર્થ કરોની સ્તુતિ છે એવી ગીતેળીનમાં એમના પછી ૧૧ આરોની મુનિવિનાયકી શક્તિનાથ ગુપ્તીના આઠ મધ્યમ તીર્થ કરોની સ્તુતિ છે અને ત્રીજામાં ૬ ના આરો એક વેદે કુચુનાથકી તે મહાર્ણવનાથી સુધીના તીર્થ કરોની સ્તુતિ છે.

આ ત્રણ તરંગોનો ક્રમાંક ૧૦૦૦થી ન આપના આનુ અર્થાત્ ૩ એક વેદે એ ૩ આ ૮ મા અને ૬ મા તરંગ ગંગેના ૩ આ નવ તરંગ પૂર્ણ થતા ૨૭૬ પૂરો થાય ૩ એવા ઉ ૫ છે આ ૧૬૬ પછી ત્રીજે મુળના ત્રણ તરંગો છે —

(૧) કિર્વાદિપ્તકૃપ-રિન્દકાન ત્રિપચાપિચિનસ્તવાદિક (નો ૮૧)

(૨) દરો ૧ ત્રિપાદસ્તવનાદિક (નો ૯)

(૩) શારદાસ્તવાદિક (નો ૮)

આ ત્રીજા ક્રમાંક આનુ અર્થાત્ ૩ એક વેદે આ ત્રીજામાં આ ગમાથી ૧૧ મા તરંગ ૩ એમા પદ્મનામા કિર્વાદિ પ્ત ૩૦ છે ધીરનો દ્વિતીય-પ્રત્યેક કરે ત્રીજા ઉ આ પૈજા ૬૫ મા તરંગ ઉ ૧૨ આગેનાદારે ૫ એક કરતા પૂર્વક કિર્વાદ ૧૦૨ ને અર્ધી ૧૫ ઉ તેનો ૨૫૭ નિર્ભય કરે છે આ કિર્વાદસ્તવાદિકનુ અનિમ પદ ત્રીજ મુળ છે —

‘પદ્મ નિત્યનિરલ્પનાધ્યયપદ્મ શ્રીતીર્થનાથ મુદ્દા
શક્તિલીમુનિસુદરસ્તથગર્જનૂત્તમ યા સ્તુતે ।

સર્વામીષસુરોઘ્નયરચિત્ત સ્ફુજત્પ્રમોદાદયો

— મોહદ્વેષિજયધિયા ન ઝમતે ધ્યેયોઽચિરાચ્છાન્વિતમ્ ॥”

આ ૥ ૫ મી નીચે મુજબના રૂપ ઓળોવાઈ 'સારથ સર્વિત
તિથા' ૭ —

- ૧ મગદ-શાભિ-આવન (૨૫૦ ૬)
- ૨ " " (૨૫૦ ૬)
- ૩ " " (૨૫૦ ૬)
- ૪ " " (૨૫૦ ૬)
- ૫ મગદ ગિન આ ૧ (૨૫૦ ૬)
- ૬ મુગાદિ-ગિન-આવન (૨૫૦ ૬)
- ૭ " " (૨૫૦ ૬)
- ૮ સીમધેરઆભિ-ગિન-આવન (૨૫૦ ૬)
- ૯ વવમાનગિ ૥ ૨૨ (૨૫૦ ૬)
- ૧૦ શામપુર-આપાર્થનાથ-આવન (૨૫૦ ૬)
- ૧૧ અગુર્વિશાભિ-ગિન-આવ (૨૫૦ ૬)
- ૧૨ " " (૨૫૦ ૬)
- ૧૩ અગુર્વિશાભિ ૧-વિશાભિ ૨ ગિન-આવન (૨૫૦ ૬)
- ૧૪ રમગદને ૧ (૨૫૦ ૬)
- ૧૫ અગુર્વિશાભિ-ગિન-આવ (૨૫૦ ૬)
- ૧ વીર ગદગદ-ગુને (૨૫૦ ૬)

૧ ૫૫ રમિયમના લી-પૂર્ણ ૫૫ ૭

૨ આ વનેન નવા વિગતિયને એમ લાગાવવા માટે આઈ

૩ આ ~~ગદગદ~~ ગદગદ ને સંકટિ સુવિ ૭

- ૧૭ મ ૧૧-સ્તવ (૨ ૧ ૬)
 ૧૮ ગિ ૧૨-સ્તવ (૨ ૧ ૬)
 ૧૯ ગિ ૧૩-સ્તવ (૨ ૧ ૬)
 ૨૦ ગિ ૧-મગન-સ્તવ (૨ ૧ ૬)
 ૨૧ , (૨ ૧ ૬)
 ૨૨ ગિ ૧૪-સ્તવ (૨ ૧ ૬)
 ૨૩ ગિ ૧૫-મગન-સ્તવ (૨ ૧ ૬)
 ૨૪ મ ૧૨ ૨૫-સ્તવ (૨ ૧ ૬)
 ૨૫ શાંતિ-સ્તવ (૨ ૧ ૬)

આ સ્તવપદ્યવિગ્રહિતમા નીચે મુજબના ૭૨ પદ્ય ઉપગદાગ્રપે
 છ તે જ પદ્ય પતમાન ૦ ૨૬મા પદ્ય છે —

‘સ્તુતિમિતિ તનુતે જિનેન્દ્ર ! વસ્તે
 મધ્યમદ્યાનુનિસુન્દરસ્તુતાદે ! ।
 મ મયતિ ગુણમ્પદા સમસ્તે
 વસ્તુમિતિ તદ્ પિતરાવિરામમાપિ ॥’

જે ૧૧૮-પુસ્તક ૧૫ની ૧૫થોથી (ક્રમાંક ૨૭)મા આપત
 સુધીનો જ ભાગ છે

અર્થાત્ આગુરુ ૭૨૭ના ભાગની આક હાથોથી (ક્રમાંક
 ૫૭૫)મા મ ૫૭૫ નર્માન-અર્થાત્ સ્તુતિશ્રીગિન્નસ્તવ ચતુર્વિશતિકા
 ૨૬ ૭ નામનુસ્તવ પદ્યેનુ મત્ર ૧૫થી આન એથી પ્રથમ ॥ ૧૨ નવ
 પદ્યોવાળા ત્ર ૧ તદગ ૭૦ નોગના ૨૫ ૧ આર પદ્યો (કુ ૧ ૩૧ ॥
 ૫) ૫૭ છે મત્ર ૧ ૩૧ ૧ તદગના અવશિષ્ટ ભાગ તરીકે
 અભિનન્દનજિ ૧-સ્તોત્ર નમા ॥ ૨૩ ૧૨ ૧ ૩૧ ૧ ૩૧ ૧ ૩૧ ૧ ૩૧ ૧

એના પછી ગુમ નાચી માડીને મદારી સુધીના જિનેશ્વરના
સ્તોત્રા નવ ૧૩ પદોવા ૧ ૭ નેમા ક્રમ નિમનનાથને અગે દગ
પદો છે

આમ વર્તમાન ચાલિયીને અ ૧ અંક એક સ્તોત્ર ૧૨૫ બા
નવ પદો ૥ અંક સ્તુતિ છે નું નામ વર્તમાનશ્રુતતીર્થધર્મ
પ્રતિષ્ઠિતિ આ ૬ ૧ ૨ ૧૧૨ માંના ગુ જાન મવારી છે
આમ ૨૧ પુસ્તક વર્તમા ૧૦ ૨૦ ૧ કરોડ છે અ ૧મા ઉપદેશ
પુષ્પિકા છે

ત્રિજાત ગેણી ૩ ૧ કુજ મુધી મળી નથી ૧ ૭૭મા
સુચવાયા મુ ૭ એના ઓલમા ઓગ્ર નવ સ્તોત છે તેમાના પ્રથમ
ઓતનું નામ '૧ જાગિઓત્ર લોસ' યાને નમઃક મગન ૭
બીજા સ્તોતનું નામ ૨ એને અગેન વખાણ વળવામા નથી ત્રીજા
સ્તોતનું નામ ૩ પુરુષર્વવગન છે પ્રથેક સ્તોતને મંદા ૭ તેમ
પ્ર મ સ્તોતને ૧ માન્યગુવિ રતિત્રીજિનન્તવચ્છિ રતિકા
નામનું મ ૧ ૬ ૭ ૧૧૦ સ્તોત મગનો ૧થી એના મદાલ્લના
નામની ખમર નથી ત્રીજા સ્તોતને ગુવારી નામનો મ ૧૬૬ છે
પ્રથેક મ ૧૨ ને ૨૦ અને અ ૨૦ને તર ૧૧ છે

ગુરુ હીના અતમા ૬૧ તરગો' એવા ૮ ૧૫ છે અ એક
ગીતે વિગત એ ૧૨ તરગોની રાખ્યા સુચવે છે પણ સાથ સાથે
એમ ૧૧ હાથે ૧૩ અ ગુરુ ૧ ૧૧ રૂપી ૧૧ ગિલાય ૧ તર ૧૧
૨ ૧ થા હો

[૮] ત્રિવિદ્યા કી—આ સમૂહમા મુખ્યત્વે મધમા આયેલી કૃતિ
છે ૨ આના પ્રાગભમા અને અતમા એ ૩ પદ છે આ કૃતિ ગયત્રી થી
શરૂ કરાઈ છે એમા વચ્ચે વચ્ચે ૧૨૬૫ પદ અતરતર ગરૂપે આવા ૭

૧ નામા એક સ્થાને 'આ જિનની પૂજ મરી ના ને વાન ૭

૨ મુળકના ટાવખાનના કૈન મ ૧ તરકથી - ૧૧ મતિ વિ ૨

૭૫૧ થી ૭ નેમા આગ્રખેદારકની સરૂતમ પ્રસાવના છે ૨૬

નિપથ—આ તિ નામ જ સચવ છે તેમ આમા લક્ષણ
અથાન્ વ્યાકરણ છદ અથાન્ મન અને પ્રમાણ અથાન્ તર્ક એમ
ત્રણ વિધાન નિરૂપા છે પ્રથમ કૃમિમ (પત્ર ૩૩)મા એ વિધાના વિવિધ
માધના ૧ ૧૧૧૧૧ છે જેમ (૧) વિશુદ્ધ મુદ્ધિનો આભોમ
(૧૫૫૫) (૨) સ્વપુરુષો ગમારા (૩) મદ્ગુરુના વિનયનો પ્રોગ,
(૪) પુત્રકોની માતનો થોગ (૫) પ્રમત્તનો વિયોગ (૬)
અવિજિત ઉપયાગ (૭) પુદ્ધ અભિયોગ (૮) મરીરેનું આગેન્ય,
(૯) ભાગ્ય દેવ્યાદિ આ ગર્વ સાનો ૭ કાથ મળવા મ ૭ છે
તા ગવા મળપુરુષા થરા છે તેમો એ પા ૧૧૬ ૧ ૧ ત સિદ્ધનન
દિસાકર મનવાદી, દરિદ્રાદિ સદી એવાં હેમય દ્રમૂરિ વગેરે

લખાણ—ગોરી મા જેને-ક મ પા વિ વ્યાકરણના નામ નણવાયા
છ એનો અભ્યાસ કરવાની રીત અને એનાથી થનો વ્યાસ જાગરાયવ
૭ ૭ -ગોરી મા ૭૬ના ૩ ૧૨ અને કવચ-ગોરી મા કાવ્યના
પ્રમાણ દર્શાવાયા છે પ્રમાણ- ૧૭૧ મા પ્રમાણ ૧૧ પ્રમાણેનું કરન છે
અતમા એવ પુરુ મને ધર્મ એ પ્રભ તત્વાના લખણો ધર્મરેનું
વિષય છે

અના-મમથ—આ કૃતિ ૧૧ અતમા આ પ્રમણે આ કૃતિ
વિ ૧ ૧૪૫૫મા ૨૧૫૫ના ગાળ મા-૭૫ની પદુતા દેવવા
અન ગમાર્ધ છે

[૬] મ નિમરદેવ (શાંતિકરસ્તોત્ર)—આ એવ મતિકર થી
સૃષ્ટ થતુ દેવાથી અને મતિકરસ્તોત્ર કરે છે આની ૧૫૬ની ગાથામા
જયમિરી ૫ છે આમ આ એવ પાવ્ય વલ્લભી થી અકિત છે
આ રોત્રમા એળમા નીચ ૩૩ શાન્તિનાથનો મનિમા વર્ણવાયો છે

૧ 'સતિકર સતિજિણ જગસરણ જયમિરીદ દાયાર ।

સમરામિ મતપાલગનિવ્યાણિગરુદ્ધયસેવ ॥૧૧॥'

આથી આને કેટલાક 'શાન્તિનાથ-નગ્નભવન' કહે છે આ મોત્ર
કેટલાક અગ્રેથી મળિત થયું છે એમા ચૌદ ગાથાઓ જોવા ૧૪
પરંતુ વિ મ ૧૪૯૭મા લખાયેલી એક કાથપોથીમા તેા તેરજ
ગાથા છે (જુઓ પૃ ૨૧૬) વિશેષમા આ કાથપોથીના અતમા જે નીચ
ખુલ્ખના ૩ વેખ છે એ વિચારતા આ કાથપોથી ક્તાએ-મુનિસુ દરમુગિ
૦ તેજ સખી દાપ એમ નામે છે કેમકે એમા સમાપ્ત કૃત
ઓ નિશ્ચિત એમ ત્રણ સંદેશ વપરાયના છે —

'इति श्रीशान्तिनाथजिनस्तवन समाप्त कृत श्रीपरमगुरु
श्रीनोमसु दरमुरिशिष्य श्रीमुनिसु दरमुरिमि लिखित ।'

પાઠએક—૮૫૫મા કાથપોથીમા રક્ષણતુ મમ રોહિણિ-
વણસી' એવા પાઠ છે અને એજ વધારે વિશ્વગતીય ગણાવ છે

કર્તા—કર્તાએ પોતાનું 'મુનિસુદર' (મુનિસુદ) નામ વારંબી
ગાથામા જૂ ક્યું છે જો કેટલાકે ક્ષયક તરીકે ઓળખાયા છે એ
ચૌદમી ગાથામા પણ મુનિસુદ નામ જ વિશેષમા એમા તપ'
ગત ૫ ગગનના સૂર્ય તરીકે યુગલ (યુગપ્રધાન) આશ્રમનગરનો ગુરુ
તરીકેનો અને અમની સામેથી કર્તાએ ૧૦ રૂ-રિશા અર્થાત્ મૂર-
મૂત્ર નામી આ શિષ્ય કયાં છે નખ છે

મં ૧૪—આ ન તિશ્વરથી માગિ માને મગ્નીકર કાનાની પ્રીકત
એક પ્રાચીન કૃતિ ૧મા જોઈ ની જોવાય છે જેમકે દેવચન્દ્રસિંહ
શાન્તિનાથચન્દ્રિની વિ મ ૧૮૭મા નખતની વેખક-૧ રહ્યામા

૧ 'शांतिस्तवेन जनमारहितम्बहस्य-

नामावधानिबिहदा महिमैकदाम ।

तेन्यादिमा विविधशास्त्रविधानघात-

तुन्या जयति मुनिसु दरमुरिराजा ।

જુઓ અધ્યા નો ઉદ્દેશ્ય (પૃ ૧૮૫)

વિ મ ૧૪૯૮મા નખરેલી અને લખ્મીજીભણિએ રચી 'શ્રી
મુનિશ્વર હરમુર્તિવિનાયક મા, વિ સ ૧૫૦૧મા રચાયેલા મોમ
સાભાજ્યમાલ્ય (૨ ૧૦ મો ૫)મા વિ મ ૧૫૪૧મા મોમચાગિરે
રચેલા ગુરુ કૃષ્ણસ્વામીકૃતમાલ્ય (સ ૧ ૧ ૮/મ

અમરગોમા આમ નિરૂદ્ધાત્તને ત્રીજુ અમરુ ગાયવામા અરે છે
પાનિમાલ્ય નાનકમ ૧ ૭૦ની વળા આ નોંદ ૧ મો ૧૧ ૮

અન — — મોમમો ૧ ૧૦૦ (૧ ૧૦ ન ૩)મા
અચવાડુ છે જે લેવકુ ૧૧૮ (૧૧૧ ૧૬૪૩)મા રાનિ ૧૦૦ સ ન થી
અથાત્ મ વિ રૂદ્ધાત્ત વડે સરિચો નુ ૧૬૦ સરિએ મદામારિનો
ઉપદ્રવો ૧૧૫ ૭૦

ગચના-સમય—સનિરૂદ્ધાત્ત 'સા ૫ મ ૧૧૫ પછી રચાયુ
૭ કમક એમ કા ૧૧ મો ૧૦૦ સુધી તરીકે નિ 'સ કરો છે

મત્રો—આ મોત્રમા ૧૦ મને ઉ ૧૨નો નામ 'કરવા માટેના
મત્રોનો મમાવેલ કરાયો છે સરિ-મ ૧ની પચેલી પીમા ૧૧ ની ૧-
પદો શાન્તિનાથના નામ માથે યાદને બીજી અને ત્રીજી ગાથામા
કૃપદ્રવના વિચારે ૧ માટે નેમ ૧ આરાધ્યની પ્રાપ્તિને અથ મુકાયા
છે જેમકે ઓં જમો વિષ્ણોમહિપત્તાજ 'હ્રોં સ્વાહા, ઓં જમો
લેલે સહિપત્તાજ અને ઓં હ્રોં (૧ ટ્રિં) જમો સમોસદ્ધિ પ્તાજ

સ્વાધ્યૈ અમ જ—સરિમ-૧ ૧૧ રચાયે પાંચ ૧૧ અધિષ્ઠાપદો
મોત્રે વિદ્યાદેવીઓ, ચોપસે રાગા-૫ ૧ અને ચોવી ૧૨ ૧ ૧-દાઝોનું
૧૧મ ૧૫૩ અમરુ કમ ૧ છે

મૌરિ—અ ૧ ત્રિમુર્તિ વિ નો ૧ મૌરિ મે ૧ આ પિના
નામ અપાયો છે આ ઉ ૧ ૧ અન્ય મૌરિ ૧૧ મા રચાયેલું છે

આત્માવ-માનના—મતિ-રથે તન અમેનો આ નાન છે
 મ્તો ૨ (લા ૧ ૫ ૨૦-૩૨૩)માં મસ્તમા અપાયો છે એના
 પછી ગુરંગાનીમા માનના ગાનાઈ ત્યાર માદ ૬ ૩૨૩-૩૭મા આ
 મોનો લાસાર્થ ગુરંગાનીમા અપાયો છે,

૫૧—૧૧ મ્તો ૨૪ (લા ૨)ના અતમા ૬૪મા યન્ત તરીકે
 આ મ્તોનનુ યન્ત અપાયુ છે

નિનર૫—૨૧ તિકરથોત્તની એક અસરિ ૭

અનુના—આ સ્તોત્રનો ગુરંગાની અનુવા ૫૫૫મી મન
 ગુરંગો લગતા આ ૬ પુત્રકામા છે એવી મીને એને ૫ મુખનાવ-
 કૃત દિદી અનુવાદ પથ્ય પ્રતિકમલમૂન (૫ ૨૬૧-૩૦૩)ના અપાયો છે

[૧૦] સ્તન—પાછય લાસામા મૂધારેજ મેરોતી એક
 રાથ સાથીમા મુનિગુ મગિએ રચેનો એક તાર ૭

અપજ સમા એક વીરસ્તાન છે અને એવી લક્ષ્યોથી સ્થાન
 પુત્રકાનયમા છે

[૧૧] સ્તોત્ર ગા— પશ્ચિમ ૧૧ અમ. મુખવાન ૭ ૩
 મુનિગુ-રસગિએ નીચે મુખળના સ્થાને એક છે —

(૧-૨) મૂરિમન-સ્તોત્ર ૭ ૩૨ મેરો મત તમ ૩

( ) ગોથમગા હુરથોત (૨૨-૨૨૨) આ ૫ ૩૦

(૪-૮) સરિમનની (૧) ૨૨-૨૨ (૨) મદ ૨૨-૨૨

(૦) ઉપવિદ્યા-પીઠ (૪) મ ૨૨-૨૨ (૫) મત્ર-પીઠ

પાથ પીઠના અધિપતિને કહે છે (૧) ૨૨-૨૨

મસ્તવતીને, (૨) નિમુવત્રકિ (૩) શ્રીવીને

પારસાને અને (૫) સવ ૨૨-૨૨ ૨૨-૨૨

ગોળીગ ૨૨-૨૨ ૨૨-૨૨

સ્તોત્ર ૨૨-૨૨ ૨૨-૨૨

(૬) વ્યક્તવર્ગી-સ્તો ૧—પાત્રમી પી ડી અધિ લાધિકા તર્ગી
વ્યક્તવર્ગીને ગણા એ ૧ અગે સન્નૃતમા ગ્લાયકુ ગ્લા સ્તોત્ર છે

(૧૦) ગાલિરિ રાના અધિરાયકુ સ્તોત્ર—આ પ ૬૪મ
૧ એમા આગે-મ નના તમામ અધિરાયકાની બે ડી સ્તુતિ છે

આ મ નોનો અધિરાયક છે બો એ ડી એ ૧ તકન આ
૧ ૧ ન બર્ગી પામ છે ગેમ પરિગમ મા કુષ્ઠ છે

પ્રતિષ્ઠા—મુનિસુ રમ્યાગે નીચ પ્રમાણે પ્રતિષ્ઠા કરાઈ છે—

સ્તિકા ૧-૧૧	સ્થળ	
૧૪૮૮	દેવકુલિકા	દેવવાડા-મેવાડનું મંદિર
૧૪૮૯	મુમતિ નાથનું જિંમ	અજાનન છગગવા નું મનમોહન પાર્શ્વનાથનું મંદિર
૧૪૯૭	આદિ નાથ	૧૧ લાવનું મંદિર
૧૪૯૯	મનિમુવતનું મ લીંગવામીનું	માતંગનું મંદિર અમ લવાદનું દરગાના પા નું પાર્શ્વનાથનું મંદિર પાટામના કનાગાના પા નું
૧૫૦	૧-અનંતનાથનું	લાલિંગ નું મંદિર
	૨-૧૪૧	આગા ૧ રીમ-ધન વામીનું મંદિર
	૩-૧૪૨	અમદાસાદ ૧ માલિંગિ ૧
	૪-આમી	મંદિર
૧૫૦૧	લાલિનાથનું,	એસનોગનું મુપાશ્વનાથનું મંદિર
	૫-મુમતિનાથનું	ઉ પૂનો મોડીટનો ભ ૧

પ્રતિષ્ઠા-૧૧

અર્થ

૧૫ ૧

૨

જેનાં બીકથ ૧૮ પાસે

નાથના મહિર

સુમતિનાથનું મિત્ર

નપુર-મહિર

વામુપર-પ્રમુખ

જે પુરનો ગોળીનો

પચતીયા

જાગર

જુલાઈની તન—એમસાભાગ્ય (મ ૬, મો ૩-૫૬)મા
મુનિમુન્દરમુરિ ॥ નાથક-કિપાભાવ તર્કિના મુજોનુ વખત છે એમા
મખતલા માન મા તો ૭

(૧) મુનિમુન્દર ॥ તન તના એ પ્રખર વા-પદ્ધતિ (૨)
નિગતર ગિળીતો પ્રથમાત્મક નિર્ણય (૩) સિદ્ધમે ॥ નિર્વાકરાનું
અમર્ય કગવનામ મુતિ-સ્તોત્રોની ગ્યના (૪) સમ્પ્રાવધાનિતા
(૫) શીત્રવિન્દ (૬) કથાનુપ્પન્ન અને (૭) આપક પ્રત્યક્ષ

જાનનદેશનિ-રાજરિ-ચરિત્રના અતમા મુનિમુન્દરમુરિ ॥
ગિળ્ય ચન્દ્રભાગિ એ ચાર નામની પ્રચલિત રની ૭, અને એ જાગ
રેતાના પુત્રના પુત્ર માથા છે ૧ એમને મુનિમુન્દરને સુગિરજન્દ્ર
નાં મુન્દરમુરિ કથા ૩ એમને જ્ઞાતિન્ન ૪ દાસ મારિ દુર કરનાર
તરીકે જોગખાવની વેળા મુનિમુન્દરો ભા ૧૫ માથે સમ્પ્રાવ્યા છે
મુરુ ૨૫ ૧ ૧૨મા અમાગિ પ્રવર્ત ૧૨ તર્કિનો નિર્ણય કરતી વેળા
હૈમચન્દ્રમુરિ મુન્દર કગવના ૧ તીક નિ ૨૫ ૩

એમસાભાગ્ય (સ ૧૦ મો ૧-૪)મા મુનિમુન્દરમુરિનું
૧ ધર તર્કિ પુણ્યાન છે એમા મુનિમુન્દરમુરિને સુરિમન્તના
જ અમરગુપ્તી પ્રાપ્ત થયેલી સક્તિનો, શ્રીગૌરિની (સિરાદી)ના રાજ
સમે શિકાર ॥ કરાવેના વિરેધનો અને અમાગિ-પ્રવર્તનનો માર

સાકળિયુ ઉપદેશરત્નાકર

ત્રા	વિવ	પા
પ્રથમ ત્ર		૧-૫૮
પ્રથમ અ	—શ્રોત્ર તથોગ્યાયોગ્યચરણાં ઉપધુ ગા ૧૦ ત ૧૩	૧-૬
દ્વિતીય અ	—કુ સળધી યોગ્યાયોગ્ય વિચાર ગા ૧૬ ત ૧૬	૬-૩૩
તૃતીય અ	—યોગ્યાયોગ્ય ધર્મ વિચાર ગા ૧૦ ત ૮	૩૪-૪૬
ચતુર્થ અ	—વિધિદૂરક ધર્મ કરવાનો ઉપદેશ ગા ૬ ત ૬	૫૦-૫૮
મધ્ય અધિકૃત		૫૬-૧૧૨
પ્રથમ અ	—ધર્મોપદેશ ગા ૧૧ ત ૧૧	૫૬-૭૬
દ્વિતીય અ	—ભાવના વચેરે દ્વાગનો ઉપદેશ ગા ૧૦, ત ૧૧	૭૭-૧૦૦
તૃતીય અ	—(મુખ્ય વચેરે મુખ્યપ્રતિષ્ઠા ઉપદેશ) ગા ૧૧ ત ૭	૧૦૪-૧૦૭
ચતુર્થ અ	—મળીધુ ઉપદેશ ગા ૧૨, ત ૧૨	૧૦૫-૧૧૨
અપર ત્ર		૧૧૩-૨૦૮
પ્રથમ અ	—ધર્મનુ કળ દેખાડવા દ્વારા ઉપદેશ ગા ૩૩	૧૧૩-૧૨૭
દ્વિતીય અ	—ધર્મના વિષય પ્રમાદ પરિહરવા ગા ૩૧	૧૨૮-૧૩૭
તૃતીય અ	—પાપ પરિહરવાનો ઉપદેશ ગા ૧૬	૧૩૮-૧૪૫
ચતુર્થ અ	—વિશેષ ધર્મકૃત્યોનો ઉપદેશ ગા ૩૬	૧૪૬-૧૫૬
પચમ અ	—વિવિધ ધર્મકૃત્યોનો ઉપદેશ ગા ૩૩	૧૬૦-૧૬૫
છઠો અ	—તમામ દર્શનને સામાન્ય ધર્મકાર્યનો ઉપદેશ, ગા ૧૬	૧૬૬-૧૭૧
સાતમો અ	—પ્રકીર્ણક ઉપદેશ ગા ૩૪	૧૭૨-૧૮૨
આઠમો અ	—ગિનપૂજા ઉપદેશ ગા ૬૮	૧૮૩-૨૦૮

ભવભાવનાગત ઉપદેશ

ભવાત્મકા ગાથે આદ્ય ૧૧૨ કોયુ ? (ગા ૭૦)	૧૦૩
અનિયતાની રમણ (ગા ૧૧)	૧૦૪
નિતેશ્વર બાલવાન ગામન ૧૨ સબ (ગા ૭૬)	૧૧૫
અશાસ્ત્રુ મુ ? (ગા ૨૪)	૧૭૧

પ્રથમઅગિયમત પૂજાપદેશ (ગા ૭૭-૮૧)	૧૮-૧૯૩
પરિગિષ્ટ ૧ અવતરણ તથા પ્રતીક	૨૦૮-૨૧૦
૨ ગાંધી ૧ ગાથા પ્રતી	૨૧૦
૪ વિશિષ્ટ નામો	૧૧-૨૧૫
૪ અતિકરેયવ	૨૧૬
૫ મૂળ તથા અવતરણ પદોનો અગતિ	૨૧૭-૨૨૫
આગમોદ્ધારકૃત મદ્ધમર્ષિક	૨૨
મગધવિચાર	૨૨૭
નિર્મળ ની	૨૨૮
ની સાહિત્યમેવા	૧-૧૭
ફત મદ્ધ-આદ્ય કૃતિઓ	૧૮-૨૭
મુગ્ધ આગમ મદ્ધ પ્રસાદ	૨૮
મુગ્ધ આગમ મદ્ધ મુગ્ધગાની પ્રમગ્નિ	૨૯

	શીઠ	અર્થ	ગુહિ
૭૭	૭	જળ	જિળ
૭૭	૧૨	મુર્ખ	મુર્ખ
૮૧	૧૧	અદમ્યમાયા	અદમ્યમાયા
૮૫	૧૬	શુદ્ધ	શુદ્ધ
૧૨૦	૧૮	મુક્તયે	મુક્તયે
૧૨૦	૭	પુત્ર એક	પુત્ર ૫ બાલની
૧૨૪	૧૮	શીર્ષ	શીર્ષ
૧૨૮	૧૮	એવા મુખ	એવા અગ્ર મુખ
૧૪૧	૧	દ્રાવિ	દ્રાવિ
૧૪૧	૧૦-૧૪	દ્રાવિ	દ્રાવિ
૧૪૭	૫	ગોપાલ	ગોપાલ
૧૪૮	૭	એવા	એવા
૧૪૫	૭	રતુલ	રતુલ
૧૪૬	૧૮	ધૃવ	ધૃવ
૧૪૭	૧૪	શીર્ષ	શીર્ષ
૧૫૫	૨૩	શુદ્ધ	શુદ્ધ
૧૬૧	૨૩	મુખિયે	મુખિયે
૧૮૧	૭	સ્તાપ	સ્તાપ
૧૮૭	૭	ધતિ	ધતિ
૧૮૪	૧૭	એ	એ
૧૮૫	■	નિરપદતા	નિરપદતા
૧૮૫	૮	ભગવાને	ભગવાને
૧૮૭	૨૧	કે	કે
૧૮૮	૪	કે	કે
૨૦	૧૫	મદ્ય	મદ્ય
૨૧	૧	જેત્યાદિ માધાત	જેત્યાદિ માધાત
૨૦૮	૨	પૂજાધિકરો	પૂજાધિકારો

શ્રીઆનમોદાન્સમેહ ભા. ૧૦

જમોડરુ જ સમજામ મગવઓ મહાધીરમ્

શ્રીમુનિમુદમૃરિકૃત—

શ્રીઉપદેશરત્નાકર

(મૂળ તથા ભાવાર્થ)

(પ્રથમ તટ, પ્રથમ અ. ૨)

જયસિરિયંદિમસુદપ અણિદઠહરણે તિવગ્ગસારંમિ।

દૃષ્ટપરલોગદિઅગ્ધ મમ્મં ધમ્મંમિ ઉક્તમહ ॥ ૧ તરગ ૧ ॥

ભાવાર્થ—હે ભવ્ય આત્માઓ! ભવ્ય, લક્ષ્મી અને ઇન્દ્રિય
મુખને દેનાર, અનિષ્ટનું હનન કરનાર અને ત્રણ વર્ગમાં
સામ્યુત એવા નમ્યક ધર્મને વિષે આ લોક અને પરલોકના
હિતને માટે તમે ઉદ્યમ કરો। (મુદ્રિતપત્રે ૪)

શુભોદિ શુભપામે સો પુણ શુભા ગદિજ્ઞપ વિદિના।

મંપુણસુદપામે જ વય વયમજ્ઞદાદૃષ્ટા(દૃષ્ટ) ॥ ૨ રાક્ષારગા

ભાવાર્થ—યોગ્ય એવાએ યોગ્યની પાને યોગ્ય એવો
તે ધર્મ વિધિપૂર્વક મહાજ્ઞ કરવા યોગ્ય છે આવી રીતે અહણ
મયેલો જે ધર્મ તે સંપૂર્ણ શુભ ફળવાળો થાય છે, અન્યથા
જલદી રીતે થાય છે (મુ. પ. ૬)

યોગ્યાયોગ્યાની વ્યવસ્થા

રત્ના૧ વુદ્ધઠા૨ મુદ્ધ૩ પુમ્મિ શુભાદિઓ૪ અ જત્તારિ।

ઉવપસ્સ અગરિદા અથવા દસપદિ શુભમેતિ ॥ ૩ ત. ૩ ॥

ભાવાર્થ-કેમને-રાગી૧, દ્વેષી૨, શુદ્ધ૩, ને પહેલેથી
ભ માયેયો૪-આ આ ઉપદેશ માટે અથો ય છે અથવા અતિ-
શયોનાળા વડે તેઓ બોધ પામે છે (મુ પ ૭)

અણચત્તિઓ૧ પમસો૨ પ્રહિરકુટુંબોષમો૩ અ રુગ્ગહવં૪ ।
પામસમ૨ સુઅમિત્તગાહી૨ ધમ્મ ન માદતિ ॥ ૪ ત ૪ ॥
ભાવાર્થ-મનવચ્ચિત, પ્રમાદી, બહેન કુટુંબના સરખે, મોગ
આશ્રવાળો, પામર (મૂર્ખ) મ-ખે, અને દુતમાનને ૪
અહુતા કરનારો (અર્થની વિચારણા વિનાનો)-આના ધર્મને
માધતા નથી, માટે અથોન્ય છે (મુ પ ૧૧)

ગિરિમિર૧ ધનાલ૨ મરથલ૩ કસિણાગ્ગિહ જલહિસુત્તિ-
'મણિવાળીદ્ ।

ધમ્માપ્પમયાસં પલ્લજ્જળે સીત્તિદિટ્ઠતા ॥ ૨ ત ૪ ॥

ભાવાર્થ-ગિરિસ૨ (પવતની ગેલે નેહી શિલા),
પાળી જવાની નીક, મરભૂમિ, કાળીભૂમિ, સમુદ્રમા છીપોત્રી
અને મદિની ખાણમા જેમ વસતાનું દેખ હોય છે, તેવી
ગીતે શુર મહારાજના ઉપદેશરૂપ વરસાદનું દેખ ઉત્પન્ન
વામા યોના દૃષ્ટાન્તો બાજવા (મુ પ ૧૫) ।

સુદ્ધઅસુદ્ધદ્વયયાસિઅ ધમ્મા ધમ્મા અ (વા) યાસિમા ય ઘટ્ટા ।
સુદ્ધઅસુદ્ધધમ્મયાસં પહુચ્ચ જીવાણ દિટ્ઠતા ॥ ૬ ત ૭ ॥

ભાવાર્થ-શુભ અથવા અશુભ ધર્મની વાસનાને
આશ્રીને છોડે શુભ દ્રવ્યથી વાસિત અને અશુભ દ્રવ્યથી
વાસિત, વાચ્ય અને અવાચ્ય અને વાસિત અવાસિત એવા
ધર્યોના દૃષ્ટાન્તોથી બાજવા (મુ પ ૧૭)

જહ ચરજ્જભગિસરે ગાયમશ્માણેન્નહસરમાણ ।

ગાયતિહણામિગ્ગયર્સર્સ સુગુરુચયમે તહ જિઆણ ॥ ૭ ત ૮ ॥

ભાવાર્થ-જેવી ગીતે ત્રણ બે હા નગેવન્મા ઝાગડા પાળી પીતા નથી, ૫ ત ૭એ ચામે છે, ક્ષાથી તૃપ્તિ કરે છે અને કુસ આનંદ કરે છે, તેવી ગીતે મુશુરના ઉપદેશમા જીવોના દુષ્ટાન્તો બાણવા (મુ પ ૧૮)

મવ્વજઙ્ગારવસાર-વજ્જગચીરમનિહા ચહહ જીગા ।

પરિણમહ જેસુ મચ્ચ વિમશ્તારિમરમામપ્પયદ્ધર્થ ॥ ૮ ત ૯ ॥

ભાવાર્થ-એક જ એવો પદાર્થ જેમ મર્થ મા વિષરૂપે પરિણમે છે, જોમા તત્ત્વરૂપે પરિણમે છે, ભાગળી ગાયમા નિષ્કળ જાય છે અને નહીં વાગળી (કગલી) ગાયમા દૂધરૂપે પરિણમે છે તેમ શુભ મહાત્મ્યો ઉપદેશ અનુક્રમે જીવોમા વિષરૂપ, તત્ત્વરૂપ, નિષ્કળત્વરૂપ ને દૂધરૂપ-આ ચાર પ્રકારે પરિણમે છે (મુ પ ૨૦)

જિણ્ણાજિણ્ણજગાહમુ હોહ જહા રક્કમચ્ચ ગાલીર ।

ગુણદોસુગ્ગચ્ચિવર, સુહગુરુચયણ તહ જિવમુ ॥ ૯ ત ૧૦ ॥

ભાવાર્થ-જીવો અને અજીવો એના તાવ ગાદિમા જેવી રીતે એક જ જાતનું ગાયનું દૂધ શુદ્ધ-દોષની ઉત્પત્તિ કરે છે, તેવી ગીતે શુભ એવા શુભ મહાત્મ્યનું વચન જીવોમા (તથા પ્રજાની પાતતા વિશેષથી) શુદ્ધ દોષની ઉત્પત્તિ કરે છે (મુ પ ૨૨)

રક્કાવિ મદ્દુદ્દટ્ટી મણિમુક્તાવિવિદ્ધનપ્પલ્લહેરુ ।

ચયણાયરાહમુ જહા સુહગુરુચયણ તહ જિવમુ ॥ ૧૦ ત ૧૧ ॥

ભાવાર્થ—એક એવી મેઘની વૃષ્ટિ (વન્માદ) રત્નાકરદિ
જુદા જુદા સ્થાનોમા મણિ, મોતી અને બિન બિન પ્રકારના
ધાન્ય અને ફળના કારણભૂત થાય છે, તેવી રીતે શુભ એવા શુરુ
મહારાજના વચન(ઉપદેશ)નુ ફળ જુદા જુદા પાત્રવિશેષમા-
જીવોમા ભિન્ન ભિન્નરૂપે થાય છે (સુ પ ૨૩)

સેલઘન૧ કુદગર ચાલનિ૩ પરિપુનગ૪ હમ- મહિસદ મસે૭ અ।
મમગદ જાલુગ૯ ચિરાલી૧૦ જાદગ૧૧ મો૧૨ મેરિ૧૩ આમીરી૧૪

॥૧૧ ત ૧૨॥

ભાવાર્થ—મગશળીઆ પત્થર૧, ઘડેર, ચાલણી૩,
ધીગરણી૪, હસપ, પાટો૬, બકરે૭, મચ્છર૮, જળો૯,
ખિવાડી૧૦, જાહક૧૧, ગાય૧૨, બેરી૧૩ ને આમીરી૧૪
(આ દેશાન્તો શુરુના ઉપદેશમા યોગ્ય અને નયોગ્ય ફળમા
જાણવા) (સુ પ ૨૩)

અહીં ભાવના નીચે પ્રમાણે

૧ જેવી રીતે મગશળીઆ પાપણ પ્રત્યે ભીંજાવવામા
પુષ્કરાવર્ત મેઘ જેવાની પણ મહેનત નિષ્ફળ જાય છે, તેવી
રીતે જે જીવ ઉપર શુરુ મહારાજનો ઘણો ઉપદેશ પણ
નિષ્ફળ જાય છે તે જીવ મગશળીઆ પત્થર મરખો જાણવો

૨ જેવી રીતે શુભ દ્રવ્યથી વાસિતમા અને નવા
કોરા ઘડામા નાખવામા આવતા સસ્કાર ફળીભૂત થાય છે,
તેવી રીતે સાચા સસ્કારથી સંસ્કૃત અને કોઈના સસ્કાર
નહીં પામેલા જીવોમા શુરુ મહારાજનો ઉપદેશ ફળીભૂત થાય છે

જેવી રીતે અશુભ દ્રવ્યથી વામિત ઘડામાં નાખવામાં આવતા સાત સમકારો નિષ્કળ જાય છે, તેવી રીતે અનુભ સમ્પ્રાપ્તિનાં જીવોમાં શુભ મહાગતના ઉપદેશથી નાખવામાં આવતા સાત સમકારો નિષ્કળ જાય છે

૩ જેવી રીતે ચાલણીમાં જેટલું પાણી નાખવામાં આવે તેટલું બહાર નીકળી જાય છે, પરંતુ ટકી શકતું નથી તેવી રીતે કેટલાક જીવો શુભ મહાગતને અપાતો ઉપદેશ એક કાનેથી બીજે કાને કાઢી નાખે છે, પરંતુ ટકાવી શકતા નથી

૪ જેવી રીતે ઘીગરણીમાં નાખવામાં આવેલ ઘી આદિ ગળી જાય છે અને ઘીગરણી કચરો ધારણ કરે છે, તેવી રીતે કેટલાક જીવો શુભ મહાગતના ઉપદેશમાંથી સાત માર વસ્તુઓને ઊઠી દે છે અને અમાન્ય વસ્તુઓને ચંદન કરે છે આ દષ્ટાન્ત અપોગમમાં જાણવું

૫ જેવી રીતે એકમેક બનેલા કપપાણીમાંથી હું અ કપને ખાજ કરે છે અને પાણીને ઊઠી દે છે, તેવી રીતે કેટલાક જીવો શુભ મહાગતના ઉપદેશમાંથી સાત નાર મદન કરે છે અને અનાર ઊઠી દે છે આ દષ્ટાન્ત યોગ્યમાં જાણવું

૬ જેવી રીતે કાષ્ઠમાં પાણીથી બનેલા સંગેવને પાડો મલિન કરી નાખે છે, તેવી રીતે કેટલાક જીવો શુભ મહાગતના ઉપદેશને મલિન કરી નાખે છે આ દષ્ટાન્ત અપોગમમાં જાણવું

૭ જેવી રીતે નાનામાં નાના જ્યોત્સનામાંથી પણ પાણીને મલિન કર્યા વિના જકુરે પાણી પીવે છે, તેવી રીતે

જે શિષ્ય વિનયપૂર્વક આચાર્યના નિત્તને ખુશ કરી પદમાત્ર
પાઠ શ્રવણ કરે છે તે યોગ્ય છે આ દુષ્પાત્ર યોગ્યમા જાણવું

૮ જેવી રીતે મગ્ધર ચટાઓ ભરી પીડે છે,
તેવી રીતે જે ગુરુ મહારાજને વચનરૂપી ચટકાઓ ભરી પીડે
છે તે શિષ્ય ઉપદેશ માટે અયોગ્ય ન છે

૯ જેવી રીતે જળો ગળીને દુભાવ્યા વિના લોળીને
ચૂસે ન, તેવી રીતે જે શિષ્ય ગુરુ મહારાજને દુભાવ્યા વિના
જ્ઞાન શ્રવણ કરે છે તે શિષ્ય ઉપદેશ માટે યોગ્ય છે

૧૦ જેવી રીતે ઘોડુ ઘોડુ પાણી પીને જાહક પડખાઓમા
તેને વાગોમે છે, તેવી રીતે જે શિષ્ય પહેલા શ્રદ્ધા કરેલા સુત્ર
અને અર્થને અતિપરિચિત કર્યા પછી બીજું શ્રવણ કરે છે
તે શિષ્ય ઉપદેશ આદિ માટે યોગ્ય છે

૧૧ જેવી રીતે બિલાડી દૂધનું વામણ ઢાળીને
ભમિ ઉપર પડેના દૂધને પીને છે, તેવી રીતે જે શિષ્ય
વિનયરૂપે ગુરુ મહારાજ પાસે જઈ શ્રવણ આદિ
કરતો નથી પરંતુ ગાજ્ઞાન આદિમાથી ઉઠેના પાતેથી પૂછીને
જાણી લે છે તે અયોગ્યમા જાણવું

૧૨ (૧) જેવી રીતે ચાન પ્રાક્ષણો વચે કોઈએ
ગાયનું નાન આપ્યું એ ચારે પ્રાક્ષણોએ એ ગાયને વાર
ફરતી ફોહવાની વહુવણી કરી જેનો વારો આવે છે
તે દૂધ દોહી લે છે, પરંતુ માર ના ૧-પાણીનું દૂધ તો બીજો
લેશે તેમ ધારી કોઈએ ના ૧-પાણી ન કરતા તે ગાય

મરણને રાજ્ય થઈ લોકોમાં તેમની હેલના થઈ, તેવી રીતે
ભણવા આદિ માટે આવેલા પરોણા ગિયો સોમના શિષ્યો
કરશે તેવું વિચારે અને રૂંદ ગિયો આવેલા પરોણા શિષ્યો
કરશે તેમ વિચારે, આમ કરતા તેઓ શુન મહારાજને અતિથે.
ઉત્પન્ન કરનારા થાય છે આ અયોગ્યમા દુષ્ટાન્ત બાણુ

(આ) જેવી રીતે ચાર વ્રાહ્મણો વચ્ચે કોઈએ એક ગાયનું
દાન કર્યું એ ચારે વ્રાહ્મણોએ સહજી ગાયને મારાદરની
ખૂબ જ માનવી મુખી થયા અને લોકોમાં તેમના ખૂબ જ
વખાણ થયા તેવી રીતે જે બાવા અદિ માટે આવેલા પરોણા
ગિયો અને પેતાના ગિયો જન્મે થ શુન મહારાજની વેચા
વચ્ચાદિ કરે છે, તે શુન મહારાજને જે ઉત્પન્ન કરતા નથી
અને તેઓનો લોકોમાં નજા બે વાય છે આ યોગ્યમા
દુષ્ટાન્ત બાણુ

૧૩ જેવી રીતે શ્રીકૃષ્ણ મહારાજને દેવતાએ અમિનું
ઉવસમિણી ભેટી આપી આ ભેટીનો એ, પ્રતાપ, હૈતા
કે ભેટી જાડતા ૭ મામ મુખી નવા રાણો પી ઉત્પત્તિ
થતી નથી અને પહેલા ઉત્પન્ન થયેલા વેણો ૧૫૭ ગંભીર
જાય છે આ ભેટી દર ૭ માને વગરકવામા આવે છે એક
વખત નેગી એવા કોઈ પરદેશીએ ભેટીતા રક્ષકને, સ્વય
આપી તેમાથી દુકરો, લીધા રચકે કમિલ, દુકડાના સ્થાને
ચદનનું થી હુ માયુ આમ વા-વા થતા નાજી
ભેટી કથા-નરૂપ થઈ ગઈ જ્યારે મનાદનાનો પ્રમથાઆદિયો
સ્પર્શે હોમ આપી ગઈ મહા કૃષ્ણ મહારાજને આ વાસ્તવ

જાણુ યતા ભેગી તપાગી ભેગી તો મનુષ્ય ભેગી કથાસ્વરૂપ થયેની દીકી, સદનું રક્ષકને સજા કરી અને ફરીથી દેવની આરાધના કરી ને જીજી ભેગીને પ્રાપ્ત કરી જીજી રક્ષકે આદરપૂર્વક તેનું રક્ષણ કર્યું તવી રીતે જે શિષ્ય ગુરુ મહારાજે આપેલા જ્ઞાનને પરમત અને પોતાના જીજી અન્યોથી મિશ્રિત કરી સૂનને, આપેલા અથને કથાસ્વરૂપ કરી નાખે છે, અથવા ભુલેલ મૂંઝાદિને અજિમાનથી જીજીને પૂછે નહીં અને પરમત અગર સ્વમતના જીજી અન્યોથી મિશ્રિત કરી કથા જેવું કરી નાખે છે તે શિષ્યો અયોગ્યમા જાણના

૧૪ જેવી રીત આખી અને આલીરી-એ બન્ને જાણા ધીના ગાડવા ગાડમા બરીને એક ગામમા વેચવા માટે ગયા હતા ત્યાં ગાડવાની આપ લે કરતા એક ગાડનો છટકી ગયો આખી આખીની વાક કાઢ્યો અને આલીરીએ આખી (બરવાડ)નો વાક કાઢ્યો આમ કરતા ખૂબ જોવાવાની થઈ ચાલતુ બાંધેલા યતા ગાડમા રહેવા ગાડીના ગાડના પજા ફૂટી ગયા, ફૂટાઓ ધી ચાટી ગયા અને લોકો ધી ઉપાડી ગયા, છેક માજે અધડે શાત યતા વેચેલા ગાડવાના નાણા લેઈ યે જવા નીક યા માર્ગમા ચેરેએ તેઓને લૂટી લેતા બન્ને જાણા ધણા દુખી થયા, તેવી રીતે જે શિષ્યો સ્ખનના આદિમા ગુરુ મહારાજ ઉપર આમેયો કરી કેળાવે છે, તે શિષ્યો અને ગુરુ મહારાજ બન્ને એકને પામે છે આ અયોગ્યમા દૃષ્ટાન્ત જાણુ

અર્થાત્ સમત્વર મઝ્ઝમ્મય પરિક્ષમ્મય ધ ધારમા વિમેસમ્મદ ।
અપમ્મત્ત ધિરત્તિર્દિગ્ધ ધમ્મસ્મ પમાદમા પાય ॥૧૦૮ ॥ ૧૩॥

ભાવાર્થ—અર્થો ૧, સમર્થ ૨, માધ્યમ્ય બુદ્ધિવાળો ૩, પરીક્ષક ૪, ધારક ૫, વિશેષતાને બાલનાર ૬, અપ્રમાણ ૭, ધીન ૮, અને નિતેન્દ્રિય—અટવા પ્રાપ્ત થઈને સાધનાના થાય છે (મુ પ ૨૯)

इति तपागच्छाधिराजश्रीमुनिसुन्दरसरिचिरचित
श्रीउपदेशरत्नाकरे प्रथमतः
आत्मगतयोग्यायोग्यस्वरूपनिर्हणप्रथमतरंग

હતિ તપાગચ્છાધિપતિ શ્રીમુનિસુ દરમરિવિરચિત
શ્રીઉપદેશરત્નાકરમા પ્રથમ તટમા શોના મળ ધી
યોગ્યાયોગ્યના સ્વરૂપના નિરૂપણ નામનો

પ્રથમ અંક મમાપ્ત થયો

(પ્રથમ તટ, દ્વિતીય અંક)

मह चातश्चरमहुमरदमारधविगाहमदकीगु, करटमुहा ।
अट्ट भगा तह गुदगा रुयुवयमाहविरिआहि ॥१ त ॥

ભાવાર્થ—જેવી રીતે આપ, કાચ, ભમરો, મોન, કેકિલા, હંસ, પોપટ ને કામદે—આ આઠ પ્રકારના પક્ષીઓ રૂપ, ઉપદેશ આદિ અને ક્રિયા વડે બિનતાવાળા હોય છે, તેવી રીતે શુભ પણ રૂપ, ઉપદેશ આદિ અને ક્રિયા વડે કરી બિનતાવાળા હોય છે (મુ પ ૩૦)

अहो भावना नीचे आभाए

૧ જેવી રીતે આ ૫ પ્રકારના પાંચ વર્ણ કરી સુદરપણ હોવાથી રૂપ છે, શુભપણાએ દર્શાવેલું છે, કિન્તુ

વાણીમા મમુદરપણ અને કીડ આદિનો આહાર કરવા વડે ક્રિયામા અમુદરપણ છે, તેવી રીતે કેટલાક ગુરુઓમા અવિદિત વેપ હોવાથી ઉપદેશ છે, પરંતુ શુદ્ધ માર્ગની પ્રકાશથી વિહીન હોવાથી ઉપદેશમા નથી તેમ નિરવધ આહાર આની ક્રિયા નહીં હોવાથી ક્રિયા અમુદરપણ હોય છે આના ગુરુઓ કુલવાલકના પદાન્તથી આપ પક્ષી મમાન જાણવા

૨ જેવી રીતે કોંચ પરીમા ઉપ નથી તેમ શુભ ક્રિયા પણ નથી, પરંતુ મધુર અને ગંભીર જોલવાપણ હોવાથી ઉપદેશ છે, તેવી રીતે કેટલાક ગુરુઓમા સારા વેપનો અભાવ હોવાથી રૂપમા હોતા નથી, પ્રમાણ પડેલા હોવાથી ક્રિયામા મુદરતા નથી, પરંતુ શુદ્ધ માર્ગની પ્રકાશ હોવાથી ઉપદેશ હોય છે આના ગુરુઓ શુદ્ધ પ્રકાશ મરીચિ અને પાર્મિત્યાદિના દગ તરીકે હોય પની મમાન જાણવા

૩ જેવી રીતે જનકમા કૃષ્ણ વર્ણ હોવાથી ઉપ હોતુ નથી, તેમ તથા પ્રમરણ અવરણ મધુરપણ નહીં હોવાથી ઉપદેશ નથી, પરંતુ રુપેને પીણ કર્યા વિના આહારક્રિયા કરે છે તેવી ક્રિયા મુદર છે તેવી રીતે કેટલા ગુરુઓમા માધુનો વેપ હોય નહીં કરેલો હોવાથી ઉપ નથી, ઉપદેશને હેતા ન હોવાથી ઉપદેશ નથી, પરંતુ સધાયોગ્ય ક્રિયા હોય છે આના ગુરુઓ પ્રત્યેકશુદ્ધના પદાન્તથી મધુકર (ભમગ)ના મમાન જાણવા

૪ જેવી રીતે મોરમા પાવ્ય નર્તથી મનોહરપત્ર
 દેવાથી રૂપ દેય છે, મધુર ટહુકા દેનાથી મધુર ઉપદેશ
 હોય છે, પરંતુ સપ જાદિનો આહુ-કન્તો દેવાથી ક્રિયા ખાળ
 હોય છે તેવી રીતે કેટલાક ગુણો સુવિહિત વાને
 પાછા ઠરવાથી રૂપમા હોય છે અને વિશુદ્ધ માર્ગની પ્રકૃષ્ણા
 કરતા દેવાથી ઉપદેશમા હોય છે, પરંતુ આહારાદિ ક્રિયામા
 ખરામ દેવાથી ક્રિયામા હોતા નથી આવા ગુણો મ ગુ
 આચાર્યના દ્વાન્ટથી મોરની સમાન વાળના

૫ જેવી રીતે પિક-કાકિનામા પવ્યમ નરનુ ગાન
 દેવાથી ઉપદેશ છે અને આગાની મન્દરીઓ ખાવાથી
 આહારમિયામા ગુભ હોય છે, પરંતુ કાગડ કન્તાએ વનુ
 કાળાપત્ર દેવાથી રૂપમા નથી તેવી રીતે કેટલાક ગુણો
 શુદ્ધ માગની પ્રકૃષ્ણાએ ઠી ઉપદેશમા હોય છે તથા શુદ્ધ
 ક્રિયા વડ ક્રિયામા હોય છે, પરંતુ માધુર્યેષમ દેવાને લીધે
 રૂપ હોતુ નથી આવા ગુણો મરુવતી મા રીને નાળવા
 માટે માધુર્યેષનો ત્યાગ કેલા શ્રીકાલકેર્યાર્યના દ્વાન્ટથી
 કોલિલાના નરખા વાળવા

૬ જેવી રીતે હનમા રૂપ દેય છે અને કમળની નાગ
 વગેરના આહા દિવા શુભાયા દેય છે, પરંતુ કોકિના
 અને પોપટની માન્ડ ઉપદેશ હોતા નથી તેવી રીતે કેટલાક
 ગુણો માધુના રૂપથી રૂપ દેય છે અને આહારાદિ શુદ્ધ ક્રિયા
 હોય છે, પરંતુ ઉપદેશ આદિમા અનાદિ આદિ દેવાથી

ઉપદેશ કરતા નથી આવા ગુરુઓ શ્રીગાલિસદ્રજ્ઞના દષ્ટાન્તથી
૧૫ સેના સરખા બાણવા

૭ જેવી રીતે પોપટમા રૂપથી રમતીયપણ હોય છે,
આમા વગેરેનો આહ્વાન કરવાથી ક્રિયામા હોય છે અને માન
સાન વાક્યો-સંક્રિતઓ બોલવાથી ઉપદેશમા હોય છે તેવી
રીતે કેવલાક ગુરુઓ સાધુવેપથી રૂપમા હોય છે, શુદ્ધ ક્રિયામા
હોય છે તથા શુદ્ધ ઉપદેશ હેતા હોવાથી ઉપદેશમા
હોય છે આવા ગુરુઓ શ્રીજી ધૃત્વામી અને શ્રીવજ્રસ્વામીના
દષ્ટાન્તથી પોપટના સરખા બાણવા

૮ જેવી રીતે કાગડમા રૂપ હોતુ નથી, અપવિત્ર
આહ્વાનથી શુભ ક્રિયા હોતી નથી તથા અવાજનુ નિહનીયપણ
હોવાથી ઉપદેશ પણ હોતો નથી તેવી રીતે કેટલાક
ગુરુઓમા સાધુવેપમા શ્રેષ્ઠપણ હોતુ નથી અથવા સાધુવેપ
હોતો નથી, શુભ ક્રિયા પણ હોતી નથી તથા મનમાર્ગનો
ઉપદેશ પણ હોતો નથી આવા ગુરુઓ અશુદ્ધ પ્રરૂપક
એવા પાસત્યા અથવા પસ્તીચિકના દષ્ટાન્તથી કાગડાના
મરખા બાણવા

સોયાગૃહસરગિદ્યદ્વૈરાયાજ્ઞરણક ચ મક્ષસધિમાગ ।

ષડ ગુરુગિદિધમ્મજિઆ સુઅવિરિઆસુસિધમ્મેદિ ॥૭૮ ત ૧॥

સાવાર્થ-આહવાનના આલંબણ, વેશ્યાના આલંબણ,
ગૃહપતિના આલંબણ અને સત્ત્વના આલંબણ-આ આરે
અનુક્રમે કરીને અહરથી અસાર, સાર, બહારથી અસાર,

માગ, તેવી રીતે ગુરુ, શ્રાવક, ધર્મ અને જીવેની શ્રુત, ક્રિયા, શુદ્ધિ અને ધર્મ આચારને આશ્રીને ચતુર્ભ ગી થાય છે (મુ પ ૨૬)

અહીં ભાવના નીચે પ્રમાણે

૧-ચાંડાલના આભરણ - ઘરેણા કથી- હાય છે તે અદરથી પોલાણવાળા હોવાથી અમાર હોય છે, તથા પ્રકારની શોભાને પાત્ર હોતા નથી તેમ તેની કિંમત કંઈ ઉપજ શકતી નથી.

૨ વેશ્યાના આભરણ અદરથી પોલાણવાળા અગર લાખથી ભરેલા હોય છે બહારથી તાળાદિમય હોઈ, સોનાથી રસેલા હોય છે તે લોળા લોકની દૃષ્ટિએ કિંમતી દેખાય છે તેથી ઠગાય છે આ આભરણોને વેચતા તદ્દન સામાન્ય કિંમત ઉપજે છે

૩ શેઠિયાઓના આભરણ મોનાના નક્કર હોવાથી અદરથી મારબૂત હોય છે, બહારથી સારબૂત હોવા છતાં રત્નાદિથી જડિત વિનાના હોવાએ કરી અમા- હોય છે તેને વેચતા સાધારણ કિંમત ઉપજે છે

૪ રાજાના આભરણો અદરથી નક્કર એટલે સારબૂત હોય છે, બહારથી રત્નાદિથી જડિત હોવાથી સારબૂત હોય છે તેને વેચતા ઘણી કિંમત ઉપજે છે

શ્રુતને આશ્રીને ગુરુઓ

૧ પાસત્યા આદિમા તથા કુગુરુઓના હૃદયમા સમ્યક્ શ્રુત હોતુ નથી તેમ તથા પ્રકારની ક્રિયાની શુદ્ધિ પણ હોતી

નથી આવી તથો વાડાનના દાગીના- માલરણની પેઠે અદરથી
અને બાડા થી અમાર નાજવા

૨ ડે/લા- ગુન્થો અભય એવા અગારમદ કે આવા
થની જેમ અદથી શ્રદ્ધા નિનાના પદા બહારથી જ્ઞાન આદિ
મારભૂત દેખાય તેથી કદી જદ્રિક લોજે તેમા ભોભાય છે આના
ગુન્થો મેથાના માલરણની જેમ અદથી અમાર અને
બહારથી મારભૂત દેખાનાના નાજવા

૩ ડે/લા- ગુન્થોના અન્યમા માપતુષ મુનિવરની પેઠે
શ્રદ્ધા પ્રણય હોય છે, પરન્તુ જ્ઞાનાવરણીયના ઉદય આદિને
વેડ જણવા પ્રત્યે યજ્ઞગર્જિની જેમ ઉલ્લામ દોતો નથી
આવા ગુરુઓ ગૃહસ્થના આજણની જેમ અદથી નમ્મર
મર્યાત્ સારભૂત હોય છે અથવા બહારથી રતનાના આજરણની
જેમ ના ભત હોતા નથી અર્થાત્ અમાર દોય છે

૪ ડે/લા- ગુન્થોના હૃદયમા શ્રીવજ્રમ્વામીની
માફ- શ્રદ્ધા હોય છે અને શ્રુતમા મમ્મગ્ જ્ઞાન પદા હોય
છે તે રાતના આજરણની માફક અદથી મારભૂત અને
બહારથી પદા અતિમારભૂત હોય છે

ક્રિયાને આશ્રીને શ્રાવકો

શ્રાવકોમા જઘન્યથી અષ્ટ પ્રવચનમાતાનુ જ્ઞાને અને
ઉત્કૃષ્ટથી હજીવનિપાય અયયન સુધીનુ જ્ઞાન દોય છે ક્રિયામા
વ્યવહાર શુદ્ધિ, જિનપૂજા, શુરેભાક્ષિ, સુપાવનાન, હિ સા
આગિની વિરતિ, સામાયિક અને આવનક્રિયા આલુ દોય છે

— ચતુર્થ ગી —

૧ કેટલાક શ્રાવકો હૃદયમાં શ્રદ્ધા વિનાના હોવાથી ક્રિયામાં નિચિ વિનાના હોય છે અને જાણી રીતે પણ ક્રિયા નહીં, પરંતુ ફક્ત શ્રાવક નામ ધાળ કરે તે શ્રાવકો બાહ્યના આભરણની જેમ મદથી અનાન્ય અને બહારથી પણ અસાર બાંધવા

૨ કેટલાક શ્રાવકો હૃદયમાં શ્રદ્ધા વિનાના અને ક્રિયા પ્રત્યે નિચિ વિનાના હોય છે, પરંતુ જાણી રીતે પેતાનું કાર્ય સાધવા, લોકોને ઠગવા માટે જાણી ક્રિયા કરે છે, તે શ્રાવકો વેદ્યાના આભરણની જેમ અદરથી અસાર અને બહારથી-દેખાવ માત્રથી ફક્ત મારજીત બતાવા

૩ કેટલાક શ્રાવકો હૃદયમાં શ્રદ્ધાવાળા અને જ્ઞાની શુદ્ધિવાળા હોવાથી અદ્ય સાન્ન્યત, પાત્ર બહારથી ક્રિયા કરી શકતા નથી માટે તે મધ્યાત બરે મોક્ષને પામે છે માવા શ્રાવકો ગૃહસ્થના દાગીનાની જેમ અદરથી મારજીત અને બહારની અનાન્યત બાંધવા

૪ કેટલાક શ્રાવકો હૃદયમાં ક્રિયાની નિચિવાળા છે અને બહારથી મગ્યકૃત્વ સહિત જાર મતવાળા હોવાથી ત્રીવિધ ભવમાં કે માત-આક ભવમાં મોક્ષ જનારા હોય છે તે જ્ઞાના દાગીનાની માફક અદરથી અને બહારથી સાન્ન્યત બતાવા

શુદ્ધિને આશ્રીને ધર્મ

૧ મર્વજાપ્રણીત ત્રિવાચનો, હિન્દુસાદિમય અને મન્ત્ર આનંદ મહિત એનો જે ધર્મ તે અદરથી અસાર છે, તથા બાદથી પણ હિન્દુસાદિમય ક્રિયા હોવાથી બહાનથી પણ અસાર છે આપે જે ધર્મ તે આગવના દાગીનાની જેમ અદરથી અન્નાર અને બહારથી પણ અન્નાર બાળવો

૨ તાપમ વગેરેનો ધર્મ અદરથી મમ્યુ જ્ઞાન રહિત હોવાથી અને બહાનથી અનન્તકાય, કન્મૂળ, નેવાગ આદિનુ બધાજ, છ જીવનિકાયની હિન્દુમામય ક્રિયા હોવા છતાં વનવામ, ઝાડની હાવના વસ્ત્ર અને કિચિત્ તપ વગેરે ત્યાગ લેઈ મુઘ્ય જીવે લોભાય છે આપે ધર્મ તે વેશ્યાના આભરણની જેમ અદરથી અન્નાર અને બહારથી-હેઆવમાત્રથી સાર-ભૂત બાળવો

૩ મમ્યુ પ્રકરે દેવ, ગુરુ ને ધર્મની શ્રદ્ધા સહિત હોવાથી અદરથી પાપથી બીડે દાય છે ન્યારે બાદ ક્રિયામા મ્યુળ વધાદિનુ અવિરતિપણુ, તપમ્યા વગેરે કર્યો આદિ રહિત હોવાથી તે ધર્મ ગૃહસ્થના આભરણની જેમ અદરથી સારભૂત અને બહારથી અસારભૂત બાળવો

૪ સમ્યક્ દેવ, ગુરુ ને ધર્મની શ્રદ્ધાએ સહિત હોવાથી અદરથી સારભૂત દાય છે અને બહારથી મર્વવિરતિ આદિ શુભ ક્રિયાઓએ કરી સારભૂત હોય છે આપે જે ધર્મ તે રાજાના આભરણની જેમ અદરથી મારભૂત અને બહારથી સારભૂત બાળવો

ધમને આથીને જીવોનો અધિકાર સદીક ઉપદેશ
નલાકરથી જાણવો

મોચાગૃહેસરગિદ્ધયદ્વિરાયજરદોષવમા ચઢદા ગુરુણા ।

મુઝચરણાર્દિ જહુસર અમાગ ય સારા ય ॥ ૩૮ ૩ ॥

ભાષ્ય—આડળ૧, વેત્યાર, ગૃહપતિઝ અને સમજતા
કરડિયાની ઉપમા સજ્જા શ્રુત અને ચાન્નિ આદિએ કરી
અનુક્રમે અમાગ અને આર એવા આર પ્રકારના ગુરુઓ હોય છે
(મુ પ ૪૨)

અહા ભાવના નીચે પ્રમાણે

૧. જેવી ગીતે આડળનો કરડિયો આમડનો હોય છે
તે કરડિયામા આમડા માટેના હુચિયાગે, વાધગી વગેરે
હોય છે. જેથી અતીવ-અસાર હોય છે, તેવી ગીતે પાસત્યા
ગુરુઓ લોકને રજન કરવાવાગી કથાઓ અને જ્યોતિષ
આદિ સ્વરૂપવાળા-સૂત્રો અને અર્થોને ધાગત કન્યાસ હોય છે,
તેમ તથા પ્રકારની સાધુક્રિયાથી લીન હોવાથી આડળના
કરડિયા સમાન અતીવ અમાગ જાણવા

૨. જેવી રીતે વેશ્યાનો કરડિયો સાજથી ભરેલા ને મોનાથી
સેવેલા આલગ્નવાળો હોય છે તેથી તે ગૃહસ્થના કરડિયાથી અસાર
હોય છે, પરંતુ આડળના કરતા સારજૂત હોય છે તેવી રીતે કેટલાક
ગુરુઓ અયોગ્ય ગીતે પ્રાપ્ત કરેલા શ્રુતનો અર્થ અને સામાન્ય
કિચિત્ક્રિયાના પ્રવર્તન અને વાણીના આડળર વડે બેાળા
લોકોને આવર્જન કરે છે પરંતુ પરીક્ષામા અસમર્થ નીવડે
છે તે ગુરુઓ વેશ્યાના કરડિયાના સમાન જાણવા-

૩ જેવી રીતે ગૃહસ્થના કરડિયામા મણિ અને મુવણુ આદિમય આભરણો હોવાથી સારભૂત હોય છે, તેવી રીતે કેટલાક ગુરુઓ સ્વયં શાસ્ત્રના જ્ઞાતા અને સમ્યક્ દ્વિયા માદિ શુભધી યુક્ત હોય છે તે ગુરુઓ ગૃહસ્થના કરડિયા સમાન જાણવા

૪ જેવી રીતે રાતના કરડિયામા અમૂલ્ય રત્ન આદિથી જડેલા આભરણો હોય છે, તેવી રીતે કેટલાક આચાર્યો આચાર્યના ગુણોને ધારણ કરનાર, અતિશયવાગી વિવિધ લાંબાઓની સમદ્વિવાળા શ્રીગૌતમસ્વામીની પેઠે અત્યંત સારભૂત હોય છે તે રાતના કરડિયા સમાન જાણવા મન્નમહિસારસારા, રચનાવાડ્યરિચમમળરસદ્દર્શિમા ૭૧ મપદમયાણુમયાણોવચારમો હુતિ ચંડમેવા ॥ ૪ ત ૪ ॥

ભાવાર્થ—જેવી રીતે રત્નો અદરથી અસાર અને જહારથી અસાર ૧, અદરથી અમાર ને જહારથી સાર, અદરથી માર અને જહારથી એસાર ૩ તથા અદરથી સાર ને જહારથી સારજ-એમ ચાર પ્રકારના હોય છે, તેવી રીતે આચાર્ય, સાધુ, શ્રાવક અને સામાન્ય જીવો સ્વ-ઉપકાર, પદ-ઉપકાર, ઉભય-ઉપકાર અને અનુભય-ઉપકારે કરી અદરથી અસાર, સાર, જહારથી માર તથા એસાર વગેરે સ્વરૂપે ચાર પ્રકારના હોય છે (મુ પ ૪૬)

અહીં ભાવના નીચે પ્રમાણે

૧ કાયમણિ અદરથી અને જહારથી જન્મે રીતે અસાર હોય છે

૨ મ હુકી આદિ ગર્ભિત સન અદરથી અસાર હોય છે, બ્યારે બહાનું દેખાવમાત્રથી સારભૂત લાગે છે

૩ ખાલ આદિની માટીથી મેલા બતિરતનો બહારથી લાગેલી માટી આદિના કારણે અસાર લાગે છે, બ્યારે તે અદરથી સારભૂત હોય છે

૪ વિધિપૂર્વક સસ્કાર કરેલું બતિરતન બહારથી અને અદરથી બન્ને રીતે મારભૂત હોય છે

૧૧ રત્નોને આચાર્યો આચાર્યો

૧ કેટલાક આચાર્યો પોતે ચારિત્રના આચાર્યોમા શિચિલ હોવાએ કરી અદરથી અસાર હોય છે અને સમ્યક્ દેશના-શાસ્ત્રાનુસારી દેશનાના અભાને કરી બહારથી પણ અસાર હોય છે આવા પોતાને અને રત્ને સ્વાસ્થ્યકુદ્દમ્મા ઇલાકનાર હોવાથી ઉભય-અનુપકારી છે તેઓ પામરધાના મ્હાન્તથી કારભારી મમાન બાણવા

૨ કેટલાક આચાર્યો પોતે ચારિત્રના આચાર્યોમા શિચિલ હોવાએ કરી અદરથી અસાર હોય છે, પરંતુ ખીનઓને સમ્યક્ દેશના-શાસ્ત્રાનુસારી દેશનાને દેવાથી બહારથી આ-ભૂત હોય છે આવા આચાર્યો પોતાને વિષે અનુપકારી અને ખીનની ઉપર ઉપકારી હોવાથી તે મ હુકી આદિ ગર્ભિત રત્ન સમાન બાણવા.

૩ કેટલાક આચાર્યો પોતે ચારિત્રના આચાર્યોમા સપૂર્ણ હોવાએ કરી અદરથી મારભૂત હોય છે, બ્યારે

બીજાએને મમ્યક દેગના આદિ દેતા ન હોવાથી અચ્ચરમૂત લાગે છે આવા આચાર્યો નિનમ્યની તુલના કરનાર અર્થ મહાગિરિના સરખા પોતાને જ ઉપકાર કરનાર તે આગીથી મવિન રત્ન નમ્રાન જાણવા

૪ કેટલાક આચાર્યો ચારિત્ર આદિ અચ્ચરમૂત સમ્યક પાલન કરનાર હોવાએ કહી અદરથી સારમૂત હોય છે અને મમ્યક દેશના આદિ કહી જણાવી પણ સાચા છે આવા આચાર્યો અ-પર-ઉપકારી હોવાથી શ્રીગૌતમચર્યામીના દૃષ્ટાન્તથી જાતિન્ન મમ્રાન જાણવા

રત્નોને આશ્રીને સાધુઓ

૧ કેટલાક સાધુઓ પોતે સ્વ આત્માને લાભ કરનારા સયમ શુભોથી દીન હોવાને લઈ અદરથી અચ્ચર હોય છે, પરને મમ્યક મમ્રાની દેશના આદિ ઉપકાર કરતા નહીં હોવાથી જણાવી અન્ન હોય છે અવા અ-પર-અનુપકારી હોવાથી કથમધિ ગમ્રાન જાણવા

૨ કેટલાક સાધુઓ પોતે સ્વ આત્માને લાભ કરતા મધ્યમ શુભોથી દીન હોવાને લઈ અદરથી અમાર હોય છે, પરન્તુ જ્ઞાન આદિ અવમ્યાને પામેલા ઉત્તમ મુનિઓની વેચાવચ્ચ આદિ કરતા હોવાથી જણાવી સારમૂત હોય છે આના સાધુઓ સવિન્ન પશ્ચિન્ના દૃષ્ટાન્તથી અદરથી અમાર અને જણાવી સારમૂત પોતાના ઉપર અનુપકારી તથા બીજાની ઉપર ઉપકારી હોવાથી મુગ્રી રત્નના મમ્રાન જાણવા

૩ કેટલાક સાધુઓ પોતે પોતાના આત્માને લાભ કરતા મયમના ગુણોને આવરનારા હોય છે, પરંતુ બીજા આત્માઓને દેશના વગેરેએ કંઈ ઉપકાર કરતા નથી આવા સાધુઓ ૨૫-ઉપ ૧૦ ક્રમના પ્રતિમાને સ્ત્રીકરનારા જિનકર્ત્તી આદિના દૃષ્ટાન્તથી અદૃશી મારજૂત અને બહારથી અમાર દેખાતા ખાણુમાં પડેલા બલિરત્ન સમાન બાણવા

૪ કેટલાક સાધુઓ પોતે પોતાના આત્માને લાભ કરતા મયમના ગુણોને આવરનારા હોઈ અને બીજાના આત્માઓને દેશના આદિએ કંઈ ઉપકાર કરે છે આવા સાધુઓ ૨૫-પર-ઉપકારી શ્રીનદિષેષુજી આદિના દૃષ્ટાન્તથી અદૃશી સાર અને બહારથી સાર એવા બલિરત્ન સમાન બાણવા

૧ રત્નોને આશ્રીને આવકો

૧ કેટલાક આવકો-વય ધર્મક્રિયામાં પ્રમાદી હોવાથી પોતે ભવસમુદ્રમાં દુષ્ટો છે, તેમજ બીજાઓને ધર્મ કરવાની પ્રેરણા નહીં કરવાથી, ધર્મકાર્યમાં સહાય નહિ આપવા વગેરેથી રહિત, દ્રવ્ય-ભાવથી આપત્તિમાં આવી પડેલા સ્વર્જનો, પરિજનોને નહીં તારતા હોવાથી બહારથી અને અદૃશી સાર વિનાના ઉભય-અનુપમગી છે આવા આવકો મહાદેવના દૃષ્ટાન્તથી કાચમણિ સમાન બાણવા

૨ કેટલાક આવકો પોતે ધર્મક્રિયામાં પ્રવર્તતા નથી, પરંતુ બીજાઓને ધર્મક્રિયામાં પ્રવર્તાવે છે, તેમજ ધર્મનો ઉપદેશ, વિધનોના નિવારણ વગેરેથી સહાયજૂત થાય છે, તે આવકો સ્વ-અનુપકારી અને પગ, ઉપર ઉપકારી હોઈ અદૃશી

અમાર તે જહાજથી આન્યત છે તે શ્રીકૃષ્ણજીના દૃષ્ટાન્તથી મરુકે રત્ન મમાન જાણવા.

૩ ઉદલાકે આવકો સ્વયં ધર્મક્રિયાઓમા પ્રવર્તતા હોય છે પરંતુ તથા પ્રકરના કાન્ધોગી બીજાઓને ધર્મને ઉપદેશ, સહાય વગેરે કન્વામા અમમર્થ હોવાથી તે આવકો સ્વ-ઉપકારી અને પર ઉપર અનુપકારી હોઈ અદરથી સારમૂત અને બહારથી અગારમૂત હોય છે તેના આવકો વિમલના દૃષ્ટાન્તથી ખાતમા રહેલા જાતિરત્ન મમાન જાણવા.

૪ કેટલા આવકો સ્વયં ધર્મક્રિયાઓમા પ્રવર્તતા હોય છે અને બીજાઓને પણ તથા પ્રકરનો ઉપદેશ, સહાય આપના અદિનો ઉપકાર કરનાર હોય છે તે આવકો ઉપકારી હોઈ અદરથી અને બહારથી સારમૂત હોય છે તેવા આવકો શ્રીકૃષ્ણારેખાક મહાનગના દૃષ્ટાન્તથી જાતિરત્ન મમાન જાણવા.

આવી ગીતે મામાન્ય જીવોમા પણ સ્વયં સમજી લેવું વચન, ક્રિયાદિરમારા સારાકજ્ઞ હુતિ ચક્રવિદ વચાણ । તદ્દ ગુરુસીસારમાયવદ્ વાચા વિનયારુરવર્મોદિ ॥૨૮ ॥

ભાવાર્થ-વચન અને ક્રિયા વદે કરી જેવી રીતે સાર અને અસાર જોના આ પ્રકારે કપાલા (માયાની ખેપરીઓ) હોય છે તેવી ગીતે વાચા અને વિનય આદિ ક્રિયાઓ કરી ગુરુ, શિષ્ય અને આવકોની ચતુર્થ ગી જાણવી (મુ. પ ૪૨)

અહીં ભાવના નીચે પ્રમાણે

જેવી રીતે અધિષ્ઠાયકે કરી મહિત કેટલીક જોપરીઓ હોય છે તેમા ૧ કેટલીક વિધિમૂલક પૂજેવી જોપરીઓ પાચસો ગ્લ લે તેમ જોલે છે અને તુરત જ આપે છે તે વાણી વડે અને કાર્ય વડે સારભૂત હોય છે ૨ કેટલીક જોપરીઓ આપવાનું જોલે છે, પરંતુ આપતી નથી તે વાળી વડે સારભૂત હોય છે, પરંતુ કાર્ય વડે અસાર હોય છે ૩ કેટલીક જોપરીઓ કઈ પણ આપવાનું જોડતી નથી, પરંતુ આપે છે તે વાળી વડે સારભૂત હોતી નથી, પરંતુ કાર્ય વડે સારભૂત હોય છે ૪ કેટલીક જોપરીઓ સામાન્ય હોય છે જે આપવાનું જોડતી નથી અને આપતી પણ નથી

તેવી રીતે ૧ કેટલાક ગુરુઓ વાણીમા સારભૂત હોય છે અને વિનયાદિમા પણ સારભૂત હોય છે ૨ કેટલાક ગુરુઓ વાણીમા સારભૂત હોય છે, પરંતુ વિનયાદિમા સારભૂત હોતા નથી ૩ કેટલાક ગુરુઓ વાણીમા સારભૂત હોતા નથી, પરંતુ વિનયાદિમા સારભૂત હોય છે ૪ કેટલાક ગુરુઓ વાણીમા સારભૂત હોતા નથી અને વિનયાદિમા પણ સારભૂત હોતા નથી

આ પ્રમાણે શિષ્યો અને આવડોમા પણ અડભળી મમળ લેવી

મપ્પાશમામગરઠગરજનિષ્ઠવૈભવગીચનદયદધેનુ ૭ મદિટયધૂ । ૯
વિયશમાયશકપ્પતરુજાશગુરુસાવયધિમય દિદ્ડના ॥૬ ત દા॥

ભાવાર્થ—ગર્વો, યોગે, ઠગો, વાણિયાઓ, વાઝણી ગાયો, નંદો, ગાયો, મિત્રો, ભાઈઓ, પિતાઓ, માતાઓ અને કંપવૃક્ષોના ગુરુ અને આવડ ॥ વિષયમા દૃષ્ટાન્તો જાણવા
(મ.પ.૬૧.)

અહાં ભાવના નીચે પ્રમાણે

ગુરુને આશ્રીને

૧ જેવી રીતે મર્પ સ્વભાવે કૂર, આકારે ભય કર,
કૂકાદે ઠગવનાર અને લબ્ધ્યાવકાશે પ્રાપ્તને નાશ કરે છે,
તેની રીતે આના સ્વભાવવાળા કેટલાક ગુરુઓ હોય છે

૨ જેવી રીતે ચોર ચત્તાદિથી ભય આપી લોકોના
ધન લૂટે છે, તેવી રીતે કેટલાક ગુરુઓ શ્રાપ આદિને ભય
દેખાડી શુદ્ધ ધર્મરૂપી ધનને લૂટે છે

૩ જેવી રીતે ઠગ કપટ ક્રિયાએ કરી ધન અને
પ્રાપ્તને હરે છે, તેની રીતે કેટલાક ગુરુ નામમાત્રને ધારણ
કરનારા, હૃદયમાં નામ્નિત અને ક્રિયાના હમ્મે વડે કમી લોકોને
ઠગી શુદ્ધ ધર્મરૂપી ધન અને શુદ્ધ ધર્મરૂપી જીવનને ઠગી
વેના હોય છે

૪ જેવી રીતે વાણિયો મૂલ્ય વડે જ લોકોને કરિયાણા
વગેરે આપે છે, તે સિવાય તે આપતો નથી, આહુકોને કપટી
અને મીઠી વાણીએ કરી એની રીતે આવજો છે કે તેઓ
બીજા દુકાનોએ ભય નહીં અને સુખે કરી ઠગવાનું શક્ય
થાય તેમ કરે છે તેવી રીતે કેટલાક ગુરુઓ મૂલ્ય વડે જ
સમ્યક્ત્વ, અલેખનાદિ દોષ, પ્રતિષ્ઠા આદિકેસરે છે, રોગ
દિની ચિન્તિસા કરે છે અને લાભાવાંસના શુકનાદિ કહે
છે આમ વિવિધ પ્રકારે આવજોન થયેલા ધર્મના અર્થો

લોકો એવા જની જાય છે કે સુવિહિત ગુજોની અને તેમને અનુસન્નારોની હાગી કરે છે આવા ગુજો પોતાની આજીવિકા આદિ માટે ધર્મોદિનુ વેચાણ કરનારા અને પર લોકથી પતાગમુખ જનનારા પોતે સમારમા રૂબે છે અને પોતાને આશિત બનેલાઓને મન્માર્ગથી પતિત કરી કુમાર્ગમા પ્રવર્તાવી દુબાડે છે

૫ જેવી રીતે વાઝણી ગાય હ મેશા ચાચે ખાય છે, પરન્તુ દધ આદિ આપતી નથી તેની ગીતે કેટલાક ગુજો હ મેશા આરા સાત્ર આહુત, વગેરેને પૂજાઆદિને ઈન્ડે છે કેઈ તે પ્રમાણે નથી કરતુ તે તેના ઉપર રોષ કરે છે બલાત્કાર પણ મહત્ત્વ કરે છે પરન્તુ વિશિષ્ટ શાસ્ત્રાનુમારી ઉપેશ આદિએ કરી શ્રદ્ધા ઉત્પન્ન કરતા નથી

૬ જેવી ગીતે નટા વાચિક, કાચિક અને નાસ્તિક અભિનયો વગેરેથી પોતાનામા અછતા એવા હાસ્ય રમ, વૈરાગ્ય રમ વગેરે ગોતુ પોષણ કરી સભાજનોમા તે રસોની અમર ઉત્પન્ન કરે છે, જેવી રીતે કેટલાક ગુજોએનુ ચિત્ત ધર્મથી બહાર જાડતું હોવા છતાં શ્રાવકો આદિ મમક્ષ તથા પ્રકારની કિનામમદને કરવામા તત્પરતા બતાવે અને વિવિધ પ્રકારની આગેપળી વગેરે કથાઓ કરી પોતાનામા નહીં છતાં એવા વૈરાગ્ય આદિ જોને પોષી મલ્લાજનોને ખુશ કરે છે ખુશ થયેલા મલ્લાજનો વિવિધ પ્રકારના આહુતો, વગેરે અને પુસ્તકો વડે તેમને સેવે છે

૭ જેવી રીતે ગાય ધાત્રી આદિ ખાય છે અને દૂધ, દહીં અને ઘી તેનું આપે છે તથા દર વર્ષે વાછરડાને જન્મ આપે છે, તેવી રીતે કેટલાક ગુરુઓ ક્ષાત્રુ આદિ આદિ વડે જીવન નલાવે છે અને શુદ્ધ માર્ગનો દૂધ, ધીન્ન સમાન ઉપદેશ આપે છે તથા વૈજયંતી પન્ન કરે છે

૮ જેવી રીતે મિત્ર પાતાના મિત્રને ધન આદિની ઇચ્છા વિના જ હિત-માર્ગમા પ્રવર્તાવે છે અને શાંતિના ઉપાયો કરી અહિત-માર્ગમાથી તેને તારે છે વળી તેના અપવાદોને ગ્રાપાવી શુભોને પ્રગટ કરે છે, તેવી રીતે કેટલાક ગુરુઓ શ્રોતાઓ-નલાજનો પાસેથી કેાઈ પણ જાતની ઇચ્છા વિના તેને હિત-માર્ગમા પ્રવર્તાવે છે અને શાંતિના ઉપાયોએ કરી કુમાર્ગે જતાતે ન-માર્ગમા લાવે છે

૯ જેવી રીતે બન્ધુ હ મેશા ત્નેહ-પૂર્વક હૃદયનાજો પાતાના બન્ધુને યથાવચરે હિતાદિની શિખામણ આપે છે, પરન્તુ તેના તરફની લકિત કે વિનયની અપેક્ષા રાખતો નથી અને નકરના સમયમા સહાય કરે છે તેવી રીતે કેટલાક ગુરુઓ અદ્વાજી જીવો ઉપર અદૃશિમાવાત્મકને ધારણ કરે છે અને હિતકારી ઉપદેશ હ મેશા આપે છે, પરન્તુ તેના આદર આદિની અપેક્ષા રાખતો નથી વળી રાગાદિથી પરાલભ પામેવાને હિતગિણાઓ આપી ધર્મમા સ્થિર કરે છે

૧૦ જેવી રીતે પિતા એકાન્ત પ્રેમને ધારણ કરતો પાતાના પુત્રને ગાન્તિ વગેરે અને તાડન કરવા વડે કરી શિક્ષા

કર છે અને શ્રેષ્ઠ પદને પમાડે છે, તેવી રીતે ૧૨ ગુરુઓ એકાન્ત હિતને ધાન્ય કરી જન્ને રીતે હિતશ્રીઓ કરી માક્ષરૂપી ઉચ્ચ ધ્યાનને પમાડે છે

૧૧ જેવી રીતે માતા એમન્ત પ્રમને ધાન્ય કરી પતાના પુત્રને ગાન્તિના ઉપાયોએ કરી હિતશ્રીની રીતે કરી, તેવી રીતે કેટલાક ગુરુઓ અનુકૂળ જાવ વા જાઈ એકાન્ત ઉપાયોએ કરી સન્માર્ગે લાવે છે

૧૨ કેટલાક સર્વ સુદ્ધ એવી ઠગિન જન્મુને આપે છે, તેવી રીતે જ્ઞાન, મર્ષાત્મ ભવિષ્યોને દાન કરનાર એવા કેટલાક ગુરુઓ પેતાના અર્થિજન મનને ઇન્દ્રિય એવી તમામ સુખની સંપત્તિ પ્રાપ્ત કરવાનું હોય છે જેમ શ્રીગૌતમસ્વામીહુ

ઉપન્ના બાજ પ્રકારના ગુરુઓમાંથી પ્રથમનું છે જે આ સર્વથા અયોગ્ય જાણવા પછીના છે જે કે હિતજનર અધિક શુભ ફળના દેનાર જાણના

આવકોને આશીને

૧ કેટલાક આવકો સુખ મહાનના અમન સમાન ઉપદેશને સર્પની માફક વિશ્વવ્યૂપ કરી દે છે

૨ કેટલાક આવકો સુખ મહાનના સર્પની માફક હિત જોળનાર હોય છે

૩ કેટલાક આવકો સર્વજન હિતો આપનાર કરી વિદ્યાગુઓના ધનને કરી જેમ હર છે

૪ કેટલાક શ્રાવકો આવેડના, મત્ર, તત્રને નિમિત્ત આદિકનો ગુરુ મહારાજ ઉપક્રમ કરશે, તેમ ધારી વાણિયાની જેમ આધારાદિની ભક્તિ કરે છે

૫ કેટલાક શ્રાવકો વાઝણી ગાયની જેમ ગુરુ મહારાજના ઉપદેશને નિષ્ફળ કરે છે

૬ કેટલાક શ્રાવકો ગુરુ મહારાજનો ઉપદેશ, ગુરુ મહારાજે કહેલી ઠથાઓ વગેરે લોકરજન માટે નટની માફક ઢઠસ્ય કરે છે, પરંતુ પોતાના આત્માને જરા પણ ધર્મ-માર્ગમાં પોષતો નથી

૭ કેટલાક શ્રાવકોને ગુરુ મહારાજનો ઉપદેશ મહા ક્ષણના માટે થાય છે, તે ગાયના દષ્ટાન્ત મરખા જાણવા

૮ કેટલાક શ્રાવકો ગુરુ મહારાજ ઉપર પ્રીતિને રાખતા તેમના ઉપદેશને હિત-બુદ્ધિએ સ્વીકારે છે અને સ્વજનોથી અધિક માને છે, પરંતુ અવસરે કાર્ય-વિશેષમાં પ્રશ્નદિના બહુમાનની અપેક્ષા નાખે છે, અને નહીં પૂછતા જરાક રોષ કરે છે તેવા શ્રાવકો, મિત્રના દષ્ટાન્ત સમાન જાણવા

૯ કેટલાક શ્રાવકો ભાઈની માફક ગુરુ મહારાજના વચનને હિતબુદ્ધિએ અગીકાર કરે છે પરંતુ વાદિમાં મહાય કરનારા થાય છે

૧૦-૧૧ કેટલાક શ્રાવકો પિતામાતાની માફક ગુરુ મહારાજ ઉપર એકાન્ત વાત્સલ્યને ધારણ કરનારા હોય છે,

પ્રમાદ આદિવાળી અભયના આદિમા સાધુઓને પણ હિતશિષ્યો આપે છે, પરંતુ જરા પણ સ્નેહમા ઓછાશ કરતા નથી

૧૦ કેટલાક શ્રાવકો શ્રાવકોના ઉત્તમમા ઉત્તમ ગુણને ધારણ કરનારા, શ્રાવકોમા અત્ર અધ્યાને ગણાતા અને ગુણોએ ઠરી દેખોને પણ પૂજ્ય એવા સ્વપર-ઉપક્રમમા શ્રીન હોય છે, તે કેટલેક સરખા છે

અવતરિશ્ચિજાત્મરમકદ્વરિહરિ-ભારદ્વજચપોત્રાનિમા ।
સપરમથવારિતારણઅમત્તસત્તા મહ ગુરુણા ॥૭૭૮૭

ભાવાર્થ- લોકાની નાવડી૧, શિયાલગ, વાન ૩, પાથી૪, મિહુપ, ભારદ્વજી૬ ને ભતિવ ત વહાણ૭ મ ખા પોતાને અને બીજાને ભવડી સમુદ્રમાથી તાલ કાઢ્યામા અશક્ત અને શક્ત એવા ઘણા ગુણો હોય છે

રીંગિણિશ્તાલરવચિત્તદગિરિમિરવરતદનિમાચરહ ગુરુણા ।
સુહવુહગિજ્ઞાસુહમુહધમ્મપલા લેડિ અવકેમી ॥૭૮૮૮

ભાવાર્થ- રીંગણુ વૃક્ષ૧, નાડું વૃક્ષ૨, મારું વૃક્ષ૩, પર્વતના શિખર ઉપર રહેલુ આમ વૃક્ષ ૪- આ વૃક્ષ ભતિના વૃક્ષ જેમ મુખે કરી અહાણ કરવા ચોચ, હુ જે કરી અહાણ કરવા ચોચ, ખરાણ દેખવાના અને લાચ દેખવાના હોય છે તથા અવકેશી વૃક્ષ જેમ દેખ વગરનું હોય છે, તેમ ગુરુઓ મુખે કરી અહાણ કરવા ચોચ, હુ જે કરી અહાણ કરવા ચોચ, ધર્મમા અસજ દેખવાના, મારા દેખવાના હોય છે અને કેટલાક ગુરુઓ અવકેશી વૃક્ષ જેવા દેખ વગરના હોય છે (મુ પ ૭૧)

વારમાદ અ પુલ્કલસવદૃતા જદા ચદ મદા ।

૧અ ધમ્મયીઅજરણા, વરણા ય ગુરુણમુચયમા ॥૯ ત ૯॥

ભાવાર્થ- ખાત આદિ અને પુલ્કલસવત વગેરે ધણા પ્રકારના મેધો જેવી રીતે બીજનો નાશ કરનાર અને બીજને ઉત્પન્ન કરનારા હોય છે, તેવી રીતે કેટલાક ગુરુઓના ઉપદેશો ધર્મરૂપી બીજનો નાશ કરનારા હોય છે અને કેટલાક ગુરુઓના ઉપદેશો ધર્મરૂપી બીજને ઉત્પન્ન કરનારા હોય છે (મુ વ ૭૬)

ખારો વરમાદ, ખાટો વરમાદ, અગ્નિનો વરમાદ, વિષનો વરમાદ જે યુગને અન્તે વર્ષતો એક એક કરતા વધુ બીજના નાશ માટે પ્રવર્તે છે, તેવી રીતે કેટલાક ગુરુઓના ઉપદેશ યથોત્તર ધર્મબીજના નાશ માટે પ્રવર્તે છે

પુલ્કનવર્ત મેધ, ક્ષીર મેધ, ધૂત મેધ, અમૃત મેધ અને રમ મેધો જેમ કે પની આદિમા તમામ બીજોના માટે યથોત્તર ફળવાળા હોય છે, તેમ કેટલાક ગુરુઓના ઉપદેશ યથોત્તર ધર્મબીજની વૃદ્ધિ કરવામા પ્રવર્તે છે, પુરનિદમણનગ્રયુગમરિઅજ્જુરપોટકમાણસકસરામા ।

દોમગુર્ણદિ ચતદા ગુરુણા તદેમણા ય જિઆ ॥૧૦ ત ૧૦॥

ભાવાર્થ- નગરની ખાગ૧, નવા જલથી ભરેલ નાનું તલાવર, નવા જલથી ભરેલ વિશાળ સરોવર અને માનસ સરોવર જેવી રીતે અનુક્રમે કેવલ દોષ૧, બહુ દોષ અવ્ય ગુણ૨, અવ્ય દોષ બહુ ગુણ૩ અને કેવલ ગુણ૪વાળા હોય છે, તેવી રીતે

કેટલાક ગુરુઓ, તેમની દેશનાઓ અને જીવે દોષગુણે કંગી અનુક્રમે ચાર પ્રકારના હોય છે (મુ પ ૭૮)

અહ મગ્નપિદામસુ પયમજ્જેહિં જ્વતિ ચઠ વલસા ।

માનાદગુણદેમનમામત્યેહિં તદા ગુરુણા ॥૧૧ ત ૧૧॥

શ્વાનાર્થ— જેવી રીતે અહર દૂધ અને ઢાકણ ઢાકણુ ૧, અહર ઢાકુ અને ઢાકણુ ઢાકણુ ૨, અહર ઢાકુ અને ઢાકણુ દૂધનુ ૩ અને અહર દૂધ અને ઢાકણુ દૂધનુ ૪—એમ ચાર પ્રકારના કવચો હોય છે, તેવી રીતે જ્ઞાનાદિ ગુણવાળી દેગના અને મૌભાઅને આત્રીને ચાર પ્રકારના ગુરુઓ હોય છે (મુ પ ૮૪)

મિસુવેલીમર૧૨૨વ્યાં વીઅરૂપદમનજાં વહિં ઈતા ।

ચઠહા અસારમારા તદ ગુણવાવાહિં ગુરુણા ॥૧૨ ત ૧૨॥

શ્વાનાર્થ— બાલકોએ જન્મત માટે બનાવેલ ધૂળનું સૂર્યવર ૧, રધાતી એની સળર, બીજે કવચેદધિ મમુરૂઠ, પ્રથમ એવો લવણ સમુદ્ર— જેમ અનુક્રમે અહરની અમાર અને બહારથી અસાર, અહરથી અસાર અને બહારથી દેખાવ— માનમા માન, અહરથી સાર અને બહારથી અસાર અને અહરથી સાર તથા બહારથી સાર— એમ ચાર પ્રકાર હોય છે, તેવી રીતે ગુરુઓ આન્ત્રિ આદિ ગુણ અને માગેપિદેશની વાળી વડે ચાર પ્રકારના હોય છે (મુ પ ૮૬) ।

નિવરપિવાનનાલિઅરૂંકયલિત્વમનિદા વહિં ઈતા ।

ચઠહા અમારમારા ગુંદરમુનિર માજવરૂજિઆહ દુતિ

૧૧૨ ત ૧૩॥

ભાવાર્થ- જેવી રીતે ૧ લીંબકનુ કળ, ૨ ચયલુકુ કળ, ૩ નાળિયેરીનુ કળ ને ૪ કેળનુ કળ અદરથી અસાર અને બહારથી અમાર, બહારથી સાર અને અદરથી અસાર, અદરથી સાર અને બહારથી અમાર, અદરથી સાર અને બહારથી સાર અનુક્રમે હોય છે, તેવી રીતે ગુરુઓ, માધુઓ, શ્રાવક અને સામાન્ય જીવો હોય છે (મુ પ ૮૮)

ફલજલન્યાયાદિ જુઆ દગદુતિજોગદિ જહ ઘણા અટઠ ।
અટઠવિહા તહ ગુરુજો ચરિતનાજોવપસેદિ ॥૧૪ ત ૧૫॥

ભાવાર્થ-જેવી રીતે કળ, જલ અને છાયાએ સહિત અને અસહિતના એક, દ્વિત અને ત્રિકના યોગે કરી (૩+૩+૧=૭) અને ત્રિજોયના અભાવે ૮રી એક (૭+૧=૮) એમ આઠ પ્રકારના ધનો હોય છે, તેની રીતે ચારિત્ર, જ્ઞાન અને ઉપદેશ કરી આઠ પ્રકારના ગુરુઓ હોય છે (મુ ૦ પ ૧૦)

જલજલન્યાયાદિતિથ્યધડિગિજા નગા સોલ જહ તહા ગુરુજો ।
દગદુતિચડજોગદિ સુઅચરણુચપસડદમપદિ ॥૧૫ ત ૧૬॥

ભાવાર્થ- જેવી રીતે જળ, કળ, છાયા અને, મહિમા નહિત જિનપ્રાસાદઉપ તીથે કરી ચુકત ને, અચુકતના અતુ ધક યોગે ૧, ત્રિક યોગે ૪, દ્વિક યોગે, ૬, એક યોગે ૪ અને ચારના અભાવે ૧-આમ ૧૬ પ્રકારના નજો-પર્વતો હોય છે, તેવી રીતે શ્રુત, ચારિત્ર, ઉપદેશ અને આતિગયો ચટોસોવ પ્રકારના ગુરુઓ હોય છે (મુ ૦ પ ૧૩)

વીરવૃક્ષજોગારવદડગિહધગિરિદ્વીપવર્ગદિદુકુ સુરાદમા ।
સપદવપયદુપયામા, માળાદિ અટઠહા ગુરુજો ॥૧૬ ત ૧૭॥

ભાવાર્થ—ચક્રચક્રતા ક્રીડાનુ તેજ ૧, આગિયાનુ તેજ ૨, ધણમા નેવા દીવાનુ તેજ ૩, ઘરમા નહેલા દીવાનુ તેજ ૪, પર્વત ઉપરના દીવાનુ તેજ ૫, ગ્રહોનુ તેજ ૬, ચન્દ્રનુ તેજ ૭, સૂર્યનુ તેજ—આમ આઠ પ્રકરના તેજ એ પ્રકર, પર પ્રકર, અષ્ટ પ્રકર, બહુ પ્રકરવાળા હોય છે, તેની ગીતે જ્ઞાનપદિ (આદિમા-મહિમા, ક્રિયાદિ શુભની પ્રભા)એ ડી આઠ પ્રકરના ગુરુઓ હોય છે (મુ. ૧૦ ૧૬)

इति गुरुगतयोग्यायोग्यम्बविचारणामा

द्वितीयस्तरङ्ग

એ પ્રકારે ગુરુ મંજી યોગ્ય-અયોગ્ય

વિચાર નામનો પ્રથમ તરનો

બીજો અગ્ર

સમાપ્ત

પ્રથમતટ, તૃતીય અંશ

વાલ વેઅરજરિજુયમખિન્નઅપરણ્ડફલુદ્ધરસા ।

સુદસુદઅણુયદુતરતમફલયા ફમ મિચ્છજિજ્ઞાસમા ॥૧ ત ૧॥

॥ ફય પાપવિરહગુણ ફયપિ પાઠ ॥

સમવાર્થ— જાન્ય જાલક, દેખતો જાલક, વૃદ્ધ અને યુવાન વડે ખાધેલ એરજ (દીવેલી) નુ ચકુ, એરડાને રમ, શેલડીનો માઠો, શેલડીનો રમ જેવી રીતે કમે કમી અપ, બહુ, બહુતર અને બહુતમ પિત્તને લધારવામા અને પિત્તને સમજવામા લાગ્યુમત થાય છે, તેવી રીતે ત્રિધાત્વ અને જૈન ધર્મ (સમ્યક્ત્વ અદિત્રયરૂપ) સમજવા માહિન્તરથી પાપ આદિ અને વિરતિના ગુણો, ભાવના આદિના તદ્દાવતથી ચાર પ્રકારે અશુભ, શુભ આદિ ફળવાળો થાય છે (મુ૦ પ૦ ૧૭)

કથરિન્મમીવાડલરગિરિરૂનિવહસુગ્ધવળન્મમાળ(મુ૦

મમા૦ પાઠ) પળ ધમ્મા ।

માદિઅરમિયન્નાતાવસરસાવયક અરૂધમ્મરમેપદિ ॥૨ ત૦ ૨॥

ભાવાર્થ— કન્થોરુ વન૧, સમીળ મ્યુવનુ વન૨, ગિરિવન૩, નૃપવન૪ અને સુરવનપના સરળો અનુક્રમે નાસ્તિકોને ધર્મ૧, બૌદ્ધોને ધર્મ૨, તાપનોને ધર્મ૩, શ્રાવકોને ધર્મ૪ અને સાધુઓને ધર્મ બાળવે (મુ૦ પ૦ ૧૦૧)

મુચ્છિમતિરિમવળવળેર પર્ણિદિ મહમારિર મિચ્છનરયમેર ।

અરુચુઅ મહદ્દહ અમયા ગવિરુજેર મુર્ણિ સિયદ્ ધમ્મા ॥૩॥

ભાવાર્થ—મમૂરૈઝમ તિયં ચો પ્રથમ શુભ્રધાને
 હોવાથી (મિયાત્વ તપ આદિ અનુષ્ઠાન વટે) અથવા
 અમમ નિર્જન આદિથી ઉત્કૃષ્ટે ‘મવળવળે’ ભવનપતિ,
 વ્યન્તરોમા ઉત્પન્ન થાય છે ગર્ભજ તિયં ચ પચેન્દ્રિયો
 જાતિમ્મરણ આદિથી અથવા અતિશય જ્ઞાનીના ઉપદેશથી
 બ્રાહ્મિ પ્રાપ્ત થયે જૈનના તપ, અનુષ્ઠાનોથી ‘મહસારિ’ ઉત્કૃષ્ટથી
 આઠમા મહત્તર કપમા ઉત્પન્ન થાય છેર મિથ્યાદષ્ટિ ગર્ભજ
 મનુષ્યો ઘણા તપ ને કષ્ટવાળા અનુષ્ઠાનોથી ઉત્કૃષ્ટે ‘ચમે’
 પાચમા ગઠ્યલોકમા ઉત્પન્ન થાય છે૩ શ્રાવકો ઉત્કૃષ્ટથી
 ‘અચ્ચુમ’ અન્યુત દેવલોકમા ઉત્પન્ન થાય છે૪
 અમન્યો મમ્યદ્ ‘ચોતિર અને દુષ્કર તપ, અનુષ્ઠાનોથી
 ‘ગચિજ્જે’ ત્રેવેયકમા ઉત્પન્ન થાય છે૫ અને મુનિ મહાત્માઓ
 ઉત્કૃષ્ટથી ‘સિચે’ મોક્ષમા જાય છે૬ તેથી પૂર્વની ગાથમા
 જોલા પાચમા ચતિધર્મને વિચારો (આ ત્રીજી ગાથા ટીકા
 ગરે બીજી ગાથાની ટીકામા (મુદ્રિત પત્ર ૧૦૫મા) ટીકા નહિત
 મૂકેલી દેખાય છે)

મલ્લહામમયરક્ષસોરગમિગમમામાહસદ્વિરાગસુગદ્ધરિણો ॥
 દરિર૦મારદા૧૧૪ જહા તહ સુહદુદિણા (દુહસુદિણો)
 સુહરિયનરા ॥૪॥

માદિઅ૧૪૮પિંડોલગનિયોગિરનિયમમિચ્છદિટટિપાસત્થા ॥
 તિયિહગિદિ૭-૮-૯દુધિહમુણિણા૧૦-૧૧રુકારમે વુગરસુગદ્ધગયા
 (ગતિપ્રણાપેમ) ચુગમમ ॥૬ ત ૩॥

ભાવાર્થ- જેવી રીતે પતંગિયા, મચ્છર, માછલુ, મર્પડ, મગ, માત્રાદગ, બિલાડી, પોપટ, હાથી, નિહાળ અને ભારડા જેવી રીતે મુખ-દુષ્ટને અનુભવે છે તેવી રીતે મુખના અર્થી નાસ્તિક, જાતકારથી પિડા લેનાર, રાજાના મેજકર, રાજા, મિત્રાદિ, પામલ્લા, ના. પ્રકારના ગૃહસ્થો ૭-૮-૯ અને એ પ્રકારના મુશ્કો ૧૦-૧૧ એમ અગિયાર પ્રકારના મનુષ્યો જાણ ગતિ અને મારી ગતિમાં ગયા (મુ પ ૧૦૬)

અત્ર ભાવના નીચે પ્રમાણે

૧ જેવી રીતે મુખના અર્થી પતંગિયાએ ચક્ર-ચન્દ્ર-ચના વગેરે અગ્નિમાં પડી નાશ પામે છે, તેવી રીતે વિષય-મુખમાં લપટ એવા નાસ્તિકોની જેમ નાશ પામે છે અને અનન્ત દુષ્ટનું પાત્ર થાય છે

૨ જેવી રીતે મુખના અર્થી 'મચ્છરો' રુધિર પીવા વડે મનુષ્ય આંને દશ દેહ હાથ વગેરેની આપટથી મર-દાને-શરણ થાય છે, તેવી રીતે જાતકારથી લિપ્તાથી છવ-નારાઓ, ઉપવક્ષણથી ચેરો, લૂટારુઓ, પારત છિદ્ર ખેડનારાઓ, પર દ્રવ્યના અભિલાષીઓ, વિવાહ, સ્વધર્મક-વા સત્યાદિ હર્ષના કાર્યોમાં અથડા, પેટ ફૂટવા આદિ કુકર્મો કરના વડે અને બીજા પદ્મ કુકર્મો વડે બીજાઓને ઉદ્ભવેગ ઉત્પન્ન કરનારો, પોતાનું પેટ ભરવું તે જ માત્ર મુખના અભિલાષીઓ મુખના અર્થી પણાએ કુકર્મમાં પ્રવર્તતા આ

લોકમા નિદા-મહાને પાત્ર થાય છે અને પરવોદમાં હુ જોને અનુભવે છે.

૩ જેવી રીતે મત્સ્યો મુખના અર્થપિણે રમતી લોકુ પતાથી મ્હાલીમ્હરની જગમા પડી નાશ પામે છે, પોતાનું ઉર સરવા પોતાના ઘણા બજના મર્વથી અપ બગવાળા પોતાની જાતવાળાનુ ભક્ષણ કરવાનુ શાષ કરે છે, તેની રીતે રાજ્યમેવકો પોતાના ગ્રામીના બજથી શિષ્ટ ધનવાનોના દિગ્ર જોજે છે, પોતાનુ મહત્તર અથવા માટે અને રાજ્યને ગજન કરવા માટે શિષ્ટોને દડ, એતાપ આદિ કરે છે ગામો લૂટવા, ધાડ પાડવા આદિ કૃત્યો કરે છે, ઉપાયો વડે આણિક્યની માફક રાજ્યોને નાશ કરે છે, રાજ્યોને જેર આપે છે, યુદ્ધાદિઓ મહાન પાપના આરભેવાળા કાર્યો પાડે છે અને કરવે છે, આવાઓ અર્ધી પણ મન્યદડ, શિક્ષા, ભૂખ, તરસ, તાડન, છેન વગેરે હુ જો ભોગવે છે પર લોકમા દુર્ગતિના પડી અનન્તા ભયો હુ ખ લોગવે છે

૪ જેવી રીતે મર્ચો વ્યભાવથી કૂચ, કોપી, અભિમાની, હોય છે, પગના અર્થમાત્ર જેના કારણમા ખીન્તઓને ડખ દે છે ચાવવ મારી પણ નાખે છે આહાર આદિ માટે દેડકા, હાંદરો અને પક્ષીઓના બચ્ચાઓનુ ભક્ષણ કરે છે, નાના નપેનિ ગળી જાય છે, પોતાના બચ્ચાઓનુ પણ ભક્ષણ કરે છે, દટાના આગેપ આદિ કરી જગતને ભય પમાડે છે, મોહથી ધન ઉપન અધિષ્ઠિત થઈ રહે છે અને દરિવિપ વડે મારી નાખે છે તે વગેરે અનેક પાપો કરતા આ ભવમા

સમર્થો વડે પાપથી અથવા ભયથી નાશ પામે છે, માનિત્રી-
જાનકીઆએ પ ડી પકડી ઘેર ઘેર ભગવાને છે કરહિયામા
ભૂખ, તરસ આદિ કષ્ટોને સહન કરે છે પરચોકમા યાવત
પાપથી નારીમા અનેક દુષ્ટો અનુભવે છે તેની રીતે
રાજાએ કર સ્વભાવવાળા, મિથ્યા કુકુદર્થથી અભિમાની,
મહા પાપોથી પરચોકના ભય વિનાના, યોગ્ય અપરાધ વડે
ક્રોધી ણનેવા નગરનો, મનુષ્યોનો ઘાત વગેરે મહાપાપ કરે
દે દેશોમા, ગામોમા ધાડે પડવી બાળી નાખવું, આદિ
પણ કરે છે એવો વગેરે મહિરો આદિને નાશ પણ કરે
છે, તેવી રીતે ભયકર એવા યુદ્ધના આરંભો વડે નરકના
દુષ્ટો પેદા કરે છે પાડવોની જેમ ગ્રેહવધ આદિ પાપ
કરે દે, પરશુરામની માફક પુત્ર, પિતા, માતા, ભાઈ ને
ત્રી આદિને ઘાત પણ કરે છે ગ્રેહો રાજાએ નાના રાજા
એને ઉદ્વેગ પમાડે છે, વિઠળના કરે છે યાવત મારી નાખે
છે આ લોકમા પણ આના રાજાએ ખીલ રાજાઓથી
વિઠળના, નાગ આદિને પામે છે અને પરચોકમા પણ યાવત
સાતમી નાનીના દુષ્ટો ભોગવે છે

(આ ચારે પ્રકારે કલ્પ વિષયો અને ધનની અભિલાષા
વડે પ્રાપ્ત ધર્મથી વિમુખો જ હોય છે)

પ જેવી રીતે હરણો ગિરફારીઓએ એક દિશામા
બાપેવા પાશને બેઠાં મરણથી, ભયથી ગરજીને નક્ષત્રને
ઇન્દ્રતા હતા પણ તેના ઉપાયને નાશવાની દિશાને નહીં
ભણતા તેની રીતે નાગે છે કે પાશમા જ પડે છે મુખના

અર્થી એવા છતાં પણ બન્ધ, મરણાદિની કલ્પનાના દુ ખો
અનુભવે છે એની ગીતે લૌકિક મિથ્યાદિષ્ટિઓ, ખોટા,
ચેવ વગેરેના મતના અનુસરતા આધુઓ, બ્રાહ્મણો
વગેરે અને તેમને અનુસરતા સજ્જઓ, પ્રધાનો, વાણિયાઓ
વગેરે કદાચ વનચ ઉત્પત્ત કરનારા ઉપદેશથી જન્મ, જન્મ,
મરણનાં દુ ખોના ભયથી બચવાની દિગાને નહીં બાણતા,
કુશુરોના કલ્પ કરેલા શાસ્ત્રોથી મૂઝાયેલા, તેઓએ જેખાટેલા
ધર્મને નહિ માધનાર હોવાથી અમત્ય એવા યજ્ઞ, અગ્નિહોમ,
કુદેવપૂજા, યજુહોમ, વધ, માધા આદિ આન વગેરે મહા
આરભમય અનુષ્ઠાનોને ધર્મબુદ્ધિથી કરતા પાપખન્ધની
જાળમાં પડતા આ લોક અને પરલોકના અનન્તા ભયોના
દુ ખોની ધનપણથી મુક્ત થતા નથી

૨ જેવી રીતે મામાહમ પક્ષી રસના-ઇન્દ્રિયને વશ
પડેલા પગિલાએ વિરસ કિયાને બાણતા છતાં મામની
આસક્તિથી સૂતેલા મિહના કાટેલા મુખની કાઠની બદર
રહેલા માસને આચ વડે જલદીથી લઈ વશ આદિ ઉપર
ગેસીને 'મા માહસ મા માહમ' એમ બોલતા માસ ખાતા
વારવાર તેમ કરવાથી પાલ નહીં હોતા, એક સમયે મિહના
મુખરૂપી યન્ત્રમાં પીડાય છે અને મુખના અવીરો હોવા છતાં
મરણાદિ દુ ખને પામે છે, તેવી રીતે પામત્યા ઉપદેશથી
કુશીલિયા આદિઓ લોકોત્તર શુભ, આગમ આદિ લાભવા
વડે પ્રમાદથી લવડુ ખની જાળમાં પડવાના કાચો બાણવા
છતાં પણ ઇન્દ્રિયાદિ મુખના લવડુથી બીજાઓને મોઝ
માર્ગને અનુકૂલ અનુષ્ઠાન આગિ ઉપદેશ કરતા છતાં પણ

પોતે નહીં ક્રૂતા અવયમ-આનોમા પ્રવર્તતાં સુખના અર્થી
છતા અન્ત દુખ અને લાજમણને પાત્ર થાય છે

૭ જેવી રીતે બિલાડી ગ્મના-ઈન્દ્રિયના સુખનો
આમડતાથી દ્વધને પીતા તેના મલિકથી અનર્થને જાણતી
જતી પણ પીવાથી પાછી નહીં હુકતી, લાડીને જોઈ કોઈક
બિલાડી નાગી જના શકત અને છે કોઈક એકદમ તાજ
જયેની મુખની અર્થા દેવા છતા દુખી થાય છે, યાવત
મજાને પામે છે તેની રીતે કેટલાક ગૃહસ્થો, સામાન્ય
રાજ્ય-મેવડો અને રાજ્યો વગેરે આવક ધર્મને જાણતા, યોગ
આરભાદિ પાપો વડે ભવિષ્યમા થવાનાળી ભય કર દુર્ગતિના
દુખને જાણતા હોવા છતા પાપ-દ્રવ્ય, પાવે પ્રકારના વિગયો
આત્મા આસકત, ધન, રાજ્ય-માન, રાજ્યાદિના ખેટા
અભિમાનને પાત્ર અનેલા ધવા આત્મો, રાજ્ય, વહેપાઈ,
મુખો, ગામ, નગરદિના ઘાતો વગેરેને કરતા મર પ્રકારના પાપોને
પ્રવર્તાવતા-મર્વા આગ્રનો ત્યાગ, વિરતિનુ પાલણ, સ્વીકાર
આદિ રહિત એના દેવો કોઈક કઈક અસધના કરવા માટે મકિત
વાન અને છે તે થોડી નફગતિને પામે છે, જ્યારે કેટલાક
દેવો પણ પૂર્વના અભ્યાસથી પાળા નહીં કરતા, મરણરૂપી
લાડીથી હણાતા, વિવિધ પ્રકારના દુખોને અનુભવે છે,
યાવત દુર્ગતિમા ભય છે ઇતિ આત્મો નર પ્રકાર અને
પહેનો જન ધમને તજનાર ગૃહસ્થનો પ્રકાર.

૮ જેવી રીતે પોપટ નહીં બધાયેવો છતા પણ
પોતાને બંધાયેલો મનતો અથવા અન્ય બંધનો વડે

અધાયેતો પાર્શ્વરૂપી જેલને રહુન કરે છે પાત્રગથી
 છૂગ છતાં પણ મનુષ્યના હાથ આદિમા નદ્યા છતાં હ મેશા
 ઇંદ્ર કુળાહાર આદિ વડે પોવાનવાથી તેના મુખમા રમવાગા
 મ્મ ઇન્દ્ર વડે બિડીને જતા નથી બિલાડી આદિના ભય
 વડે પાત્રરમા પેને છે, પાત્રરમા નહે છે, પરંતુ દીડા, મામ
 આદિનું પાપ કરતા નથી, આહાર, ભૂખણ, જ્ઞાનનદીડા આદિ
 મુખેને અન્ય ભોગવે છે કેમકિ પાપટ તો શ્રાવકના મ મર્ગથી
 બહોવા અને આનંદ કોલા જિન-ધર્મથી મુગતિને પામી
 મુખના અર્થી એવા તે મુખેને પામે છે જ્યારે ડેહવા
 નથી જાણ્યો જિન-ધર્મ એવા છતાં પણ વિશેષ પ્રમારના
 પાપો ન કરવાથી ઘણા દુખને અનુભવતા નથી, તેવી ગીતે
 કેટલાક ગૃહસ્થો બહોવો અને સ્વીકારવો જન ધર્મ દેના
 જા પદ્ય વિષયમજિતને ત્યાગ કરના અશખિવાન બનેલા,
 પહેલાના નહિ એવા સ્ત્રી, પુત્ર આદિના બન્ધનો વડે આગા
 માત્રથી બન્ધાયેલા માનતા અને પાછાથી બન્ધનો ડેહના
 માટે શક્ય એવા પણ અસાસ્ત્રિક સ્વભાવ વડે અને વિષય
 તૃણાથી બન્ધાયેલા ગૃહસ્થરૂપી પિજરના ડેહખાનાને
 અનુભવે છે ગૃહસ્થપણથી નીકળના શક્તિવાન છતાં પણ
 પત્રીનહ આદિના બનથી તે જ ગૃહસ્થાવાસમા નહે છે, પણ
 માધુમાર્ગરૂપી ધર્મને મુખના અર્થી પહે સ્વીકારતા નથી, જ્યારે
 કેટલાકે દેશવિરતિને અગીયાર કરી પન્થોકમા માધમ દેવલોક
 આદિના મુખેને અનુભવે છે આ બીજે ગૃહસ્થનો પ્રકાર કહ્યો
 ૬ જેવી ગીતે હાથી ઉત્તમ પ્રતિ આદિ પદર નિર્મિત
 રાય છે, તેવી ગીત કેટલાક ગૃહસ્થો પદર

પોતે નહીં જતા અન્યથા-અન્યથા પ્રવર્તતા સુખની અર્થો
હતા અનન્ત દુઃખ અને ભગવત્પુત્રને પાત્ર થાય છે

૭ જેવી રીતે બિલાડી જનના-ધનિયના સુખની
આનંદતાથી જુદા પીતા તેના માવિકથી અનર્થને જાણતી
હતી પણ પીવાથી પાછી નહીં હટતી, સાંડીને ભેઈ કોઈક
જિવાડી નાની જવા ગડત બને છે તેથી એકદમ તાડન
જાયેની સુખની અર્થો હોવા હતા દુઃખી થાય છે, યાવત્
મ જુને પામે છે તેની રીતે કેટલાક ગૃહસ્થો, મામાન્ય
રાજ્ય-સેવકો અને નગરો વગેરે આરક ધમને જાણતા, ધો
આરબાદિ પાપાવડે ભવિષ્યમા થવાવાળી ભયકર દુર્ગતિના
દુષ્ટોને જાણતા હોવા હતા પાપ-દ્રવ્ય, પાપ પ્રકારના વિગયો
આદિમા આમકત, ધન, રાજ્ય-માન, રાજ્યાદિના ખેટા
અભિમાનને પાત્ર બનેવા ધણા આજ્ઞો, રાજ્ય, પહેપારે,
ધુધો, ગામ, નગરોના ધાતો વગેરેને કરતા સર્વ પ્રકારના પાપોને
પ્રવર્તાવતા-મર્થા આગ્રવનો ત્યાગ, નિન્તિનુ પાવણ, સ્વીકાર
માદિ રહિત એવા છેવડે કેઈક ઈક આનંદના કરના માટે શક્તિ
વાન્ બને છે તે થોડી સદગતિને પામે છે, ત્યાગ કેટલાક
છેવડે પણ પૂર્વના અભ્યાસથી પાછા નહીં ફરતા, મજાકી
લાકડીથી હજારો, વિવિધ પ્રકારના દુષ્ટોને અનુભવે છે,
યાવત્ દુર્ગતિમા જાય છે ઇતિ આત્મો નર' પ્રકાર અને
પહેલો જૈન ધમને જાણનાર ગૃહસ્થનો પ્રકાર

૮ જેવી રીતે પોપંડ નહીં બધાયેવો' હતા પણ
પોતાને બંધાયેવો મનતો અથવા અત્ય બંધનો વડે

બધાયેલો પોતે સરૂપી જોલને નકુન કે છે પાંચસંથી
 છૂટા છતાં પણ મનુષ્યના હાથ આદિમા રહ્યા છતાં હમેશા
 હિંદુ દેવહાર આદિ વડે પોષાવવાથી તેના મુખમા રસવાળા
 ન્ય હજી વડે ઊઠીને જતા નથી જિવાડી આદિના ભય
 વરે પાજનમા પેરે છે, પાજસમા નહે છે, પરંતુ દીડ, માસ
 આદિનુ પાપ ડગતા નથી, આહાર, ભૂખ, લાવનદીડ આદિ
 મુખને અન ભોગવે છે કેઈક પોષટ તો શ્રાવકના મ મર્ગથી
 ભલેવા અને આદર કોલા જિન-ધર્મથી મુગતિને પામી
 મુખના અર્થી એવા તે મુખને પામે છે ન્યારે કેટલાક
 નથી ભલેયો જિન-ધર્મ એના છતાં પણ વિશેષ પ્રમગ્ના
 પાપો ન કરવાથી ઘણાં દુખને અનુભવતા નથી, તેવી ઝીને
 કેટલાક ગૃહસ્થો ભલેયો અને સ્ત્રીકારેયો જન ધર્મ હોવા
 છતાં પણ વિવધામજિને ત્યાગ કરવા અશક્તિનાન બનવા,
 પહેવાના નહિ એવા મી, પુત્ર આદિના બન્ધને વરે આગા
 માનથી બન્ધાયેલા માનતા અને પાછાથી જાયો, દેવના
 માટે શક્ય એવા પણ અમાર્તિવક સ્વભાવ વરે અન વિષય
 તૃષ્ણાથી બન્ધાયેલા ગૃહસ્થરૂપી પિતૃત્વ કે જ્ઞાનાને
 અનુભવે છે ગૃહસ્થપણાગી નીબળના શક્તિન છતાં પણ
 પરીત્ત આદિના ભયથી તે જ ગૃહસ્થાવાનમા તઈ છે, પણ
 સાધુમાર્ગરૂપી ધર્મને મુખના અર્થી પહેલે સ્વીક્ષ્ણ નથી, ન્યારે
 કેટલાકો દેશનિરતિને અગીકા કરી પ કેમ જાધમ દેવલોડ
 આદિના મુખને અનુભવે છે આ નીમે હૃદયને પ્રગ્ન કહ્યો
 ૬ જેવી રીતે હાથી ઉત્તમ પ્રાણિનદિષ્ટ ગુણો સહિત
 હાય છે, તેવી રીતે કેટલાક ગૃહસ્થ પા દુષ્ સહિત હાય છે

હાથીના પંદર ગુણ અને ગૃહસ્થના

પંદર ગુણોની તુલના

હાથીના ગુણો

ગૃહસ્થના ગુણો

૧ સ્વભાવે કઠી ઉત્તમ ૧ પ્રકૃતિ

આવક ધર્મે કઠી ઉત્તમ પ્રકૃતિ

૨ રાજ્યલક્ષ્મીને શોભાવે છે ૨

ગ્નિન શામનને શોભાવે છે

૩ સારા લક્ષણવાળાને યોગે ૩
કઠી મહિમાવન્ત બનાવે છે

ગુણોને પાત્ર એવો મહિમા
અને પ્રસિદ્ધિને પામે છે

૪ ઉત્તમ આહારને ખાય છે ૪

પાપના ભીરુપણે સચિત્ત
આદિનો ત્યાગ કરતો ફાસુ,
એવણીય આદિ ગુણવાળા
આહારને ખાય છે

૫ તેજસ્વી એવો લોકો વડે ૫
પૂજાય છે,

રાજા, પ્રધાન આદિ શિષ્ટ
લોકો વડે તેના ગુણોની
પ્રીતિથી પ્રતિષ્ઠા, તીર્થ
યાત્રા અને સ્વામીવાત્મનું
આદિ મહોત્સવોમાં ફળ,
પુષ્પ, વસ્ત્ર અને અન્ય
પ્રાણે વગેરેથી પૂજાય છે

૬ તેજસ્વી લોકો વડે કષ્ટ ૬
કરાય છે

સામ્બૂત હોવાથી ચોર,
લૂટાર આદિના ઉપદ્રવથી

- સજ્જ વગેરે વડે રક્ષણ
કરાય છે
- ૭ સારા અલ કરોથી મૌલા ૭ મને લોકો વડે વખણાય
અશાળી એમો તે સર્વે
છે
- ૮ પ્રાચે નિય ત્રિત હોય છે ૮ સમ્યક્ત્વ, અણનતો, શુભ
મતા અને ગિજ્ઞામતો, તપ
વગેરે નિયમોથી નિય ત્રિત
હોય છે
- ૯ યુદ્ધાદિમા પાછો પડતો ૯ ૨૪ તત્ત્વ અને ૫૨ તત્ત્વનું
નથી બાણપણું હોવાથી વાઢ
આદિમા ફેણ પામતો નથી
- ૧૦ જ્યને પામે છે ૧૦ કર્મકંપી શત્રુ ઉપર જ્યને
મેળે છે
- ૧૧ સરોવર, નદી આદિમા ૧૧ આવશ્યક, પીપ્પા આદિમા
સ્નાન કરતા અને ન વેગ, મુધ્યાન આદિ
નિર્મલ જલને પીતા જળનું પાન કરતો સત્ય
તાપ, તરસથી દૂર થઈ વગેરેની સ પાતિઓને પામે
શાન્તિને પ્રાપ્ત કરે છે છે
- ૧૦ ૨૪ સ્વભાવના પ્રતાપે ૧૦ ૨૪ કુટુંબ આદિનું પોષણ
ધૂળ વડે પોતાના શરીર કરતો કર્મ રજ વડે ખરડાય છે
રને ખરડે છે

- ૧૩ ફરી ન્નાન આદિ વટે ૧૩ આલોચન, પ્રતિકમણ આદિથી
શુદ્ધ થાય છે શુદ્ધ થાય છે
- ૧૪ ગ્લાન થયો હતો સમ્ય ૧૪ કર્મવશાત્ અનાભોગ આદિથી
ફ પ્રગટે પાવન થાય છે સ્ખનના થતા પામતા, ગીતાર્થ
ગુરુવર્યો આદિથી વિધિપૂર્વક
શુદ્ધ ધર્મમા તૈયાન કરાય છે
- ૧૫ મર્યા હતો સગુપ્ત ૧૫ સમ્યક્ વિધિથી ફેડુનો ત્યાગ
કરાય છે કર્યો હતો યાવત્ બારમા
કપમા દેવ ગાય છે કમે કમી
અદ્ય ભવમા મોક્ષ પામે છે

એવી રીત સુખના અર્થી એવા સમ્યક્ પ્રકાશના તે તે
ઉપાયોની પ્રતિષ્ઠિથી સુખી જ થાય છે એ ત્રીજો ગાહસ્થનો
અને નવમો માનવ પ્રકાર કહ્યો

૧૦ જેવી રીતે મિહમા દુર્ધર્મ આદિ શાત શુણ
સ્વરૂપે હોય છે, તેવી રીતે સ્થવિરકેટપી માધુર્યોમા સાત
શુણો હોય છે

સિંહ અને સાધુના ગુણોની તુલના

મિહના ગુણો

સ્થવિરકટપી આધુના ગુણો

૧ દુર્ધર્ષ	૧ વાદ આદિના બળે ડગી દુર્ધર્ષ પ્રભાવવાળા હોય છે
૨ ધામનો ત્યાગ કરી બવ પુષ્ટિને ડરનાર માઆદિનો આહાર કરે છે	૨ અશુદ્ધ આહાર આદિનો ત્યાગ કરી ધર્મકટપી શરીરની પુષ્ટિ કરનાર શુદ્ધ આહાર, શય્યા, વસ્ત્ર અને પાત્રાદિને વાપરે છે
૩ પોતાના અવાજ માત્રથી ક્રુદ્ધ હોયને! ત્રાસ પમાડે છે અને મોટા મોટા હાથીઓને પણ ડરાવે છે	૩ ભયોના મિત્ર તત્વ, વિષય ક્ષાય આદિને ઉપદેશ માત્રથી ત્રાસ પમાડે છે માગી, મંદ્રી, કુખજાળ વગેરે બીજી યોજન સુધીની ભૂમિમાંથી તેમના પ્રતાપ વડે દૂર થાય છે
૪ કોઈથી થણ જેમ તેમ પાશમાં પકડવા અશક્ય બનતો નથી	૪ કોઈનાથી પણ મોહપાશમાં પાડવા માટે અશક્ય હોય છે
૫ મોટા મોટા મુખદોને થણ વશ થતો નથી	૫ સ્વજનો, ભાત્રા શ્રાવક શ્રાવિકાઓ વગેરેની મહાન

ભક્તિ, દાન, વહન, પૂજા
અને સ્તવન આદિથી અલ્પ
કારને વશ થતા નથી

૬ શુન્વીરોએ સુદ્ધ માટે
જોવાવેલો ભય કર
અનાજ કરતો ને પૂછડું
પલાડતો તીક્ષ્ણ નખ,
દાતરૂપ આધુષોથી ઠલવે
છે

૬ મોઝા મોટા વાહીઓએ
વાહ માટે જોવાવેલો,
આમ ત્રેવો તુરત તૈયાર
થાય છે અને વિવિધ
પ્રમાણે, હેતુ અને
યુક્તિઓ વડે તેનો પણ
ભય કરે છે

૭ પોતાના નહેવાના રથા
નને ભજ કરનારાઓથી
બચાવે છે, રમણ કરે
છે

૭ જૈન શામતને અને સ્વ
ગચ્છને કુવાહીઓ અને
પ્રમાદ વગેરેથી બચાવે
છે, રમણ કરે છે

૧૧ જેવી ગીતે ભારડ પક્ષીઓ અપ્રમત્તપણાદિએ
શહે છે, તેની ગીતે જિનકંપને ધારણ કરનારા માધુઓ
અપ્રમત્તપણે રહી મોક્ષમાર્ગને માધે છે

મયલાઽવલપયયગૃમતેયરજતિ જહ પુદ છ નરા ।

તદમિચ્છમમ્મદિટ્ઠિઅસવલેયરકિરિઅકિરિઅમિય

૥૬ ત ધા

ભાવાર્થ—જેવી રીતે બલે કગી સહિત જ્ઞાન્તા૧, બલે
કરી સહિત અજ્ઞાન્તા૨, નિર્બલ જ્ઞાન્તા૩, નિર્બલ અજ્ઞાન્તા૪,

પશુ બ્રાન્તપ, પશુ અબ્રાન્તદ આ છ મનુષ્યો ઈષ્ટ એવા નગરમા જવાવાળા હોય છે, તેવી રીતે મિથ્યાદષ્ટિ મળતી, મિથ્યાદષ્ટિ નિર્ણય, સમ્યગ્દષ્ટિ સળવડ, સમ્યગ્દષ્ટિ નિર્ણય, ક્રિયાવાદીપ અને અક્રિયાવાદી એમ છ શિવનગરમા કહેતા મોક્ષરૂપી નગરમા જવાવાળા (મોક્ષનગરના મુસાફર) હોય છે (મુ ૫ ૧૧૨)

एतदुपैकैरमारश्मोराशजह हवसा अक्षदक्खरवडइयुआ ४ ।
तद मिच्छामम विरिआइ दाणजत्ताइआइ-४ धम्मा ॥७ त ५॥

ભાવાર્થ-જેની રીતે નાનુ એવું પણ અમાર વૃક્ષ જેમ આકાશનું, નાનુ એવું પણ માર વૃક્ષ જેમ દ્રાક્ષનું, મોટું એવું પણ અમાર વૃક્ષ જેમ વડનું, મોટું એવું પણ સાર વૃક્ષ જેમ આબાનું ૪-આમ ચાર પ્રકારના વૃક્ષો હોય છે, તેની રીતે મિથ્યાદષ્ટિ-ક્રિયાવાદી, સમ્યગ્દષ્ટિ-ક્રિયાવાદી, મિથ્યાદષ્ટિનું દાન, યાત્રાદિ અને સમ્યગ્દષ્ટિનું દાન, યાત્રાદિ ધર્મ અનુક્રમે લઘુ, જૂઠું, અસાર અને સારની વહેલગીનાગે બાંધવો (મુ ૫ ૧૧૭)

ववलयहुउत्पसारामारदुमा हति जह यणा वउहा ।

जिणमव्यदेममिच्छनादिअ धम्मा तहा फल्पा ॥८ त ६॥

ભાવાર્થ- કેવળ સાર વૃક્ષો, જહુ સાર અને મદ્ય અસાર વૃક્ષો, અન્ય માર અને જહુ અસાર વૃક્ષોને કેવળ અસાર વૃક્ષોનાં, વનો જેવા કળવાળા છે તેવા કળવાળા સર્વજ્ઞ ભગવાનનો કહેલો સર્વવિરતિ, દેશવિરતિ, મિથ્યાત્વીક ને નાસ્તિકનો ક્રમે ધર્મ છે (મુ ૫ ૧૨૦)

પ્રથમ તટ, ચતુર્થ અંશ

ત્રિદિગ્ગણસારા ઓસદ્વિચુદ્ધાદ્ જહ પલ્લતિ લોગમિ ।

તદ્ ધમ્મો વિ તત્તો ન પરિપુનધિદ્દીદ્ અજ્ઞિણ્દ ॥ ૧ ત ૧ ॥

ભાવાર્થ-ઔપધિઓ અને ચૂણો વગેરે વિધિ અનુમાર કરેલા લોકોમાં જેવી રીતે ફળે છે તેવી રીતે ધર્મ પણ ફળ દે છે માટે સંપૂર્ણ વિધિપૂર્વક ધર્મને ઉપાર્જન કરે (મુ પ ૧૨૬)

અહીં ભાવના નીચે મુજબ

જેવી રીતે કોઈક ઔપધિ સુવણ્ણ મિદ્ધિનુ કારણ હોય છે, કોઈક ઔપધિ ધનના - અશ્વપણાને કરનારી હોય છે, કોઈક ઔપધિ ઇન્દ્રિય અર્થને આપનારી હોય છે, કોઈક ઔપધિ મનુષ્યનુ પશુ આદિરૂપ પરાવર્તન કરનારી હોય છે, કોઈક ઔપધિ પુરુષનુ સ્ત્રીરૂપમા પરાવર્તન કરનારી હોય છે, કોઈક ઔપધિ વિષનો અપહાર કરનારી હોય છે, કોઈક ઔપધિ ભૂત, શાકિની આદિના હોષોને નાશ કરનારી હોય છે અને આવા ચૂણો પણ દાય છે વગી આદિ શબ્દથી અજન, શુટિકા આદિ ઘણા પ્રકારના શુણ્ણવાળી ઔપધિઓ હોય છે તે યથાવિધિ અનુસાર કરેલા ફળ આપે છે-મંપૂર્ણ વિધિથી સંપૂર્ણ ફળ મળે છે, હીન વિધિથી હીન ફળ મળે છે, વિધિ વિના ફળ રહિત થાય છે અને અવિધિથી ઉપયોગ કરતા અનર્થ ફળવાળી પણ થાય છે તેવી રીતે ધર્મ પણ સંપૂર્ણ વિધિથી સંપૂર્ણ ફળવાળો થાય છે, હીન વિધિથી હીન ફળવાળો થાય છે, વિધિ વિના ફળ રહિત થાય છે અને

અવિધિથી કરતા અનર્થ ફળવાળો થાય છે સાવ સહિતવાળાને નિષ્ફળ થાય છે

પરિહારપસુગણકુસિમ્બિજનચુરેનવચુરમાળમસરાકમા ।

મિચ્છત્તેકુમાયપમાયાવિદીરેરેદિષ્ઠચર ધમ્મા ॥ ૧ ત ૨ ॥

ભાવાર્થ—ખાઈનું, પશુઓના ટોળાએ મલિન કરેલું અને જૂનું, નેપું (તરતની દુષ્ટિનું) એવું ૩ અને માનમ સરોવરનું, એમ ચાર પ્રકારે પાણી હોય છે, તેમ મિથ્યાત્વીએ કરેલો, કુભારે કરેલો, પ્રભાટે અને અવિધિથી કરેલો ૩ અને અમૃત, શુભ ભાવ અને અપ્રમાદથી કરેલો ધર્મ બાળુનો (મુ વ ૧૨૭)

સોત્તરગુણરમ્યરૂપમયંક જદ વૃજ્ઞા આસદ્દં તદા ધમ્મો ।

મિચ્છત્તેઅનિઆણરસનિઆણોરમાવસુદ્ધાક અ ॥ ૩ ત ૩ ॥

ભાવાર્થ—એમ ઔષધ એકલા દોષને ઠરાડે ૧, એકલા શુભને કરનાડે ૨, શુભ અને દોષ બન્ને કરનાડે ૩ અને શુભ અને દોષ બન્નેને નહીં કરનાડે ૪ એમ ચાર પ્રકારનું હોય છે, તેમ મિથ્યાત્વીનો, નિયાણાએ સહિત-આ લોક, મરલોકની પોદ્ગવિક વાચા સહિત કરેલો, નિયાણા મહિત કરેલો ૩ અને ભાવ શુન્યપણે કરેલો ૪ એમ ચાર પ્રકારે કરેલો ધર્મ પણ બાળુનો (મુ વ ૧૨૮)

અહીં ભાવના નીચે સુજળ

૧ જેવી રીતે મિત્રના તાવથી, પીગ્રતાને, ત્રિદોષની પ્રાન્તિથી અપ્રાદગ કવાય આપે તે પિત્તનો પ્રકોપ થાય અને તેને આશ્રીને અન્ય રોગો વધે ॥ અતઃ આ ઔષધ

પ્રથમ તટ, ચતુર્થ અંગ

ત્રિહિઞ્ણમારા ઓસદિચુષ્ઠાર્ઠ જહ ફલતિ લોભમિ ।

તહ ઘમ્મો ચિ તમો સ પરિપુનવિદીહ અઙ્ગિણ્ઠ ॥ ૧ ત ૧ ॥

ભાવાર્થ-ઔપધિઓ અને ચૂણો વગેરે વિધિ અનુસાર કહેલા લોકોમા જેવી રીતે ફળે છે તેવી રીતે ધર્મ પણ ફળ દે છે માટે પરિપૂર્ણ વિધિપૂવડ ધર્મને ઉપાર્જન કહે (મુ પ ૧૨૬)

આહી ભાવના નીચે મુજબ

જેવી રીતે કોઈક ઔપધિ સુવર્ણસિદ્ધિનું કારણ હોય છે, કોઈક ઔપધિ ધનના અશ્રયપણાને કરનારી હોય છે, કોઈક ઔપધિ ઇન્દ્રિય અર્થને આપનારી હોય છે, કોઈક ઔપધિ મનુષ્યનું પશુ આદિરૂપ પરવર્તન કરનારી હોય છે, કોઈક ઔપધિ પુનઃપનું સીરૂપમા પરવર્તન કરનારી હોય છે, કોઈક ઔપધિ વિષનો અપહાર કરનારી હોય છે, કોઈક ઔપધિ ભૂત, શાકિની આદિના દોષોને નાશ કરનારી હોય છે અને આવા ચૂણો પણ હોય છે વળી આદિ શબ્દથી અજન, શુટિકા આદિ ઘણા પ્રકારના શુભાવાળી ઔપધિઓ હોય છે તે યથાવિધિ અનુસાર કરેલા ફળ આપે છે-અપૂર્ણ વિધિથી મપૂર્ણ ફળ મળે છે, હીન વિધિથી હીન ફળ મળે છે, વિધિ વિના ફળ સહિત થાય છે અને અવિધિથી ઉપયોગ કરતા અનર્થ ફળવાળી પણ થાય છે તેવી રીતે ધર્મ પણ સપૂર્ણ વિધિથી સપૂર્ણ ફળવાળો થાય છે, હીન વિધિથી હીન ફળવાળો થાય છે, વિધિ વિના ફળ સહિત થાય છે અને

અવિધિથી કરતા અનર્થ કૃષ્ણવાળો થાય છે ભાવ રહિતવાળાને નિષ્કૃષ્ણ થાય છે

પરિહારપસુગણકટુસિંહાજિન્નચુગ્નવચુરમાણમસગદ્ધમા ।

મિચ્છત્તકુમાયરે પમાયાવિહીર્યરેદ્ધિઃ ચતર ધમ્મા ॥ ૪ ત ૨ ॥

ભાવાર્થ—આઈનું ૧, પશુઓના ટોળાએ મલિન કરેલું અને જૂનું, નવું (તરતની વૃષ્ટિનું) એવું ૩ અને માનમ મરોવરનું ૪, એમ ચાર પ્રકારે પાણી હોય છે, તેમ મિથ્યાત્વીએ કરેલો ૧, કુભાવે કરેલો ૨, પ્રમાદે અને અવિધિથી કરેલો ૩ અને સમ્યક્ત્વ, શુભ ભાવ અને અપ્રમાદથી કરેલો ધર્મ બાણ્યો (મુ પ ૧૨૭)

દોસઃપુણોરમયઃપુમયંક જહ કુજ્ઞા ઓસઈ તહા ધમ્મો ।

મિચ્છત્તઃઅનિઆણારસનિઆણોદ્ધમાયસુદ્ધાઃ મ ॥ ૩ ત ૩ ॥

ભાવાર્થ—જેમ ઔષધ એકલા દોષને કરનાડ ૧, એકલા શુભને કરનાડ ૨, શુભ અને દોષ બન્ને કરનાડ ૩ અને શુભ અને દોષ બન્નેને નહીં કરનાડ ૪ એમ ચાર પ્રકારનું હોય છે, તેમ મિથ્યાત્વીનો ૧, નિયાણાએ રહિત-આલો, ચરલોકની પૌદ્ગલિક વાનગી રહિત કરેલો ૨, નિયાણા મહિત કરેલો ૩ અને ભાવ શુન્યપણે કરેલો ૪ એમ ચાર પ્રકારે કરેલો ધર્મ પણ બાણ્યો (મુ પ ૧૨૮)

આહો ભાવના નીચે મુજબ

૧ જેની રીતે પિત્તના તાવથી પીડાતાને, ત્રિદોષની ખાન્તિથી અષ્ટાદશ ક્વાય આપે તે પિત્તનો પ્રદોષ થાય અને તેને આશ્રીને અન્ય રોગો વધે છે અતઃ આ ઔષધ

એકવા દોષને કરે છે, તેવી રીતે મિથ્યાત્વીએએ કંપેલી
મ્નાન, યગાદિ ક્રિયાએ ચાર જાતિમા બ્રમણુનુ દ્રશ્ય દોષવાથી
કેવલ દોષને ઉત્પન્ન કરે છે

૨ જેવી રીતે ત્રિદોષના તાવથી પીડતાને અખાદશ
કવાથ આપે તો તાવને શમાવે છે-અને આરોગ્ય
રૂપી શુભ કંઈ છે, તેવી રીતે અમ્યગ્દષ્ટિની ચતી નિયાણા
વિનાની ક્રિયા તે કર્મક્ષયના શુભને કરે છે યાવત્ મોક્ષ
મુખને આપે છે

૩ જેવી રીતે વાતપિત્તના તાવથી પીડતાને મુસ્તપચ્ચંદ
કવાથ આપે તો પિત્તને શમાવવારૂપી શુભ કરે છે, પણ
વાતને વધાવવારૂપી દોષની વૃદ્ધિ કરે છે, તેવી રીતે નિયા
ણાએ સહિત એવી ક્રિયા ઇચ્છિત મુખને આપે છે, પરંતુ
ભાવિ-દુર્ગતિ કંઈ છે તે બ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તીના દૃષ્ટાન્તથી
સમજ લેવું

૪ જેવી રીતે વાતપિત્તના તાવથી પીડતાને મિન્ધેવ
અને છરા સહિત મિન્ધેર આપે તો વાતપિત્ત શમતા નથી
તેમ વધતા પણ નથી, તેવી રીતે ભાવે કંઈ શુન્ય ક્રિયા તે
શુભ-દોષ કંઈ કરતી નથી અર્થાત્ નિષ્ફળ બાથ

દોષાગુણોરમયરૂપમયઃ, જહ કુઝ્જા ઓમહ તદા ધમ્મા ।
મિચ્છત્તેરતચ્ચત્તારતમ્મીસોરમાયસુખોપપ્પ ॥૫૯૯ ॥

ભાવાર્થ-જેમ ઔષધો દોષને૧, શુભને૨, ઉભયને૩
અને અનુભવ૪, ને કરે છે, તેમ મિથ્યાત્વીનો૧, મિથ્યાત્વના ત્યાગ

વાળાનેર, મિશ્રાત્વથી મિશ્રિતવાળાને અને ભાવ શુન્ય વાળાને ધર્મ અનુક્રમે ક્ષણ કરે છે (દાદાં તિક ભાવના ત્રીણ ગાયાની ભાવના પ્રમાણે બાણવી) (મુ પ ૧૩૨)

દોમ?ગુણોરમયરૂપમયરૂ, જહ કુજ્જા ઓમહ તહા ધમ્મો ।
મિચ્છત્તરૂપનારમોરમારમોરમાવસુનોદ અ ॥૨ ત ૨॥

ભાવાર્થ—ઓપધ જેમ દોષ૧, શુભ૨, ઉભય૩ અને અનુભય૪ને કરે છે, તેમ ક્રમે મિશ્રાત્વીનો૧, અનારભીનો૨, આરભીનો૩, અને ભાવ શુન્યનો૪ ધર્મ બાણવો (અહીં ભાવના ત્રીણ ગાયામા જણાવ્યા પ્રમાણે બાણવી) (મુ પ ૧૩૨)

દોમ?ગુણોરમયરૂપમયરૂ, જહ કુજ્જા ઓમહ તહા ધમ્મો ।
મિચ્છત્તરૂ વિહિજુતોરવિહિહીનોરૂ માવસુનોદ અ ॥૬ ત ૬॥

ભાવાર્થ—ઓપધ જેમ દોષ૧, શુભ૨, ઉભય૩ અને અનુભય૪ને કરે છે, તેમ ક્રમે મિશ્રાત્વીનો૧, વિધિયુક્ત કરેલોર, વિધિ વગર કરેલો ૩ અને ભાવ વગર કરેલો૪ ધર્મ બાણવો (અહીં ભાવના ત્રીણ ગાયામા જણાવ્યા અનુસાર બાણવી) (મુ પ ૧૩૩)

ગુણરદોમરમમરૂ-નયરાદિઅરૂ-રૂપમયરૂઠોમહ જહા કુજ્જા ।
તહ સમ્મરૂમિચ્છત્તરૂમીસગરૂધમ્મા વિહિહીણુરૂ-રૂમાવસુનોદ અ
॥૭ ત ૭ ॥ ગીતિ ॥

ભાવાર્થ—જેવી રીતે કેવલ શુભ કરે૧, કેવલ દોષ કરે૨, દોષ અને શુભ બન્નેને મ ખા કરે૩, વધારે ભાગે

રાગને શાન્ત કરે અને દોષની ઉત્પત્તિ ઓછી કરે, ઓછા ભાગે રાગને શાન્ત કરે અને દોષની ઉત્પત્તિ વધુ કરે અને રાગને ઓછો ન કરે અને વધારે પણ નહીં, તેમ જ પ્રકાર આરધ હોય છે, તેવી રીતે અમ્યક્ત્વ સહિતનો, મિથ્યાત્વ સહિતનો, અમ્યક્ત્વ અને મિથ્યાત્વથી મિશ્રિતનો, વિધિ વધાર અને અવિધિ ઓછીપૂર્વક કરતો, અવિધિ વધાર અને વિધિ ઓછીપૂર્વક કરતો અને ભાવગુન્યપણે કરતો એમ છ પ્રકારનો ધર્મ બાળવો (મુ વ ૧૩૪)

અહીં ભાવના નીચે મુજબ

૧ જેવી રીતે પિત્તજ્વરથી પીડાતાને ચન્દનાદિ ક્વાથનું વિધિપૂર્વક આપેવન થાય તો રાગની શાન્તિ થાય છે અર્થાત્ ગુણને કરે છે, તેવી રીતે જૈન ધર્મની અમ્યક્ત્વ વિધિ નહિત આરધના અશુભ કર્મોના ક્ષય કરે છે, શુભ પ્રકૃતિનો બન્ધ કરે છે, ઇન્દ્રપણ, ચક્રવર્તીપણું અને તીર્થ કરપણું યાવત્ મોક્ષ આપે છે અહીં કાર્તિક એકીનું દશાન્ત બાળવું

૨ જેવી રીતે પિત્તના તાવથી પીડાતાને ત્રિદોષ તાવની પ્રાન્તિથી અષ્ટાઞ્શ ક્વાથ આપતા પિત્તનો પ્રકોપ થાય છે યાવત્ રાગી દોષમા-મોટી આપત્તિમા આવી પડે છે, તેવી રીતે ધર્મની પ્રાન્તિથી આરધના કરતો મિથ્યાત્વનો ધર્મ-કેવલ અશુભ કર્મોના બન્ધ કરે છે અને દુર્ગતિ વગેરે અનેક આપત્તિઓને પ્રાપ્ત કરે છે અહીં પુરીશદત્તનું દશાન્ત બાળવું

૩ જેવી રીતે જનિતરૂપે જનનરૂપે જનનરૂપે
પિતનો ઉપશમનરૂપે જનનરૂપે જનનરૂપે
કરવારૂપી દોષને કહે છે અને જનનરૂપે જનનરૂપે
તેવી રીતે અમરૂપે જનનરૂપે જનનરૂપે
કમતો ધર્મ ગુણ અને દેવ અને કુલ
શ્રીધરનું દષ્ટાન્ત બહુ

૪ જેવી રીતે જનનરૂપે જનનરૂપે જનનરૂપે
આપવામા આવે તે પ્રતિજ્ઞા અને જનનરૂપે જનનરૂપે
સ્વરૂપ અદ્ય દોષને કહે છે અને જનનરૂપે જનનરૂપે
શકે તેવા પ્રલોભને જનનરૂપે જનનરૂપે
તેવી રીતે મન્દ કાશ અને જનનરૂપે જનનરૂપે
અદ્ય અવિધિથી નિર્મલ અને જનનરૂપે જનનરૂપે
ગુણોને અને અદ્ય દોષને જનનરૂપે જનનરૂપે
પુષ્પને જનનરૂપે જનનરૂપે જનનરૂપે જનનરૂપે
કરકે હું તમનું દષ્ટાન્ત બહુ

૫ જેવી રીતે જનનરૂપે જનનરૂપે જનનરૂપે
આપધ આપવામા આવે તે જનનરૂપે જનનરૂપે
ગુણ કરે છે અને જનનરૂપે જનનરૂપે જનનરૂપે
કરે છે, તેવી રીતે જનનરૂપે જનનરૂપે જનનરૂપે
આરાધના તે અદ્ય દોષને જનનરૂપે જનનરૂપે
નિયાણા સહિત અને જનનરૂપે જનનરૂપે
દષ્ટાન્ત બહુ

૬ જેવી રીતે નવા તાવવાગાને એકલી ગણી ક્વાય
આપવામા આવે તો તે રોગીને ગુણ કે દોષ કઈ કરતો નથી,
તેવી રીતે ભાવ શુન્યપણે આત્મધાતો ધર્મ ગુણ કે દોષ
કઈ કરતો નથી, અર્થાત્ નિષ્કલ યાય છે .

ગુણઃ શ્રોમારહિઃ સદૃશગુણઃ ચ જહ ઓમહ ચંદ્ર કુન્દજા ।
અપ્પર્યદુરમગ્નવિદિહીણ(શુ)રજ્જ્વલધમ્મા વિ તદ ચંદ્રા ॥

૮ ત ૮ ॥

ભાવાર્થ —જેવી રીતે ગુણ અધિક અને દોષ અપવાદુ ૧,
દોષ અધિક અને ગુણ અપવાદુ ૨, કેવળ દોષ કરનારુ ૩,
અને કેવળ ગુણ કરનારુ ૪ એમ ચાર પ્રકારે આવધ હોય છે,
તેવી રીતે અપ અવિધિવાળો ૧, બહુ અવિધિવાળો ૨, સર્વથા
અવિધિવાળો ૩ અને સર્વથા વિધિયુક્ત ૪ એમ ચાર પ્રકારે
ધર્મ પણ જાણવો (મુ પ ૧૩૭)

અહીં ભાવના નીચે મુજબ

૧ જેવી રીતે કક્ષિતના તાવવાગાને હુદ્રાદિ દ્વાય
આપે તો પિતને પ્રકોપાવવારૂપ અપ દોષ યાય છે અને
સ્વેષ્મને સમાવવારૂપ બહુ ગુણને કરે છે, તેવી રીતે અપ
વિધિની હીનતાથી આત્મધાતેવો ધર્મ અપ દોષ અને
બહુ ગુણને કરે છે અહીં મુનિ મહાત્માની ઓખમાથી
તણખણ કાઢના, રામ, વામન અને અગ્રામ એમ ત્રણ
મિત્રોનું દયાન્ત જાણવું

૨ જેવી રીતે કક્ષિનના તાવવાળાને સાકર, ગરૂચી આપવામા આવે તો પિત્તના ઉપશમાવવાડપ અપ શુભને કરે છે અને શ્લેષ્મને પ્રકોપાવવાડપ બહુ અવશુષ્ણને કરે છે, તેવી રીતે બહુ વિધિએ કઠી હીનતાથી અથવા નિયાણા મહિત આરાધાયેલો ધમ અપ શુભ અને બહુ દોષને કરે છે

૩ જેવી રીતે પિત્તના તાવથી પીડિતાને ત્રિદોષના તાવની બ્રાન્તિથી અષ્ટાદશ ક્વાથ આપવામા આવે તો શુભ કિચિત્ પલ્ક કરતો નથી, પરંતુ તાવના વિકારને વધારે છે, તેવી રીતે મર્વથા વિધિ હીનપણે આરાધાતો ધમ મઠીચિની જેમ મર્વથા દોષને કરે છે

૪ જેવી રીતે પિત્તના તાવથી પીડિતાને ચન્દનાદિ ક્વાથ અપવામા આવે તો તાવના તમામ વિકારને શમાવે છે અને કોઈ પણ જાતના દોષને કરતો નથી, તેવી રીતે મર્વથા વિધિ સહિનપણે આરાધાતો ધમ નાગકેતુની જેમ મર્વથા શુભને કરે છે

દોષાઃશુભરમ્પદિત્રૃગુણ૪ ચ વચ્ચ જહામહુગુણ૪ ।
તદ મિચ્છન્ન૧દાના૨અવિદિ૩વિદિમુત૪ જિજ્ઞાસ્મૅ

૥૧ ત ૧૥

સાવાર્થ- જેવી રીતે કેવળ દોષને કન્ના૨૧, અપ શુભને કરનાર અને ધણા દોષને કરનાર ૨, અધિશુભને કરનાર અને અપ દોષને કરનાર ૩ અને મર્વથા

ગુણને કરનારૂં એમ આ પ્રકારના બીજા હોય છે, તેવી રીતે મિથ્યાત્વીનો યજ્ઞરૂપી ધર્મ પચેન્દ્રિયના વધ આદિ દેતુથી કેવળ દોષને કરનારો છે, મિથ્યાત્વીનો દાન આદિ ધર્મ એ પ ગુણ અને બહુ દોષ કરનારો છે, અવિધિ યુક્ત કરેલો શ્રીજિનધર્મ બહુ ગુણ અને અપ દોષને કરનારો અને છે ૩ અને અર્વાચી વિધિ અહિત કરેલો શ્રીજિનધર્મ ગુણને જ કરે છે (સુ પ ૧૩૧)

इतिप्राच्यतट विधिधर्मोपदेशस्तदनुसृतम् ॥

એ રીતે પહેલા તટમાં વિધિથી ધર્મ કરવાના

ઉપદેશ નામનો ચોથો અંશ

અમાપ્ત

इति तपागच्छाधिराजश्रीमुनिमुदरसूरिविरचिते

श्रीउपदेशरत्नाकरे

चतु शुद्धयभिधान

प्राच्यतट ॥

એ રીતે તપાગચ્છાધિરાજ

શ્રીમુનિમુદરસૂરિ મહારાજે

રચેલા શ્રીઉપદેશરત્નાકરમાં

ચાલે પ્રકારની શુદ્ધિ

નામનો પ્રથમ તટ

અમાપ્ત

શ્રીમુનિસુંદરસૂરિવિરચિત

શ્રીઉપદેશરત્નાકરનો

મધ્ય તટ, પ્રથમ અંશ

અપ વિત્તેશ્કાલેરજીવરમાયેક અ મંપયાલાહે- ।

ચિગ્ધાદ્યમે લગ્નમ્ જો ધમ્મોમયહ તં મિચય ॥ ૧૪ ॥

ભાવાર્થ-ક્ષેત્રને આશ્રી અપમેરમા, કાળને આશ્રી
અ પ કાળમાર, જીવોને આશ્રી અપ જીવોમાર, અને
ભારોને-આત્માના પગિણાએને આશ્રીને ધર્મના પરિણામે
યોગમા હોવાયે કરી અપ ભાવમાર, તેમજ મનુષ્યપણાદિ
દુર્લભ મ પતિઓનો લાભ થયે હતો અને વિદ્યો-અતરયો
ઉલ્લધન કરે હતો જે ધર્મ (સર્વવિરતિરૂપ) પ્રાપ્ત થાય
છે તે શિવને દેનાર ધર્મને હે ભવ્ય પ્રાણી! તું ભજ
અર્થાત્ નેવ (મુ પ ૧૪૦)

આહી ભાવના નીચે મુજબ

૧ ક્ષેત્રની અત્પતા- ક્ષેત્રને આશ્રી જીર્ણ લોક,
અધો લોક અને તિર્ય્ઠા લોકમા ફક્ત સર્વવિરતિનો સ્વીકાર
તિર્ય્ઠા લોકમા પણ મનુષ્ય ક્ષેત્રમા હોય છે, તમા પણ પદ્મ કર્મ
ભૂમિમા ઉત્પન્ન થયેલા મનુષ્યો જ સર્વવિરતિનો સ્વીકાર
કરી શકે છે, જો કે આગમેમા ત્રણે લોકમા ધર્મની પ્રાપ્તિ
મુમ્યક્ત્વ અને શ્રુતને આશ્રીને કહી છે તેમજ તિર્ય્ઠાએને
દેશવિરતિ પ્રતિષાદન કરેલી છે, (વળી દેવતાઓ વિષ

ચોમા મુજાયેલા હોવાથી, નારકો વેદનાંથી વ્યાકુંળ હોવાથી અને તિર્યંચ વિવેક આદિ રહિત હોવાથી તથા પ્રકારની ધર્મની સામગ્રીની વિવક્ષા કરી નથી) પણ મનુષ્યોમા જ મર્વવિરતિ આદિ ધર્મની પ્રાપ્તિ હોવાએ કરી અ પ મેત્ર જાણવું

૨ કાલની અદ્યતા- એક અવસર્પિણીમા તેમજ ઉત્સર્પિણીમા છ છ આરા હોય છે છ આરાનો ; કાળ દશ કોટાકોટી સાગરોપમનો હોય છે તેમા ઉત્સર્પિણીમા ત્રીજા અને ચોથા આરામા અને અવસર્પિણીમા ત્રીજા આરાના છેલ્લી પાંચમા આરાના છેલ્લા સુધી અર્થાત્ એક કોટાકોટી સાગરોપમ જેટલા કાળમા સર્વવિરતિરૂપ ધર્મનો લાભ હોય છે માટે અ પ કાળ જાણવો

૩ જીવોની અદ્યતા- પૃથ્વીકાયાદિ યાવત્ દેવ જાતિ આદિ વિવિધ જીવોમા ક્રૂર ગર્ભજ, પર્માત્મ, ભવ મિદ્ધિક, શુદ્ધપાક્ષિક અને કર્મભૂમિમા ઉત્પન્ન થયેના એવા મનુષ્યને જ મર્વવિરતિ આદિ ધર્મનો, સ્વીકાર હોય છે આ હેતુએ ધર્મ પામનાર જીવો અપ હોય છે

૪ ભાવની અદ્યતા- જાત્રાત અવસ્થા અને વધતા - એવા શુભ પરિણામ કે દર્શન, શ્રવણ અથવા અનુકંપા, અકામ નિર્જન વગેરે પરિણામો થના દુર્લભ છે માટે પરિણામો અ પ હોય છે

૫. અપત્તિનો લાભ- મનુષ્ય-ભવ આદિ સપત્તિઓ આદિ શબ્દથી આર્થ મેત્ર, ઉત્તમ જાતિ, ઉત્તમ કુલ, રૂપ,

નીગેગી સગીર, દીર્ઘ આયુષ્ય, ધર્મનો સ્વીકાર, શ્રદ્ધા
યાવત્ મૈયમની પ્રાપ્તિ આદિ લેવું

વિધનું ઓલંગવું - મનુષ્યપણા આદિ સપતિઓની
પ્રાપ્તિ થયા છતાં સર્વવિરતિ આદિ ધર્મને પ્રાપ્ત કરનારા
ધણા વિધ્નો આને છે જેથી વિધ્નોનું ઓલંગન કરવું

વિધ્નો - આગસ, મોહ, અવજ્ઞા, અક્રકતા, ક્રોધ,
પ્રમાદ, કુપણતા, વ્યાગ્રેષ, કુતૂહલ અને રમજુતા તથા પિતા,
માતા, છેકરા, સ્ત્રી, સ્વજન, ધન, મળા પન્તીર્થી, મન્ત્રી,
રાજા, નગરના લોકો, અધર્મો અને પ્રમાદો અથવા જુદા
ધર્મવાળાઓ, માતા, પિતા અથવા ધર્મના દેવી અને અધિષ્ઠ
નેહીઓ - આ બધાઓનું દાક્ષિણ્યપણાદિ બધન વગેરે વિધ્નોનું
ઉત્તર ધન કયે, છતાં સર્વવિરતિ આદિ ધર્મની પ્રાપ્તિ
થય છે માટે સર્વવિરતિ આદિ ધર્મની પ્રાપ્તિ અતિદુર્લભ છે

હવે ધર્મનું દુર્લભપણું પ્રતિપાદન કરી મનુષ્ય - ભવમા
ધર્મના ઉદય માટે તેનો ઉદય નહીં કરનારને બહુ હાનિ થાય
છે તેનું પ્રતિપાદન કરે છે

રવણાયરમિ પતા રવણગ્ગહણ પમસ્તાઅપમસ્તા ।

જહ વહુ અલામલામે લહતિ દ્ય નરમવે ધમ્મ ॥૨૧॥

દેવા તણ પલસવદણ રવણાયરગયપમસ્તાઅપમસ્તા ।

અણુયહુચ્ચહુતરચ્ચહુતમધવિહા ગદ્ગયાન જિઆ ધમ્મ

॥૨૨॥ ૨૧

સાનાથ - જેવી રીતે રત્નને ગ્રહણ કરનાર રત્નકર્મ
ગયેલા પ્રમાદીઓ ધણા લોકોને પામનારથી અને અ

માનીએ ધણા લાભ પામે છે, તેવી રીતે મનુષ્ય-ભવમા આવેલા આત્મા ધર્મરૂપી રત્નને ઝડપી ડગ્વામા પ્રમાદી યથોક્ત લાભ પામતા નથી અને અપ્રમાદી ધર્મ ઝડપીમા ધણો લાભ પામે છે

(હવે આ પદ્યને વિસ્તારથી કહે છે)

જેવી રીતે દેવતાના યોગથી તૃણાકર, ફળાકર, ચ દના કર અને ન્તનાકરમા ગયેલા પ્રમાદી ને અપ્રમાદીને અણ, બહુ, બહુતર અને બહુતમ લાભ થાય છે, તેવી રીતે નારક, દેવ, તિર્થન્દ અને અને મુન્યપ્તપ ચાર ગતિના જીવોને અનુક્રમે ધર્મવિષયક લાભ થાય છે (મુ પ ૧૪૨)

આદી ભાવના નીચે મુજબ

૧ જેવી રીતે ઘાસના ઢગલા વિષે ગયેલો પ્રમાદી ઝોછો લાભ પામે છે અને અપ્રમાદી વધુ લાભ પામે છે, તેવી રીતે નરક ગતિને પામેના જીવો ધર્મને વિષે પ્રમાદી ઝોછો લાભ પામે છે અને અપ્રમાદી વધુ લાભ પામે છે

૨ જેવી રીતે ફળના ઢગલા વિષે ગયેલો પ્રમાદી ઝોછો લાભ પામે છે અને અપ્રમાદી વધુ લાભ પામે છે, તેવી રીતે દેવ ગતિમા રહેલો જીવ ધર્મને વિષે પ્રમાદી ઝોછો લાભ પામે છે અને અપ્રમાદી વધુ લાભ પામે છે

૩ જેવી રીતે ચ દનના ઢગલા વિષે ગયેલો પ્રમાદી ઝોછો લાભ પામે છે અને અપ્રમાદી વધુ લાભ પામે છે,

તેવી રીતે તિર્યચ ગતિમા ન્હેવો જીવ ધર્મ વિષે પ્રમાદી
ઓછે લાભ પામે છે અને અપ્રમાદી વધુ લાભ પામે છે

૪ જેવી રીતે સ્નાકર વિષે ગયેલો પ્રમાદી ઓછો
લાભ પામે છે અને અપ્રમાદી વધુ લાભ પામે છે, તેવી
રીતે મનુષ્ય ગતિમા રહેલો જીવ ધર્મ વિષે પ્રમાદી ઓછો
લાભ પામે છે અને અપ્રમાદી વધુ લાભ પામે છે

આવી રીતે આરે ભાગ્ય ભવાન્તર્યા કળમા ચોગવા

હવે નન્નવતુ મહાન્ કિ મતી એવા પુરુષરૂપી રત્ને વડે
સ્નાકરપણું દર્શાવે છે

સગરવક્ષાણ છદ્દ મુક્ત્ય સામાર્યા દેવાડ ।

રજાર દેર પ્રમા, લાણાજ્ઞપતિ(વ્યપિ) મણુમત્તે ॥૪ ત ૩॥

ભાવાર્થ-મનુષ્યપણામા સાત લવ કાળ જેટલું
ધ્યાન (વધારે હોય કે) છકુંનો તપ વધારે હોય તો મોક્ષને
દે છે, સામાયિક આદિ દેવના આયુષ્યને બધાને છે જિન
પૂજા અને દાન વગેરે ચતુર્થાદિને આપે છે (યાવત્ મોક્ષને
દે છે) (સુ વ ૧૪૬)

અહીં ભાવના નીચે મુજબ

૧ સાત લવ-અનુત્તરદેવોને પૂર્વ ભવ (મનુષ્યપણા)માં
ને તેઓને સાત લવ જેટલું ધ્યાન વધારે હોત કે છકુંનો
તપ અધિક હોત તો મોક્ષમા જ ભવ, અર્થાત્ સાત લવ
પ્રમાણનું ધ્યાન કે છકુંનો તપ મોક્ષને દેત આવી રીતે ધ્યાન
અને તપ મોક્ષસ્વરૂપ મહાન્ કળને દેતાં હોવાથી, મહાન્

કિમતી રત્નનો ઉપચાર કર્યો છે અને મનુષ્યપણું, એ રત્ના
કર છે આમ આગળ પણ સમજવું

૨ સામાયિક- સામાયિક આદિ, આદિ શબ્દથી
પૌષ્ઠ વગેરેનું અકુળ કરવું એ ઘડીના એ સામાયિકથી
“વાણવઃ કાઢીઓ, લક્ષ્મી ગુણસન્નિ સહસ્ત્રપણીમ્ । મય
મયપણીસાપ સતિદા અદ્ભાગપલિઅમ્ ॥” ૯૨૬૦ ૫૬ લાખ
૨૫ હજાર ૬૦૫ ૭ પૈયોપમનું દેવનું આયુષ્ય બાધે છે,
તેની રીતે પૌષ્ઠમા ‘વુન્નિ અ વૈદિમહસ્તા સત્તસયા
વાદિલ્લમહસ્તા ય । સત્તહતરીય તિતિવિ સત્તસયા સયરિ
સહિયા ॥ ૧ ॥’ ૨,૭,૭૭,૭૭,૭૭,૭,૭૦થી અધિક જેટલું દેવનું
આયુષ્ય બાધે છે

૩ જિનપૂજા-દેવપાળની જેમ જિનપૂજા આ
ભવમા રાજ્યને દે છે, નન્દન આદિ આઠ કુમારોની જેમ
જિનપૂજા દેવલોકને દે છે અને પુષ્પાદય સ્નાની જેમ જિનપૂજા
મોક્ષને પણ દે છે

૪ દાન-મૂળદેવની જેમ અન્ન એવું પણ દાન
રાજ્યને દે છે, શાલિભદ્રની જેમ ભવાન્તરમા પણ દાન
સુખને દે છે, છાત્ર રોકની જેમ દાન દેવલોકને દે છે
અને ચન્દનપાળાની જેમ દાન મોક્ષને દે છે

અન્ન, આદિ શબ્દથી, શીવ, સયમ, ભાવ વગેરે અનેક
રત્નો મનુષ્યપણાં રત્નાકરમા છે

પણકોદિઅહિઅરોગા, જરથ ય આઠસ્સુષક્કમા મત્ત ।
મત્તમયા નિચ તદિ ધમ્મુન્ચિય નરમથે સારો ॥ ૫ ત ૪ ॥

ભાવાર્થ-જો મનુષ્ય-દેહમાં પાવ, કોઈથી અધિ-
રોગો છે, તેમાં આયુષ્યને માત્ર પ્રકાશના ઉપક્રમ-અનુષ્ઠાન
દ્વારા કારણો લાગે છે અને તેમાં હમેશા ત્રાણ ભય
છે, એવા આ મનુષ્ય-ભવમા ધર્મ એ જ સાર છે (મુ. ૧. ૧૦/૧)

આહી ભાવના નીચે મુજબ .

૧ પાવ ક્રોડ રોગો-અપ્રતિષ્ઠાના ક્રીમા પાવ ક્રોડથી
અધિક રોગો નિત્ય હોય છે, આથી મનુષ્ય-દેહમાં ૧૬
એવા જ રોગો નાશનું કારણ છે તેવા આ મનુષ્ય-ભવમા
ધર્મ જ સાર છે તેથી સર્વ શક્તિથી તે અશક્ત રહેતો છે,
પરંતુ વિષયો આદિ આદરવા યોગ્ય નથી વિષયો તે ક્રોડ
નાશનું કારણ અને દુર્ગતિનો દુષ્ટોત્તમ જ છે એવું તિ-
ઓમાં વિષયો મુલબ છે, પાવ વિ તિ અધિ ધર્મ ૧૬૬૭ છે

૨ માત્ર ઉપક્રમો-મનુષ્ય-ભવમા ૧૬ ભય અને
એકના અનુભવમા ૧, ૬૬, આયુષ્ય, રોગ, અધિ, શીત,
ઉષ્ણ, ભૂખ, તરમ, યાદિ આદિ અને નિમિત્તો, અને
આહાર અથવા આહારનો અભાવ, ૧૬ ની નીચે નહ,
તીજી આદિના પદવાથી ૧૬૬૭ કારણો પદ્ધતિ
અને શ્વાસોશ્વાસનો નિગ્રહ એમ ૧૬ કારણોને નોંધ
ઉપક્રમો છે આથી આયુષ્યનો સ્વચ્છ ૧૬૬૭ કારણો કારણો
ત્યાગ કરી ધર્મ ૧૬ આ છે તે ૧૬૬૭

૩ માત્ર ભયો-મનુષ્ય-ભવમા ૧૬ ભય અને
આદિનો જ ભય તે ૧૬૬૭ કારણો, વિવત્તીય તિ
દેવ આદિથી ભય તે ૧૬૬૭ કારણો વગેરે

આદાન ભયકે, બાહ્ય નિમિત્તની અપેક્ષા વિનાનો ભય તે
અકસ્માત્ ભયક, દુનિયા વગેરેમાં જે ભય તે આલ્લુવિકાનો
ભયપ, મરણનો ભયક અને અપદ્ધીર્તિનો ભય તે અપયગ ભયક,
એમ માત્ર ભયો રહેલા છે

આવી રીતે ઘણા પ્રિયો છે જેમાં જોઈ આ મનુષ્ય-
ભવમાં ધમ જ સાજ છે

સુરહરહરિત્રિમાઙ્ગ અગ્નિચક્રીકાપતિમે નાકે । ૧ । ૧ ।

અગ્નિચક્રીકાપતિમાઙ્ગ અગ્નિચક્રીકાપતિમે નાકે ॥૬ ત, ૬ા

ભાવાર્થ—ઈન્દ્રાદિ દેવો, હર, હરિ, બ્રહ્મા આદિને અવિરતિ
કેવી કીડા આદિની પક્ષિતમા રહેલા બાહ્યીને તે અવિરતિના
ત્યાગથી ભાગ્યગાળી જિનાદિની પક્ષિતને પામે છે
(મુ પ, ૧૪૦)

આહી ભાવના નીચે પ્રમાણે

ઈન્દ્રાદિ દેવો, હર, હરિ, બ્રહ્મા અને આદિ શબ્દથી
પારાનર, પમિષ્ક, વિશ્વામિત્ર, કુર્વામાયે, ચક્રવર્તી રાજાઓ
વગેરે અવિરતિપણાથી કીડા આદિની પક્ષિતમા રહેલા બાહ્યી
જેઓ અવિરતિનો ત્યાગ કરનાથી જિન અને આદિ શબ્દથી
અનધિ આદિ જિન, કેવલી જિન આદિ મહર્ષે, મહા
શ્રાવક આદિની પક્ષિતને પામે છે તે જરૂર મોક્ષમાં જવા
નાગ કે નલકમાં મિદ્ધિ થવાવાળા હોય છે આથી
તે શ્લાઘ્ય છે

મુહપરિણામ ચિરમ સર્ગસં ચ ચગતિ ચંડદે જદ્દ ચારિ ।

સિસુગામહાઅરેશ્વગમહાગયાઠવિત્તિમિઅજીયા ॥૭ ત ૬ા

(મણુઆ દિતિ ઘા)

બાવાર્થ— જેવી રીતે મૃત્યુનું બચ્ચુ મુખે વિગ્ન અને પરિણામે વિરમ આગીને—ભગને ચરે છે—ખાય છે, બકગનું બચ્ચુ મુખે સ્વપ્ન અને પરિણામે નિરમ બક્ષને ખાય છે, ગાયનું વાછગડું મુખે ત્રિરમ અને પરિણામે ચરમ બક્ષને ખાય છે અને હાથીનું બચ્ચુ મુખે સ્વપ્નને પરિણામે મરમ બક્ષને ખાય છે, તેવી રીતે ચાર પ્રકારે નાસ્ત્રાન્તિક પ્રાણીઓ આજીવિકાને આચરે છે (મુ વ ૧૪૬)

અહીં બાવના નીચે મુજબ

૧ જેવી રીતે ગર્તામૃકનું બચ્ચુ અશુચિ, દીન-હ અદિ વિગ્ન ખાય છે અને તેનાથી પુષ્ટિને પામે છે તેમજ અલ્પા આદિ વડે જીવતા જ અભિમા સધી ભગવાન કનય છે, તેવી રીતે કેટલાક મનુષ્યો, બિલ્વો, શિખરીઓ, ચોરો આદિ મર્વ લોકથી નિકળીય આજીવિકા વર્તમાનમા—આ લોકમા ચલે છે, ભવિષ્યમા નક્કરના દલદિના હુ ખો ભોગવે છે અને પરલોકમા નરકાદિની પ્રાપ્તિ કરે છે

૨ જેવા રીતે બોકડા(એક)ને શાલ્ય-અવસ્થામા ચારે ચારે ખોતક ખવડાવી પુષ્ટ થાય છે અને લખ પુષ્ટ બનેલા એવા તેને બેગાદિના અર્થીઓ ભોગ દે છે અને મામના અર્થીઓ તેના ઘાત કરે છે આમ તે મુખે મરમ અને પરિણામે વિરમ થાય છે, તેવી રીતે અનિવોભથી ૫ । બવ પામેલા અને અતિવિષય મુખેમા આમૃત થયેલા વાણિયા આદિઓ જેમ જેમ કંઈ ધન પેદા કરી તે ધન વડે વિષય વિવારે ભોગવે છે તે મુખે નરમ હોય છે, પરન્તુ

તેના પરિણામે દુગતિ આદિ દુ ખરૂં સમુદ્રમાં પડે છે એટલે પરિણામે વિરસતા હોય છે

૩ જેવી રીતે ગાયનુ બચ્ચુ - વાહરો બાચ્ય - અવચ્ચામાથી જેમ તેમ વિચ્ચ રીતે મોગે થતો, મોગે હાડ બનેલો ઈત્યાદિ પ્રમાણે ગાયોના ટોળામાં વિલાસ કરે છે, તેવી રીતે આ લોભના તુચ્છ સુખોની અપેક્ષા વિનાના અને ભિક્ષુથી પ્રાપ્ત કરેલા શુદ્ધ પણ શુદ્ધ આહાર વડે મયમ પાવતા આધુઓ તેમજ કાસ્ટિહિ અપત્તિમાં પડેલ ધણી ગારબો, કૂર કમોને નહીં કરતાં છ આવશ્યક આદિ ક્રિયા, તપ, દાન આદિ વડે સ્વનગ્-ભવને કૃતાર્થ કરતા આવકો આદિમાં વિરમ, પરંતુ પરિણામે મુકર એવા દેવલોક પાવતા મોક્ષના સુખો ભોગવે છે

૪ જેવી રીતે હાથીનુ બચ્ચુ - રાજા આદિથી શ્રેષ્ઠનું કનયેલુ મિષ્ટ મિષ્ટ આહારાદિ વડે નિરતર પોષાતુ અને ઉપદ્રવોથી રક્ષણ કનતુ તે સુખે મરસ અને પરિણામે મોટું થતા ગજરાજ બનેનું રાજા આદિઓને વિદ્યામબુધિ-સ્વરૂપ બનીને સુખોને અનુભવે છે તેવી રીતે કેટલાક મનુષ્યો પુરુષોમાં ઉત્તમ એવા, બાચ્યના અતિશયથી શ્રીવજ્રસ્વામીની જેમ બાગપણમાં માધુ થયેલા સકલ શ્રીમદ્ધ વડે પૂજાય છે અને પરલોકમાં અનુતર દેવનું સુખ ભોગવે છે

સુગશ્મમગરમચ્છિદ્રાહ્યરૂપરિદ્ધરિઃપારંદરોદિઅસમારુઢે ।
મિષ્ઠગિદ્ધનેદરથે અદમાદ્ધિઆજ દિન્નુતા ॥૮ ત ૭ા

। ભાવાર્થ— મિથ્યાત્વના બંધનમાં અને ગૃહના ન્નેહ બંધનમાં—પોપટ૧, મચ્છર ૨, બગાઈ આદિ૩, હાથી૪, મિહપ, ભારડ પક્ષી૬ અને તીક્ષ્ણ દાંતવાળા મોટા મત્સ્યો૭, એમ સાત અધમ આદિ જીવોના મૃત્યુનંતે ભણવા (મુ વ ૧૬૦)

અહીં ભાવના નીચે મુજબ

૧ પોપટ— જેવી રીતે પારમીક આદિ દેરામાં થયેલા પોપટને પકડનારાઓ વડે આળા આદિ ઉપર લટકાવેલા દોરડા ઉપર બેઠેલા પોપટો પકડનારાથી દોરડુ ભાવતા પોતે નહીં બધાયેલા છતાં પોતે બધાયા છે તેમ માનતા ઉડવા માટે ઉદ્ધમ કરતા નથી અને પકડનારાઓથી પકડાઈ આખી જિંદગી પાશ્ર્વના બંધનને સહન કરે છે, તેવી રીતે કેટલાક જીવો ત્યાગ કરવાની મામરી હોવા છતાં પણ મિથ્યાત્વ અને ગૃહવાસના પારાને છોડવા માટે જોગ જોતા આવળો સર્થ પોતાને અશકત માને છે, પોતે બંધનમાં આવેલા નહીં હોવા છતાં પોતાને બધાયેલા માની પાશનો ત્યાગ કરતા નથી અને આ લોક તથા પરલોકના દુષ્ટોને અનુભવે છે

૨ મચ્છર— જેવી રીતે મચ્છર સિંહના નાખના પ્રવેશી સિંહને આકુલ-આકુલ કરે છે, હાથીના કર્ણમાં પેઠેલો હાથીનો નાશ કરે છે, ગજા વગેરેને હથેલો ઉદ્દેગ પમાડે છે, ગૃહકેડિલની લાલમાં લાગેલો મરણ પામે છે, પણ પોતે પોતાને છેલ્લાવા અશક્ત સ્થિત છે, તેવી રીતે

કંટલાક જીવો સ સાર મુખના અભિનામી, પરલોકના મુખેથી
પરાગમુખ, વિષયાભક્તિવાળા, પાપકાર્યોમા દયા વિનાના,
ઘાતને કરનારા, બીજાઓને ઘાતની પ્રેરણા આદિ કરી રાગ
ઓને પણ ઉદ્વેગ કરે છે, બીજા પણ ક્રૂર કર્મો કરે છે,
પરદ્રોહ કરે છે અને બીજાઓને કુખુદ્ધિ આપે છે, પરન્તુ
સ્વહિતકરી તપ, સમ્યક્ત્વ, નિયમ, સયમ, દેશવિરતિ
આદિનો સ્વીકાર, પાવન આદિમા અછતુ એવું શરીરતુ
અસમર્થપણું ગણી સ્ત્રી એકરાના સ્નેહતુ આલેખન કરી
લતાતન્તુ જેવા પ્રાપ્તે અસાર એના વિષયોમા આસક્ત થયા
છતા, મવથા સયમગગ વિનાના એવા ચત્ન કરતા નથી,
આવા મર્થો છતા દુર્ગતિમા જઈ વિવિધ પ્રકારના દુષ્ટોને
નહન કરે છે

૩ બગાઈ- જેવી રીતે બગાઈ મનુષ્ય, પશુ વગેરેને
નશ કરીને ઉદ્વેગ પમાડે છે, આહાર-મુખની અભિલાષી
એની તે શ્લેષમ આદિ અપવિત્ર વસ્તુઓમા આનંદ કરે છે
અને તેમા શીગેલી પોતાને છેલ્લાવવામા અસમર્થ બનેલી
દુષ્ટ કરી મગ્ન પામે છે, તેની રીતે કંટલાક જીવો ચાડીઓ
આદિએ કરી બીજાઓને ઉદ્વેગ કરે છે, ધર્મવીર્યથી સહિત
બનેલા એવા ધર્મના ગુણ કાર્યોમા ઉત્સાહ કરતા નથી,
કદાપિ ઉત્સાહ કરે છે તે પ્રાય અપવિત્ર એવા કુચુરુઓમા
જ કરે છે અને વિષયોમા આસક્ત થયેલા અને તેમા
લાગેલા ઘણા ઉપદેશો વડે પણ મિથ્યાત્વ આદિથી છૂટવા
અશક્ત નીવડેલા મરીને દુર્ગતિમા જાય છે

૪ હાથી- જેવી રીતે હાથી મહાન જાગ્રવાન હોવા છતાં હાથિણીના સ્પર્શની લોહપતાથી પાણીમા પડેલા, ખેટન, વાહન, બન્ધન આદિ કલેષોને સહન કરે છે, માનવ વડે મિષ્ટ આહારાદિથી વશ કરાયેલો છૂટો એવો પશુ પોતાના બળને નહીં દેખનારો એવો તે વનાદિમા જઈ આવે. ૧ પૂર્વદ ક્રીડા આદિનુ મુખ યોગવવા જવાનો ઉદ્દેશ કન્તો નથી, તેમજ પોતાને દુખને કરનારા એના ભૂમિ ઉપર પડેલા અકુશ વગેરેને અર્પણ કરે છે, તેવા રીતે કેટલાક જીવો બાલપણમા શુભવીર્યના યોગથી ધર્મકાર્યોમા ઉદ્દેશ વાળા હોવા છતાં પિતા આદિથી બળાત્કારે લગ્ન કરાયેલા, માતા-પિતા-સહ-એકરા વગેરેને વશ થયેલા, ઈન્દ્રિયોના મુખમાત્રમા આમકત થયેલા, દુટ્ટબનો અભિપ્રાય 'હોય તે પ્રમાણે ચેષ્ટાઓને કરતા, ધર્મવીર્યને મદ કરતા, સમ્યગ્ દર્શન, દેશવિતિ, સર્વવિગતિ આદિનુ પાલન વગેરે ને ધર્મકાર્યો તેમા પ્રવલ્ન કરતા નથી, પરન્તુ મોહમા બન્ધાયેલા મૂલવાસમા જ રહે છે, અને કુટુંબ તથા સ્વજનોને મુગ કરવા માટે મિથ્યાત્વ, આ-ભાદિમા પ્રવર્તે છે, યાવત્ દુર્ગતિમા જાય છે જેવી રીતે કેટલાક હાથી પડેલા મદની અવસ્થામા અનુભવેલી ક્રીડા વગેરેના સ્મજાથી બન્ધનો-આલસો તોડી વનમા નાની જાય છે, તેવી રીતે કેટલાક જીવો અતિશયે કરી નહિત શુરુ મહાનજના પ્રતિપ્રાપ્તિથી, કેઈક સુખ-દુખના નિમિત્તોથી, દોષક ઉત્પન્ન થયેલા ચૈરાગ્રથી અને કેઈક જાતિમજ્જા આદિથી સચમવીર્યમા

ઉ નામ પામેના નવવિરતિ, દેશવિરતિ, અમ્યગૂઢશ ન
વગેરેને સ્વીકારે છે

૫. મિહ- જેવી રીતે સિદ્ધ મન્જુનાંતે પણ પાશમા
પડેના નથી, જાન્ય-અવચ્ચામા કૂટ ચન્ત્ર, પ્રપચાદિથી
પાશમા પડે છે તે પણ લોહની સાકળોએ બાધેલો છટે છે તેમ
વનમા બાધ છે, નહીં છટેલો એવો પણ હાથી આદિની જેમ
પર્યાણ માટે ગમ્ય હોતો નથી, તેની અવના કરવા માટે
શમ્ય હોતો નથી, ધામ ખાતો નથી પણ બગપુષ્ટિ કરનાર
મામને જ ખાય છે, તેને એવકો પણ મધુર વચનોથી પ્રુશ
નખે છે પણ કોખાવતા નથી, તેવી રીતે કેટલાક શ્રાવકો જે
પિતા આદિના વશપણથી, સ્ત્રીના કપટથી ગૃહસ્થવાસમા
રહેલા પણ સ્ત્રી કુટુંબને વશ થયેલા પાપકર્મોમા પ્રવર્તતા
નથી, પરિણામે વિરસ, છર્જા ધાસ મરખા સચિત્ત વગેરે
માહુલ કરતા નથી, કિન્તુ પરિણામે પુષ્ટિ અને બગને
કળનારા અચિત્ત આહુતેને કહે છે, પોતાની આજ્ઞાથી કુટુંબી
જનોને ધર્મક્ષયમાં પ્રવર્તાવે છે પણ તેમની આજ્ઞાથી
મહુ-આલ આદિ પાપકર્મોમા પ્રવર્તતા નથી જેમ સિદ્ધિ
ધર્ધર અવાજોથી બીજા મનુષ્યોને, મૃગલાઓને બધ પમાડે
છે તેમ ધર્મમા પ્રમાદી સ્વજનોને અને મિથ્યાત્વીઓને
ત્યાગમય દશન, જૈન સાત્ત્વના તકોં આદિથી ભય પમાડે છે,
પોતાની આજ્ઞાથી ધમ કરાવે છે, અને જ્યારે અવમર જુઓ
તે ત્યારે મિથ્યાત્વાદિથી, કુટુંબ અને વિષય-વ્યર્થ પાશથી-

અન્ધનથી નીકળી સમ્યક્દર્શન, બ્રહ્મચર્ય અને સયમશ્વરૂપ બગીચાના આનંદસુગત સુખ અનુભવે છે

૬ ભારડ પક્ષી-જેવી રીતે ‘વવાદરપ્રવગ્રીવા’ વાળા ભારડ પક્ષી- જે જીવ, એક ઉદર અને લિન્ન ત્રીવાવાળા હોય છે આ અપ્રમાની એવા જ્યાં ત્યાં પાશને માનતા મનુષ્ય સ્થિત પર્વત, દ્વીપોમા ફરતા પાશમા પડતા નથી, આહારાદિ માટે જીવતા મનુષ્ય વગેરેને હણતા નથી, પોતાના પગે વગગેલા મનુષ્ય આદિને સમુદ્રાદિથી ઉતારી, ઈંટ દ્વીપ આદિમા મૂકે છે અને ઇંગ્લિંત મુખેને ભોગવે છે, તેવી રીતે કટલાક જીવો કર્મના ક્ષયોપશમથી, જાતિસ્મરણ નાનથી, બાલપણામા પણ દૃઢ સમ્યક્ત્વ, જ્ઞાન ને ચારિત્રવાળા, અપ્રમા દીપણે વિચરતા, માતા, પિતા, સ્ત્રી-આદિને પાશની જેમ માનતા, નવ બ્રહ્મચર્યની વાડમા રહેતા, કામુ આહાર, વશ અને શમ્યાને બહુ કરતા, અનુત્તર દેવો કરતા સયમમા અધિક સુખ અનુભવતા ક્રમે કરી મોક્ષ-સુખને પામે છે અને પોતાના આશ્રિતોને પણ તારે છે

૭ રોહિત જાતિના મહા મત્સ્યો- જેવી રીતે તીક્ષ્ણ દાતવાળા, મહાબળવાળા, મહાક્રયાશળા, સમુદ્રમા જોડા પાણીમા ઘણા મત્સ્યોથી પરિવરેલા રોહિતજાતિના મત્સ્યો જાલમા પડતા નથી, માછીમારોથી કેઈ પણ રીતે પરિવાર સ્થિત જાળમા ફસાયેલા પણ ટળાનગતા પરિવારને જોઈ દયા, ક્રોધ અને અભિમાનથી પોતાના દાત વડે જાળને તોડી નાખે છે, નીકળી જાય છે અને જાળને પણ મત્સ્ય

પ્રહુલ્લુ માટે અયોગ્ય કરી નાખે છે, તેવી રીતે કેટલાક ઉત્તમ જીવો મોહપાત્રોને તોડી નાખી પોતે તરે છે અને પૃથ્વી સ્ત્રીની જેમ પોતાના આગ્રિતોને પણ તારે છે યાવત્ મોક્ષ-મુખને પામે છે અને પમારે છે

મદ્વિપ્રસુવળ્લગ્નસ્ત્વમા મજ્જામયપૂરિઆ જહા ચડહા ।

દુતિ કુત્તાર્યારહિ તદ્દ મણુઆ માધિગદ્વસઆ ॥૯ સ ૮॥

ભાવાર્થ— દારૂથી ભરેલો માટીનો કલશ૧, અમૃતથી ભરેલો માટીનો કલશ૨, દારૂથી ભરેલો નોનાનો કલશ૩ અને અમૃતથી ભરેલો નોનાનો કલશ૪, એમ ચાર પ્રકારના કલશો હોય છે, તેમ ભાવિ-ગતિને આશીને કુળ અને આચારો વડે ચાર પ્રકારના મનુષ્યો હોય છે (સુ ૧ ૧૬૪)

અહીં ભાવના નીચે મુજબ

૧ જેવી રીતે દારૂથી ભરેલો માટીનો ઘડો જન્મે પ્રકારે નિઘનીય છે, તેવી રીતે કેટલાક મનુષ્યો તેવા પ્રકારના દુષ્ટ કર્મના વશથી નીચ કુળમાં જન્મેલા હોય છે અને જીવધ, દારૂ, માસનું ભખણ અને દેવ, ગુરુના શત્રુપણ આદિ આચરણો નિહિત હોવાને લઈ કાલિકર્મોદ્ધરિકની જેમ જન્મે પ્રકાર નિઘનીય હોય છે

૨ જેવી રીતે અમૃતથી ભરેલો માટીનો ઘડો પૂર્ણ કવગના નામે વખણાય છે, અને તમામ મનુષ્યોમાં મનુષ્યપણે વખણાય છે, તેવી રીતે કેટલાક મનુષ્યો દુષ્ટકર્મના વશથી નીચ કુળમાં જન્મેલા છતાં પણ અમૃતના ગરબા બિંચ, જિનપ્રણીત શુદ્ધ આચારોથી પવિત્ર આત્મા આ લોકમાં

પ્રશ્ન સાને પાત્ર થાય છે અને પરચોકમા પણ ન્વર્ગ, મોક્ષની લક્ષ્મીને કાલિકામૌકરિકના પુત્ર મુલ્લમની જેમ પામે છે

૩ જેવી રીતે દાક્ષી ભરેલો મેનાનો કવચ ઉત્તમ હોવા છતાં નિદનીય વસ્તુના સંયોગથી પૂજા નિદાને પાત્ર થાય છે, તેવી રીતે કેટલાક મનુષ્યો ઉત્તમ કુળમાં જન્મેલા એવા પણ પહેલા કહી ગયા તેવા નીચ આચરણોને આચરતા વિગેરે કરી નિદાને પાત્ર થાય છે અને ભાવિ-દુર્ગતિમાં જાય છે

૪ જેવી રીતે અમતથી ભરેલો મેનાનો કવચ પરમ મૌભામ્યને પામે છે, તેવી રીતે કેટલાક મનુષ્યો જિજ્ઞાસુ કુળમાં જન્મેલા અને જિજ્ઞાસુ આચરણોને આચરતા આ લોકમાં લોકોત્તમ મુખ, યશને પામે છે અને પરચોકમાં લોકોત્તમ ગતિના મુખનુ પાત્ર થાય છે

આ ચારેનું ઉચ્ચ નીચ આચારપત્રું ભાવિની ઉચ્ચ, ઉચ્ચતર, મધ્યમ, હીન અને હીનતર ગતિના વશથી હોય છે

દુલ્ભમેદગતિજગત્તરમા જહ મોક્ષગા સુદાનિઅરે ।

કુલધનધમ્મવિવેગાવગયા યવ મણુઅજમ્મા ॥૧૦૮ ૧॥

ભાવાર્થ-શુદ્ધ વસ્ત્ર વડે ચાલેલો દલૈ, ધીન્વરૂપ ચીત્રાશર, શ્રદ્ધ ખાડત, અને-વેગર-કહેતા દ્રાક્ષ, લવંગ, ઈલાયચી, કર્પૂર, ચારેલી, ણદ્યમ, આરેક અને કોપર આદિ, એમ ચારેથી યુક્ત ત્રણવા 'જેમ જમણીય અને ઉત્તમ હોય છે તેમ ઈક્ષ્વાકુ વગેરે કુળ, ન્યાયથી ઉત્પન્ન કરેલું ધનર, જિનપ્રણીત'ધર્મ' અને આર-અમારની વહે

ગાલીસ્વરૂપ વિવેકદ, એમ ચાર કરી ચુકત જ મનુષ્ય-જન્મ
જમાલીય, ઉત્તમ હોય છે. હમરે કહેતા ગુરુ જ્ઞાન આદિ નહિત
લાડના મુદર દોતા નથી, તેવી રીતે આ આગથી નહિત
મનુષ્ય-જન્મ મુદર દોતો નથી એક એકનુ તરતમપણે
અને એક એકના અભાવે અહીં ઘણા ભાગ્ય થાય છે (વિશેષ
અર્થોએ મુદ્રિત ટીકા પૃ ૧૬૫થી જાણી લેવું) (મુ પ ૧૬૬)
મુદ્રાનિદ્ધારગવિલાસહરેયિ અ મોઝગા જહા છવિદા ।

કુલધનધમ્મરૂપા તદ નરજન્મા હૃતિ કમ્મદિ ॥ ૧૧ ત ૧૦ ॥

‘મુદ્રિત રૂપે ગાથા “મુદ્રાણિદ્ધારગવિલા અગ્નિવિમ મોઝગા
જહા
અનુહ । તદ કુલધનધમ્માદ્યા નરજન્મા હૃતિ કમ્મેદિ ॥ ૧ ॥”

ભાવાર્થ—જેમ ઉત્તમ હજવાળા, અનિધ—ચીકાગવાળા
માકન્વાળા, હમરેડવિધતર પણ કહેતા આજ હજ વિનાના, ૪,
ચીકાશ વિનાના ૫ અને માકર વિનાના ૬, એમ છ પ્રકારના લાડ
હોય છે, તેવી રીતે ઉત્તમ કુળ, ઉત્તમ ધનર, ઉત્તમ ધર્મ, ૩,
ઉત્તમ કુલ નહિત, ઉત્તમ ધન રહિત ૫ અને ઉત્તમ ધર્મ
રહિત ૬, આમ છ પ્રકારે કર્મથી મનુષ્ય-જન્મે હોય છે
(મુ પ ૧૬૯)

એક એકના અભાવે અહીં પણ બીજા ભાગ્યો થાય
છે (વિશેષ અર્થોએ મુદ્રિત ટીકા પૃ ૧૭૦ થી જાણી લેવું)

॥ તપાગન્ધાધિરાજશ્રીમુનિસુદરસૂરિવિરચિતે શ્રીઉપદેશ-

રત્નાકરે મધ્યાધિકારે પ્રથમસ્તરૂ ॥

એ પ્રમાણે તપાગન્ધાધિરાજ શ્રીમુનિસુદરસૂરિ
વિરચિત શ્રીઉપદેશગત્નાકરના મધ્ય તટનો

પહેલો અગ સમાપ્ત

મધ્ય તટ, દ્વિતીય અગ્ર

જળથયણામયભાવિઝીભીરુપાવાર સુધમ્મગિહ્લોઃ ।

મમ્મત્તથયવાન્વસ્મયદ્ગુત્તો સુદ્ધ-માયણ દોઢ ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ-નિનવચનામતથી ભાવિત૧, પાપથી ખીકલ૨, ઉત્તમ ધર્મ વિષે રગવાળો૩, અમ્યદૂત્વ૪, મતપ અને આવશ્યકક્રિયા૬, આમ આ ૯થી યુક્ત એવો આત્મા મુખનુ ભાવન થાય છે (મુ પ ૧૭૧)

તિલોદગરોહોદાનરરપયજ્જલરપારયસુવત્તરસલોહાદ ।

મિયધમ્મમાયણામુ, દિગ્ઠતા માવિસિયવમ્મા ॥૨ ત ૧॥

ભાવાર્થ-ભાવિ થવાવાળા શિવ(મીક્ષ) વશથી જીવોની ધર્મ અમ્યન્ધી ભાવનાઓમા તેવ અને પાતી૧, લોહુ અને અગ્નિ૨, રૂપ અને પાણી૩, પાણે અને મુર્દાજુઠ અને મિદ્ધરમ અને લોહુપ, એમ પાંચ દ્વંદ્વોનો જાણવા (મુ પ ૧૭૧)

આદી ભાવના નીચે મુજબ

૧ તેણ અને પાણી- જેવી રીતે એક વાસણમા તેવ પાણી ભેગુ ભેગાનેલુ ભેગુ ડેખાય છે, પરંતુ પન્થપર મળન્ધથી મળેલા દોતા નથી, કાર્યવશે જદુ પાકવુ શક્ય દોય છે, તેવી રીતે કેટલાક દુવડેથી પાનમા સદ્, અસદ્ ઉપયોગન્વડેપ મન-ચિત્ત અને ધર્મ સ્થાપન કરતા પરંપર ભેડાણ થતું નથી કિન્તુ જુદા જ મહે છે, આવા આત્મા ને ઘટુ ભણાવવામા આવે તો પણ તેનુ ચિત્ત સૂન અને અથથી તત્ત્વની શ્રદ્ધાન્વડેપ અમ્યદૂત્વના પરિણામ,

મધ્યગ્ન અનુષ્ઠાનની રચિ તથા નયમમા વીર્ય વગેરેનું
ઉત્પન્ન થતું થતું તથી આના આત્માઓ ને ક્રુતાદિ બળે
જે, ભણાવે છે, ઉપદેશે છે, ધર્મના અનુષ્ઠાનો કંઈ છે અને
કંઈ છે, તે પાત્ર તેઓનો આત્મા કર્માદિની મલિનતાથી
મલિન, ખોટા ખોટા વિચારો સમતૃપ્ત્યાથી પ્રત્યુપિતતાથી
મલિન આવા આત્માઓ અભવ્ય અગારમદંક આચાર્યના
જેવા પ્રાયે સ્વયં છે કોઈક આત્મા ગોશાસ્ત્રાનો જેમ કુર
લ ય પાત્ર હોય છે

૨ લોહુ અને અગ્નિ-જેવી રીતે ધમતા મમયે લોહુ
મને અગ્નિ એકમેક થાય છે, દ્રવ થાય છે, દાહવાર અગ્નિના
વર્ણવાગુ થાય છે અને ઉજ્જ પરીણતિ પણ થાય છે, તથા
શ્રી, પુરુષપાનાના મ - ૧૨ કરવા માટે ગકય બને છે, પર
ન્તુ થોડા મમય બાદ વર્ણતા, દ્રવતા, ઉત્પત્તિની અવસ્થાને
છેડી દે છે, તેમ પાણી કે કાદવના મ મ ર્થી પણ છેડી
દે છે અને ફરી કઠિનપાત્ર, કૃષ્ણ વર્ણપાત્ર તથા મ અકાર કર
વાને અથો મપણ વગેરે પોતાના મુખ સ્વભાવોને ધારણ
કરે છે, તેવી રીતે ડેટવાક છુપો મદ્ગુરુના અનુષ્ઠાથી જૈન
ધમકપી સમથી ભાવિત થાય છે અને મિથ્યાત્વ, આરભ,
સમતૃપ્ત્યા, વિપરીત અનુષ્ઠાન, કદચક્ર અને દુર્બોધ વગેરે
કઠિનપણ છેડી દે છે, અને સમ્યક્ત્વ, દેશવિત્તિ વગેરેનો
સ્વીકાર કરે છે, પરન્તુ મોહનીય કર્મના ઉદયથી, તથા પ્રકા
રના સ્વભાવથી, અથવા કુલીથી આદિના ન નર્મથી ધર્મની
પરિણતિ, સ્વીકારેલ વિરતિ આદિને છેડી દે છે આવા

આત્માઓ પ્રાપ્ત કરી દુઃખ થો છે, છતાં પણ અર્ધપુરુષ-
પત્તવર્તમા ગૌતમસ્વામીથી પ્રતિજોધાયેલ હાલિકની
જેમ મિદ્ધ થાય છે જેવી રીતે પુનઃ અગ્નિ આદિના મસ્કા
રથી લોહુ ફરી તે સંસ્કારને પામે છે અને તેનાથી ગમ્માદિ
ધંદ કાર્ય બની શકે, તેવી રીતે મિદ્ધર્ષિની જેમ અદુ-
ભ થો (નિકટભવી) પણ હોય છે

૩ દ્વંધ અને પાણી-જેની રીતે દ્વંધ અને પાણી એ
ભાગના નાખેલુ અન્યોન્ય એવું તે મવી જાય છે કે જુના
પણુ જરા પણ દેખાતુ નથી અને કોઈનાથી જુદુ પાડવા
શક્ય હોતુ નથી, કાળે કરી પણ જુદુ પડતુ નથી પણ
ફક્ત બે પ્રકારથી જ જુદુ પડે છે ૧ સજ્જ મની ન્યાયમાં
ખગશ હોવાથી તે જોળતા દ્વંધ જુદુ પડે છે અને ૨ અગ્નિથી
કંઠવતા પાણી બળી જતા દ્વંધ બાકી રહે છે આમ બે
પ્રકારે તેની એકતા તોડનારા બને છે, તેવી રીતે ડેટલાક
જીવોને મદ્જુડના ઉપદેશને શ્રવણ કરવા આદિથી મમ્યગ્
દર્શન, શ્રુત, હેશવિરતિ, મર્વાવિરતિ વગેરેસ્વરૂપ ધર્મની
પરિણતિ એવી તો થાય છે કે જે એકમેક થઈ જાય છે
આવા આત્માના ધર્મ અનુષ્ઠાનો આદિ જરૂર ભાવડે જ
હોય છે વિધ્નો જો નથી આવતા તો તે પરિણામ ચારત્ જીવન
સુધી ટકે છે તેમા આવતા વિધ્નો બે પ્રકારના હોય છે
(૧) અશ્રીય નામના પ્રથમ પ્રતિવામુદેવના ધર્મના પરિ-
ણામ જેમ નાસ્તિક પુરોહિતના કુસમર્ગથી નારા પામ્યા,
તેમ તેવા પ્રકારના વિધ્નથી ધર્મના પરિણામના પામે

૩, અને (૨) 'જા', પીછા આદિની જેમ મઠીયિના મન્દ પાતિામ થયા, તેમ તેવા પ્રકારના વિધિથી કૃત્રિમ પર્મના પાતિામ નાશ પામે છે. આવા આત્માઓ પ્રાપ્ત આમન્ન મિદિક્ક હાય છે.

૪ પાને અને મુવર્ણ-જેવી રીતે તાણા આદિના માબરોમા એનાનો ઢાંગ ચલાવવા અર્થે મુવર્ણ અને પાતને એક કરાય છે અને પાતના પ્રત્યેક મુવર્ણ તાણા આદિના આબરોવાવિષે ચાગીજાય છે. આવા પ્રકારથી એક કરતાં આબરોવા પાના એકપણાથી ધવલ દેખાતા અગ્નિ વિષે ધાય છે અને તે ધવળતા અગ્નિના તાપથી પાને ચાવી નવાથી દૂર થાય છે અને આબરોવા વગેરે મુવર્ણના આબરોવાના પ્રભાવ છે આ બન્નેને સમેક્ષે મલોગ દૂર કરવો શક્ય હોના નથી પરન્તુ તેનો વિનાશ સમેક્ષે દૂર થાય છે. દૂધ પાણીના દ્વાન્તમા જેમ એકતરનો નાશ લગ્નાઓ, તેમ અન્યથા નથી પરન્તુ પ્રાપ્ત કેવા સ્વભાવમા રહે છે, તેની રીતે કેલ્લાક હોયમા અમ્યદર્શન વિરતિ વગેરે-સ્વરૂપ ધર્મની ભાવના એવી તો એકચરૂપ થઈ જાય છે કે ક્રમ મર્ગ અને આપત્તિઓમા પણ હોયતા મુખી જતી નથી ભવાન્તરમા ગયેલા કેલ્લાક દેવતા આદિના ભવમા પણ અમ્યદર્શન આદિની ભાવના મૂકતા નથી આવા આત્માઓ દેશવિરતિવાળા ને હોય તો પક્ષ આવકો હોય છે અને ને સર્વવિરતિવાળા હોય તો તે પક્ષ સાધુઓ હોય છે, આ આત્માઓ બે એ અને આમન્નનર મિદિક્ક જ હોય

છે તેઓ આનંદ શ્રાવકની જેમ રીલ્ડ આનંદ ભવમા
મિદ્ધ થાય છે

૫ મિદ્ધ અમ અને લોદુ- જેમ રીલ્ડ રમના
યોગથી લોદુ મુવર્ણ થાય છે, તે સિદ્ધ નથી પ્રગટ થયેલ
મુવર્ણપણની અવસ્થાને કડુ, કુડલ આનંદ અવસ્થામાં પણ
છોડતુ નથી, તેવી રીતે કેટલાક જીવો સમ્યક્ત્વ આદિ
ભાવોને ભવાન્તરમાં પણ મેવતા નથી આવા આત્માઓ
આસન્નતમ મિદ્ધિકા જ હોય છે જો તે માયિક સમ્યક્ત્વને
ધારણ કરનારા હોય છે તો તે પૂર્વે બાધેલા આયુધ્યવાગા-
તિરંચ કે મનુષ્યનુ આયુધ્ય બાધેલા હોય તો ચોધે ભવે,
દેવ કે નારકનુ આયુધ્ય બાધેલા ત્રીજે ભવે મોક્ષે જાય છે
જો પૂર્વે આયુધ્ય બાધેલુ ન હોય તો તે જ ભવે મોક્ષમાં
જાય છે

નિનવચનામતથી ભાવિત આત્મા જરૂર પાપથી ભયવાળો
રોય છે માટે હવે ભવોને દર્શાવે છે

પિયમાયન્ડયદ્વૈમજ્ઞાધમયજ્ઞાદમયલતિન્ધિઝમતિનિવા
નાયન્ડ૦બ્રહ્મમમાયા૧૧ પરમન્થમયાણિ જીયાળે ॥ ૩૫ ૨ ॥

ભાનાર્થ-નિનધમં નિલિત એના પિતા, માતા, છોકરા,
સ્રીષ્ઠ, સ્વજન, ધન, મળણ (વળિધ આનંદ બગરાગા)
અને અન્ય તીર્થિકો, મન્ત્રી, ગત, નગના લોકો
અને પાત્ર પ્રકારના પ્રમાદો, એમ આ અગિયાર પ્રકારો
જીવોને પરમાર્થથી-તટાથી વિમ્બૂત હોઈ ભવો છે (મુ પ ૧૭૪)

પિયમાયા૨. વચ્ચ૩મજ્જામયણ-ધનાદમયલ નિન્નિગમતિ૮-
નિયા૧. નાયર૧૦મધમ્મ૧૧જિજનમત૧૨ જીયાણ દિમાણિ ૫આણિ
૧૫ ત ૩ ॥

ભાવાર્થ-નિનધમથી ભાવિત એવાં પિતા૧, માતા૨,
છોકરા૩, સ્ત્રી૪, સ્વજન૫, ધન૬, 'પરતિધિ'કો૭, મન્ત્રી૮,
નગર૯, નગરના લોકા૧૦, આધર્મિકો૧૧ અને નિનમત૧૨
એમ આ બધા પ્રમાણ જીવોને હિત તરીકે (મુ પ ૧૭)
પુણ્યર્થગુજરણયમારૂંચોગ્દધિદુમ-કુસુમદંકપામા ૭ ।
જીયાણ ધમ્મગ્ગ દિદ્દંતા માયિત્તિયવનમો ૧૫ ત ૪ ॥

ભાવાર્થ-પૂનો૧, અનોઠી૨, પતંગિયો૩, શિવમજ્જ૪,
પરવાગા૫, કનુગિયો૬ અને કષામજ્જો ૭, એમ સાત
રંગોના દહાંતો ભાવિ-કમ્પાણને આશ્રીને ધર્મરંગમા જીવોના
વલણવા (મુ પ ૧૮)

આહી ભાવના નીચે મુજબ

૧ પૂનો-જેવી રીતે કળી પૂનો પોતે રંગ ગદ્ધિત
છે હતા પણ તાજુવ વગે મા મળેલા બીજાઓના મુખ,
જાત બાદિને રંગે છે તેવી રીતે કેટલાક જીવો પોતે મહા-
મિથ્યાત્વ, મકારબ અને સસાત્વૃત્ત વગેરે કારણથી ધર્મ-
રથી નહિત હોવા છતા પૂજા, મહત્ત્વ અને, આજીવિકા
માદિના કારણે જેમ નંદ પાતાનામા, વૈરાગ્ય નહી હોવા
છતા પ્રેક્ષકોને વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન કરે છે, તેમ મુશુદ્ધ આદિ
ધર્મોપદેશ, આશ્રી બીજાઓને સંગે વગેરે રંગો ઉત્પન્ન
કરે છે આવા જીવો આ ગારમદંકની જેમ અમળ્યો અગર

હુબ્બ થો હોય છે અથવા વિષયતૃષ્ણા આદિ આથીને નન્કા
યુધ્ધ બાધલા હોય છે

૨ ચનોઠી-જેવી રીતે ચનોઠી નાન રંગે કરી
ચુકા છે, પરંતુ ધોણ એવા ઘમાનએ સ્વ-ગ તણ દે છે
અને કાળર્જચના આદિ રંગે કરી ખતલ શોભાને પામે છે,
તેવી રીતે કેટલાક જીવો શુર મહાગજના તથા પ્રાણ
ઉપદેશનુ માભાવુ, સુખ-દુખ, મત્સર, ધર્મવાનોની નમૃદ્ધિ
અને મારા મમગથી કઈકે ધર્મની પંખિતિને પ્રાપ્ત કરે
છે, પરંતુ અપ સુખ-દુખ આદિથી, શુર-મધ આદિએ
ખહુમાન ન દેવાથી, શુર આદિએ સાત મેઢ આદિમા કિચિત્
દ્રવ્ય આદિની માગણી કન્વાથી, ધમના અનુધ્ધનાનુ કઠિન-
પણુ દેવાથી, અનુધ્ધનોની પ્રેરણા થવાથી અને દુઃખમર્ગ
આદિના કારણથી જન્મી ધર્મરંગને તણ દે છે અને આરેલા
અનુધ્ધનોને કઈકે એડવાથી કાળર્જચિત્રાપજાની અશોભાને
પામે છે અથવા મધ ધમના અનુધ્ધનોને એડવાથી ખતલ
શોભાને પામે છે આના જીવો ભ-જો જ હોય છે, નરણુ કે
મમ્યકૃત્વ પામેલ આત્મા ઉત્કૃષ્ટે અધ પુદ્ગલપનવર્તમા મિદ્ધ
થાય છે

૩ પતગિયો રંગ-જેવી રીતે પતગિયા રંગે
રંગાયેલ વસ્ત્ર વાળીને માચ-ચુ હોય તો તે અમયે ઉત્તમ
જના દેખાવે ઠરી શોભાને ધારણ કરે છે અને જો તે વસ્ત્ર
વાપરવામા આવે તો ઘમારા આદિથી ધીમે ધીમે રંગને
તથા શોભાને ઈટી દે છે, પરંતુ રંગેલ વસ્ત્ર નહીં રંગેલ

યતુ નથી, તેની રીતે કેટલાક જીવો ધર્મરૂપી રંગે રંગાઈ ધર્મના અનુષ્ઠાનોથી દીધે છે, તમ્મમ ધર્મના કાર્યોમાં અત્રેસરપણું ધારણ કરે છે, કિન્તુ મામત્રીના અભાવથી અને પહેલા કહી ગયેલ મુખ-કુખ આદિ ક્રરણોથી ધીમે ધીમે ધર્મરંગને સર્વ ધર્મના કાર્યોની અત્રેસરતાને તજી દે છે, તેમ ધર્મના અનુષ્ઠાનાદિની શિથિલતાથી શ્રાવણપણાની મોભાને પણ તજી દે છે, કિન્તુ આનક મમુજાય ભેગે મયેગે હોય તો તેમા ભગવુ, જેમ તેમ ક્રિયાનુ કરવુ, કૂર અને ઘણા મોટા આરભોનો ત્યાગ પરં ક્રિસોની મર્યાદા માયવવી અને દેવ-ગુરુ-સ્થાપર્મિકની ભક્તિ આદિ રૂગને ત્યાગ ન કરવાથી તે અશ્વાનક થતા નથી જ આ જીવે બધો છે પ્રાયે સખ્યાતા ભને મોક્ષમા જનાર હોય છે વિશેષ મામત્રીના યોગે તો થોડા ભવોમા મોક્ષમા ભય છે

૪ ચોક્ષમજીઠનો રંગ-જેવી રીતે ચોવમજીઠથી ઉત્પન્ન થયેલા રંગે રંગેલ વસ્ત્ર અથવા કૃમિ રંગે રંગેલ વસ્ત્ર ઘણા ઘસારે, ફાડે, તોડે અને જીર્ણ થયે પણ પોતાના પામેલા રંગને તજતુ નથી, તેવી રીતે કેટલાક જીવો ઉપદેશ આદિથી ધર્મને વિષે પરિપુત રંગવાળા થાય છે અને ક્રિયા અનુષ્ઠાનો આદિ મવ ધર્મના કાર્યોમા અત્રેસરતા ધાળા કરે છે, પહેલા કહી ગયા તેવી સામત્રી આદિનો અભાવ વગેરે કારણો ઉપસ્થિત થાય તો પણ ધર્મ રંગને તજતા નથી, પરન્તુ સ્વપક્ષ-પરપક્ષ આદિમા ધર્મના ગુણોના રંગ વડે મથુરાવામી નદ શ્રાવક આદિની માફક શોભતા જ રહે છે આવા જીવો પ્રાયે માત કે આઠ ભવે મોક્ષમામી હોય છે

૫ પરવાણાનો રગ-જેવી ગીતે પરવાણાને વેધે, ઘને, ચૂર્ણ કરે તો પણ તેના રગની હાનિ થતી નથી. ચાલમજીહના રગવાગ્ય વચ્ચે અને પરવાણાના રગમા એટલો ફેર હોય છે કે વચ્ચે રગવાથી રગવાગ્ય થાય છે, જ્યારે પરવાણામા ઉત્પત્તિ સાથે જ તે રગ હોય છે, તેવી ગીતે કેટલાક જીવો ભાવપાથી ધમના રગવાગ્ય હોય છે, કુલકમથી આવેલ ત્રાવક ધર્મથી સ્થાવિત રગવાગ્ય હોય છે. આથી બધું ચાલમજીહના રગની જેમ યોગ્ય

૬ કમ્બુ બિયો રગ-જેવી રીતે સંસ્કાર કરેલા કમ્બુ બિયો રગ પગ આદિથી મર્દન કરતો, કદર્થના પમાયતો છતાં પણ પોતાના રગને છોડતો નથી, કિન્તુ બિયો અધિકતાને ધારણ કરે છે, અને એના ન રગમા આવેલ વચ્ચે આદિને પણ જગી નાખે છે, તેવી ગીતે કેટલાક ઉત્તમ જીવો ધર્મ જગથી રજિત થયેલા વિદ્વનો આવે છતાં પણ ધર્મરૂપી રગને તજતા નથી, પરંતુ અધિક અધિક ધર્મકાર્યોને કરે છે અને પોતાની મગતમા આવેલાઓને પણ ધર્મના રગવાગ્ય કરે છે

૭ કપામનો રગ- કોઈક દેશોમા કોઈક કપામના બીજોને લાલ રંગીને વાવે છે આથી તેનાથી ઉત્પન્ન થયેલ કપાસ લાલ જ હોય છે તેનું ક, સૂતર અને વસ્ત્રાદિ પણ લાલ જ હોય છે આ કપાસ જેમ સંસ્કાર પામ્યા છતાં પૂર્વની અનુશાને તજતો નથી, તેમ કેટલાક જીવો ભવાન્તરમા ધર્મરગથી રગાયેલા જ નહે છે, આ ભવમા કોઈક અતિભરણ જ્ઞાનથી

તો કોઈક લનાન્તરના મન્મરથી પણ રગાયેલા જ રહે છે અને
અન્ય લભોમા પણ તે રગને ઝોડતા નથી

इह पुन विरोलविद्वयन्दुगुल्लतह विण्णवद्विषनीलीर अ ।
यण्णामरुम विण्णहा दिट्ठेता पायरगस्म ॥१ त ॥

(इय गाथा मुद्रित)

ભારાથ- કિરોલવેલનુ ફળે, કિટ્ઠ આદિથી રગેલ
વસ્ત્ર, કાગા રગે રગેવ હુકલ-વસ્ત્ર, કૃષ્ણવેરનો રગજ,
નીલી નામનો રગજ અને કાળો કપામર, એમ આ ■ કાગા
પાપરગના દધાન્તો બાણવા (મુ પ ૧૮૧) ૭

અહીં ભાવના નીચે સુબળ

૧ કિરોલવેલ ફળ- જેવી રીતે કિરોલ નામની
રેવો ઉપર ઉત્પન્ન થતા કાગા એવા કિરોલ નામના ફળો
થોડા એવા ધમારાદિથી પોતાનામાં રહેલી કાગારાતા તજીને
ઉત્તમવલપણાને દેખાડે છે, તેની રીતે કટલાક જીવો થોડા
એવા નદુપદેશ આદિથી કરેકે હુ આદિની જેમ મિથ્યાત્વાદિ
પાણામસ્વરૂપ બચના બવતૃષ્ણાદિ પરિણામસ્વરૂપ પાપ-
રગને તજી દે છે અને ધર્મસ્વરૂપ ઉત્તમવલતાને સ્વીકારે છે
તેવા આત્માઓ આમન્નાસિદ્ધિકે અથવા તટ્કાલમિદ્ધિકે હોય છે

૨ કિટ્ઠઆદિથી રગેલ વસ્ત્ર-જેવી રીતે કિટ્ઠ-કીચડ
આદિથી અથવા નીલપત્ર આદિથી રગેલુ વસ્ત્ર ધમારાદિથી
થોડી કાગારાને ધારણ કરે છે, પરંતુ સર્વથા ઉત્તમવલ
પણાને ધાણ કરતું નથી, તેની રીતે કટલાક મિથ્યાત્વી
અથવા આજ્ઞાથી પરિણત જીવો સુવિહિત સાધુ, શ્રાવકના

અમર્ગ અને ઉત્તમ શાસ્ત્રોના અવલ આદિ ઘસારાવી ભદ્રિક
અથેલા, અપ મિશ્રતાવના પરિણામી, અથવા મપ આરભ
પરિણામી એવા આત્માઓ જેમ કુમારપાળ રાત્રે પૂર્વ
લવમા પાવ કોડીના પુષ્પોથી જિનપૂજા કરી તેમ કિચિત્
જિનપૂજા, મુનિદાન આદિ પુણ્યને કરે છે આવા આત્માઓ
ભગવાન્તરમા મુલભ ભોધિ અને આસન્નનિદિક હોય છે

૩ કાળા રંગે રંગેલ દુહલ-વસ- જેવી રીતે
તથા પ્રકલ્પના કર્યા રંગે રંગેલ દુહલ-વસ' વિશેષધણ
ધમાસ પડે હતા કૃષ્ણ જ રહે છે, તેવી રીતે કેટલાક છવો
ગાઠ મિશ્રતાવ અને મહા-આરભો આદિ પાપમા જ રંગ
વાગા-આનંદવાગા તથા તેને અનુમરની ક્રિયા, અનુષ્ઠાનો
વગેરેમા પ્રવર્તે છે કિન્તુ મદ્યશુભ્રઓના ઉપદેશકપી ધણા
ધમાન આવે તો ષણ પોતાના પાપરંગને ઝેડતા નથી

૪ કૃષ્ણવેલડી- જેવી રીતે કૃષ્ણવેલડી જેનું
પ્રમિદ્ધ એવું બીજું નામ વેકોમા નાગદમની કહે છે તે
વેધે, ઘસે, ચૂર્ણ કર્યે હતું ષણ પોતાની કૃષ્ણતાને ત્યાગ
કરતી નથી (દુહલ અને નાગદમનીમા ફેરફારી એ છે કે
દુહલમા મૂવ રંગ કૃષ્ણ હોતો નથી, જ્યારે નાગદમનીમા
ઉત્પત્તિની સાથે જ કૃષ્ણતા હોય છે) તેવી રીતે કેટલાક
છવોમા મિશ્રતાવ, મહા-આરભ આદિ પાપ જ કાલિકમો-
કરિકની જેમ જન્મનિદ્ધ હોય છે

૫ નીલી રંગ-જેવી રીતે નીલીના કૃષ્ણ જ જેમ
જેમ હાથ, પગાદિથી મદન કર્યામા આવે છે, તેમ તેમ

કૃપાતા અધિક અધિક થાય છે અને પોતાના મ સર્ગ આદિ એ કરી બીજાને પણ મલિન કરે છે, તેવી રીતે કેટલાક જીવો મગ્યગદ્ગદિ રૂબ વગેરેથી ભય આદિ બતલાવવા વડે અને પોતાના કર્મે ઉત્પન્ન થયેલ આપત્તિઓ આદિ વડે પણ પોતાના પાપન જને દોડતા નથી, પરંતુ અધિક અધિક પાપન જને વધારે છે કેટલાક એવા જીવો હોય છે કે પોતાના સ નર્ગમા આવેલા બીજા આત્માઓને પણ મલિન કરે છે

૬ કૃપાણુ કપામ-જેવી રીતે કૃષ્ણ ને રંગેલ કપા સિયાના બીજાને વાવવાથી કાળો એવો કપામ ઉત્પન્ન થાય છે અને તેનાથી ઉત્પન્ન થયેલ રૂ, સૂતર, વસ્ત્ર વગેરે પણ કૃષ્ણ ન જનુ જ થાય છે, તેવી રીતે કેટલાક જીવો આ ભવમા, પૂર્વ ભવોમા ઉત્પન્ન કરેલા મિથ્યાત્વ આદિ પાપરગ વાળા હોય છે અને અન્ય ભવોમા પણ તે પાપરગન દોડતા નથી

મજ્જલ ૧૬ જલયાર ૬ તારવમતાગ ૩ મહકહીજ-પુણ્ણચદ્દનિસા ।

મજ્જલય ૭ જલય ૮ ચ દિણ તિમમદ્ધમ્માણ દિદ્ધતા ॥૬ ત ૬ ॥

ભાવાર્થ- વાદળા સહિત સત્રિ ૧, વાદળા અને તારાએ સહિત સત્રિ ૨, તારા સહિત સત્રિ ૩, શુક્ર આદિ ગ્રહો સહિત સત્રિ ૪, ચંદ્ર સહિત સત્રિ ૫, પૂર્ણ ચંદ્રવાળી સત્રિ , વાદ લાએ કરી વ્યાપ્ત આકાશવાળો દિવસ ૭ અને નિર્મલ દિવસ ૮, એમ જીવોના મ બધમા મતિ અને ધર્મ વિષે આક દખાન્તો બહુવા (મુ પ ૧૮૫)

સાદી ભાગ્ય નેરે સુચક

૧. વાદળો સહિત સરે-સેરી સુચક સુચક
સરિ સે અધક ને દેવ છે, દેવે રમે સેવકે છેવેનું
મનિ પચનિવ સહિ વલ, કુટુંબકો, સહન, સે ૧૫-મી
ઉપપત્તિ સહિ, પચોડ, વીરે સહિતે સેવકે સેવક
નમર સેવકે સેવકે સહિ સહ-સેવકે ૧૫-મી સેવક
સેવકે પ્રતિપત્તિ સેવકે સેવકે સેવકે સેવકે

૨. વાદળો અને સહિ સેવકે સહિ-સેવકે સેવકે
સહિ અને સહિ સહિ સહિ સહિ સહિ સહિ
સહિ, સેવકે સેવકે સેવકે સેવકે સેવકે સેવકે
સેવકે સેવકે સહિ સહિ સહિ સહિ સહિ સહિ
સહિ સહિ સહિ સહિ સહિ સહિ સહિ
સહિ સહિ સહિ સહિ સહિ સહિ સહિ
સહિ સહિ સહિ સહિ સહિ સહિ સહિ

૩. તા સે સહિ સહિ-સેવકે સેવકે સેવકે
સહિ સહિ સહિ સહિ સહિ સહિ સહિ
સહિ સહિ સહિ સહિ સહિ સહિ સહિ
સહિ સહિ સહિ સહિ સહિ સહિ સહિ
સહિ સહિ સહિ સહિ સહિ સહિ સહિ
સહિ સહિ સહિ સહિ સહિ સહિ સહિ

૪. મુખ્ય સેવકે સહિ સહિ-સેવકે સેવકે સેવકે
સહિ સેવકે સહિ સહિ સહિ સહિ સહિ સહિ
સેવકે સેવકે સહિ સહિ સહિ સહિ સહિ સહિ
સેવકે સેવકે સહિ સહિ સહિ સહિ સહિ સહિ
સેવકે સેવકે સહિ સહિ સહિ સહિ સહિ સહિ
સેવકે સેવકે સહિ સહિ સહિ સહિ સહિ સહિ

૫ ચ દ્ર વિનાની રાત્રિ- જેવી રીતે ચ દ્ર વિનાની રાત્રિ આની પહેવાના ભાગ કરતા અધિકતર ઉઘોતવાળી હોય છે, તેવી રીતે કેટલાક જીવોની મતિ આની પહેવાના ભાગ કરતા અધિક લવનિરેદ, ખોટા આચરણનાં નહિત, પદ્ધતિશીલ અને મુલ પરિણામસ્વરૂપ પ્રકાશવાળી હોય છે જેમ પૂરણુમ્ભપિ

૬ પૂર્ણ ચ દ્રવાળી રાત્રિ- જેવી રીતે પૂર્ણ ચ દ્ર વાળી રાત્રિ પૂર્વના ભાગ કરતા અધિકતર ઉઘોતવાળી હોય છે, તેવી રીતે કેટલાક જીવોની મતિ, 'સર્વ' જીને મિથ્યાત્વ આદિ અન્ધમરના નાશપણે મહા-ઉઘોતવાળી હોય છે જેમ મ પ્રતિ રાત્રિ

૭ વાદળા મહિતનો દિવસ- જેવી રીતે 'પૂર્ણ' ચન્દ્રવાળી રાત્રિ કરતા વાળાએ મહિત દિવસ વધુ ઉઘોત વાળો હોય છે, તેવી રીતે કેટલાક જીવોની મતિ ક્ષાયિક સમ્યગ્દષ્ટિપણે મવથા મિથ્યાત્વરૂપી અધકાર રહિત હોય છે, પરંતુ પૂર્વે બાધેલા આયુષ્ય આદિથી વિષય કષાય આદિ વાદનાના પટલ વડે મહિત હોય છે જેમ અશ્લોક રાત્રિ

૮ નિર્મળ દિવસ- જેવી રીતે નિર્મળ દિવસ ઉઘોત વાળો હોય છે, તેવી રીતે કેટલાક જીવોની મતિ મિથ્યાત્વરૂપી અધમરથી અને પ્રમાદરૂપી વાંભાના પટલોથી મુખ્ય ઉઘોતવાળી હોય છે જેમ અતિમુક્ત

જહ ધરજલમરિઅસરે વાયસમાળમહસમાજન ।

વાયત્રિદળામિયરકં જિજવરચયણ (મુદ્રિતાયા તું ધર્મ)

સહ જિઆર્ણ ॥ ૮ ત ૭ ॥

બાવાર્થ- સાર પાણીથી લગયેલા સરોવરમા ઝાંગડો, ફૂતરો, હાથી, હમ વગેરે જેમ અનુક્રમે ત્યાગ, થાટડુ, તૃપ્તિનુ કરવુ અને આનંદ કરે છે, તેમ જીવો જિનવર પ્રભુના વચનમા (ધર્મમાં) કરે છે (મુ પ ૧૮૭)

जयनामरहस्यबुद्धाश्चरमत्रुदृष्टवद्वाच्य मन्त्रा जप्त्वाद् ।

गविला जहा जहुत्तर जिआणमिअ धम्मपरिणामा ॥ १४ ८ ॥

બાવાર્થ-જેવી રીતે જવનો સાઠો૧, શેલડીનો સાઠો૨, શેલડીનો રસ૩, ગોળ૪, ખાડપ, શ્રેષ્ઠ સાકર૬, એમ છ અનુક્રમે મધુર હોય છે, તેવી રીતે જીવેના ધર્મ સળન્ધી પારણાઓ હોય છે (મુ પ ૧૮૮)

અહીં બાવના નીચે સુજળ

૧ જવનો સાઠો-જેવી રીતે જવનો સાઠો અપતર રમવાળો હોય છે અને તેને આવતા કિચિત્ રમનો સ્વાદ આવે છે, પરન્તુ તેમા કૂચા ઘણા જ હોય છે, તેવી રીતે કેટલાક જીવેને જિનધર્મના અવણ સમયે કિચિત્ સ્વાદ લાગે છે, પણ પાણીથી તે કૂચાપણે લાગે છે જેમ નન્દકં

૨ શેલડીનો સાઠો-જેવી રીતે શેલડીનો સાઠો આવતા અધિક રમના સ્વાદને આપે છે અને રસ પણ ઘણો પ્રાપ્ત થાય છે, પરન્તુ કૂચા ઘણા હોય છે, તેવી રીતે કેટલાક જીવો ધર્મ કરતા અધિક અધિક સ્વાદ લે છે, પરન્તુ પ્રમાદ-રૂપ કૂચાઓ ઘણા હોય છે જેમ વિમદ શ્રાદ્ધનો આભાસિક ધર્મ

૩ શેલડીનો રસ-જેવી રીતે શેલડીનો રસ શેલડીના નાહા કરતા વધુ મધુર હોય છે, પરન્તુ કૂચા અને ધૂળે કેટલા

મિશ્ર હોય છે, તેવી રીતે કેટલાક જીવોના ધર્મના પરિણામ, ઇન્દુદંતી યોજના કરતા અધિક મધુર હોય છે અને ઘણા વિનય-કપાય વગેરે પ્રમાદસ્વરૂપ ઘણા કૂચા હોતા નથી, તેમ આ લોકની કીર્તિ તથા મહત્ત્વ કે ધન આદિની આશ સા, અભિમાન વગેરેસ્વરૂપ મલચી મલિનતા પણ કંઈક હોય છે જેમ કેપર્દિકે શેઠ

૪ ગોળ-જેવી રીતે ગોળ ગ્વના પિણ્ડીમૂત યવાથી અધિક રસવાળો હોય છે, પરંતુ તળ વગેરેથી મિશ્ર હોય છે, તેવી રીતે કેટલાક જીવોને ધર્મના પરિણામ તીવ્ર રસ વડે વિશેષ રસવાળા હોય છે, પરંતુ રક્ષાની ઉપમાને યોગ્ય કિચિત્ કપાય આદિથી મિશ્ર હોય છે જેમ કુમારપાળ

૫ ખાડ-જેવી રીતે ગોળ કરતા ખાડમા અધિકતર રસ હોય છે અને મવ અપ હોય છે, તેવી રીતે કેટલાક જીવોના ધર્મ સબન્ધી પરિણામો પૂર્વ કરતા અધિકતર હોય છે અને અપ પ્રમાદસ્વરૂપી મવ હોય છે જેમ અભયકુમાર

૬ માકર-જેવી રીતે ખાડ કરતાં જાતિ માકર ઉત્તમ મધુર રસવાળી અને નિર્મલ હોય છે, તેવી રીતે કેટલાક જીવોના ધર્મ સબન્ધી પરિણામો મર્વોત્તમ મધુર રસવાળા અને તમ્યમ પ્રકારના પ્રમાદરૂપ મવથી રહિત હોય છે જેમ ગુણુઆગર

તળશગમય કદઠગીરૂપદીવશમણિદતારદસુરજ્વલ્લામાટ ।
ધમ્મન્દ્ર જીયાળે આમનાસનમિદ્ધીર્ણ ॥૮ ત ૧॥

સામાર્થ- ધામનો અગ્નિ૧, છાણનો અગ્નિ૨, કાંઈનો અગ્નિ૩, દીવાની કાન્તિ૪, મીઠાની કાન્તિ૫, તારાની કાન્તિ૬, સૂર્યની કાન્તિ૭ અને ચંદ્રની કાન્તિ૮, એમ આઠની સમ્યક્ એક એકથી નજીક નજીકમાં સિદ્ધિ જવાવાળા જીવોની અનુક્રમે ધર્મ વિષે રુચિ હોય છે (મુ પ ૧૧૦)

આહી સાવના નીચે મુજબ

૧ ધામનો અગ્નિ- જેવી જીતે ધામના અગ્નિનો ટકવાનો કાળ અલ્પ હોય છે, તેમ તેની પ્રજનતા ઓછી હોય છે, તેવી જીતે કેટલાક જીવોની જૈન ધર્મ પ્રત્યેની નિમિત્તત્વની શ્રદ્ધાઉપ ગ્ચિ તે રુચિ અતર્મુહર્ત કાળ ટકવાથી અતિવિશિષ્ટ સ્થિતિ અને વીર્ય નહિત હોવાથી, મુદ્ધ અભિતિના કાળાઉપ મન્કાન્નુ આધાન ન કરનાર હોવાથી અને વિશેષ ધર્મક્રિયાના અનુષ્ઠાન મુખી ગિયર નહિ રહેવાથી, ધર્મના અનુષ્ઠાનમાં નહિ પ્રવતનારી હોય છે પણ અર્ધ પુરુષ-પરાવર્તમાં મોટા આપનારી હોય છે તે બે યોગ અધિભેદની નાથે જ થાય છે

૨ છાણનો અગ્નિ- જેવી જીતે છાણનો અગ્નિ ધામના અગ્નિથી વધારે કાળ જીવાનો હોય છે અને પ્રજનતા પણ વધુ હોય છે, તેવી જીતે કેટલાક જીવોમાં જૈન ધર્મ પ્રત્યેની રુચિ વિશિષ્ટ સ્થિતિના બજથી રહિત હોવાથી ઉપયોગના મમયે નમરણની પદ્ધતિના અભાવ હોતે છતે પણ પહેલા કરતા કિચિત્ વિશેષપણે ક્રિયા, અનુષ્ઠાનો પ્રત્યે મન્મુખ કયા છતા પણ તેની સિદ્ધિ કરનારી નથી, જ

ઋચિ પૂર્વની ઋચિ કરતા કંઈક ન્યૂન અર્થ પુદ્ગલપર
વર્તમા મોક્ષનુ કાલ થાય છે

૩ કાષ્ઠનો અગ્નિ- જેવી રીતે કાષ્ઠનો અગ્નિ
દાણાના અગ્નિથી જ કંઈક અધિક નિયતિ, તાકાતનાજો હોય
તે તેવી રીતે કેટલાક જીવોની જન ધર્મ પ્રત્યે રુચિ જરાક
પૂર્વ કરતા અધિક સ્થિતિ અને બંધના મદુભાવવાળી, તેમ
મુદર અને પ્રાયે અમરજીવનું મરણનું કારણ હોવાથી
કંઈક કંઈક અનુધાનની નિહિ કરનારી હોય છે આ ઋચિ
ખીજ કરતા થોડા લગભગ વડે મોક્ષને દેનારી થાય છે

૪ દીવાની કાન્તિ- જેવી રીતે દીવાની પ્રભા કાષ્ઠના
અગ્નિથી ઉગ્ર-સ્થિત-બંધના યોગવાળી હોય છે, તેમ જ
અને પરને પ્રકાશનારી હોય છે, તેવી રીતે કેટલાક જીવો
ની ધર્મ પ્રત્યે રુચિ ઉગ્ર-સ્થિતિ-બંધના પ્રતાપે પહેલા
કહી ગયા એવી ત્રણે ઋચિઓથી વિશિષ્ટર હોય છે, તે
અતિમુદર અમરજીવનું કાલ હોવાથી વિશિષ્ટ ધર્મના
અનુધાનમાં પ્રવૃત્તાવનાર હોય છે વિગેર વિષ્ણુ આદિ વિના
જીવોને આયુષ્યના અત મુખી રહેવાવાળી હોય છે, પણ
વિષ્ણુ પ્રમુખ આદિ હોતે છતે તો તે વચમાં પણ નાશ
પામે છે તે ઋચિ બીજા આત્માઓને પણ મદુપદેશ વડે
તત્ત્વનો બોધ ઉત્પન્ન કરનારી અને ધર્મક્રિયાઓમાં પ્રવર્તાવે
છે, આ રુચિ ત્રીજી રુચિ કરતા કંઈક ન્યૂન લગભગ વડે મોક્ષને
દેનારી થાય છે

૫ મહિની દાનિ- જેની ગીતે મહિની દાનિ મર્વયા નાશ નહીં પામનારી તેમ તેના ભાગેલા દુકડામા પણ નાશ નહીં થનારી તથા બીજાને પીડા નહીં કરતી હોય છે, કિન્તુ બીજાને ન તોષ કરનારી હોય છે, તેવી ગીતે કેટલાક છોયેની ધર્મ પ્રત્યે રુચિ કેવલ સ્વયં અનુષ્ઠાનની પ્રવૃત્તિનું કાળ તથા બીજાઓને થોડો બોધ અને અનુષ્ઠાનો કરાવે છે આ રુચિ તે ભવમા નાશ પામતી નથી, હતા ભવાન્તરમા પડે છે તો પણ ૬૬ મ્મજ્જુના કસ્યપુકથ ન દર્શાવે છે તે હોવાથી આથી રુચિ કરતા થોડા જ ભવ વડે મોક્ષને આપે છે વળી જે ભવાન્તરમા નથી પડતો તો જાનક નાગ દાપમમા મોક્ષની પ્રાપ્તિનું મરણ થાય છે

૬ તારાની દાનિ- જેની ગીતે તારાની માનિ વિદ્ય વગેરેથી નાશ પામનારી હોતી નથી, પરન્તુ પેતાની તે માનિ ભવાન્તરમા તો છોડે છે, તેવી રીતે કેટલાક છોયેની ધર્મ પ્રત્યે રુચિ તે ભવમા વિદ્ય કે કુમસંગ આત્મી નાશ પામતી નથી, પરન્તુ ભવાન્તરમા આથે જતી નથી, આ રુચિ-મધ્યમ અતિવાર વિદ્યાના અનુષ્ઠાનની પ્રવૃત્તિનું કાળ હોય છે, આ રુચિ શુદ્ધ ઉપયોગને અનુસરતો હોવાથી ઘણું કરીને પ્રચ્છાદના ત્યાગનું કારણ બને છે, તથા મીઠાઓને નિમલ બોધ, કિયાની પ્રવૃત્તિનું નિમિત્ત થાય છે, તેમ જ બીરતા અને ઉંઠારતાવાળા ગ્રાસ્યોનું પણ કારણ હોય છે પ્રાયે ન્વ પડે ધર્મોના ઉપગ્રાહની પ્રવૃત્તિઓને ઉત્પન્ન કરનાર હોય છે, ભવાન્તર આ રુચિ પડે તો પણ પાછી પ્રાપ્ત

થવી મુવલ હોય છે, આની રુચિ પાચમા લાગાથી ઘોડા જ
ભવો વડે મોમમુખને આપે છે, અને નહીં પડેની એવી
આ રુચિ છાગરૂ સાગરોપમની અદ્દર જ મોક્ષ આપે છે

૭ સૂર્યની કાન્તિ- સૂર્યની કાન્તિ સમાન કેટલાક
જીવોની ધર્મ પ્રત્યેની રુચિ અન્ય ભવમા પણ નહીં પડવા
વાળી હોય છે, હુ મેશા ઉત્તમ ધ્યાનમયી હોય છે, પરાપકારમા
એક પ્રવર્તાવવાવાળી તેમ પ્રશમ માર મુખોનુ નિદાન હોય છે,
દેવ, માયા આદિથી પણ મશયમા પાડવા અશક્ય હોય છે,
પોતાના અને પન્ના અજ્યતર અધકારને નાશ કરનારી
હોય છે, તમામ અનુક્રાનેને પ્રવર્તાવવાવાળી હોય છે, તમામ
સૂક્ષ્મ અર્થના બોધસ્વરૂપ હોય છે અને તમામ પ્રપરની લક્ષ્મીને
ઉન્નામ પમાડનારી હોય છે આ રુચિવાળા આત્માઓને
કેવલસ્વરૂપ આ લોક નજીક હોય છે, કષાયના તોપો માત્ર
સત્તાસ્વરૂપ કરી દીધેલા હોય છે, પ્રાયે કરી પાચમે કે
માત્રમે બને અને ઉત્કૃષ્ટ કરી દાસક સાગરોપમમા મોક્ષ થાય છે

૮ ચન્દ્રની કાન્તિ-ચન્દ્રની કાન્તિ સમાન કેટલાક
પુણ્યનાન જીવોની રુચિ સૂર્યની કાન્તિ સમાન રુચિ કરતા
વિગ્રેષ્ણ શુભ સુકત હોય છે, અતિનજીકમા કેવલજ્ઞાન થનારને
અથવા કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત કેવાને, ક્ષીણ પ્રાયે ન કષાયો અગર
નર્વથા ક્ષીણ કષાયોવાળાને હોય છે આ રુચિવાળા આત્માઓ
મર્વ ભવ્ય જીવોને બોધને કેનારા, તેમ જગતને આનદને
કેનારા હોય છે તે જ ભવમા મોમમુખની લક્ષ્મીના વિદ્યા
સને ■ વાસે છે

પુરુષાર્થમર્મિરવિમાર્યગધમય-હંમાદય પદ્મજલકરુણો ।

મદ વજ્રજાતરિજ તદા ચિત્રિદમિઆ પાત્રપુષ્પમદ ॥૧૬૮ ૧૦॥

ભાવાર્થ—ગામનો સૂઅર૧, પાટો જગદ૩, જગવો૪, હામીપ અને હુમદ જેવી રીતે નર્થ-અર્થમાં પ્રીયક, અશુદ્ધ જવ અને શુદ્ધ જલની રુચિવાળા દોષ છે, તેવી રીતે પુણ્ય-પાપની ભર્તિએ ફરી વિવિધ યનાના છવો હોય છે

આડી ભાવના નીચે મુજબ

૧. ગામનો સૂઅર-જેવી રીતે ગામનો સૂઅર ત્રણે દાગ પોતાને વિશેષ કાર્ય ન હોય તો પણ અત્યન્ત અપવિત્ર દીવડને ખાય છે, તેમા જ આવોટ છે, બેસે છે, મૂરે છે અને આનંદ માને છે, તેવી રીતે જગતની અદર એકેન્દ્રિયથી માંડી નારીના છવો પ્રાપ્તે તેવા છે તે છવો નીચે પ્રમાણે-એકેન્દ્રિયો-આહાર માટે એકેન્દ્રિય છવો એકેન્દ્રિય આદિનું ભક્ષણ કરે છે બેધન્દ્રિયો-ક મિથા, શખ, હીપોલી વગેરે એકેન્દ્રિય છવો છતાંને ખાય છે તેધન્દ્રિયો-પ્રીય, ખમૂરિયા વગેરે તેધન્દ્રિયો મનુષ્ય, મર્પાદિને કામો-અકામો પણ ડોષ છે ચક્રિન્દ્રિયો-લક્ષ, મજા, રીંછી વગેરે ચક્રિન્દ્રિય છવો મનુષ્ય આદિને ડોષ છે, અથક્ષ ચર પચેન્દ્રિયો-મર્પ, બિલાડી, વાઘ, મોગિયા આદિ પચેન્દ્રિય છવો, જલચર પચેન્દ્રિયો-મચ્છો તથા નેને આશ્રીને નેહા જમવા વગેરે અને બેચરો-ત્રીવાળો, ગીધ વગેરે આક્રમક ફગવાવાળા પખીઓ પાત્રના અહાર આદિ

કાર્યને લઈ અને અકારણે પણ તથા પ્રકારના સ્વભાવથી હિંમા આદિ પાપમા રકન હોય છે

મનુષ્યો- ચોરો, ચાકિયાઓ, મેલેઓ, ભિંડો, શિક્ષીઓ, માછીમારો અને શાકિની વગેરે મનુષ્યો આહાર આદિ કાય માટે અને પોતાને કાર્ય ન હોય તો પણ પોતાના બળના મંદથી અને ક્રીડાની ચપલતા આદિથી પણ હિંમા, જૂઠું, ચોરી, પરનારી-જમન, સર્વ જાતિની કાંમઠીયા, પરિગ્રહની ઇચ્છા, ચાકિઓ અને બીજાને પીડા આદિ ક્રુવાના પાપોમા નિશકપણે પ્રવર્તે છે દેવો-દુષ્ટ વ્યન્તર આદિ દેવો મનુષ્ય આદિમા અધિષ્ઠિત થઈ ઉદ્વેગ પમાડે, ઠે, મારી નાખે છે, પાવડો આદિને પણ હળે છે દુષ્ટ વ્યન્તર, વ્યન્તરીઓ, શક્તિ, જોગણીઓ મરહી આદિના ઉપદ્રવો, વિકુર્વે છે, પરમાધાર્મિક દેવતાઓ નારહીઓને કથર્યાં નાંડે છે, મિથ્યા-દષ્ટિ દેવ, દેવીઓ જકરા, પાડા વગેરેના ઘાતો કરાવે છે નારહીઓ-નરકોમા રહેલા નરકનાં છવો માંહોમાહી વિકુર્વેલા હથિયારો વડે યુદ્ધો કરે છે, વૈકિય શક્તિ વડે ક્રીડા, પક્ષી આદિ વિકુર્વેને તેનું ભક્ષણ કરે છે, -આમ સૂઅરની જેમ સ્વભાવથી પાપક્રિયામા જ અપનદ માનનારા કેટલાક છવો હોય છે

૦ પાટો-જેવી રીતે પાટો તાપથી પીડાયેલો શીતવત્તા માટે ક્રીચકથી બાપ જોવા જલમા લીન થાય છે, તેવી રીતે કેટલાક છવો આલોકના દ્રારિહિતા, રોગ અને ઉપદ્રવો

વગેરેથી પીડાયેલા તે હુ જેને ફર કન્વા અને આ લોકના મુખેને માટે, શાન્તિના માટે, કુશુભ્યો અને કુશાગ્રોથી મુકાયેલા યજ્ઞ, હોમ આદિ શાન્તિ માટે કરે છે, ફર એવા દેવ, દેવીઓની આનન્દ યરોધરની જેમ જન્મ, પાપ આદિ જીવેને હુ જે છે કેટલાક તેા ધર્મના અર્થપિત્તે પરલોકના મુખે માટે (પૂજક) જાતુ પેટુ-પાપનો ધર, મરેવાની શમ્યા, કરવતથી મમ્તક છેદાવું, કુશુભ્યોની મેવા, દમ-દામી-જમીન વગેરે કુશનો અને યાજ્ઞ-દોમ વગેરે દીચકની ઉપમા મગ્યા કુધમેને કરે છે તેમ કેલ્લાક જીવે, મિથ્યા મત, તપ, દાન અને માધ સ્નાન આદિ અપવિત્રતાને કરે છે આવાઓ દુર્ગંતિમા પ્રાપ્તે જાય છે તેમ કોણક જ ત- આદિપણુ પામે છે

૭ જાળદ-જેવી રીતે આખરો ઉપલમ્ભથી જલદ આદિ પ્રાપ્ત થએવા મિદ જલમા આનંદ કરે છે, પ ન્તુ અતિવિશેષતાને મમજતો નથી, તેથી શુદ્ધ જલ ન મળે તેા અશુદ્ધ જલમા આનંદ કરે છે, તેવી રીતે કેલ્લાક બદ્રિક જીવે-જદ્ર સ્વભાવવાળા, અનભિજ્ઞરીત મિથ્યાદિઓ અથવા મિદ શુભચાને જોતા તેવા પ્રજાગ્ની મામગ્રી વિશેષે કરી શુદ્ધ એવા જિનધમમા, અથવા મિથ્યા તપ, મત, નિર્વિશેષ દયા, દાનમા, અથવા સામાન્યથી સર્વ ધર્મમા આનંદ કરે છે કેટલાકે આ લોક અને પન્લોકના પૌદ્રગણિક મુખના માટે ચમત્કારી જિનનીધાં વગેરેની યાત્રા કરે છે, પામુન્યા આદિ લોકોત્તર કુશુભ્યોની સેવા કરે છે, કુશુભ્યોના ઉપદેશ,

આદર આદિના કારણથી, મહિમાએ કગી નહિત મોત્રાદિ પાકનું મ્મરણ કરે છે, વિશેષ વિધિ નહિત જિનસ્નાનપૂજા, આવત્યડ આદિ ક્રિયાઓમા, યત્ન કરે છે પરલોકના મુખના અર્થી એવા છતાં પણ આ લોકના નિર્વાહના અર્થી પણ સાધુ વેપન ધારણ કરનારા પાસત્યાઓ કેટલીક આવશ્યક ક્રિયાઓમા તત્પર અને શુદ્ધ ઉપદેશ આપિમા રૂપ હોય છે તે પરલોકમા દેવપદ્મ આદિ પ્રાપ્ત કરે છે અને ધર્મ, પણ પામે છે.

૪ બ્રહ્મા-જેવી રીતે બ્રહ્માએ "ઉપલક્ષણથી ઠીક, ચક્રવાક, માન્મ પક્ષી આદિઓ પોતાને ભક્ત્ય મત્ત્ય આદિઓને, પવિત્ર કે અપવિત્ર એવા સ્થાનને-જલને સેવે છે, એવી રીતે કેટલાક છનો અભયકુમારને ગ્રહણ કરવાની અર્થી કપટ શ્રાવિકા આદિની જેમ, અથવા શુદ્ધ કે અશુદ્ધ ગૃહમ્થ સબન્ધી ધર્મ, શુદ્ધ કે અશુદ્ધ માધુ 'સબન્ધી ધર્મ' કપટ વડે આ રે છે અને બીજા વિશ્વામુખોના દ્રવ્ય આદિનો છેદ વગેરે સ્વમાયની સિદ્ધિ જીવે છે અને તેવા મ્યાનનો આશ્રય કરે છે તે મહાપાપી એવા આત્માઓ આ લોક અને પરલોકમા દુર્યશ, વેકનિન્દા, સભ્યદડ વગેરે દુષ્ટોને અને નરક આદિના દુષ્ટોને પામે છે તેમ 'દુર્લભ' બ્રાધિપત્યે અનન્તો મનાવ ભમે છે.

૫ હાથી- જેવી રીતે હાથી ગજા વગેરેને પણ માન્મ હોય છે, જીવ અને પવિત્ર જવમા આનંદ કરે છે, યથેચ્છ પાણી પીવે છે અને હાથિપીઓના ગેળાથી, પરિવ

રેલા તે જ્યેમા ફીટ ક' છે, પરંતુ જસવી નીકળી થોડી થોડી વારે ખૂલ વડે પોતાને ખરડે છે અને ફરી પૂર્વની રીતિએ પાળી આદિથી શુદ્ધ થાય છે, તેવી રીતે કેટલાક જીવો કે જેમને જિનવચન પરિભ્રમે આવક્રમ અગ્રીકાર કરેલા, વિશુદ્ધ દાન અને સાત મેત્રમા ધન વાવવા આદિથી 'મા' ભોના સમુદાયોથી 'સ્તુતિ' કરાવેલા, તીર્થયાત્રા, દેનસર, પ્રતિષ્ઠા વગેરે પુણ્યકર્મોથી સભ્યો આદિને પણ માનનીય અથવા સ્વયં સભ્ય-પ્રધાન જેવા મહાસભ્ય કુમારપાલ, અસયકુમારે મત્રી વગેરેની જેમ અદ્ભુત પુણ્યોથી જ્યોતથી પણ વખાણવા યોગ્ય ગુણવાળા અને કાયાથી શુદ્ધ સમ્યક્ત્વ, અભ્યુત્થાનો આત્મિક પ્રતિપાલન કરવામા રજા, નિર્મલ સામાયિક આદિ પદ્ધતિ આવરક-પાપક - દેવ - ગુરુ - માધર્મિક - આશયના તથા તપ-નિષ્ઠા-શીલ આદિ ગુણવાળા અનુધાનોમા પોતાના કુટુંબપરિવાર સહિત નિત્ય ચળ કરનારા, તેમજ તેમા જ મનથી આનંદ માનનારા અને વચનથી તે જ પ્રકર નાચ, પરંતુ નિર્વાહ માટે જ કુલકમે આવેલા અનિન્દ્ય દ્રવ્ય ઉપાર્જનના ઉપાયમા આરભરૂંથી પૂવથી ખરડાય છે, અથવા ચમત્કારો અને ઈશ્વર તીર્થમા બેટાણુ, માનતા આદિ લૌકિક લોકોત્તર અસ્થ મિશ્ર્યાત્વ, અતિચાર આદિને નેવે છે, પરંતુ પ્રતિક્રમણ, આવેશના વગેરેથી શુદ્ધ થાય છે 'આવા આવકો આ'લોકમા 'પણ સર્વ'લોકોદિ વિરુદ્ધ પ વર્કનો ત્યાગ આદિ લોકપ્રિય ગુણોથી ધર્મના પ્રભાવ વડે તમામ લોકો વર વખાણને પામે છે અને પરલોકમા ભારમા કંપ સુધીના

દેવલોકના મુખોને પામે છે અને ઘોડા જ લવોમા મોક્ષમુખને પામે છે

૬ હમ- જેવી રીતે હમ અભાષ અને અતિપવિત્ર પાણીવાળા માનસ સરોવર આદિમા ફીણ કરે છે, આનંદ કરે છે અને ત્યાં જ નિર્મલ કમલની નાજો વગેરે પવિત્ર વસ્તુઓને ખાય છે, બહાર નીકળી કદાપિ પણ તડકો કે ધૂળ વગેરેને પામતો નથી તેથી તે તમામ પશુઓમા પ્રભાવ્ય હોય છે, તેવી રીતે જિનવચનના શ્રવણ-અધ્યયન આદિ વડે, અથવા કર્મના ક્ષયોપશમ વડે ઉત્પન્ન થયેલા નિરુપમ સુખે જના વશથી —

જ કેટલાક જાન આત્માઓ- ગ્રાવકો સ્વીકારેલ મધ્ય કૃત્વ, મત વગેરે શ્રાવકધર્મને કદાપિ અતિવાન લગાડતા નથી નેમ વિશેષ કર્મભલને એડઠો કરવા નથી

આ અગીયાર કરેલ છે સમ્યક્જ્ઞાન- દર્શન-ચારિત્ર જેને એવા તાંબુ મહાત્માઓ શુદ્ધ શિયલ અને અગિયાર અંગ વગેરેને ધારણ કરતા જગતપૂજ્ય એવા અહીં પણ દેવોની યાત્રા પ્રશન્ને પાત્ર થાય છે આવા આત્માઓ જીવાન્તરમા મોક્ષને પામે છે અથવા માત-આઠ લવો વડે શિવમુખસ્વરૂપ લક્ષ્મીને પામે છે

વિદ્ઠીશમાદયરમગદ્ગણસ્ત્વદ્ગણચ્ચણસારનિહિરંજાણસરિસા ।
દમ ધમ્મમિચ્છપાત્રગમાયા જીવાણ માવિમિવા ॥૧૦ ॥ ૧૧॥

સવાર્થ-વેઠેથી ધાસને વહન કરનાર ૧, ભાડેથી ધાસને વહન કરનાર ૨, પાતાની ધાસને વહન કરનાર ૩, વેઠેથી ચ દનને

વહન કરનાર ૪, ભાડેથી ચડાવે વહન કરનાર ૫, પોતાના ચડાવે વહન કરનાર ૬, વેઠવી કપૂરને વહન કરનાર ૭, ભાડેથી કપૂરને વહન કરનાર ૮, પોતાના કપૂરને વહન કરનાર ૯ અને પોતાની નિધિને વહન કરનાર ૧૦, એમ દશ વહન કરનારા હોય છે, તેની જેમ ધર્મ, મિથ્યાત્વ અને પાપના અભિપ્રાયો મોક્ષને આશ્રીને હોવાના હોય છે (મુ પ ૧૯૪)

। इति तपागच्छाधिपश्रीमुनिसु वरसुरिषिरचित
श्रीउपदेशरत्नाकरे मध्यतटं द्वितीयस्तरङ्ग ।

એ પ્રકારે તપાગચ્છાધિરાજ શ્રીમુનિમુન્દરમૂરિના રચેલા શ્રીઉપદેશરત્નાકરના મધ્ય તટમાં
બીજો અંગ મમાપ્ત

ભવાતરમા આયે આવનાર કોણ ?

अन इमं कृदुय अग्ना लच्छे सरीरमपि अनं ।
धेनु जिनिदधम्म न भयतरगामिजो अग्ने ॥

હે ભવ્ય પ્રાણી ! (આ જન્મના સ બંધથી ભેગાએતુ)
કુદુળ તે પણ જુદું છે, (હવિતના ભેળમે મેળવેલી)
લક્ષ્મી પણ જુદી જ છે, (ગર્ભથી પાળી પોળીને મોઢું
કરતુ) ગરીબ પણ જુદું જ છે, પણ જિનેશ્વર
ભગવાનના ધર્મ મિવાય કોઈ બીજું ભવાતરમા આવનાર
નથી, (મોટે તુ જિનેશ્વર ભગવાનના ધર્મ માંડી મ કર !)
(મ મા ગા ૭૦)

મધ્ય તટ, તૃતીય અંક

જ સુદ તસ્મ જૈ હેઠુ, જ મય જ ચ અપ્પણા ।

વિનામી અવિનામી અં હ્ય જાણ મુચ્ચદ મયા ॥૧॥

મુક્કવા મુક્કમ તસ્મ ય હઠ નાણાહા મય મોહા ।

કમ્માણિ અપ્પણા સદ વિજમદ દેહાદ ન ડ જીવો ॥૨ ત ૧॥

યુગ્મમ ॥

ભાવાર્થ- જે મુખને, તેના જે કાન્ધોને, જે ભયને, જે પોતાનાને, જે વિનાશીને અને જે અવિનાશીને જાણે છે તે ભવ્ય આત્માઓ! ભવથી-અમારથી મુક્ત થાય છે જે મુખ તે 'મોક્ષ', તેના કારણે! જ્ઞાનાદિ, જે ભય તે 'મોહ', જે પોતાના તે કર્મો, તેમજ વિનાશી તે 'દુઃખ' આદિ અને અવિનાશી તે છવ છે (મુ. પ ૧૯૯) -

સુક્કમ મુક્કલે નો ડળ અણાહનયરસ્મ ચાયમા ત ચ ।

દદ હઠ ગુણચાયા સો વુલ્લહા હસમે જમ્હા ॥૩॥

મને કલ્પિકાલજિઆ મયયજ્ઞજનવચ્છન્ના અચલવિસ્તા ।

નિહોદા ય અવિવિના માદસિઆ નેરિમા પુન્નિ ॥૪॥

રાગાહસુ અવિહદ્દણા મિચ્છતાહસુ મળસ્મ અચલ્લતા ।

સગાહસુ સતોસા ગબ્વાહસુ નિઅસુકયચાયા ॥૫॥

હદ્દથિઓગજરાહસુ વસજેસુપિ પાવઆ અમીદતા ।

પુન્નજિઆ વિવરીઆ ગયા મિય મયસુદ ચહઉ ॥૬ ત ૨

॥ ચતુર્થિ થલાપકમ ॥

ભાવાર્થ- મોક્ષને વિષે જે તાત્ત્વિક મુખ છે અને

વળી મુખ આનાદિ નગર(સ સાર, નગર)ના - ત્યાગથી

મ સા નગરનો ત્યાગ-ત્યાગિ ગુણોના ત્યાગથી મોહરાજા આપે છે, કારણ કે દુષ્ટતા કાવચ તો દુર્લભ છે જેથી (૩) હુ માનુ છું કે કલિકાવના જીવો સેવકજનને પહાણ, અચલ ચિત્તવાળા, નિર્લોભીઓ, ઉદ્ધારતાવાળા અને સાહુમિકો હોય છે એવા પ્રકારના પૂર્વ કાલમાં હતા નહિ (૪) તે કેવી રીતે? તો તે જણાવતા જોવાયે છે કે જે બનાદિ કાવચ સેવકો એવા રાગ આદિ તેને વિષે વહાલને કરનારા, મિથ્યાત્વ આદિમાં મેનની અચનતા-લીન ચિત્તવાળા, સ્વર્ગોદિ સુખોમાં મતોષ માનનારા અર્થાત્ સ્વર્ગોદિ સુખના લોભ વગરના, ગર્વ વગરના પોતાના પુણ્યનો ત્યાગ કરવામાં ઉદારતાવાળા અને ક્ષિપ્ત પદાર્થોનો વિયોગ તથા ઘડપણ આદિમાં તેમજ બચસનોમાં, આપત્તિઓમાં પાપ પાપથી ભય નહીં પામનારા અર્થાત્ સાહુમિકો એવા કલિકાલના જીવો હોય છે જ્યારે પૂર્વના કાળના જીવો તેનાથી વિપરીત હતા તેથી ભવસુખોનો ત્યાગ કરીને શિવને વિષે-મોક્ષને વિષે ગયા (૫-૬) (મુ પ ૨૦૨)

અગ્નિષ્વ મા રજ્જ હારદે વિદુહેતમુર્ધિ શા ।

વાગિણિષ્વ મહસ્ત સમ્ગાદ અ જો વિસયહેત ॥૭ ॥ ૩॥

ભાવાર્થ-જે વિષયોના કારણે સ્વર્ગોદિને હારે છે તે આળા માટે રાજ્યને હારે છે, દીપા પામીના કારણે સમુદ્રને હારે છે અને કાકિણી માટે હાથર સોનામહેલને હારે છે (મુ પ ૨૦૭)

उदिओदिअ?अत्थमिआदिआरदिअ थमिअअत्थमिअर्थमिआथ ।
भरद१हरि१यमदत्तदय कालमागग्निअदिदृठता ॥८ त ४॥

ભાવાર્થ-ઉદિત-ઉદિત૧, અસ્તમિત-ઉદિત ૨, ઉદિત-અસ્તમિત ૩ અને અસ્તમિત-અસ્તમિત ૪ એમ (ભાષ્યના) ચાર પ્રકારમાં અનુક્રમે મહારાજા ભસ્ત૧, હરિકેશી ૨, બ્રહ્મદત્ત ચર્યવર્તી ૩ અને કાલિસોકરિકનાં દષ્ટાન્તો જાણવા (મુ પ ૨૦/)

અહીં ભાવના નીચે સુજળ

૧ ભસ્ત મહારાજા અને અભયકુમારની જેમ આ ભવમાં ઉત્તમ કુળ, જાતિ, રૂપ, લક્ષ્મી, સુખ, સત્તા અને ઐશ્વર્યને પાસપાસે કરવાએ કરી, તથા નિષ્કપટ રીતે શ્રીજિનપ્રણીત મમ્યજ્ઞ દાન આદિ ધર્મનું આરાધન કરવાથી પરભવમાં પણ જેઓ મહેન્દ્ર આદિ સુખની મપત્તિને પામશે તે ઉદિત-ઉદિત

૨ હરિકેશી મુનિની જેમ આ ભવમાં કુળ, જાતિ આદિએ કરી હીન, પરન્તુ મમ્યજ્ઞ ધર્મને વિષે ઉદ્યમ આદિએ કરી પરલોકમાં ઈન્દ્રાદિ સ્થાનને પામશે તે અસ્તમિત-ઉદિત

૩ બ્રહ્મદત્ત ચર્યવર્તીની જેમ આ ભવમાં ઉત્તમ કુળ આદિએ કરી ઉદિત અને પરભવમાં હલકા ધ્યાનને પામવાએ કરી અસ્તમિત એટલે ઉદિત-અસ્તમિત -

૪ કાલિકર્માકરિકની જેમ આ ભવમાં પણ નિહ નીચ અને પરભવમાં પણ હલકા ધ્યાનને પામવાએ કરી અસ્તમિત-અસ્તમિત

ઉચ્ચા નીચા ચઢદા દુર્તિ જિજ્ઞાસા ઉચ્ચનીચદેહિં ।

કુમરદહયયજ્ઞસ્વભિમિતેત્તુલમચ્છાદ અ દિગ્ગતા ॥૯ ત ૫ા

ભાવાર્થ-જાતિએ કરી, ઉચ્ચ અને અભિપ્રાયો કરી ઉચ્ચ-દષ્ટાન્ત તરીકે કુમારપાલ સંભ૧, જાતિએ કરી ઉચ્ચ

અને અભિપ્રાયો કરી નીચ-દષ્ટાન્ત તરીકે દશવદન-રોવણુર
ભતિએ કરી હવકા પણ અભિપ્રાયોએ કરી વ્ય-એમ
બલભદ્ર મુનિના સગતવાળો મૃગટ અને ભતિએ કરી
હવકો અને અભિપ્રાયોએ કરી હવકો-એમ તદુલમરુ
૪, એમ ચાર પ્રકારના જીવોના દષ્ટાન્તો બહુવા. (મુ ૫ ૨૦૧)

અણુસોઅરઅતોરમજ્જેરજદ સલ્લઆ ચરાદ મીણા।

इअ सुअधम्म पचह चरमि मुनिमावया नीवा ॥१० त ६५

ભાવાર્થ-અનુશ્રોત ચર ૧, પ્રતિશ્રોત ચર ૨, અન્તશ્રોત ચર
૩, મધ્યશ્રોત ચર ૪, અને સર્વતો ચર ૫ એમ પાંચ પ્રકારના
મનુષ્યો હોય છે, તેવી રીતે મુનિઓ, થાવકો અને સામન્યજી
જીવો શ્રુત અને ધર્મમાં પાંચ પ્રકારે વર્તે છે (મુ ૫ ૨૦૦)

अणुसोअर पडिसायर अतोरमज्जप्रह चरमि वह मीणा।

चउहा इअ सुअधम्म पइ मुणिमावयजिआ इनि ॥११ त ७५

ભાવાર્થ-અનુશ્રોત ચર ૧, પ્રતિશ્રોત ચર ૨, અન્તશ્રોત
ચર ૩ અને મધ્યશ્રોત ચર ૪ એમ ચાર પ્રકારના એમ મનુષ્યો
હોય છે તેમ શ્રુત, ધર્મની પ્રત્યે વાધુએ, શ્રવણે અને સામન્ય
જીવો હોય છે

इतिमध्याधिकारे तृतीयस्तोत्रम् ॥

એ પ્રકારે શ્રીમુનિમુદરજીએ રચેલા

શ્રીઉપદેશસ્તાવકના મધ્ય તટ

ત્રીજો અંક અશ્વપા.

મધ્ય તટ, ચતુથ અંક

કપતરમયમકમ્મા નિહિરયણાદિં ચક્કિહરિમાદં ।
મળવહિઅં સુરા જં મુંજતિ સુદ તથ ધમ્મા ॥૧૧૧૧

ભાવાર્થ— અકમ ભૂમિ વિષે 'ઉત્પન્ન થયેલા મનુષ્યો
જે કપટલથી ઉત્પન્ન થયેલા મુખોને લોગવે છે, ચકવતી
અને વાસુદેવો જે નિધિરત્ન આદિના મુખોને લોગવે છે
અને દેવતાઓ જે મનોવાંછિત મુખને લોગવે છે તે ધર્મ
થી જ છે' (સુ પ ૧૧૦)

સઘ્યે કામં અત્થરં કમ્મં ધમ્મં જિણિદમણિઅં વ ।
અપ્પણ્ણા જાણતિ ડ ક વિ વિસુદ્ધં અરૂરમિવા ॥૧૧૧૨

ભાવાર્થ— સર્વ જીવો કામ (વિષયો)ને જાણે છે,
તેનાથી અપ્પ જીવો અર્થને જાણે છે, તેનાથી અપ્પ જીવો
કર્મ-કૃષિ આદિને જાણે છે, તેનાથી અપ્પ જીવો ધર્મને
જાણે છે અને જેનું નજીકમા કન્યાણ છે તેવા કેટલાક જ જીવો
જિનેશ્વર મહાત્માનો કહેવો વિશુદ્ધ ધર્મ જાણે છે (સુ પ ૧૧૪)

સલ્લનદગ્ગવિલ્લપ્પગરહસુદ્ધા જહ મોઝગા સુપુન્નવળા ।

સમ્મત્તરભાવરગ્ગિદિહ્નિઆચિઅગુણ્ણુતાહ તથા ધમ્મા ॥૧૧૧૩

ભાવાર્થ— જેવી રીતે લોટ, ધીર, ગોળડા અને
દાસ-લવિ મ-ઈલાયચી-કપૂર-ચાવી-ખામ-ખારેક વગેરે
વગેરે તેજનાદ્યો કરી, ગુદ્ધ એવો લાડુ, સપૂર્ણ રૂપ
વાળો થાય છે, તેવી રીતે સમ્યક્ત્વ, ભાવર, વિધિ અને
પોતાને ઉચિત ગુણો કરી ચુકતા એવો ધર્મ સપૂર્ણ
રૂપવાળો થાય છે (સુ પ ૧૧૭)

દલનેદરગવિલરૂપેગરરૂપયન્નુજ મોઅગા જાદિટ્ટપટા ।

સમ્મત્તભાગરવિક્કરૂચિઅકરૂમયનુત્તાત્તહાધમ્મા ॥૪ ત ૪॥

સાનાથ— જેવી રીતે લોટ, ઘીર, ગોળ, તેજનો અને રૂપ, એમ પાંચે જરી શુદ્ધ એવા જે લાડુ પથેચ્છ ફળવાળો થાય છે, તેવી રીતે મમ્મફલ, ભાવ, વિધિ, ઉચિતતા, અને અતિશયોએ પકડી ચુકત એવો ધર્મ પથેચ્છ ફળવાળો થાય છે (મુ પ ૨૨૦)

અગયપદિયામન્પત્થાદિદિતિ નિર્વ સમુહવામપદિકિરિઆત્ત ।

સમ્મત્તવયારૂપસમયરૂપાણુરૂચિઆદકમ્મગેગહરા ॥૬ ત ૫॥

સાનાથ— જેવી રીતે ઔપધ, ચૂર્ણ, પથ્થ આદિ, આદિ, મુળવામ અને બાહ્ય ક્રિયા, એ બાહ્ય ગેગના પ્રતિકરમા રોગને હરે છે, અને આરોગ્યરૂપી કલ્યાણને દે છે, તેવી રીતે મમ્મફલ, મત, આવશ્યકક્રિયા, દાન અને ઉચિતતા, એ ધર્મરૂપી રોગને હરે છે અને મોક્ષરૂપી કલ્યાણને દે છે (મુ પ ૨૨૧)

ભયદુહરોગ હરિત્ત આમદપદિયામન્પત્થાસમુહવાસાહ ।

સમ્મત્તવયારૂપસમયરૂપાણાદિ નિર્વસુદ દિત્તિ ॥૬ ત ૬॥

સાનાથ— જેવી રીતે ઔપધ, ચૂર્ણ, પથ્થ અને મુળવામ, બાહ્ય રોગને હરીને આરોગ્યરૂપી કલ્યાણ—મુળને આપે છે, તેવી રીતે મમ્મફલ, મત, આવશ્યક અને દાન આદિ સર્વરૂપી રોગને હરણ કરીને શિવમુળને આપે છે (મુ પ ૨૨૨)

મુઅચરણવસદનુત્તો, આયસ્મયદાણમાપત્થયણા ।

નિચ્ચવયદારવકો દંમણહુ મેહ અણુ નિદિધ્ ॥ ૭ ત ૭॥

ભાવાર્થ-શ્રુત અને આગ્નિરૂપી બે યાગદોષી ભેદકો, આત્મચક્ર, દાન વગેરે માર્ગના યોગકવાળો અને નિશ્ચય, વ્યવહારરૂપી બે પેશવાળો દર્શનરૂપી રથ, પોતાને આશ્રય લેનાર-ભૂતોને સિદ્ધિમા લઈ જાય છે (મુ પ ૨૨૩)

સાદોષમણાદોષ જહોમહ અપ્પવહુગુણં ચત્તહા ।

માવજ્જડણયજ્જાહઅભર્પાહિ સહેવ ધમ્માડચિ ॥૮ ત ૮॥

ભાવાર્થ-જેવી રીતે, આટોપે કરી મહિત, આટોપે કરી રહિત, અપ ગુણ અને બહુ ગુણે કરી ચાર પ્રકારે આપધ હોય છે, તેવી રીતે ધર્મ પાપ આટોપે સહિત અને આટોપે કરી રહિત, સાવધ અને નિગ્વધ ભેદે કરી ચાર પ્રકારે હોય છે (મુ પ ૨૨૪)

આહી ચતુર્ભંગી નીચે પ્રમાણે

આપધ

ધર્મ

૧ આટોપે કરી મહિત અ પ ગુણ	૧ આટોપે કરી મહિત સાવધ
૨ " " રહિત બહુ ગુણ	૨ " " રહિત નિરવધ
૩ " " સહિત બહુ ગુણ	૩ " " સહિત નિરવધ
૪ " " રહિત અપ ગુણ	૪ " " રહિત સાવધ

અપ્પ વહુ જહોમહમપ્પવહુગુણ(જણે) મયે ચત્તહા ।

પય વિસુદ્ધિમ્મેઆ ધમ્મા પાપ વિવજ્જયઓ ॥૯ ત ૯॥

ભાવાર્થ-જેવી રીતે આપધ અપ બહુ ગુણ, અ પ અપ ગુણ, બહુ અપ ગુણ, અને બહુ બહુ ગુણવાળું હોય છે, તેવી રીતે વિશુદ્ધિના ભેદોએ કરી ધર્મના કાળ ચાર

પ્રકારે હોય છે અને વિપરીતતાથી પાપના ફળ પણ ચાર પ્રકારે હોય છે (મૂ પ ૨૨૬)

ઔપધની ચતુર્ભંગી

પ્રભાણે કરી અપ ઔપધ અને શુષ્ણે કરી બહુ-૧	} ઔપધની ચતુર્ભંગી
" " " " અપ-૨	
" બહુ " " " ૩	
" " " " બહુ ૪	

તેની રીતે ધર્મના ફળની અને પાપના ફળની ચતુર્ભંગી વિચારવી

ચિરજાશ્વક્રિયરસેઽયરહૃત્પ્રત્નસાલિચિરજ્ઞયાણિઃ જહા ।
સિઘ્વાઽસિઘ્વપગ તદ્ધ નિયમાદ્જુઆઽજુઆ ધમ્મા ॥૧૦ ત ૧૦॥

ભાવાર્થ-જેવી રીતે વિદ્યાર્થી આજ્ઞાનુ વૃક્ષ ૧, ચક્ર વતી ના કાશ્યપ, રત્નથી વાવેલી શાલિ ૨ અને રસવૃદ્ધે કળેલી રમાયનચિકિત્સાઠ જલહી ફળે છે, તેવી રીતે નિયમાદિથી યુક્ત ભોગે ધર્મ જલહી ફળે ૩, અને જેવી રીતે વિદ્યા વિનાનુ આજ્ઞાનુ વૃક્ષ ૧, આમાન્યથી વાવેલી શાલિ ૨ અને આમાન્ય વૃદ્ધે કરેલી રમાયનની ચિકિત્સાઠ જલહી ફળતી નથી, તેવી રીતે નિયમાદિ વિના ધર્મ જલહી ફળતો નથી (મૂ પ ૨૨૯)

જહ ચક્ષિચમ્મસાલી તક્કાન્નં ફલ્લે અવસાયા દાદ ।
इअ मत्तभायमुद्ध्यो धम्मो इअरो इअरसाली ॥૧૧ ત ૧૧॥

ભાવાર્થ-જેવી રીતે ચક્રવર્તીના ચમરભાગ વાવેલી શાલિ તત્કાલ ફળે છે અને અક્ષય હોય છે, તેવી રીતે મત્ત

મને ભાવે કરીને શુદ્ધ, એવો ધર્મ તત્કાલ ફળે છે અને
મક્ષય થાય છે અને જેવી ગીતે સામાન્યથી વાવેલી શાલિ
જલદી ફળતી નથી તેમ અક્ષય હોતી નથી તેવી રીતે સત્વ
અને ભાવે કરી અશુદ્ધ એવો ધર્મ તત્કાલ ફળતો નથી
તેમ અક્ષય હોતો નથી (મુ પ ૨૨૯)

જિજ્ઞાસુઃ જિજ્ઞાસુઃ રાગાર મગ્નીઃ ચ સાવત્રીઃ ઘલ્લયઃ ।

માહસ્યાં ચારિત્રીઃ પચુક્તોઽઞ્જિજ્ઞાસુઃ ॥૧૨ ત ૧૭૧

ભાવાર્થ—જિજ્ઞાસુઃ ૧, જિજ્ઞાસુઃ એવો રાગ ૨, જિજ્ઞા
ભક્ત એવો મન્ત્રી ૩, ઘલ્લયઃ શ્રાવક ૪ અને અતિશયે કરી
મહિત માધુષ, એમ આ પાંચ જિજ્ઞાસુ (વિષે ઉદ્યોતના
કરનારા છે (મુ પ ૨૩૦)

इति तपाग्नीमुनिमुदग्भुरिगिरचित श्रीउपदेशरत्नाकरे

अथअथ मध्याधिकारे चतुर्थम्वतरण ॥

એ ગીતે તપાગમ્નીય શ્રીમુનિમુદગ્ભુરિગિરચિત

જયશ્રીથી અકિત શ્રીઉપદેશરત્નાકરના

મધ્ય તટમા પ્રકીર્ણક ઉપદેશ

નોમનો થોથો અશ સમાપ્ત

॥ मपूर्णाऽथ मध्याधिकार ॥ मध्याग्र ६२ ॥

એ ગીતે સહસ્રાવધાનથી અપ્રતિમ બુદ્ધિમા

ધુધર શ્રીમુનિમુદગ્ભુરિએ રચેલા

શ્રીઉપદેશરત્નાકરનો મધ્ય તટ

મમાપ્ત

इत पर मुद्रितं न

શ્રીમુનિસુ દરસરિવિરચિત શ્રીઉપદેશરત્નાકર

અપર તટ

મૂળ તથા ભાનાર્થ

ધર્મના રૂળને દેખાડવા દ્વારા ઉપદેશ નામનો

પ્રથમ અંક

જયધિયો૧ડનર્ગલમગલાગ્લી૨,

મસૌખ્યસૌમાગ્યસુદીર્ઘજીયિતા ૩।

અમીષ્ટમિદ્ધી૪સુધિયમ્મસપદોદ્ધ,

વદાતિ ધમ્મો મત્તિના જિનેદિત ॥૧॥ (ફલપદ્ધ)

ભાવાર્થ-જય ઇન્દ્રિયોને જિનેશ્વર ભગવન્તે કહેવો।

ધર્મ જયમ્વરૂપ સદ્ગુણો૧, પુષ્કલ મગજના મમ્બોર,

મુખ અને શ્રેણીએ કરી અતિ-દીર્ઘ ઇન્દ્રિયો૩, ધર્મિયત

મિદ્ધિઓ૪, ઉત્તમ પુદ્ગલો૫ અને અપત્તિઓ૬ આપે

ઉ (૧-૧)

મ્પુરન્તિ વેદમયમિત્ત ધિયોડયિના૧,

મુગ્ધે ગિર૨ શ્લાઘ્યતમા ધિયો દ્વિ ૩।

તનો ચ સૌમાગ્યરમાદ્ધસયોવ૪,

યશસિ દિદ્ધવાડ્ધતધમત્ત સતામ્ ॥૨॥ (૫)

ભાવાર્થ—અરિહુન્ન ભગવન્તના ધર્મથી સજ્જનોના ધરમા ચોમેરથી ઇચ્છિત એવી લક્ષ્મીઓ૧, સુખ વિષે અત્યન્ત વખાણવા યોગ્ય વાણીઓ૨, હૃદયમાં જુદિઓ૩, શરીરને વિષે નાભાચ્છેડી લક્ષ્મી૪, જન્મે ખબાઓમાં જલપ અને દિશાઓમાં યગ્ને૬ સ્ફુરે છે (૧-૨)

સમલમ્બુલમગલમાલિક, તિત્તુતે૧ ચિત્તુતે સુતમ્બદ ૨।
દરતિ વિજ્ઞાનચય૩ કુરતે ક્ષિપ ૪, મતિમતા જિનધર્મસુરદ્રુમ

॥૩॥ (૪)

ભાવાર્થ—જુદિમાનોને જિનધર્મ૩થી કલ્પવૃક્ષ તમામ મનોહર મગલોની માળાને નિસ્તાર છે૧, સુખની મ પત્તિઓ એડી કરે છે ૨, નિમ્નના મમ્બુલને હરે છે ૩ અને કલ્યાણને કરે છે (૧-૩)

મગલાનિદ્રિયોઽમીષ્ટારૂપ૩માયુર્ધ્વ૪૧ યશ ૬ ।

પ્રભુસ્વર્ગમિષ્ટસિદ્ધિધર્મ૬, ધમક્લપતરો પરમ્ ॥૪॥ (૮)

ભાવાર્થ—મગલો૧, ઇચ્છિત લક્ષ્મીઓ૨, ૩૫૩, આયુષ, જલપ, યશ૬, પ્રભુપર્ણુ૭ અને ઇષ્ટસિદ્ધિ, એમ આઠ ધર્મ૩થી ૪ પત્રક્ષના કા છે (૧-૪)

ચિરાયુ ૧ શિવરમારોગ્ય૩, સપદોષઽમીષ્ટસિદ્ધય ૬ ।

જય સવિજયાનદોદ, અગતિ જિનધર્મત ॥૫॥ (૬)

ભાવાર્થ—જિનધર્મથી દીર્ઘ આયુષ્ય૧, કલ્યાણરૂ, આરામ્ય૩, મ પત્તિઓ૪, ઇચ્છિત મિદ્ધિઓ ૫ અને વિજય અને આનંદ કરી સહિત જય થાય છે (૧-૫)

૧૪૪૪- 'ત્રૈલોક્યપાનિચય' इति- 'त्रिविध' दुग्ध-आध्या-
 त्मिक (माधिदेविक-माधिभौतिक चेति३) त्रय प्रकारनु दुग्ध
 आध्यात्मिक१, आधिदैविक२, आधिभौतिक३ 'तत्रात्र द्विधा-
 शरीर मानस च' तेभा प्रथम आध्यात्मिक दुग्ध जे प्रकारे शरीर
 म जन्धी अने मन स जन्धी 'शरीर-चातपित्तश्लेष्मणा विषम्य
 निमित्त' वात, पित्त अने श्लेष्मणा विषमपणाना निमित्ते
 शरीर म जन्धी दुग्ध 'मानस-कामक्रोधलोभमोहेर्ष्याधिपय-
 दर्शननिमित्त-કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ, ઇર્ષ્યા અને વિષયોના
 દેખવા નિમિત્તે મન સ જન્ધી દુગ્ધ, ૧ દ્વિતીય-યક્ષરાક્ષસપ્ર-
 હાયાવેશદેતુરુર ખીજી જે આધિદૈવિક-તે યમ, રાક્ષસ,
 શ્રદ્ધ આદિ પ્રવેશના કારણવાગુ ૨ 'તૃતીય-ચ-માનુષ્યપશુપક્ષિ
 મૃગસરીસપ્રસ્થાવરનિમિત્તમિતિ૩' ત્રીજી જે આધિભૌતિક-તે
 મનુષ્ય, પશુ, પક્ષી, મૃગ, સર્પ અને સ્થાવર નિમિત્તનાગુ ૩
 'યદ્વામગોવાકાઘજમેદાત્તિત્રિવિધ દુગ્ધ' અથવા મન, વચન અને
 કાયાથી ઉત્પન્ન થયેલુ ત્રણ પ્રકારનુ દુગ્ધ 'નરકતિર્થમનુ-
 પ્યમનમચેતિ' નરક, તિર્થ ચ અને મનુષ્યલવમા ઉત્પન્ન
 થયેલુ દુગ્ધ સુગસચયસિધેતિ-મનુષ્યસુત્ર દેવસુત્ર મોક્ષ
 સુત્ર ચેતિ ત્રિવિધ સુત્ર' સુખમચય ત્રણ પ્રકારે-મનુષ્યનુ
 સુખ૧, દેવનુ સુખ૨, અને મોક્ષનુ સુખ૩ એમ ત્રણ પ્રકારનુ

મુદ્રિત-૩૦ ૧૦ સદી-૨૩૧ તમે પત્રે "અથાપરતટ સુગમત્વા
 ન ત્રિવિધયતે इति" એમ જણાવેલું છે તેથી અપર તટની ત્રણ
 થી ૨ થી ૫ થી જ્યાં મૂળની પ્રતિમા ૦ ૧ થી છે ત્યાં અમે અહીં ત્રણ
 આપી છે

સુખ ધર્માર્થકામરૂપ માનસિક વાચિક કાયિક ચેતિ વા' અથવા ધર્મ, અર્થ અને કામચરુપ ત્રણ પ્રકારનું માનસિક ૧, વાચિક ૨ અને કાયિક ૩ સુખ 'ત્રિવિધમાર્થતત્ત્વ' અને ત્રણ પ્રકારનું ઇન્દ્રિય ઇન્દ્રિય 'દ્વિવિધસ્વરૂપ' બાદીનું સમગ્ર શકાય તેમ છે ॥ ૮ ॥

સુપરરાજિપ્રચિત્તપ્રભાવ ૧ સ્વજાતિસીમેષ્ટફલોરૂપાય ૩ ।

પ્રયત્નલભ્યઃ કુશલેર્જિનોઽસ્ય ધર્મઃ કલ્પદ્રુસમ શિયાય ॥૨॥

ભાવાર્થ-દેવોના મનુષ્યો વિસ્તારવા છે પ્રભાવ જેનો ૧, પોતાની ભક્તિઓમા સર્વોત્તમ અને ઇષ્ટ એવું કળ છે જેનું ૨, જેની આરાધના કર્યે ઇતે વિષ્ણુ રહિત ૩ અને વિવેકીઓ વડે પ્રયત્નથી પ્રાપ્ત કરવા યોગ્ય ૪ એવા કલ્પદ્રુના સંખ્યા ત્રીજીનેશ્વર ભગવાન અને એમનો ધર્મ ઈલાલાના માટે છે । (૧-૬)

વ્યાખ્યા- કલ્પદ્રુપત્તે- 'સુપરરાજિમિ-' વેદધેનિમિ 'પ્રચિત્ત'- વિસ્તારિત 'પ્રભાવો' વસ્ય સ । 'સ્વજાતો'- સર્વ દ્રુમેષુ 'સીમા-મર્યાદા સર્વોત્તમ હત્યથ । 'ઈષ્ટ'-મનોવાછિત મૈત્રિક ધનધાન્યાદિફલં યસ્માન્ સ । 'અનપાય'તસ્ય હંદાઘ પાયરહિતત્વાન્ । 'પ્રયત્ન' વિધિપદારાવનાન્ પ્રાપ્ય કુશલેરિતિ ।

કલ્પદ્રુપત્તમા-દેવોની શ્રેણીઓથી વિસ્તાર કરાયેલો છે પ્રભાવ જેનો સર્વ વૃષ્ટોમા સર્વોત્તમ મનોવાદિત એવા આ લોક મનુષીના ધન, ધાન્ય આદિ કળો છે જેનાથી તે કલ્પદ્રુનું છેલ્લું વિધ્નો રહિતપણુ હોવાથી અનપાય વિવેકીઓ વડે વિધિપૂર્વક આપનાથી પ્રાપ્ત કરવા યોગ્ય

શ્રીજિનપક્ષે ચ-‘સુપર્વરાજિપુ’ સુપર્વરાજિભિર્થા-સુર
 શ્રેણિભિજ્ઞ-મદીશ્વાચલજ્ઞાનાદો ‘પ્રચિત’-વિસ્તારિત પ્રમાણ
 યસ્ય સ । ‘સ્વજાતો-સર્વદંતુ ‘મીમા’, ‘દૃષ્ટ’ સર્વમૈદિક
 રાજ્યાદિપ પાગત્રિક્ષે ચેન્દ્રત્વાદિમોગ્ધસુત્વાદિપ વા ૫૪ યમ્મા
 સ્મ । ન ત્રિપત ડયાયા -ચિદ્વા -ચસ્મિ-તારાચ્યમાને દૃષ્ટનપાય,
 સક-ત્રિજનહસાં દૃષ્ટ્યર્થ । ‘કુર્શ્લ’ ચિત્રકિમિ પ્રયત્નેન સુમયા
 દિમામપીરૂપેણ લખ્યછેતિ ।

શ્રીજિનપક્ષમા-સર્વ દેવોની શ્રેણિઓમા અથવા
 મર્વ દેવોની શ્રેણિઓ વડે જન્મ, દીક્ષા અને કેવળજ્ઞાન
 આદિમા વિનિતાનયો છે પ્રભુ વ જેનો મર્વે દેવોમા મર્થા-
 સર્વોત્તમ ઇંદ્ર એવું સર્વ રાજ્યાદિ આ લોડનું દૃષ્ટ અને
 પરચોડ સખન્ધી ઇન્દ્રપણ વગેરે અને મોક્ષમુખ
 આદિ દૃષ્ટ છે જેનાથી તે જેની આગધના ક્યે છે તે વિદ્યોની
 રહિતા અર્થાત્ લભામ વિદ્યોના કતા વિવેકીઓ વડે મનુષ્ય
 જન આદિ સામગ્રીથી પ્રાપ્ત કરવા યોગ્ય

ધર્મપક્ષે તુ-‘શામતાનિ પર્વાણિ શ્રીપર્યુપણાદીનિ તેષુ
 શ્રેણિપુ શ્રેણિભિર્થા ‘પ્રચિત’-વિસ્તીર્ણ પ્રમાણ યસ્ય સ ।
 સ્વજાતો-સર્વધમ્મપુ મીમા’ । શવ તીચકૃત્વક્ષસમમિતિ ॥૧૥॥

ધર્મપક્ષમા તો- સુદર પર્વપણા આદિ પર્વોની
 શ્રેણિઓમા અથવા શ્રેણિઓ વડે વિનિતીર્ણ-કેલાએલો પ્રભુ
 છે જેનો સર્વ ધર્મોમા સીમા સર્વોત્તમ શેષ-બાકીનું
 શ્રીજિનેશ્વર મહાસચ્ચના પક્ષની સમાન બાપુવું ॥૨૦॥

જયવિજયવિધાતા૧વિશ્વવિશ્વદાતા૨,
મયજલનિધિમેતુરવિશ્વનિર્વાહહેતુ૩ ।

૨૧ ક્ષણિલગુણત્તિધાન૬ મર્વધર્મપ્રધાન૬,

ચિત્તરતુ જિનધર્મ સતત સર્વશમ ॥૧૦॥ (૬)

ભાવાર્થ-જય અને વિજયને કરનાર૧, જગતના તમામ હિંદને દેનાર ૨, ભવસમુદ્રને પાર પામવાને મૂલ મમાન૩, જગતના નિર્વાહનું કારણ૪, તમામ શુભોને નિધાન ૫ અને મર્વ ધર્મોમા પ્રધાન૬ એવો શ્રીજિનધર્મ નિરતર મર્વે મુખને આપે (૧-૧૦)

દેવો જિમેન્દ્રા૧ ગુરવશ્ચરિત્રિણો૨,

ધમસ્તદુક્ષ્ચ દયાવિપાચન ૩ ।

સુતા ગિનીતા૪ પ્રણયી પરિચ્છેદો૫,

મનોડનુગા૧ સ્યુર્લેલનાશ્ચ૬ પુણ્યત ॥૧૧॥ (૬)

ભાવાર્થ-પુણ્યથી જિનેન્દ્ર દેવ૧, ચારિત્રરાજા શુરઓ૨, તેમને કહેલો દયાદિથી પવિત્ર એવો ધર્મ૩, વિનયવાળા પુત્રો૪, પ્રેમવાળો પરિવાર ૫ અને મનને અનુકૂળ એવી લલનાઓ મળે છે (૧-૧૧)

સુધ્વાનિ દક્ષે૧ દરતૈ વિપત્તતી૨-

સ્તનાતિ મેદ્રાણ્ય૩ેશિધાનિ નાશયન૬ ।

મદાધિર્મિર્યાધિગણોનિહતિ યો૫,

ધર્મ મજત્યાર્હતમે૧ ત સુધા ॥૧૨॥ (૨)

ભાવાર્થ-૨ મુખોને આપે છે૧, વિપત્તિઓના મમહને હરે છે ૨, કન્યાઓને વિસ્નારે છે ૩, અકન્યાઓનો નાશ કરે છે ૪ અને જે માનસિક ચિંતાઓ મહિતે યાધિઓના

મમદને હો છે પ તે બદ્ધિત મદ્ધસજ્જના જ ધર્મને છે
પડિતો ! તમે મેલો ! (૧-૧૨)

મગગાનિ મમુગાનિ ? જયધી ર સપદોવ્યમિમતાદધિરમાયુ ધા
મદ્ધિયન સુમગતાદ પ્રમુતાઃ ચ સ્યુર્યતો મગ્ગત ત જિનધમમ
॥૧૩॥ (૭)

ભાવાર્થ-એનાથી સુખે કરી મદ્ધિત મગયો, જયધી
સમીઓ, મદ્ધિત એની મ પત્તિઓ, દીર્ઘ એવુ આયુષ્ય, ધ
ઉત્તમ બુદ્ધિઓ, બાજ્યગાળીપલુ અને સ્વામીપણું થાય
છે તે જિનધર્મને તમે મેલો ! (૧-૧૩)

વસુનિ પ્રચ્ચઃ સ્વમયો મળીન્ દુમા,
વગ્ગાનિ મુક્તા વિન્ તામ્રપર્ણિકા ।

સ્તા વસુનાનિ ગજાશ્ચ વિચ્ચમ્
પુણ્યામ્મના વિવ્રતિ મુચ્ચેડગિનામ્ ॥૧૪॥

ભાવાર્થ-પુણ્યગાળી હવેના ભોગને માટે (ઉપભોગને
માટે) પૃથ્વીઓ-ધનને, આશો-મલિઓને, વ્રષો-દુષ્ટોને,
તામ્રપર્ણિકા - (નદી) - મેલીઓને, લતાઓ-પુષ્પોને અને
નિધ્યાગાળી બુધ્ધિ-હાથીઓને ધારણ કરે છે (૧-૧૪)

મયન્તિ શિલ્પાનિ કર્તાનિ શિલ્પિના,
વિશિષ્ટવર્માણ્યપિ કર્મવારિણામ૨ ।

સુશિક્ષિતાશ્ચાપિવલા વલાવતાઃ,
ધ્યેયોમતામય સુવોપમુન્નયે ॥૧૫॥ (૩)

ભાવાર્થ-ગિલ્પીઓએ કરેલા શિલ્પો, મેવકોનાં
વિગિષ્ટ વર્ગો ૨ અને કલાવાનોની આરી રીતે શીખેલી

કલાઓડ, કન્ધાણુને ધારણ મરનાગએના સુખના ઉપભોગ
માટે ૪ છે (૧-૧૫)

મિતપ્રમાણાસ્તનુશ્રજલાદયા,

મિતપ્રમાણા શ્રુતદ્રુમાદય ૨ ।

વચ્ચિતિ વૃક્ષા નિયતૈ ફલે ૩ પુન-

મિતિલ્લિધાઽપ્યસ્તિ ન ધર્મવસ્તુન ॥૧૬॥(૩)

ભાવાર્થ-શરીર, ભૂમિ અને પાણી આદિ માપેલા
પ્રમાણવાળા છે ૧, દેવો અને તેમના વૃક્ષો વગેરે માપેલા
પ્રમાણવાળા છે ૨ અને વૃક્ષો નિયત એવા ફળો વડે ફળો છે ૩,
કિન્તુ ધર્મ કે પ વસ્તુનું કોઈ પ્રકારે પણ માપ હોતું
નથી (૧-૧૬)

જલાયતેઽગ્નિર્જલધિ સ્થળાયતે,

પુરાયતેઽગ્નયશ્મય સમાયતેઽ ।

સુદૃષ્ટેઽરિર્જનવાયત નૃપ ૬

મતા નિતાત સુદૃતાનુમાયત ॥૧૭॥(૬)

ભાવાર્થ-અત્યંત પુણ્યના પ્રભાવથી સર્જન પુરુષોને
અગ્નિ પાણીપણાનું આચરતા કરે છે ૧, સમુદ્ર સ્થળપણાનું
આચરણ કરે છે ૨, જગલ નગરપણાનું આચરણ કરે છે ૩,
પર્વત સમપણાનું આચરણ કરે છે ૪, શત્રુ મિત્રપણાનું આચરણ
કરે છે ૫ અને સન્ન પિતાપણાનું આચરણ કરે છે ૬ (૧-૧૭)

મવગ્નિ તેષાં વિપદોઽપિ સંપદ ૧,

પ્રયત્નસાં નિધ્યકૃત સુરા મતામર ૨ ।

જનાધ્ય સર્વે સ્વજ્ઞમી ૩ કૃતાયના,

ગમન્તિ યેષાં સુદૃતેશ્વરદય ॥૧૮॥ (૩)

ભાવાર્થ-જેઓને પુણ્ય એક શ્રદ્ધિઓ શોભે છે તે સર્વજનોને વિપત્તિઓ પણ સંપત્તિપણને ભરે છે, દેવો પ્રયત્ન માત્રથી જ માનિધ્ય કરનારા થાય છે, અને બધા સામાન્ય લોકો રક્ષણને કરનારા સ્વજનો તરીકે થાય છે (૧-૧૮)

આધારમૃતા જગતા પ્રયસ્ય ચૌ,

નિયાજયાડર્કેન્કુપવોધિધાર્મુચામર ।

તનોતિ મર્થામરમુત્તિસમ્પદ-૩

સ્તમય ધર્મે ભજતેષ્ટશર્મણે ॥૧૯॥ (૩)

ભાવાર્થ-જે ત્રણે જગતનો આધાર ભૂત છે ૧, અને જે સૂર્ય-ચંદ્ર-અમુક-મેઘને નિયોજક છે-વ્યવસ્થાને ભળે છે ૨ અને જે મનુષ્ય-દેવતા તથા મેક્ષની સંપત્તિઓને વિસ્તારે છે ૩ તે જ ધર્મને ઈશ્વર મુખને મારે તમે સેવો ॥(૧-૧૯)

અથાધ્યાના પ્રતિમાતિ ધ્યાધ્યવ ૧,

સદા સદાય પરમોડતદ્વાયિનામ ૨ ।

પર પ્રભુર્નિષ્પ્રમુતાત્તિમગિના૩

જિને-પ્રથમ સર્વલેષ્ટમાધનાન્ ॥૨૦॥ (૩)

ભાવાર્થ-જિનેન્દ્ર પ્રભુને ધર્મ, સકલ ઈષ્ટ પદાર્થોનું નાધન હોવાથી, બાધવ વગરનાઓને બાધનરૂપ, નહાય વિનાનાને સમેગા ઉત્કૃષ્ટ મહાય આપનાર અને નિ પ્રભુતા (દરિદ્રતા)રૂપ પીડા યુક્ત હોયને ઉત્કૃષ્ટ પ્રભુતારૂપ શોભે છે (૧-૨૦)

યદ્યુદા સ્યુ ચરુ કાર્યર્થિજો૧,

ન ચાતિ ચાતા યદતિસ્થિતિવમા ૨ ।

ન ચાર્દ્યશ્ચ પ્રસરતિર નાગ્નયો,
જ્વલતિષ્ઠ ચા ધર્મવિજૃમ્ભિતં હિ તત્ ॥ ૨૧ ॥ (૪)

ભાવાર્થ—જે મેઘો કાળે વર્ષાવાવાગા હોય છે, જે વાયગે મિથિતિને ઉત્તર ન કરી વાતો નથી, અમુદ્રો ભૂમિ ઉપર ફેલાતા નથી, અગ્નિ (બધુ) બાળતો નથી, તે ખરેખર ધર્મનો વિવાસ છે

દુર્મ સુગાના મણિમિશ્ર વિ નૃણાં,
પર્યાન્તમાર્ગે વૈશ મધેનુભિ ।
ચિત્ત્યા અચિત્ત્યા અપિ સંપદોઽમિત્યા
દદાતિ જૈનેશ્વરધર્મ વચ તત્ ॥ ૨૨ ॥

ભાવાર્થ—મનુષ્યોને દેવોના વૃથો (કપવૃથો) અને મણિઓ વડે શુ ? પ્રાપ્ત થયેલા કામધેનુ સહિત એવા કામધેરો વડે સર્થ । કાશ્યુ કે ચિન્તરેત્રી અને અચિન્તરેત્રી તે તમામ સંપદાઓ જિનેશ્વર ભગવન્તનો ધર્મ જ આપે છે

દુગણયા ન પ્રમથન્તિ તુર્જના,
ન ચાપિ ચોરા ન ચ દેયતપ્રહા ।
ન શાકિનીર્મિદ્ધુજગમાદયો
ન ચામયા પ્રાણિનિ પુણ્યપાલિતં ॥ ૨૩ ॥

ભાવાર્થ—પુણ્યથી (ધર્મથી) પાવન કરાયેલા એવા પ્રાણીઓ (જીવો) ઉપર ખરાબ આશયોવાળા દુષ્ટનો, ચોરા, દેવો અને ગ્રહો, શાકિની, મિદ્ધુ, નર્પ વગેરે અને રાગો સમથ થતા નથી (૧-૨૩)

તનોતિ રક્ષામપિ ગર્ભગત્ય ચ,
 શિશેશ્ચ યો યા શયિતસ્ય ચોડગિન ।
 પ્રમાદિના દૈવપરસ્ય ચાપિ ચ,
 મ જૈનધર્મ ક્રિયતા વૃત્તિયુધા ॥ ૨૪ ॥

ભાવાર્થ-જે ગર્ભમાં રહેલાની, જે બાળકની, જે
 સૂતેલા એવા પ્રાણીની, જે પ્રમાનીની અને જે ભાવ્ય ઉપર
 તત્પર એવાની પણ રક્ષાને કરે છે તે જૈન ધર્મરૂપી વાક,
 હે પહિતો ! તમે કરો ? (૧-૨૪)

સ્ફુરતિ ચદ્ધારિ ગજાન્તુરક્ષમા,
 વિમુક્તર્મરયાશ્ચ મટાગ્નાન્કટા ।
 ચક્ષુર્ગ્રામિહાસનચામગર્વના,
 મદદ્ગ્રીવાદિરવૈશ્વ જાગરા ॥ ૨૫ ॥

પ્રણવશીયેશ્ચ નિદેશધારણ,
 મમગ્નૈર્મ પ્રભુતેષ્ઠર્મસુ ।
 ચદ્ધારિ શ્રીમદ્દહત્તિપ્રવાતતિ-

નૃપસ્ય તત્કર્મમમૃદ્ધિજ ફલમ ॥ ૨૬ ॥ (યુગ્મમ)

ભાવાર્થ-રાબાના દ્વારમાં જે હુલારો હાથીઓ, ઘોડાઓ,
 યુદ્ધમાં તૈયાર એના મુલોગે રકુચમાન હોય છે, જે છત, સિંહા
 મન, ચામર વડે રોજ પૂજાય છે, મદગ, વીણા વગેરેના
 અવાજથી રોજ જગાય છે, નમેવા મસ્તકથી બધા
 લોકો વડે આજ્ઞા કરાય છે, જે ઇચ્છિત કર્યોમાં પ્રભુતા
 (અમેસરપણું) અને જે અસસની શોભાના ગર્વને હુરનારી
 શ્રીઓની શ્રેણી છે તે ધર્મરૂપ સમૃદ્ધિથી ઉત્પન્ન થયેલું
 ફળ છે

અવળિહતાસા દિનિજૈશ્વરૈરપિ,

ત્રિચણ્ડમાત્રાચરમાસ્વયધરા ૨ ।

અયત્નદંત્રાચ્છલમાત્મતનોર,

મવદ્ધરીણાસુદૃતૈ પુગાદૃતૈ ૪ ॥૨૭॥ (૪)

ભાવાર્થ- દેવોના સ્વામીઓ (ઇન્દ્રો) વડે પણ જે અખડિત આજ્ઞા ૧, અવયવ વૈલી જે ત્રિષુક આત્માત્મની લક્ષ્મી ૨, તથા શરીર વિષે જે અયત્ન વિના દેવતાઈ હૃદયે ધારના લાભવાળુ બળ ૩ તે વાસુદેવોને પૂરે કરેલા પુણ્યો વડે હોય છે

પરાણિ રત્નાનિ ૧ સુગત્તિમત્તયતાર,

ઘલ તનોર મનિધવ ૪, સદાનુગા ।

દ્વિયાપિ રૂપમહતાપ્સર ત્રિયોર,

જિનેશ્વપુણ્યૈર્વિલમતિ ચક્ષિણામ્ ॥ ૨૮ ॥ (૨)

ભાનાર્થ- શ્રેષ્ઠ એવા રત્નો ૧, દેવોના સમૂહ વડે સેવ્યતા ૨, શરીર વિષે બળ ૩, હૃદયે અનુસન્ધારી એવી ઉત્તમ પ્રકારની નિધિઓ અને ઉપે કરી હૃદયે નાખી છે અમરઓની શોભા જેને એવી । શ્રીઓ પણ અકર્તીઓને જિનેશ્વર ભગવન્તોએ કહેલા એવા પુણ્યોથી નિવાસ પામે છે (૧-૨૮)

જગમ્પચાનદ્વરી જનિમદ્ન

નગાધિવેષાદિવિધિ ૨ સુપાશ્વમ્ ૩ ।

અનુક્તરોજ હસુમાત્મમંપદા

ડમ્બિલાસ્વચમ્પાસુ સુરેશ્વરાચનાદ ॥૨૯॥

તદ્દેશનામદ્વાગુણાક્ષર ગિર ૮

મમ્પ્રાતિહાર્યાતિશયદ્વિયોઽદ્ભુતા ૯

ચિદ્રાગ્નતત્ત્વ્યઃ ૦મશપચિત્ત્વો

પ્રકારિતાદીનિ ૧૧ ચ પુણ્યતાઽર્હતામ્ ॥ ૩૦ ॥

યુગ્મમ્ (૧૧)

ભાવાર્થ — ત્રણ જગતને આનહને કરનાવાળો જન્મ ૧, મેરુ પર્વત વિરે અલિપેક વગેરે ૨ વિધિ ૨, અમતનો આહાર ૩, અનુત્તર એવું બગ ૪, સૌખ્યઅરૂપી સંપત્તિઓ ૫, તમામ અનન્ધાઓમા ઈન્દ્રો વડે પૂજા ૬, તેમની દેશનાનું સ્થાન (જે સમોદમન્થ) ૭, ગુણોત્તર એવી (જોજનગામી આદિ) વાણી ૮, અદ્ભુત એવી વિદ્યમાન પ્રાતિહાર્યો અને અતિશયોની શક્તિ ૯, જ્ઞાન આદિનું અનન્તપણ ૧૦ અને તમામ જગત ઉપર ઉપદ્રાગ્નિ વગેરે ૧૧ જે છે, તે અર્હન્ત ભગવન્તોને પુણ્યથી જ હોય છે (૧-૩૦)

મમુપ્ચમનઘાયસ્યઃ, પ્રિયઘ્રાણ્યમાયિનઃ ૨

નિહ્વાજસ્વાપિ યદ્ સ્વાઃ ધમસ્તેનાવયુષ્યતામ્ ॥ ૩૧ ॥ (૩)

ભાવાર્થ — સહાય વિનાનાને જે પ્રભુપણ અને વ્યવસાય વિનાનાને જે લક્ષ્મી તથા રક્ષણ વગરનાની જે રક્ષા થાય છે તે દેતુએ કરી તમે ધર્મ છે એમ જાણો ! (૧-૩૧)

તત્તથ-

જનિ કૃતાથાઃ પિતૃમાતૃપાલના ૭

દિષ્ઠ પ્રયાસ સફલ રથિયેઽભિધાર ૮

પ્રશસ્યતે દર્શનમપ્યમુપ્યઃ,

મતિર્નિવિણ જિતધમકમસુ ॥ ૩૨ ॥

ભાવાર્થ- જેની મતિ જિન ધર્મના કાર્યોમાં રહેલી છે તેનો જન્મ કૃતાર્થ છે ૧, તેના પિતા અને માતાનો પાવન કરવા આદિ પ્રયત્ન નફા છે ૨, એમનું નામ કલ્યાણ મારે થાય છે ૩ અને એમનું દશ ન પશુ વળણાય છે (૧-૩૨)

धर्मैकैऽपि भेदस्त्रिदशतत्तत्तस्यैवं शास्त्री समग्रा-
भीणार्थानां प्रदानाः फलमनुपमित मोक्षमौल्यं तु मुख्यम् ।
धर्मित्वादिप्रसंगागतमथ विविधा संपदभैहिकैश्च,
धीमानुपज्जयथीः स जयति भगवद्भाषितं कैऽपि धर्मं ॥३३॥

ભાવાર્થ- જેનો એક એક ભેદ પશુ દેવતાના વૃથ (કલ્પવૃક્ષ)ના વનના ઝાડની જેમ સમગ્ર ઇન્દ્રિય અર્થોને દેવાનાં છે ૧, જેનું મુખ્ય ફળ ઉપમા ન અપાય એવું મોક્ષનું મુખ છે ૨, અને જેનું એકિંક ફળ પ્રસંગથી આવેલ થકી પશુ વગેરે વિવિધ પ્રકારની તપાઓ છે ૩, તે જિનેશ્વર ભગવાનનો કહેલો શ્રીમાન્ ઉદત જ્ય લક્ષ્મીવાળો ગોમંડ (અદ્વિતીય) ધર્મ જ્યં ધર્મે છે (જ્યારેનો વર્તે છે)

इति तपार्थमुनिसुन्दरमृरिचिते श्रीउपदेशरत्नाकरे-
ऽपरतटे धर्मफलोपदर्शनद्वारेणवेश प्रथमस्तरङ्ग ।

એ રીતે તપાગચ્છાધિપતિ, શ્રીમુનિમુદગમૂર્તિ
માહારાજે રચેલા શ્રીઉપદેશરત્નાકરના અપર
તટમા ધર્મનું ફળ દેખાડનારા દ્વારોના
ઉપદેશરૂપ પ્રથમ તરંગ

જેનાથી તને તેનાથી પણ મધિક મદ્દિઓ થાય તેણે,
(પુણ્ય) તે તો તું ખોતે કરતો નથી (૨-૭);

પિતૃમાતૃમયોઽમિ કૌશલ્ય લલનાગૈન્યમયશ્ચ યૌવને ।
કદપત્યમયશ્ચ વાર્દક, ન કદાઽન્યાત્મમયમ્નુ રે જહ ! ॥૮॥

ભાવાર્થ- તું ગાળપણમાં માતા-પિતામય હતો,
યૌવનપણમાં લલનાઓમાં લોણુપતામય હતો, અને ઘડપણમાં
નિહનીત બચ્ચાઓમય હતો, પણ હે મૂર્ખ ! કદાપિ પણ
આત્મમય થયો નથી અર્થાત્ હે મૂર્ખ ! તું એવો થાય છે
પરંતુ કદાપિ માત્ર આત્માનું શું વશે ? તેના વિચારમય થતો
નથી (૨-૮)

કિં વિમ્મૃત મરણમાધિગણાશ્ચ મળ !,

કિં વ્યાધયોઽપ્યપુનરાગમર્મ નિવૃત્તા ? ।

દુઃખાનિ દુર્ગતિમયામિ ન મતિ કિં વા ?,

યન્ના કરોપિ સુજ્ઞતાનિ કદાઽપિ જીવ ! ॥૯॥

ભાવાર્થ- હે જીવ ! શું મરણને ભૂલી ગયો છે ?
શું આધિઓ-માનમિકચિન્તાઓનો સમૂહ નાશ પામ્યો છે ?
શું વ્યાધિઓ-શારીરિકરોગો ફરી ન આવે એની ગતિ
પાછા દર્શા છે ? અથવા શું દુર્ગતિમાં ઉત્પન્ન થવાવાળા દુઃખો
નથી ? કે જેથી હે જીવ ! તું કદાપિ પુણ્યને નથી કરતો ? (૨-૯)
પરિવ્રન્નિતમમવાદપિ, વ્યસનાદય વિશેષિ મય ! મો ! । ।
પરિવિતયમિ પ્રતિક્રિયા ન ચ તેષા પરલોકમાયિનામ્ ॥૧૦॥

ભાવાર્થ- હે જીવ્ય આત્મા ! અહીં તું જેનો મલવ
ક્રમિત છે એવા વ્યસનથી-પીડથી જીવ પામે છે, પરંતુ

પરવેક્ષમા ચત્રાવાળા એવા દુ ખોના પ્રતિકાને તુ વિચારતો નથી (૨-૧૦)

સમગ્રધ્ય ધનાનિ ચિત્રમોદ્ભટનારીન્તનયાસ્મિન્નાઽઽમમ ।
મુદમાત્રદસે ન મુખ્યસે, નિમિલ ગત્યગમેઽ સત્યગમ્ ॥ ૧૧ ॥

ભાવાર્થ- પોતાના ધનેને, વિષ્ણુએ કૃત્રી-શણુગારે કરી ઉદ્ભવ એની સ્ત્રીઓને અને પોતાના પુત્રોને ભેદને હુર્ષને તુ વહુન કરે છે, પરંતુ તુ વિચારતો નથી કે તે તમામ વસ્તુ બદલી જવાવાળી છે (૨-૧૧)

નનુ ધાવમિ ધર્મગ્રાધયા, વિવિધોપાધિભિરગ્ર શર્મણે ।
ન વિમેષિ મુ દુગતિમમાનૂ મરણે તલ્લિલ ભાવિ કિં ન તે ? ॥ ૧૨ ॥

ભાવાર્થ- હે દુષ્ટ ! તું આલોખના મુખને માટે ધર્મને ખાધા આવે તેવી રીતે વિવિધ ઉપાધિઓ (કાર્યો) વડે ઢાંકે છે, પરંતુ તુ મરણ પછી દુર્ગતિઓમા ભગવાથી ભય પામતો નથી શું તે મરણ તને થવાનું નથી ? (૨-૧૨)

મૃપમાનધનાદિપાગ્મદો, વિષયાનય સમીક્ષસે પરમ્ ।
ન વિવારયસીતિ મૃદ ! મ, મરણ વ શરણીમધિવ્યતિ ? ॥ ૧૩ ॥

ભાવાર્થ- હે મૂળ ! તબાનું માન અને ધન આદિથી ઉન્મદ બનેલો એવો તુ માત્ર શબ્દાદિવિષયોને જ ભોજી કરે છે, પરંતુ મરણ વખતે અશરણુ એવા તને શબ્દ કોણ થશે ! તે તુ વિચારતો નથી (૨-૧૩)

યદધીનમિદાગ ! ઝીવિતં, ચપત્ત શ્વામમિમ ન વેત્તિ કિમ ? ।
ધનપુત્રકલ્પત્રવ વુષુ, મ્થિરચુદ્ધિ યદુપૈવિ માહિત ॥ ૧૪ ॥

ભાવાર્થ- હે જીવ ! અહીં જીવિત જેના આધીન છે એવા શ્વાસને શુ તુ ચપલ છે એમ નથી જાણતા ? જેથી મોહ પામેવો એવો તુ ધન, પુત્ર, સ્ત્રી અને બન્ધુઓમા સ્થિરશુદ્ધિને પામે છે (૨-૧૪)

પિતૃ શ્વાદ લલાટનાગણે , શૃણુ ગીત પરિપश्य नाटकम् ।
કુરુ ધર્મકથામપીદ મા यदि ते शाश्वतमस्ति जीवितम् ॥૧૫॥

ભાવાર્થ- અહીં સ્ત્રીઓના સમૂહની સાથે પી, ખા, ગીત સાલજ, નાનડ જો અને ધમક્યા પણ મા કર ! પરંતુ જો જીવિત તારે શાશ્વત હોય ! (અર્થાત્ જીવિત તારે શાશ્વત નથી માટે ખીજી છેડીને વર્મકથા કર !) (૨-૧૫)

शरद्व्रसता त्रियोऽग्नित्वास्तटिनीपूरसमं च जीवितम् ।
मदपदकथन कुटुम्बकं, ननु किं मुह्यमि धर्मकर्मसु ? ॥ ૧૬ ॥

ભાવાર્થ- તમામ લક્ષ્મી શન્દનતુના વાદળાના મરખી ક્ષણિક છે, આ જીવિત નદીના પૂર મરખી ચ ચલ છે તથા લેગુ મળેલુ આ કુટુંબ નટના ટોળા સમાન અનિયત છે, તો પછી છે બન્ય પ્રાણી ! ધમકાર્યોમા શા માટે તુ મુજાય છે ? (૨-૧૬)

चपल धनमायुरल्पकं, स्वजना स्वार्थपरा यषु भयि ।
लज्जता कुटिला द्रुत पराभयभीषिन्मृत भव सुखम् ? ॥ ૧૭ ॥

ભાવાર્થ- ધન ચપલ છે, આયુષ્ય અસ્થિર અને અ પ છે, સ્વજનો સ્વાર્થમા તત્પર છે, ગરીર ક્ષય પામવાવાળુ છે, સ્ત્રીઓ દુટિવ છે તેથી પરભવ, ભય અને વિદાયી ભગેલા એવા આ ભનમા-જીવનમા સુખ ક્યાથી ? , અર્થાત્ સ સારમા સુખ જ નથી (૨-૧૭)

તલિનીદલગામ્બુચિદુગ્ધપલેસ્તુ-ઉત્તરે મુર્ધનમ્ ।
પરિચયસિ સ્વમ્મ' હી, સુચિરાત્નમુદિગ્ધનં ॥૨૮॥

ભાવાર્થ - કમળના પત્ર ઉપર હેઠ ઘસડા બિન્દુ-
સમાન ચપળ અને અતિનુચ્છ એવા મનુષ્યનુજ્ઞાની
મુખે વડે હે અસ-મખ ! હાથ દ્વન્દુ, અને અનત એવા
દેવ અને મોક્ષના મુખેથી તુ પદ્મ નક્ષ હે (૧-૧૧)

અથાચામ ચ-

ઉરધ્વકાશિણ્યુદયિદુકામગ્ધિર્જ્વાલાદ્યનિરુદ્ધાઈ ।
નિદશનૈહારિતમર્ત્યજમા, દુઃખા ધ્વાનૈન્દુ માચિતામિ ॥૨૯॥
(અયાતનકલકમ સ્ત્રા. ૧૩૩ પૃ ૮૦)

ભાવાર્થ - ઘેદુ ૧, ડિ ૧૫, ૮૦ના નવભાગે ગ્રહેણ
જળનુ બિન્દુ ૩, આખો ૪, વેષ્ટ મટે નીચેના પ્રભુ વાલિયા
૫, ગાઢવાળો ૬ અને બિન્દુ ૩ અદિની જેમ પ્રમાદથી
મનુષ્ય-જન્મને હોંડોળેવાનું ૬ ખી રથા થયે ઘણો શોચ
કરવાવાળો-પદ્માત્માપ ૭ ચુદ્ધો તુ ક-શ્રી (૧-૧૬)

દ્રવિણી કિમિહાપિ ગત્યૈ, સ્વર્ગે ન્યાગંગમંદેલિમે ।
ઘણુપાર્જપ ચ જીર્ણતાગ્નિઃ કુદર્ષનં દિતમા મને પરમ્ ॥૩૦॥

ભાવાર્થ - આ ભવમા પત્ર નાશ પદ્મવાના સ્વભાવ
વાળા દ્રવ્યો વડે, ઘેઘાકન નવવરાળા અને અર્થમા
ત પદ એવા સ્વજના વડે અને નિ ન્તર છર્ણ ચવાવાળા
શરીર વડે પદ શ્રી (અર્થ એ તરફ સ્વસ્થ ! સખતા)
આ માને હિતમરી અને ક-એવાધર્મને તુ કર ! (૨-૨૧)

ન ધમકાર્યસમ દિ કાર્ય,
 ન ધમદેષ્ટુ સમમસ્તિ મિત્રમ્ ।
 ન ઘોષિલામમ્ય સમોઽન્નિ લામો,
 નીરાગસૌર્યસ્ય સર્મ ન સૌર્યમ્ ॥ ૨૧ ॥

ભાવાર્થ- હે ભગ્યપ્રાણી ! ધર્મના કાર્યના સમાન
 કોઈ કાર્ય નથી, ધર્મને દેખાડનારની સમાન કોઈ મિત્ર નથી,
 ઘોષિલાલના સમાન કોઈ લાલ નથી અને વીતરાગપ્રણાના
 મુખના સમાન કોઈ મુખ નથી (૨-૨૧) - - -

વિચ્છેદા બદ પર્વતાદીસ્તર ચાદ્યોન્ મજ્જ મૃપતીમપિ ।
 અપિ સાધય મન્નદેવતા, ન તુ સૌર્ય સુરુતેર્થિનાઽસ્તિ તે ॥૨૨॥

ભાવાર્થ-હે મહાનુભાવ ! વિષ્ણુ પર્વતવાળા જ ગલ્લોમા
 તું રખડ, સમુદ્રોને તર, રાક્ષસોને પણ મેર, મત્ર અને દેવોને
 પણ સાધ, પરંતુ પુણ્યો વગર તને મુખ થવાનું નથી (૨-૨૨)
 મજ્જતે સુપિત્તોઽપિ બુદ્ધિમાન્, જિનધર્મે સુરમૌલકારણમ્ ।
 અપિ બુ રગતિ (ત) સ યત યત્, પરમ દુ રગદક્ષયોપધમ ॥૨૩॥

ભાવાર્થ- મુખી એવો બુદ્ધિમાન્ પણ મુખના મૂળ
 કારણભૂત એના જિનધર્મને નેવે છે અને દુ ખને પામેવો
 એવો પડાતે તેને જ સેવે છે, કારણ કે જિનેશ્વરમહાનજનો
 ધર્મ જ દુ ખરૂપી રાગના ક્ષયનું શ્રેષ્ઠ ઔપધ છે (૨-૨૩)

યત પચામિતા રોગા, યત પચાવલ ચપુ ।
 અગ્રાણા યત પચાર્તા, ધમસ્તનૈવ સંયતે ॥ ૨૪ ॥

ભાવાર્થ- જે કાન્તથી રોગો પ્રમાણ વગરના છે, જે અસ્તથી ગરીરનિર્ભર છે, જે કારણથી પીડતાઓ રક્ષણ વિનાના છે તે હેતુથી જ ધર્મ એવવા યોગ્ય છે (૨-૨૪)

દહ્યગ્નિર્નાર્થિય દન્તિ, દુર્ગન્ધ લ્હુન યયા ।

તથા પ્રાણિષ્ઠનિન્ય-ત્રે, મતા કા પરિચદના ? ॥ ૨૫ ॥

ભાવાર્થ- જેવી ગીતે અભિનો સ્વભાવ છે તે બાળો, વિવિધો સ્વભાવ છે કે મારે, લક્ષણો સ્વભાવ છે તે દુર્ગન્ધ આપે તેવી રીતે પ્રાણીઓમા અનિત્યપણ છે તેમા મનુષ્ય પુરુષોને શોક શો કરવો ! (૨-૨૫)

અન્તાગ્નના ઉદયા, વિપત્ત્યતાઙ્ગ મન્ગદ ।

વિયોગાનાઙ્ગ સયોગાન્તનિન્ય ધર્મમાચર ॥ ૨૬ ॥

ભાવાર્થ- ઉદયો અન્તાના દેહવાળા છે, મ પત્તિઓ વિપત્તિઓના અતવાળી છે અને સયોગો વિયોગોના ઉદય વાળા છે, તે માટે નિત્ય એવા ધર્મને તું આવર ! (૨-૨૬)
 શલ ધન ન સ્થિત્તમીશ્વરસ્વ, સવિદનમાયુર્યપુરણ્યમાત્મ ।
 પ્રાતા ન દુઃખાન્ સ્વજન પદો વા ધમસ્તતઘ્રાણકરો નિર્પેય ॥

ભાવાર્થ- ધન ચલ્ય છે, મૈત્રવર્યપણું પણ અસ્થિર છે, આયુષ્ય વિદ્યવાળું છે અને શરીર પણ અસાર છે, તેમજ સ્વજન કે પરજન દુઃખથી નક્ષણ કળનાય નથી તે કાન્તથી નક્ષણને કસ્કવાળો એવો ધર્મ એવવા યોગ્ય છે (૨-૨૭)

સ્વજ્નેન્દ્રજાલરનાટકરૂપાદિગતાગિધયોગપ્રજ્ઞાતયા ।

વાહ્ય શુદ્ધ્યયોગ ધમનુદુઃમી ભવ સદાઽઽત્મન ॥ ૨૮ ॥

ભાવાથ - હે આત્મા! -વચન, ઈન્દ્રજાળ, નાટક,
 વૃક્ષ વગેરેના એવા છવે (પળીઓ)ના યોગની જેમ
 (અસત, અનિત્ય) બાહ્ય એવા કુટુંબના સબધને બાહીને
 હ મેળા ધમ ૩૫ કુટુંબવાળો થા । (૨-૨૮)

વિમેષિ દુષ્ટાદિ જીવ । મા તતો,

મમત્વમયેષુ સુતપુ યા પૃથા ।

મમત્વત્તુ દુઃસ્વમયેહિ સત્ સ્વજન,

મય દ્રવ્ય ઓનમિવન્ મદા સુસી ॥ ૨૯ ॥

ભાનાથ - હે છવ! જે દુષ્ટાદિથી તુ ભય પામે છે
 તો ધનના અને પુત્રોના મમત્વને ના કર, કાગળ કે મમત્વથી
 તુ ખતે ઉત્પન્ન થયેલુ બાહ્ય માટે તેને જવદી ત્યાગ કરતો
 તુ શ્રીનામ સમર્પેની જેમ હ મેળા મુખી થા (૨-૨૯)

યદુપતિર્ન સુતે શક્તિભવિતુ,

ન શક્તિ સગરેણ દિ સુનવ ।

ન દરયોઽપિ બલૈરિનિ ચિન્તયન્

ભવગતિ મય મામ્યધિયા સુતો ॥ ૩૦ ॥

ભાનાથ - કૃપણ પુત્રો વડે રક્ષણ માટે શક્ય ન થયા,
 મગર બંધવી પુત્રોને બચાવી શક્યા નહિ અને વામુદેવો
 સન્ધ્યો વડે રક્ષણ કરી શકાયા નહિ એ પ્રમાણે ભવસ્થિતિને
 વિનાશતા મામ્ય (અરબાપણની) બુદ્ધિ વડે તુ મુખી થા (૨-૩૦)

અપ્રાપ્તે નૈવ યસ્મિન્ ભવતિ શિયસુગધીર્ભવત્યેવ ઘાપ્તે,

પ્રાપ્તિયમ્યાપ્તમર્યસ્વતિદુરધિગમૈમાનુષત્યાદિકાર્ગ ।

આલમ્યાપેષુ શાપ્યસ્વધિજ્ઞદશમુ ય ક્ષાપ્તિવાદિતેષુ

શ્રીમાનુષદ્વયધી ન સકલહિતવૃત્ત સેવ્યતા જૈનધમ ॥ ૩૧ ॥

ભાનાથ જે-ધર્મ પ્રાપ્ત નહીં થયે હતો મોક્ષમુખની લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થતી નથી અને જે-ધર્મ પ્રાપ્ત થયે હતો થાય છે પણ અતિદુલભ એવા મનુષ્યપણાદિ બાર અગ્રેએ જેની પ્રાપ્તિ છે અને જે આવશ્ય આદિ તેજ કાઢ્યાઓ દૂર કરે હતો પ્રાપ્ત થાય છે માટે તે શ્રીમાન્ વધતી જયતે લક્ષ્મી વાળો, સકલ કિનને કન્નદે એવો જૈન ધર્મ (હિલચી) એવો ! તમે) મેવો (૨-૩૧)

इति तपाश्रीमुनिसु-दग्वरिबिरचिते श्रीउपदेशरत्नाकरे-
उपरतट धमविषयप्रमादपरिहारोपदेशनामा द्वितीयस्तस्क ।
આડીતે તપાગચ્છાધિરાજ શ્રીમુનિમુ દરમુગિ મહારાજે
એલા શ્રીઉપદેશરત્નાકરના અષ્ટ તટમા ધર્મના
વિષયમા પ્રમાદને પરિહવાના ઉપદેશ નામનો
શીળે અંશ અપ્રાપ્ત

અનિત્યતાની પ્રબલતા

संघष्यणा अणिच्चो नरत्तेओ ताव गिहुउ अमारो ।

जीव देहो लच्छी सुरलेपमिवि अविच्चाइ ॥

(મ મા ગા ૧૧ ॥

જો કે સર્વથા પ્રમાદે અનિત્ય અને અસાર એવો
આ મનુષ્ય લોક છે તેથી તેની તા દરમ ન કડીએ પણ
દેવલોકમા પણ (લાણુ એવું) છતાં, (વિધિ એવો) દેવ
અને (અત્યંત એવી) લક્ષ્મી પણ અનિત્ય છે (અનિત્ય એવા
વાળી નથી માટે હે જીવ પ્રાણી ! તેના અનિત્યપણાનો
વિચાર કર)

શ્રીઉપદેશરત્નાકર, અપઃ તટ
પાપને પરિહરના ઉપદેશ નામને
તૃતીય અગ

ભા ભા જમા ! યદિ મયાર્ણવવાતમીતા,
મૌખ્યાનિ વાછય મહાદયસંગતાનિ !
તદ્ધર્મપાતમિમમાર્તિમાધયધ્ય,
વ્યગ્રગતા વટિનપાપશિળા વિદાય ॥૧॥

ભાવાર્થ- ભો ભો લોકો ! જો ભવમુદ્રામાં પતનથી
ભયભીત થયા થકા અને મહાન્ ઉદ્ધવે કરી ચુક્યા એવા
મુખોને તમે વાદતા હો તો છાતી ઉપર રહેલી કદિન પાપરૂપી
શિલાને તણને આ બહાનું અમળ-થી, ધર્મરૂપી પાતને
આશ્રય કરો ! (૩-૧)

મુક્તવાડપિ ગર્ભવમર્તિ પુનરર્તિ જીવ-
સ્તારણ્યમૃચ્છતિ ચ શાન્ત્યમિષ ક્યપાપમ્ ॥
આમત્તિમેતિ ચ અરા મરણ સ્વયદ્ય,
તદ્ દુષ્ટતાનિ કુર્ય કિમવાન્તશદ્ધ ? ॥૨॥

ભાવાર્થ-જીવ ગર્ભવાસને મૂકીને પણ ફેર તેને પામે,
હે, નિર્દોષ ભાગ્યવુની જેમ તરુણપણને પામે, હે, ધડપણ
નજીમાં આવે છે અને મજા, તો અવશ્ય થવાનું છે તો
પછી નિ થક થઈને કેમ પાપોને તું કરે છે ? (૩-૨)

દુ શાનિ દૂરતરમિચ્છમિ સેદિદાનું,
તન્ન કિં કરોપિ મતતં નનુ દુષ્ટતાનિ ? ।

સ્નેહાવતમાત્રન દ્વાપર રજાસિ દુઃખા-

-યાગય પાતકમૃતે દિ વગલ્લગન્તિ ॥૩॥

ભાવાર્થ- જો તુ હુ ખોને અત્યન્ત દુઃખ છેડવા માટે
જુએ છે તો યાદી શા માટે નિરન્તર દુષ્ટત્યોને કરે છે ?
જાણ્યું કે ચીકાશનાગા ભાજનમા ધૂગ ચોટે છે તેની જેમ
પાપથી ભરેલા એવા જીવને વિષે હુ ખો આવીને બળાત્કારે
લાગે છે-ચોટે છે (૧-૩)

પાપાનિ જીય ! કુર્યે વિગલ્લિરક્ત,

મૌત્વાનિ ઘાછસિ નિરયમદો જઠોડનિ ।

વિપાકપાદપલ્લૈ વિમિદોપભુક્તૈ-

ઐત-યજીવિતસુગેદ્રિયસુદૃષ્ટય સ્યુ ? ॥૪॥

ભાવાર્થ- હે જીવ ! તુ વિવેક રહિત પાપોને કરે
છે અને હુ મેળા મુખોને વાછે છે, અહો ખરેખર તુ અસાની
છે ! શુ અહીં કિ પાક વ્રમના ફળો ખાનાથી ઐતન્ય, જીવિત,
મુખ અને ઇન્દ્રિયોની તુષ્ટિએ થાય છે ? અર્થાત્ નહિ જ
થાય (૩-૪)

દાલાહલ પિશ્મિ ઘાછનિ દોષમાયુ-

દાવાનલ વિશ્મિ કાશ્મિ શીતિમાનમ્ ।

મુક્ત કુપયમય ચેષ્ઠમિ કર્મપતા ચન્ , ,

પાપ તનોષિ સુમમતતિમીહસે ચ ॥૫॥

ભાવાર્થ-હે ભવ્ય પ્રાણી ! તુ જેને પીએ છે અને દીધ
આયુષ્યને ઇચ્છે તે દાવાનવમા પ્રવેશ કરે છે અને શીતળ-
તાની આકાશા કરે છે, કુપાયને આપ છે અને શરીરે

નીગેગીપણને ઈ છે છે, (આ બધુ જેમ અશક્ય છે)
તેમ તુ પાપોને કરે છે અને સુખની પરપણને ઈ છે છે
(માટે તે પણ શક્ય નથી) (૩-૫)

તાપ મયેદ્રમપિ ચત્રધર મજસ્ય,
મન્થાન પ્રમાધય રશીકુર ચેટકાદીન્દ્રા
દુર્ગાનટાતિચિક્રટાસ્તર ધારિરાશીન્દ્ર

પાપ રતમ્ય ન તથાપિ મમીષ્ઠિતાન્તિ ॥૬॥

ભાવાર્થ- ઈન્દ્રને સતોપ, પમાડ, અશ્વર્તીને મેન,
મન્થોને સાધ, મવીન દેવોને વશ કર, વિકટ એના દુર્ગોમા
રખડ, ભયકર એવા મનુદ્રોને તર, હતા પણ પાપમા રકત
એના તને ઈચ્છિતની પ્રાપ્તિ નથી (૩-૬)

પાપ સુશ્વેડપિ ત્રિદધાત્યધમ સુમાવા-
ન્નિવાહહેતુમથ દ્વાપદિ મધ્યમોડગી ।-

પ્રાણાનપિ ત્યજ્ઞતિ માધુજનો વિપત્સુ,

નાટ્યમાચરતિ વાયતિશમકામ ॥૭॥

ભાવાર્થ- અધમ પુરુષ સુખમા પાપને કરે છે,
મધ્યમ પુરુષ આપત્તિમા નિર્નાહના કારણે શુભ ભાવથી
પાપને કરે છે, અને ભવિષ્ય કાળના સુખની ઈચ્છાવાળા
માધુ પુરુષો-ઉત્તમ મનુષ્યો વિપત્તિઓમા પ્રાણોને પણ તજે
છે, પરંતુ અકૃત્યને બાબરતા નથી (૩-૭)

નીચે ફુલે જનિરપારદરિદ્રમાવેશ,

દૌમાગ્યરમામયતતિ રે કુકુદુમ્યયોગ ડા

ધાગ્નિષ્ઠુરાન્નપદપગમવજ્જુયશસિદ,

પ્રતૈવિયુત્તિરિતિ પાપતરો ફલાનિ ॥૮॥

ભાવાર્થ— અત્યંત દરિદ્ર એવા નીચ કુળમાં જન્મ ૧, દુર્લાભપણું ૨, શેરો ૩, ખરાબ કુટુંબનો યોગ ૪, કઠોર વાણી ૫, વધ ૬, પરાભવ ૭, અપજ્ઞશ ૮ અને અત્યંત ઇષ્ટનો વિયોગ ૯, એ પ્રમાણે પાપરૂપી વૃક્ષના ફળો છે (૩-૮)

દ્રાષ્ટિયિષ્ણુતમનાસ્તદ્દોષકાન્તી,

પાપ કરોપ્યનુદિન દ્રષિણાજનાય ।

મો ! સાધ્યસાધનત્રિભાગમર્તેપિ મૂઢ !,

નાપચ્યમોજનરૂતો દિ ગદોપશન્તિ ॥૧॥

ભાવાર્થ— દ્રાષ્ટિથી પરાભવ પામેલા મનવાળો, તને જન્મ કન્વાની ઇચ્છાવાળો એવો તું ધનપેદા કરવા માટે દરરોજ પાપને કરે છે, પરંતુ હે મૂઢ ! ॥ સાધ્ય—સાધનના વિભાગને ત્રિભાગ ! કાન્તા કે અપચ્ય ભોજન કરનારને શેરોની શાન્તિ થતી નથી જ (તેમ પાપ કરવાથી દરિદ્રતા નાશ થવાની નથી) (૩-૯)

દાસ્ય ઘરં ન ચ સમૃદ્ધિમરોડ્યધમાન,

વદાશન ધરમર્થેન સુષોપમોગ ।

દાસો ધર મદ્દ મૃગૈરઘર્ષ ન રાજ્ય,

મૃત્યુર્પેર સમૃજિન ન ચ દીર્ઘમાયુ ॥૧૦॥

ભાવાર્થ— દાસપણું સાડું છે પણ અધમથી મળતો એવો સમૃદ્ધિનો સમૂહ સારો નથી, મૃગિયા ખાઈ રહેવું માત્ર પરંતુ પાપો વડે અમલતનુ ભોજન માડું નથી, મગલાઓ સાથે વમતું સાડું પણ પાપથી ઉત્પન્ન થતું નાશનું સાડું નથી, તેવી રીતે મરત સાડું છે પરંતુ પાપપૂર્વકનું દીર્ઘ જીવન સાડું નથી (૩-૧૦)

આત્મન્ ! જહોઽસિ યદિર કિમનીક્ષણોઽસિ,
યદુષ્ટતાનિ કુરુવેઽપ્યુદયામિલાગી ।

જાનામિ નૈતદપિ સર્વત્રોપુ રુદ્ધ,
ગોપાઽપિ ક્ષયમિદ્ધ પ્રચ્છન્ત વાપાત્ ॥૧૧॥

ભાવાર્થ—હે આત્મા ! તું તું જડ છે ? બહેન છે !
આખા વિનાનો છે, કે જેથી ઉ થનો—ચઢતીનો અભિગાથી
છતા પણ કુષ્ટરથોને તું કરે છે ? તમામ લોકોમા રૂઢ-પ્રતિબ્ધ
આ નાતને તું તું નથી જાણતા ? કે જો નાજિયાઓ પણ ‘પાપથી
ક્ષય’ એમ જોવે છે (૩-૧૧)

તત્ત્વસત્તિમીતગદ્ગતા પ્રમદાદ્દગ્ધનગુણમશ્વયન્ ।
જત્ત્વશ્ચ મૃદામપાશ્રયા, ન ચિર ક્ષ્યામ્યતિ વાપિયુ ધ્રિય ॥૧૨॥

ભાનાર્થ—નદીના કાઠિ ઉમેવા પ્રમોની જેમ, સ્ત્રીના
હૃદયમા નહેવ શુભ મની જેમ અને મારીના કાથા
ભાનમા રહેવા વળની જેમ પાપી એવા છરોને વિષે
લક્ષ્મી લાખો મમય નહેશે નહિ (૩-૧૨)

અભ્યધિન્મદિ ચ—

દ્વીપયચાયજ ક્રવ્ય દીપ્યત ચિરમણ્વપિ ।
તૃણાગ્નિયદનીત્યુત્થ, મયોઽવ્યાશુ વિનશ્યતિ ॥૧૩॥

ભાવાર્થ—અમે કહી ગયા છીએ કે ન્યાયથી ઉત્પન્ન
થયેલુ થોડુ એવુ પણ દ્રવ્ય દીપકની જેમ દીર્ઘ કાળ સુધી
શેલે છે, અને અનીતિથી ઉત્પન્ન થયેલુ ઘણું પણ દ્રવ્ય
ધાસના અગ્નિની જેમ પણ જલદી નાશ પામે છે (૩-૧૩)

મૃત્યુમ્ યદ્દયોયધીઃ મજ્જેદ્ ધનભોગાદિ તદ્દમ્મુક્તે ન વા ।
યદિ ઘાટ્યુ ચત્ત્વ પાપજ્ઞા વિપદસ્ત્યગ્ન ધર્મત્ત્વ મહા ॥૧૪॥

ભાવાર્થ—શુદ્ધિ વિનાનો ધન, ભોગાદિને છુટ્કો ને
પાપને કરે છે તેને ધન વગરે તો મરે ખરૂં અને ન મરે
પણ ખરૂં અથવા ઘાટુ અને અસ્થિર ધન, ભોગાદિ પામે
છે અને પાપોથી ઉત્પન્ન થયેલી વિપત્તિઓ તો આવોડમા
અને પવોડમા હુ મદ્ય એવી વેદનઓ તો પામે ૮ (૩-૧૪)

પાપાનુવધિસુરતમ્ય લ્લૈ કદાચિત્ ,
વૈપાવનાપ્યચકૃતામપિ લ્લયત ધી ।
સાપ્યાયતી નરવહેતુતયાડપદ્ય,
પુરિયયૈષ દરિત્ , સરસૈરજસ્ય ॥૧૫॥

ભાવાર્થ— કદાપિ કોઈને પાપ ક તા છતા પણ પાપાનુ
બધી પુણ્યના અગ્રથી લક્ષ્મી દેખાય છે તે લક્ષ્મી ભવિષ્ય
કાળમા નરકનુ ગરબ હોવાથી આપત્તિરૂપ છે જેમ સ્વપ્ન
એવા હીલા ધાત્ર વડે બકચનુ પોષક (અર્થાત્ હીલા ધાનથી
બકચનુ પોષક ભવિષ્યમા મગ્ગનુ, કાળ હોવાથી હુ ખરૂં
છે, તેમ પાપનુબધી પુણ્યથી મળેલી લક્ષ્મી નરકનુ કારણ
હોવાથી વિપત્તિરૂપ છે) (૩-૧૫)

વૈપા કૃત ચરમિ પાપમરં વત્ત્વ
પુત્રાદ્યા પૃથગમી નિજકર્મવશ્યા ।
ધાન્તીત્યયેદિ નનુ તમ્પલ્ભોગકાલે/
- માત્રી ન કોડપિ નરકાપદિ તૈ મહાય ॥૧૬॥

ભાવાર્થ—જેઓના માટે તુ પાપના અમૃદને કરે છે તે સ્ત્રી, પુત્રાદિઓ પોતાના ક્રમને વગ એવા જુદા જુદા જાવાગ છે અને બાય છે તે તુ જાણી અમજા ! તે પાપના ફળના ઉદય કાળે નરક વગેરે આપત્તિઓમા તને કાઈ પણ મહાય કરવાવાગા નથી (૩-૧૬)

ધિવ પારુપ મહ મહત્ત્વસમૃદ્ધિભૌગ-
યાંતુ ક્ષય ચતુર્થિમા સ મરુપધય ।
કિં સિ મહાયનિકરે સુતચન્ધુર્દાર-
ચૈવ્યત્ર મત્સ્યપિ મયસ્રરક્ષ્યથાઽધૈ ॥૧૭॥

ભાવાર્થ— મહત્ત્વ, સમૃદ્ધિ અને બોગી સહિત પુરુષાયને ધિક્કાર થાય ! ૩૫ અને ધૈર્ય કરીને સહિત તે ચતુર્થ નાશ પામે ! જેઓ વિદ્યમાન છતા પાપ વડે નરકની પીડા થાય તે પુત્ર, ભાઈ, સ્ત્રી સબન્ધી સહાયકોના સમૂહો વડે શું ? (૩-૧૭)

તે ગાંધવા સ ચ પિતા જનની ચ સિત્ર,
દેવ સ પય સ શુરુ સ સુહૃદ્વ સમ્યગ્ ।
યદ્રાગ્સુધા હિ પિવતો ઘૃજિનાન્નિષ્ટી,
યુદિર્મવેત્ કિં યયા મધ્વલ્પસિનાશ ॥૧૮॥

ભાનાર્થ— તે ભાઈઓ છે, અને તે જ પિતા છે, અને તે જ માતા છે તથા તે જ ગુરુ છે, તે જ આવો મિત્ર છે કે જેની વાણીરૂપી અમતને-પીવાથી પાપથી નિવ્રત્ત થવામા બુદ્ધિ થાય, જે બુદ્ધિ વડે મડગ દુ ખનો નાશ થાય (૩-૧૮)

મૂળ યસ્યોત્તમોહો મયવનગદ્ધને સ્વપ્નયથ કુચોપ,
 શાળા પ્રોઘત્કયાયા દગ્ધતિગ્નુલદેહમેહાદિચિન્તા ।
 દારિદ્ર્યાદીનિ પુષ્પાણ્યધફલદમિમ નિત્યતુષ્ણામ્બુસિક,
 દિત્તિ પુષ્પૈ કુઠારૈર્નૈરકકલમય મ્યાઞ્જન સઞ્જયથી
 ॥૧૧॥

ભાવાર્થ— મ મારફી જ ગવમા વિશાળ મોહ જેતુ
 મૂળ છે, અજ્ઞાન એ થડ છે, પ્રબલ કામ્યો એ શાખા છે,
 દેહ, ધર વગેરેની ચિંતાઓ એ પુષ્પા પાદડાઓ છે, દરિદ્ર
 આદિ એ પુષ્પો છે, હ મેશા તુષ્ણાડપી જળથી સિંચાયેલ,
 નરકના ફળમય એવા પાપફળી વૃક્ષને પુષ્પડપી ફુલાડથી છેળને
 વિદ્યમાન એની જગડપી લક્ષ્મીવાળો એવ થાય છે' (૩-૧૮)

इति तपाध्वीमुनिसुन्दरसूरिधिरचिते धीउपदेशरत्नाकरे-

ऽपरतटे पापपङ्क्तिहारोपदेश-

स्तुतीयम्भरः ।

એ રીતે તપાધ્વીમુનિસુન્દરસૂરિધિરચિતે ધીઉપદેશરત્નાકરે

રથેલા શ્રીઉપદેશરત્નાકરના

અપર તટમા

પાપને પરિહરવાના ઉપદેશ નામનો

તૃતીય અંશ

અપર તટ.

વિશેષ ધર્મ કૃત્યોના ઉપદેશ નામનો

ચતુર્થ અંક

દેવો જિનોઽષ્ટાદશદોષર્વાજિત પદત્રિશતા સ્ત્રિગુર્ણયુતો ગુરુ ।
ધર્મો વ્રજાદશધા ભજન્ ભિદો, દદાતિ મુક્તિ ન કથચનાપર ॥

ભાવાર્થ - અઠાર દોષ રહિત જિન એવા દેવ ૧,
આચાર્યના છત્રીસ શુભોચ્છે યુક્ત એવા ગુરુ ૨, દગ અને
બાર પ્રમાણના ભેદને ભજવાવાળો એવો ધર્મ ભોક્ષને આપે
છે આ સિવાય અન્ય દેવ, ગુરુ અને ધર્મ ભોક્ષને દેતા
નથી (૪-૧)

મક્ષિર્જિનેન્દોઽસ્તુગુરોચ્ચ સેવા, મમ્યકત્યગુદ્ધિવ્રતધારણ વ ।
નિત્ય પદારથ્યનિર્મિતિશ્ચ, દાનાદિંગમશ્ચ શિયાય ધર્મ ॥૭॥

ભાવાર્થ - જિનેશ્વર પ્રભુની ભક્તિ, અગુરુની સેવા,
મમકિતની નિર્મળતા, વ્રતોનું ધારણ ઠગ્ગુ, હુમિશા છ
આવશ્યકક્રિયાનું ઠગ્ગુ અને દાન આદિમા આનંદ-આવે
ધર્મ હ યાજી મારે થાય છે (૪-૨)

દેવ શિવથીપ્રતિભૂર્જિનેન્દ્રો, ગુરુ ત્રિયાલ્લોઽપિલતત્ત્વદેશક ।
ધમશ્ચ તામ્યા ગદિતો નિરાશ્રયો, ન લખ્યતે દૂરમહોદયૈર્ધૃવમ્ ॥૮॥

ભાવાર્થ - ભોક્ષલક્ષ્મીના સાક્ષીભૂત એવા જિનેશ્વર દેવ,
ક્રિયાયુક્ત અને તમામ તત્ત્વને દેખાડનાર એવા ગુરુ અને
તે બન્નેએ કથન કરેલો આશ્રય વિનાનો ધર્મ-આ ત્રણ
ભોક્ષ દર છે જેને તેવાને જરૂર પ્રાપ્ત થતા નથી (૪-૩)

પિતેઽ જૈન સમયોદયાપ્રસૂ મદમાયનાચાનુચરી ગુણા મુતા ।
સદામદાયા સુરનાનિકીતય, પુત્ર કુટુમ્બેઽવરત મદાસુચી

ભાવાર્થ— જૈન મિદાન્તરૂપી પિતા, દયારૂપી માતા,
સદ્ભાવનારૂપી દામી, શુભોરૂપી પુત્રો, સુકૃતરૂપી સહાયકો
અને કીર્તિઓરૂપી પુત્રીઓ—આ કુટુમ્બમાં તંત્રીન એવો
શુભ હોયેલા મુખી હોય છે (૪-૪)

મઘાધિપત્ય ગુરુજૈનચૈત્યગિમ્વપ્રતિષ્ઠાપનમાગમોદ્ધૃતિ ।
સમ્યક્ત્યશુદ્ધિર્વેનિધમદાપન ધર્મા મર્મી મ્યુર્જિનનામક્રમણે ॥ ૫ ॥

ભાવાર્થ— મઘનું અધિપતિપણું, વિશાલ જૈનચૈત્ય
અને જિઠાની પ્રતિ ક્રઓ તથા આગમો—શાસ્ત્રોનો ઉદ્ધાર,
અભ્યક્ત્યની શુદ્ધિ, નાધુધર્મ અપાવવો—આ ધર્મો જિન
નામમ્મ માટે થાય છે (૪-૫)

અર્ચાકરઘૈત્યમર્પામગસ્તથા, વિગ્નાનિ સિદ્ધાન્તમલીલિપદ્યયે ।
અપૂજન સઘમદીવિગૃતમત, જિનસ્ય તે સર્વરમાગશીઘ્રતા ॥ ૬ ॥

ભાવાર્થ—જેઓ ચૈત્યને કરવે છે, તથા જિનજિ બોને ભરવે
છે, સિદ્ધાન્તને લખાવે છે, શ્રીમ ધને પૂજે છે અને શ્રીજિનમતને
દીપાવે છે તેઓએ તમામ લક્ષ્મી વશ કરેલી છે (૪-૬)

અર્ચાકરઘૈત્યમર્પામગસ્તથા, વિગ્નાનિ ચાલીંગિપ્રદાગમ ચ ય ।
ચારિત્રમપ્રાહ્યદાત્મવાદિકાન્, વર્ણાશીઘ્રતાસ્તે સકલેષ્ટસપદ ॥ ૭ ॥

ભાવાર્થ— જે ચૈત્યને કરવે છે, તથા જિનજિ બોને
ભરવે છે અને આગમને લખાવે છે, તેમ પોતાના દેસ ।
આદિને દીપ્ત બ્રહ્મ કરવે છે તેથી તમામ ઈષ્ટ નિપત્તિઓ
તેઓએ વશ કરેલી છે (૪-૭)

સ્થાલ દશનમુજ્જ્વલ વ્રતગુણા પક્ષાન્નસ્રણદય ,
શાલિ શીલમતિસ્તપાત્રિધિરતિદાંભિ સુમાધો ઘૃતમ્ ।
શાકાચાર્યગિર ક્રિયા વરદધિ જ્ઞાન જલ શુદ્ધયે,
થેયસ્તૃપ્તિસુખાય માજનમિદ નિઘ્રદ્મગત્તિશુધમ્ ॥૮॥

ભાનાર્થ - ઉત્તમગુણ દર્શનરૂપી જેને યાગ છે, વ્રતના
શુભોરૂપી જેને પક્ષાન્ન ખાડ આદિ છે, શિયળને વિષે જે
મતિ તે રૂપી જેને ચોખ્ખા છે, તપસ્યા કરવામા આનંદ તે
રૂપી જેને દાગ છે, ઉત્તમ ભાવરૂપી જેને ધી છે, 'નિનેશ્વરની
વાણીરૂપી જેને ગાઠ છે, ક્રિયારૂપી જેને શ્રેષ્ઠ હતી છે અને
શુદ્ધિ માટે જેને નાનરૂપી જળ છે, ભવપીડારૂપી ભૂખને
નાશ કરનાર આ ભોજન કયાણરૂપી તૃપ્તિના સુખને માટે
થાય છે અર્થાત્ મોક્ષસુખને માટે થાય છે (૪-૮)

દ્વેષા ધર્મરથ નયદ્વયનૃપ જ્ઞાનક્રિયાચક્ષુઃ
મમ્યક્તવ્રતપીઠશુદ્ધફલક જ્ઞાનાવિકાસિપ્રથમ્ ।

મિત્થા સદ્ગુણમારથિ ગુણગર્ભૈર્યદ્ધ શિવચ્છાયાગ,
મોહચ્ચેરમયાત્મી શિવપુરે મય્યોઽન્નુતે શં પરમ ॥૯॥

ભાવાર્થ - જે નયોરૂપી બળદો છે જેને, જ્ઞાન અને
ક્રિયારૂપી ચક્રોને ધારણ કરનાર, સમ્યક્ત્વ અને વ્રતરૂપી
પીઠ અને શુદ્ધ પાત્રીક છે જેને, જ્ઞાન આદિરૂપ કોષ છે જેને,
સદ્ગુણરૂપી સારથિ છે જેને, શુભના સમૂહથી બાધેલો અને
મોક્ષની ઇચ્છારૂપી ધૂસર છે જેને એવો સાધુ અને શ્રાવક
એ જે પ્રકારનો ધર્મરૂપી અને આશ્રીને (ભેમીને) લેવો જીવ
વિશાળ ભવરૂપી જગલને ઉલ્લખન કરી શિવરૂપી નગરમા
પરમ સુખને પામે છે (૪-૯)

જિનગુહસઘ મર્જિત તત્ત્વનાથશ્વકાન્તિ મયમીર ।

સદયસદ્વ્યવહાર આદ્યો લમતે ધ્રિયોઽમીઠા ॥૧૦॥

ભાવાર્થ— દેવ, ગુરુ અને સુધને વિષે ભક્તિને કરતો, આવશ્યકને કરતો, ભવથી ભયવાળો, દયાળુ અને ન્યાય યુક્ત વ્યવહારવાળો એવો આનંદ ઈષ્ટ એવી લક્ષ્મીઓને મેળવે (૪-૧૦)

પિતૃશ્વેનગુરુન્ન ય સુતપદ્મનિય સધર્મકાન્ પશ્યેત્ ।

નિધિજીયિતમિય ધર્મે સમ્ય વશા સપદો નિમિલ્લા ॥૧૧॥

ભાવાર્થ— જે પુરુષવાન દેવ, ગુરુઓને પિતાની જેમ, સાધર્મિકોને પુત્ર અને બાન્ધુઓની જેમ તથા ધર્મને નિધાન અને હવિતની જેમ જુએ છે તેને તમામ સંપત્તિઓ સ્વાધીન થાય છે (૭-૧૧)

જિનસદ્ગુન્સઘાર્ચા વ્યવહૃતિશુદ્ધિ પરોપકારિત્તમ્ ।

ઔચિત્ય ચ વિમુષ્ણમેતલ્લક્ષ્મીર્શીકુરુત ॥૧૨॥

ભાવાર્થ— જિનદેવ, સુગુરુ અને શ્રીમદની પૂજા, વ્યવહારમાં શુદ્ધિ, પરોપકારીપણ અને ઉચિતતા-આ વિભૂષણ લક્ષ્મી વશ કરે છે (૪-૧૨)

કપાયશયિત્યમુદારચિત્તતા, વૃત્તશ્ચતા સરજનબ્ધનુગ્રહ ।

પ્રપન્નધર્મે દદિમાઽર્ચપૂજન, ગુણાદતિમાયિનિતત્ત્વલ્ચનમ્ ॥૧૩॥

ભાવાર્થ— કપાયોની મદત, ઉદાર વૃત્તિ કૃતમપર્ત (કેલા ઉપકારને નહિ ભૂવણ), તમામ જ્યેષ્ઠ ઉપકાર, સ્વીકારેલ ધર્મમાં દૃઢપણ, પૂજવાને યોગ્ય તેને પૂજવું અને શુભો વિષે આદર-આ ભાવિ-ચિન્તનો વૃત્ત છે (૪-૧૩)

શ્રતજિનગુરસઘાત પૂજા સોઘાપનાનિ ચ તપામિ ।
પૌષધસામાયિકમપિ સઘ થેયો વશીકુર્યુઃ ॥૧૪॥

ભાવાર્થ- શ્રુત, જિનદેવ, ગુરુ અને સઘની પૂજા, ઉઘાપન સહિત તપમ્યાઓ અને પૌષધ, સામાયિક પણ જલની કન્યાઓને વશ કરે છે (૪-૧૪)

પા વસ્થાદિયુતીયસજ્જરહિન મહુભૃળૈર્વૃષ્ણૈ
યુક્ત દશનમુત્તમન્યવહતિ યીદેધસઘાચૈનમ્ ।
પિત્રાદાત્રુચિત્સજ્જના ઘતરતિ પર્વેશ્વતાઽઽવદ્યકા
ઽઽંપો ધૈવગમીરતેચ ગૃહિણો ઘર્મો હ્યય થેયસે ॥૧૫॥

ભાવાર્થ- પાતત્યા આદિ અને અન્ય દર્શનીઓના મ સર્ગ સહિત, ઉપરામ આદિ પાત્ર લક્ષણો અને સ્વેય આદિ પાત્ર ભૂષણોએ મુકત એવું મમ્યગર્ગન, નીતિમય વ્યવહાર, શ્રીદેવ અને સઘની પૂજા, પિતા આદિ વિષે ઉચિતતાને જાળનાર, નતોમા તત્પરતા, પર્વતુ બાણપદ્મ, આવશ્યક ક્રિયામા અનિવળ, ધૈર્ય અને ગભીરતા-આ પ્રમાણે ગૃહસ્થીઓના ધર્મ કન્યાગ માટે થાય છે (૪-૧૫)

તપ થેયોઽતિલ દત્તે, વિશિષ્યોઽધાપનૈ સહ ।
જ્ઞતાદ્ગુરુસઘાચાદિભિ સાતિશય ચ તત્ ॥૧૬॥

ભાવાર્થ- તપમ્યા તમામ કન્યાઓને આપે છે કરી છે અરિહત, ગુરુ અને સઘની પૂજા આદિ જેમા એવા ઇરાપન કરીને સહિત અતિશયવાળો જે તપ તે વિશેષ કરીને ફળને આપે છે (૪-૧૬)

ઉત્તરવવ જિયાના ગુણો વટે જન્મને તમામ છડિત કન્નારો
કરે । મર્થાત્ મકગ ઉદે (૪-૨૦)

દયાદમાનુનિમ્નપૂજયા પરોપકારો વ્યવહારશુદ્ધિ ।
શાશ્વત્પ્રીતા વિગ્મતિ ચમ્મિન, ધર્મમજ્જ્ય મયમીરવસ્તમા ॥૨૧

ભાવાર્થ- હે ભવભીડઓ ! શાશ્વત્મા કહેલી દયા,
ઈન્દ્રિયોનુ મન, અહંન-મુનિ-સ ધની પૂજા મહિત પરોપકાર
અને વ્યવહારશુદ્ધિ જેમા વિવરે છે તે ધર્મને તમે
નેનો (૪-૨૧)

મવાસિયાત જિનમીત્તિમદ, ધર્મ મવૃક્ત ચ દયાદિપાવનમ્ ।
ગુરુ વિગુહાવર્ણ મહીયત, વસ્તસ્ય મપન્નચયો ન દીયતે ॥૨૨॥

ભાવાર્થ- જે ભાવ્યગાળી ભવની પીડઓને નાશ કન્નાશ
અને ઈન્દ્રિયતને દેનાશ એવા શ્રીજિનને તથા તેમને કથન
ઉદેશ દયા આદિ ઠરી પવિત્ર એવો ધર્મ અને વિગુહ
આચરણવાળા એવા ગુરુને પૂજે છે તને મ પત્તિઓનો સમૂહ
ત્યાગ કરનો નથી (૪-૨૨)

પૂજા જિનૈન્દ્રસ્ય તપઃ દાનમાનસ્યવાથ કુરુ નિત્યમેવ ।
વિશપત પર્યસુ તપુ ભાથાદેયર્પિમાન્મેષુ વૃક્ષમન્તમ્ ॥૨૩॥

ભાવાર્થ- હે મહાનુભાવ ! તું નિનેન્દ્રની પૂજને, તપ
અને દાનને તથા આવશ્યક આદિને હુ મેશા કર અને દેવ
અને મુનિઓને માન્ય એવા તે પવોમા વિશેષ પ્રકારે ભાવથી
કર, કારણ કે તેનુ ફળ અનનુ છે (૪-૨૩)

જલાહારોપધમ્વાપવિષાત્સગૃપિષ્ઠિયા

સત્પન્થ સ્વસ્થકાલે સ્યુદેવ ધર્મોડિપિ પર્યસુ ॥૨૪॥

ભાવાર્થ- પાણી, બાહાર, ઐશ્વર્ય, નિદ્રા, વિદ્યા, ત્યાગ
અને જેનીની ક્રિયા-આ તમામ પોતપોતાના મને કંટેલી
ઉત્તમ ક્રમવાળી જેમ થાય છે તેમ પર્વોમા કરવામા આવેલ
ધમ ઉત્તમ ક્રમવાળો થાય છે (૪-૨૪)

મમ્વદ્વ્યસ્ત્વા ક્ષત્રીયમાઘે જ્ઞાનાભ્યાસા ગુણવચ્ચમાઙ્ગ ।
નૃપાદિર્મપરસ્તુમા ગૃહસ્થધર્મદુર્મો મુક્તિપદં પ્રસૂત ॥૨૫॥

ભાવાર્થ- તમારેત્વ એ જેનું મૂળ છે, ત્રત એ જેની
લાગી શ્રદ્ધા છે, જ્ઞાન એ જેનો ક્યારો છે, ગુણ એ
જેના ધર્મોએ છે, તત્ત્વ જ્ઞાનની સંપત્તિઓ જેના પુષ્પ
છે એનું ગૃહસ્થ-ધર્મરૂપી વૃક્ષ મોક્ષરૂપી ફળને ઉત્પન્ન
કરે છે (૪-૨૫)

સ્ત્રી સેવનિયોગ્ગતન સુમંગા ચક્રે દ્યૌર્લોકિર્નિર્મલ-
વામસ્થાનમમપ્પજન મુચિતા મતા મુદાહ્વાસિત ।
સદ્ગુણમ્ભવના કૃતાર્થ કલ્યાણર્હચ્છામનં ધાતિત
પમિન્દ્ય શિશ્યમ નિર્મિતમહા પુણ્યાત્તવયાઽસ્માન્કૃતિર્ ॥૨૬॥

ભાવાર્થ- (મત) સેવમા બોલવા વડે કરીને સ્ત્રીને
સુમંગ (સફળ) ની, જગતમા વાસ-થાન નર્પણ કંઈક વડે
પોતાની શીર્ષી દર્શિત કરી, નવ પુરુષોને હર્ષથી નિ-સમિત
કર્તા, કવિઓને વિગમન ગુણોની નવનાચાર્ય મ્યો અને
જેનું ગુણને આજ્ઞા મ્યો છે પુસ્તકના અર્થ તે
આ પુરુષથી જિવનનું દમનનું મ્યો (૪-૨૬)

પિરાંતિ નિવિર્યામિત મુરમ્ભિમિત દર્શન ગુણાન્મુતરત્ત ।
નિવગમ્મંથ વિધિમિત વિનય પદોદસે હેય ॥૨૭॥

ભાવાથ-હે ચેતન! જો તું કલ્યાણની ઇચ્છા રાખતો
છેય તો નિરતિને પ્રિય આની જેમ, મમ્યદર્શનને ચિન્તા
મહિરતનની જેમ, શુદ્ધોને પુત્રની જેમ અને જિન ધર્મને
નિધિઓની જેમ તું વિચાર! (૪-૨૭)

વપુર્ધમાયમે જગમ્ય, સ્યાચિત્ત તત્ત્વવિતયા।

કુદ્દમ્વ ધમસાદાપ્યાદિત્ત ચ ક્ષેત્રવાપત ॥૨૮॥

ભાવાર્થ- ધર્મમા ઉલ્ભ કરવા વડે મરીર, તત્ત્વની
વિચારણા વડે મન, ધર્મમા માહાધ્ય કરવાથી કુદ્દમ અને
મેનમા વાવવાથી ધન પ્રશ મનીય થાય છે (માટે હે ચેતન!
તું ધર્મમા યત્ન આદિ વડે કરીને શરીર આદિને પ્રશ મનીય
બનાવ) (૪-૨૮)

પુણ્યમિયયા મીતિર્મીતિ પાપાદ્રતિર્જિનામિહિત।

દર્પ પ્રમારનાયા દ્વેષ રોપાદિપુ ચ શિવદૃન ॥૨૯॥

ભાવાર્થ- માર્મિદ ક્રિયામા પ્રીતિ, પાપથી ભય,
જિનવચનમા રમણતા, શાસન-પ્રભાવના વિષે હુર્પ અને રોષ
વગેરેમા દ્વેષ-આ કલ્યાણને કરનાર છે અર્થાત્ મોક્ષમુખને
આપનાર થાય છે (૪-૨૯)

અતાચારિવ્યસામર્થ્યમ્વાતુર્યે ચ વચને।

આજ્ઞમ્ય ચ મહારમે, શ્રેયસે મૂવજા વહી ॥૩૦॥

ભાવાથ - અનાચારોમા અશક્તિ, કળવામા અતુરઈને
અભાવ, મહા મારલમા આનસપ્તુ અને કલહમા મૂગાપણુ-
આ કલ્યાણ માટે થાય છે (૪-૩૦)

શિવપદસુખેઽમિલાયા નિષતો મયસુખેષુ 'ધીર્મં યામ'।

જગદુપકારે ચિત્ત લખ્ખમામ નમાખમ્ય ॥૩૧॥

ભાનાથ- મોક્ષપદના મુખમાં અભિવાપ, મ મારના મુખેમાં ઉદ્વેગ, મૈત્રીભાવના વિષે ભુદ્ધિ અને જગતના ઉપનયમાં ચિત્ત-આ નિકટ લાવીના ચિદ્ધો છે (૪-૩૧)

મુહ્યતિ સ્નાદિપુ ય સ્નિહ્યતિ સ્પત્સુ ત્રિશ્વસિત્યમુપુ ।
ન સ્ત્વતિ તેન સ્પદિત, વૈયત્માન્ત સ પુમાન ॥૩૨॥

ભાવાર્થ- શ્રીઓ વગેરેમાં જે મોહ પામે છે, ન પત્તિઓમાં સગ કર છે અને પ્રાણેમાં જે વિશ્વાસ ધરે છે, તેથી તે પોતાનું હિત કંતો નથી તે મનુષ્ય દેહના આકૃતિથી જ મનુષ્ય છે (૪-૩૨)

અશુચિમ્ય ઇય જુગુપ્સા વિપયેભ્યો મયમઘાદિચ ચ નિચનાત્ ।
વિરતી રક્ષામ્ય ઇય ક્રોધાદિભ્યો લપ્તુ શિત્રાય ॥૩૩॥

ભાવાર્થ- અશુચિ પદાર્થોની જેમ વિપયોથી જુગુપ્સા, મગ્ધુની જેમ પાપથી ભય અને નશ્વરોની જેમ ક્રોધ વગેરેથી વિ તિ (હૃદય રહેલું)-આ જલદી મોક્ષના માર્ગે ચાલે છે (૪-૩૩)

ગણિરિત્તિદાચારે ગણિકેચ સ્વજનચન્ધુજાયાદૌ ।
નટ ઇય લોકાચારે મયતિશાસ્ત્રોમવે વિરક્ત ॥૩૪॥

ભાવાર્થ- મ મારને વિષે વંચાગી એવો આત્મ-નિદનીય એવા આચારમાં ગણિયા બગદ જેવો, સ્વજન, બન્ધુઓ અને શ્રીઓ વગેરેમાં ગણિકા જેવો અને લોકાચાર વિષે નટના જેવો હોય છે (૪-૩૪)

યો માટવૈત્યાટિતમાચ્ચકન, દુગાપ્ચસપ્રેપચન્ કુટુમ્બમ્ ।
ધેય પુરપાપનપાતમ્પુ, પદ્યેત્મશુભ્યત્યમમો મૃદેઽપિ સન્ ॥૩૫॥

ભાવાર્થ- જે પુણ્યવત ધનને બાડે ઉપાડેલા બારની જેમ, કુટુંબને દુ ખે કરી ગમન થાય તેવા માર્ગમા મધવારાની જેમ અને શરીરને મોક્ષ નગરને પ્રાપ્ત કનવનાર વહાણની જેમ જુએ છે તે ધરમા રહ્યો હતો પણ મમતા વિનાનો નિર્મળ થાય છે (૪-૩૫)

सम्यक्त्व यस्य मूल समयपरिचय स्कन्धयथो प्रतानि,
प्रौढा शाखा प्रशाखा गुणदलनिचिता गुणशीलारूपा ।
गुच्छाश्चावश्यफाली भवसुखततय पुणलक्ष्म्य फलानि,
धेय शमास्तु धर्म समुत्तरनिमोऽभीष्टद सज्जयन्ती ॥३६॥

ભાવાર્થ- સમ્યક્ત્વ જેનું મૂળ છે, શાખોનો પરિચય એ જેનું થક છે, નતો-નિયમો એ જેની પ્રોઠ એવી શાખાઓ છે, શુભરૂપી પાદઓ મહિત શુદ્ધ ગીવાગરૂપી જે ॥ પ્રશાખાઓ છે, આવશ્યકોની શ્રેણી એ જેના ગુચ્છાઓ છે, ભવમુખની શ્રેણીઓ એ જેના પુષ્પો છે, મોક્ષનું મુખ એ જેના ફળો છે એવો કંપવૃક્ષના સરખો શ્રેષ્ઠ જ્યશ્રીવાળો એવો ધર્મ ઇચ્છિત દેનારો થાઓ ! (૪-૩૬)

इति तपाश्रीमुनिसुन्दरसरिविरचिते श्रीउपदेशरत्नाकरे-
ऽपरतटे विशेषधर्मवृत्त्योपदेशनामा चतुर्थस्तरङ्ग
એ પ્રમાણે તપાગચ્છાધિપતિ શ્રીમુનિસુદન્ધરિવિરચિત્તે
રચેલા શ્રીઉપદેશરત્નાકરના અપર તટમા વિશેષ
ધર્મ-કૃત્યોના ઉપદેશનામનો ચતુર્થ અંશ

અપર ૫૮
વિવિધ ધર્મકૃત્યોના ઉપદેશ નામનો
પાઞ્ચમો અંક

અમ્લયનિહી સુદાણ સપરેન્સિ રૂપગ્રથ દિમકારી ।

મુહપરિણામે રમ્મો જિણઘમ્મો જગજણાધારો ॥૧॥

ભાવાર્થ- સુખોનો અક્ષયનિધિ, પોતાને અને બીજા
ઓને આલોક અને પરવોકમા હિતને કરવાવાળો, કરતી
વખતે અને પરિણામમા મુન્દર, જગતના લોકોને આધારભૂત
એવો શ્રીજિનધર્મ છે (૫-૧)

કુલ્લદા સત્ત્વસામગી, આડ જિજ્ઞ(જા)દ દિણ ૨ ।

મરિય ઘમ્મ વિના સુવણ, કુજ્ઞા ત તેણુચક્કમા ॥૨॥

ભાવાર્થ- મનુષ્ય-બવ આદિ સર્વે સામગ્રીઓ કુલ્લબ
છે, દિવને દિવને આયુષ્ય ઓછુ થાય છે, અને ધર્મ વિના
સુખ નથી તે માટે તું ચત્તથી ધર્મ કર (૫-૨)

ઘમ્મ કાડ તૂરહ જગમક્ષણલોલુપ્પણ કાલેણ ।

સુરતરજારયતિરિઆ પપ્પ સગ્ગીકયા કયલા ॥૩॥

ભાવાર્થ- હે આત્મા! તું ધર્મ કરવા માટે ઉતાવળ
કર! કારણકે જગતનું ભક્ષણ કરવામા લોહુપી એવા કાળે
દેવ-નન્નારક તિથ ઓડપી આ કોળિયાઓ તૈયાર કર્યા છે (૫-૩)

દારિદ્રિમિદિઆદ અ ચલદાણી રોગસેગવહયઘા ।

સપરગતા કલિકાલે બુદ્ધાનુદે બોદમોહકરા ॥૪॥

ભાવાર્થ- આ કલિકાલમા અવગ બ ધી અને પરમ બ ધી
દારિદ્રતા, ઇન્દ્રિય આદિ અને બગની હાનિ, રોગ, શોષ,

વધ અને બન્ધ આ બધું પાળીને બોધ કરનારા થાય છે અને અજ્ઞાનીને મોહ કરનારા થાય છે (૫-૪)

વિસમા દેશા દુઃખા નિગ્રાહ્યા મયકુસુમપલ્લવેના ।
દહધનાદ અગ્નિચ્ચ જીવે ઘોઠિતિ કલ્પિકાલે ॥૫॥

ભાવાર્થ- આ કલ્પયુગમા વિવશ એવા દેશે છે, દુઃખ એવા નાશ આદિઓ છે, કુસુમો, દુર્જનો અને નિગ્રાહી ભયો છે, તેમ દેશ અને ધન આનુ અનિત્યપણું તે જીવેને બોધ પમાડે છે (૫-૫)

માઝન મગ્ગમગ્ગે તણુમયણધણેસુ વિગયરાગસ્મ ।
સુરમિત્તસુદાણુગમા ન દુચ્ચરો દુચ્ચરો ધમ્મો ॥૬॥

ભાવાર્થ- ભવનુ સ્વરૂપ જાળીને સરી, સ્વજન અને ધન વિષે તમ વિનાનાને તથા દેવલોક અને મોક્ષના મુખોનો અનુભવ હોવાથી તેને દુઃખ એવો ધર્મ પણ દુષ્કર નથી અર્થાત્ મુકર છે (૫-૬)

આમયમેદક્સાયાદ્દર્શિં ચડસુતિ ગઈસુ ચિચિદ્દવુહં ।
પાવતિ જિઆ સુદમતિ તમમાયસુદાણમાદર્શિ ॥૭॥

ભાવાર્થ- એવો ચારે ગતિમા આશ્રય, મોહ અને કપાય વગેરેથી જાત જાતના દુ ખોને પામે છે તેની રીતે તપ, સુભાવ, અને ઉત્તમ દાન આદિથી જાત જાતના મુખને પણ પામે છે

દ્વપરલ્લેદ્યઆવયદરણ મિત્તસોમસયલસુદહકરણ ।
દ્વ તિદુઅણસરણ મયતા તા કુણદ્વ જિણધમ્મ ॥૮॥

ભાવાર્થ- હે પ્રાણીઓ ! આવોડ અને પરલોકની આપ દાઓને હનન કરનાર, મોક્ષ મુખીના તમામ મુખને કરનાર એવો અતોદ જિનધર્મ ત્રણે જગતના જીવોને મળણપ થાય ! તે કારણથી જિનધર્મને કરા !

સામગ્ગિઅમાવેવિહુ, ઘસણેવિ સુહેરિ તદ્દ કુસંગેવિ
જહ્મનજાયહ ધમ્મો નિચ્છયમો મણસુ ત મદ્દ ॥૧૫॥

ભાવાર્થ- મામત્રીના અભાવમા પણ અમનમા-
દુષ્ણમા, મુષ્ણમા તથા કુસમર્ગમા પણ જે ધર્મને ત્યાગ
કરતો નથી તેને ખજેખર્ગ આવક કહેવો (૫-૬)

સુપરિનિચ્છમવેયગુરુ વિમયકનાયામવેર્હિ મયમીહ
ઘયમાયન્તયધીરો અહરા મિત્તસુહ્યય સ્સહ ॥૧૬॥

ભાવાર્થ- માગી રીતે પરિક્ષા કરી છે કેવ, ગુરુની
જેને, વિપય-કષાય અને આશ્રવો વટે સમાન્થી ભય પામેવો,
તથા મત અને આવશ્યકતા વિષે ધી- એવો જીવ જલદી
મોક્ષમુખના ધ્યાનને પામે છે (૫-૧૦)

વિણુ સારહિ રહા રૂપોમો નિજ્જામગ ત દુક્કમ
નાણમિરિમાજુમ તદ્દ વિણા ગુરુસેરિમો ધમ્મો ॥૧૭॥

ભાવાર્થ- જેમ સારવિ વિનાનો રથ અને નિર્યામક
વિનાનું વહાણ ઇંદ્રિયાનું થતું નથી, તેમ નાન, ક્રિયા
મુક્ત એવા ગુરુ વિના સેવેલો ધર્મ ઇંદ્રિયાનો થતો
નથી (૫-૧૧)

નિસેસગુણાધાર દુરતસંસારસાયકત્તાર ।

સિત્તમુહમ્મચ્ચવાર સમ્મત્તમયદુગ્ગાનિવાર ॥૧૮॥

ભાવાર્થ—તમામ ગુણોનો આધાર, દુષ્ટો કરી જેને
અત છે તેવા સ નારકથી નમુદ્રથી ઉતારનાર અને દુર્ગતિને
નિવારનાર અને મોક્ષમુખના બાનારપ એવા અમ્યક્તને
તમે મેવો ! (૫-૧૨)

પાસટે પાસત્યે કુદેયચરિઆણિ મિચ્છસત્થાણિ ।
જાણિડ લગ્ગાણિ યુહા મગ્ગે અયુહા અમગ્ગમિ ॥૧૩॥

ભાવાર્થ—પાપ કીઓને, પાસત્યાઓને, કુદેવના ચરિત્રોને
અને મિથ્યાગાત્રોને બાણીને ગુદ્ધિમાનો સન્માર્ગમા જોડાય
છે અને અજ્ઞાનીઓ ઉન્માર્ગમા જોડાય છે (૫-૧૩)

અઢરિહમિન્છદ્ધામો અઢ્ઢિહાપૂઅ તિયિહ્વદ્ધજયં ।
ધારસ્સ ધય છારસ્સય ગિદ્ધિધમ્મો સિયફલો પસો ॥૧૪॥

ભાવાર્થ— ચાર પ્રકારના મિથ્યાત્વનો ત્યાગ, અઢ
પ્રકારની પૂજા, ત્રણ પ્રકારના વસ્તુ, બાર વ્રત અને છ
આવશ્યક—આ ગૃહધ્યનો ધર્મ મોક્ષના ફળવાળો છે (૫-૧૪)

ધમ્મત્થમત્થસ્સ નવ્વણ અજ્ઞણે
પાસડપાસત્થકુમિત્તરજ્ઞણ ।

જિર્ણિદસાદમ્મિઅસાદુપૂઅણ

વપ્પવ્વત્તમ નત્થવિ સદ્દમ્મદ્ધણ ॥૧૫॥

ભાવાર્થ— ધર્મને માટે ન્યાયથી ધનને ઉપાર્જન
કરવું, પાપ કીઓ, પાસત્યાઓ અને કુમિત્રોનો ત્યાગ કરવો
તથા જિનેદ્ર પ્રભુ, સાધર્મિકો અને સાધુઓની પૂજા કરવી,
તેમ બીજા ધ્યાનોમા પણ દક્ષપણ નખવું તે આવકવું
આભૂષણ છે (૫-૧૫) — —

ચિત્તવસ્તુ જો ન મુજ્જદ્ ન છલિજ્જદ્ જો વમાયમૂર્ખાદિ ।

જમનિઅમરુદ્ જસ્સ ચ વરદ્વિજ સિયસુદ્ તસ્મ ॥૧૬॥

ભાવાર્થ- વિષયોમા જે મુજાતો નથી અને જે કપાયરૂપી ભૂતો વડે છળાતો નથી તથા જેની યમ અને નિયમમા રૂચિ છે, તેને મોક્ષમુખ હુથેવીમા છે (૫-૧૬)

મરુદ્ધમયં ન સેતિ જગમિત્તાણં તિગયમમત્તાણ ।

જેતિ પિત્તાણિ વિગ્ગિજ્ઞાનસસનમપનિગમાણિ ॥૧૭॥

ભાવાર્થ- જગતને મિત્ર મમાન, મમતા રહિત એવા જેઓને ક્રિયા-તપ-મયમ-ક્ષમા અને પ્રહ્લાથયં પ્રિય છે, તેઓને સમારના દુખને ભય હોતો નથી (૫-૧૭)

વિસવક્સાયવિરત્તો રત્તો જમનિયમમાયણતવેસુ ।

સગ્ગિગો અપમાઈર્ જઈ મિદ્ધીયાવિ મિચ્છિજ્જા ॥૧૮॥

ભાવાર્થ- વિષય કપાયથી વિરહ્તા, યમ-નિયમ-ભાવના અને તપમ્યામા રહ્તા, મ વિઅ તથા અપ્રમાદી સાધુ અથવા ગૃહમ્થ પછ સિદ્ધ થાય છે (૫-૧૮)

સુદિદ્ધિસેગ પરમિદ્ધિજ્ઞાણ મીક્કત્થમજ્ઞાયનિસેવણા ચ ।

કુસીલહ્હાકેદ્વિગ્ગજ્ઞાણ ચ, વમાયણા સામણિ મુસ્સયેહ ॥૧૯॥

ભાવાર્થ- મમ્યગુરુદિની સેવા, પરમેષ્ઠિમત્રનુ ધ્યાન, મીતાયની સેવા અને સ્વાધ્યાયનુ નેવન, કુમીલિયા તથા યથાછ દોનો ત્યાગ અને જિન યાગન વિષે પ્રભાવના-આ મોક્ષનુ કારણ છે (૫-૧૯)

ઠાણમિ વુજ્જા સુરિયેય મેહ ધમ્મોચચારે નિટણ કુદ્ધવં ।

ગિન્નિજ્જ ધીમવિસવક્સાપ મુસત્તયચારી ન સિગામિષ્ણી ॥૨૦॥

ભાવાર્થ- વિવેકી પુરુષ યોગ્ય સ્થાને, ધરને કરે,
ધર્મના ઉપચારે (અનુક્રમે) આ કુટુંબને નિપુણ કરે, તેમજ
સુત્ર, અથવા પ્રમાણે આવનાર, મોક્ષનો અભિલાષી એવો
બુદ્ધિમાન મનુષ્ય વિષય અને કપાલમાં આસક્તિ ન કરે (૫-૨૦)

દદમમ્મત્તસમિદ્ધી સુદ્ધી ચિત્તસ્સ કરણવયલ્લી ।

નાનારપમ્મસુદ્ધી જહ લ્લહા તા ધુવ મિદ્ધી ॥૨૧॥

ભાવાર્થ- ૬૬ સમ્યક્ત્વરૂપી સમૃદ્ધિ, ચિત્તની શુદ્ધિ,
ઇન્દ્રિય-જયરૂપી લબ્ધિ અને નાનારિ ધર્મમાં શુદ્ધિ ને
પ્રાપ્ત થઇ તે જરૂર મિદ્ધિ છે (૫-૨૧)

જિજ્ઞાસુસધમત્તો પમાવણા પરવણે વયર્હં અ ।

આયન્તણ્ણુ જત્તો ધમ્મો નિયમુદ્ધપ્પલો પસો ॥૨૨॥

ભાવાર્થ- જિન, આધુ અને મધ રિષે ભક્તિ,
શાસનની પ્રભાવના, મોક્ષની રુચિ અને આવશ્યક ક્રિયામાં
ઉદયમ-આ ધર્મ મોક્ષમુખના કૃપાળો થાય છે (૫-૨૨)

વાણદયાતવર્માલા દીણુદ્ધરણં સુદેવગુરુપૂમા ।

ગેહાગયાણ ઉચ્ચિત્તસચ્ચેત્તિ સમ્મભો ધમ્મો ॥૨૩॥

ભાવાર્થ- દાન, જ્યા, તપ, શિષ્યતા, મરીમોને ઉદ્ધાર,
સુદેવની પૂજા, ધુસુરની પૂજા અને ઘેર આવેલાની ઉચિ-
તતાને કરવી-આ ધર્મ મર્વને માન્ય છે (૫-૨૩)

સત્તસુ સિત્તેસુ ધણ મણ સયા ધમ્મત્તત્તચિતાસુ ।

ધમ્મુદ્ધમંસુ દેહ સચ્ચાગારં સિત્ત દેહ ॥૨૪॥

ભાવાર્થ- નિરતર માને- હોયોમાં વપરાતુ ધન,
ધર્મતત્ત્વની વિચારણામાં વ્યાપારવાળુ મન, અને ધર્મના
ઉદયમાં વ્યાપારવાળુ શરીર-આ મોક્ષને આપે છે (૫-૨૪)

જિજ્ઞાસુશ્ચ ગુરુસેવા આગમમહત્ત્વ મય માવા ।
દક્ષણદ્વયમિત્થે ધનપ્રાપ્તિરિતિ સિદ્ધિમુદ્ધવા ॥૨૫॥

ભાવાર્થ- જિજ્ઞાસુશ્ચ, ગુરુસેવા, આવશ્યક ક્રિયા અને
પ્રતોની ગતિ, સ સારમા રખાવના કરણોથી ભય, દૃઢ સમ્ય
દ્વય અને સાતે શેવમા ધનનુ વાવનુ-આ મોક્ષમુખને
આપે છે (૫-૨૫)

જિજ્ઞાસુશ્ચ ગુરુપૂજા આગમમહત્ત્વ પમાત્ત્વ તિત્થે ।
સાહમ્મિઅચ્છહ સાગ્યધમ્મો મિય દેહ ॥૨૬॥

ભાવાર્થ- જિજ્ઞાસુશ્ચ, ગુરુપૂજા, આગમનુ મહત્ત્વ,
શાસનની પ્રભાવના અને સાધર્મિક-વાતસત્ત્વ આપે આવકધર્મ
મોક્ષને આપે છે (૫-૨૬)

સિદ્ધિમુદ્ધસપયમદરા રુદ્ધ જિમા દેવસચ્ચગુરુમત્તે ।
નિસયકસાયવિરત્તો યયત્તો સુદ્ધકિરિઆસુ ॥૨૭॥

ભાવાર્થ-દેવ, સ ધ અને ગુરુને ભક્ત, વિષય અને
કથાવથી વિરત્ત તથા શુદ્ધ ક્રિયામા ઉપયોગવાળો એવો જીવ
શીઘ્ર શિવમુખની સ પદાને પામે છે (૫-૨૭)

જિજ્ઞાસુશ્ચ ગુરુપૂજા, યચિઆચ્છગ પમાત્ત્વ તિત્થે ।
સાહમ્મિઅચ્છહ રુદ્ધ ધમ્મો રુદ્ધકલ્પજનમો ॥૨૮॥

ભાવાર્થ- જિજ્ઞાસુશ્ચ, ગુરુ ને આગમને વિષે ભક્તિ, ઉચિત
આચરણ, શાસનની પ્રભાવના અને સાધર્મિક-વાતસત્ત્વ-આ
ધર્મ ઈત્દે જીને ઉત્પન્ન કરનારો છે (૫-૨૮)

વિગદ્ધાવશ્વવિરત્તો પદોપચારી ચ સુદ્ધવશ્વહારી ।
સચ્ચત્ત્વ યચિઅચ્છગ પમાત્ત્વ મુજોમ્મ સદ્ધો ॥૨૯॥

સાનાથ- વિકૃષ્ટ અને વ્યભેદથી વિરક્ત, પદોપક્રમી, શુદ્ધ વ્યવહારવાળો અને તમામ સ્થાને ઉચિતતાને કરનારો એવો શ્રાવક જૈન શાસનનો ઉદ્યોત કરનારો છે (૫-૨૮)

સ્ત્રેયે ચિ જસ્મ મેવા પતિ મળ્યછિષદિ સુદર્શનહિ ।
સુરતચ્ચણસમમેઘ સેવહ જિણસાસન મયિયા । ॥૩૦॥

સાવાર્થ- હે બાપો ! જેના તમામ ભેદો મનના ઇન્દ્રિયોત મુખે વડે ફળે છે તે કમ્પૃક્ષના વન'મમાન એવા જિન શાનનને તમે પેલો ! (૫-૩૦)

ધનમિય ધમ્મ ચિત્તર જીવિમમિય જો ધયાર રક્ષ્યેહ ।
વેધયમિય જિણસુગુરુ આરાદર ત ધર મિદ્ધી ॥૩૧॥

સાવાર્થ- જે ધનની જેમ ધર્મને ચિતવે છે, અવિતની જેમ મતોનું રક્ષણ કરે છે અને સાક્ષાત્ ઇષ્ટ દેવની જેમ જિન પ્રભુ તથા સુશુભની આરાધના કરે છે તેને મુખિદ્ધી રમણી વરે છે (૫-૩૧)

ઈહ ફલે (અથ) જહ કમ્મ પયસવ મોઝગાઈના ચાલો ।
ચામરથદસના તહ મુળા નિવમુદ્ધફલે રંધ)મ્મે ॥૩૨॥

સાનાર્થ- જેમ જાગક લાડવા આદિથી આવોકના કળાગા કાર્યોમા પ્રવર્તે છે, તેમ અસાનીઓ મોક્ષમુખ છે ફળ જેનું એવા ધર્મને વિષે વિષય-મુખ ને અર્થને દેખવાથી પ્રવર્તે છે (૫-૩૨)

માળાલથાલ દમણમૂળા વયમાજ સુતથનિઅમદલો ।
મયસુદહસુમો મય જયમિરિફળા જયઉ ધમ્મતર ॥૩૩॥

ભાવાર્થ— જ્ઞાન એ જેનો ક્યારે, દર્શન એ જેનું મૂળ, વ્રતો એ જેની શાખાઓ, ઉત્તમ તપ અને નિયમો એ જેના પાદોઓ, સમારિક મુખ એ જેના પુષ્પો અને મુખ્નિરૂપી લક્ષ્મી એ જેનું ફળ છે એવો ધર્મ-વૃક્ષ જ્યવતો હો ! (૫-૩૩)

इति तपागच्छाधिराजश्रीमुनिसुंदरमूरिचिररित
श्रीउपदेशरत्नाकरेऽपरतट

માજનગાથાભિવિવિધધર્મજ્ઞોપદેશનામા પચ્ચમાડશ એ પ્રમાણે તપાગચ્છાધિપતિ શ્રીમુનિસુદન્દમૂરિએ રચેલા ઉપદેશરત્નાકરના અપર તટમા પ્રાકૃત ગાથાઓ વડે કઠીને વિવિધ પ્રકારના ધર્મ કૃત્યોના ઉપદેશ નામનો પાથમો અગ્ર

જિનેશ્વર ભગવાનનું શામન જ શરણુ
રોગજરામન્ચુમુદાગયાણ ચલિચક્ષિસેસરાણપિ ।
મુરણેતિ નતિય સરણ વક્ક નિણસામણ મોનુ ॥

(મ મા ગા ૩૬)

હે ભગ્ય પ્રાણી ! રોગ, ઘડપણ અને મૃત્યુના મોઢામા ગયેલા એવા બળદેવ, છ બંડના માલિક એવા ચક્રવર્તી અને ત્રણ બંડના માલિક એવા વામુદેવોને પણ એક જિનેશ્વર ભગવાનના શામન સિવાય ત્રણે ભુવનની અદર બીજી કંઈ પણ શરણુ નથી (માટે હે હૃદય ! તું અશરણુપણુ વિચાર !)

અપર તટ

તમામ દરજ્જાને આમાન્ય ધર્મ-
કાર્યના ઉપદેશ નામનો

૭૪૦ અગ

ચ શાસ્ત્રવક્તા ગુરુવંશમત્ત પરાપકારી નવધર્મચારી ।
શાતા ગુણાનામપવાદમીદ પુમાન્ સ પચેહ પરે કુ માન્મા ॥૧॥

ભાવાર્થ—જે માત્રનો ભણનાર, ગુરુને દેવની ભક્તિ
વાળો, પદોપકારી, નીતિમય ધર્મને આચરનાર, ગુણોને
ઓળખનાર અને અપવાદથી ભય પામનારો તે જ આ
જગતમા પુરુષ છે બાકી તો નામના પુરુષ છે (૬-૧)

ધ્યેય પરાત્મા ગુરુર્ધર્મીય પરાપકાર કરુણા ચ સત્યમ્ ।
શમા દમા યાયવશ મુશસ્ત્રાખ્યાતા સતામેવ દિતાય ધર્મ ॥૨॥

ભાવાર્થ—પરમાત્માનું ધ્યાન-કરવું, ગુરુની પૂજા
કરવી તથા પદોપકાર, કથા, મત્ય, શમતા, ઇન્દ્રિયોનું કબજા,
ન્યાય, યશ અને ઉત્તમ શાસ્ત્રોના અભ્યાસો—આ ધર્મસત્ત્વોને
હિતને માટે થાય છે (૬-૨)

રતિ સદાચારત્રિધાયનિદા ચલેન્નપિ પ્રીતિરયોત્તમયુ ।
અમત્તમ શાસ્ત્રવિદા ચ ગોષ્ઠી શક્ત્યોપકારસ્થ સર્તા સ્વભાવ ॥૩॥

ભાવાર્થ—સદાચાર આચરવામા તત્પરતા, દુર્જન
ઓનો વિષે પણ નિંદા નહીં કરનારા, ઉત્તમ આત્માઓ વિષે,
પ્રીતિ, અમત્સર, શાસ્ત્રના વાણીજો માથે ગોષ્ઠી કરવી તથા ॥

શક્તિ પ્રમાણે ઉપકાર કરે-આ મનનનોનો ત્વશ્વ હોય છે (૬-૩)

દયા દમ મત્યમગાદલોભતા,
સુશીલતા ચાર્જમાદ્યક્ષમા
પ્રદાનમસ્તેયપરોપકારિતે,
દિતાય ધમા દિતિ સર્વસમ્મતા ॥૫॥

ભાવાર્થ- જીવે વિષે દયા, ઇન્દ્રિયોનું દમન, મત્ય, અતિલોભતા નહિ, સદાચારપણું, મરણતા, નશ્વતા, ક્ષમા, દાન, ઘોરી ન કરવી અને પરોપકાર-આ સર્વમાન્ય ધર્મો દિતાને માટે થાય છે (૬-૪)

શાસ્ત્રે રતિ સ્વલ્પધર્મવિચારણા ચ,
ધ્યાન પરાત્મનિ દરોપજ્ઞતી સુશીલમ્ ।
નિઃકાલમંગલગુણિમત્સરયર્જનં ચ,
ધર્મ સતા નિશ્ચિલશાસ્ત્રનિરૂપિતાઽયમ્ ॥૬॥

ભાવાર્થ- શાસ્ત્ર વિષે રતિ, સકલ ધર્મોની વિચારણા, પરમાત્મા વિષે ધ્યાન, દયા, ઉપકાર, ઉત્તમ આચાર તથા નિદા, કુસંગ અને શુભીઓ વિષે મત્સરનો ત્યાગ, તમામ શાસ્ત્રોમા નિર્ધન કરેલો એવો આ સત્ત્વનોનો ધર્મ છે (૬-૫)

જ્ઞાનામયા નગ્રહમેષર્જવલ્લદાન-
વૃજાઽર્હતા ગુણયતાં વિનતિ સુશીલમ્ ।
લેખાપવાદમયમયગુણપ્રદો ધી-
ત્ત્વમશ્વ મહતામિતિ મણ્ડનાનિ ॥૬॥

ભાવાર્થ- જ્ઞાન-ગણ્ય-અન્ન-ઘર-દા અને વસ્ત્રનું
દાન, યોગ્યની પૂજા, ગુણવાનોને વિગેરે કરી નમઝાર, સદાચાર,
સોશાયલવાદથી ભરત, અન્યના ગુણોનું ચક્રણ, ધર્મ વિષે ખુદી
અને યશ-આ મોટા પુરોના આભૂષણ (૬-૬)

પૈશ્વર્યમાન્સર્વપરમ્યદાર્શિસાઽવનિન્દાશ્રણદાઽશમાનિ ।
કન્યાચલીવાનિ ચ વર્જનીયાઽન્યત પરપાપપદ મ કિંચિત્ ॥૭॥

ભાવાર્થ- આઠિયાપણ, બીજના ગુણનો દેવ, પારકા
ધનનું હરણ, હિંસા, બીજની નિંદા, સત્તિભેજન અને કન્યા
આદિ અસત્યોત્યાગ કરવા યોગ્ય છે, આનાથી બીજા પાપનું
સ્થાન કેઈ નથી (૬-૭)

શ્યાવ્યેન ધૃત્તિર્ગુરુત્વપૂજા વિગ્રાદિસ્મદુદિરપવિત્રા ચ ।
દીને દયોત્માહમતિ નમત્યા ગતામપિ ગ્રાહ્ય મિયમાનવન્તિ ॥૮॥

ભાવાર્થ- ન્યાયવાળો જ વેપાર, ગુરુપૂજા, દેવપૂજા,
પિતા વગેરેને મતોષ કરવો અને ઉપકાર, દીનને વિષે દયા
અને સર્વ મહિત ઉત્સાહવાળી ખુદી-આ ગયેલી જોડી પણ
લક્ષ્મીને જલદી આણે છે (૬-૮)

પ્રિયદિતરચન વચન, વપુરુપજન્ ધર્મચિત્રક ચેત ।
વિત્ત પ્રિયર્ગદેનુ સુજ્જતમય શ્યાવ્યતે વાયુ ॥૯॥

ભાવાર્થ- પ્રિયકારી અને હિતકારી વચન, ઉપકારને
કરવાવાળું શરીર, ધર્મનું ચિન્તનન કરવાવાળું વિત્ત અને
બ્રહ્મ વર્ગના કાશ્વવાળું ધન અને સત્કૃત્યોથી મુક્ત જોડું
આયુષ્ય-આ બધું પ્રશસનીય છે (૬-૯)

ધમ સ નો યત્ર જનાપયાદ,

મા ચાતુરી દુશ્ચરિત ન યત્ર ।

પ્રથમ સ તસ્યાધિગમો યત સ્વાત,

તત્ત્વ ચ તથેન મહોદયધી ॥૧૦॥

ભાવાર્થ—તે ધર્મ છે કે જેમા લોક-અપવાદ નથી, તે ચાતુરી છે કે જેમા દુશ્ચાર નથી, તે અન્ય છે કે જેનાથી તરુનો બોધ થાય છે અને તે જ તત્ત્વ છે કે જેનાથી મોક્ષરૂપી લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થાય છે (૬-૧૦)

શૃદ્ધ્યૌ માતાપિતરૌ ગુરુ પ્રિયા નિર્મલાન્યપત્યાનિ ।

પોષ્યાનિ નિર્વનેત્રપિ મૃદ્ધિમિ શ્રેયોઽયમિદ્ શક્ત્યર્થા ॥૧૧॥

ભાવાર્થ—આ જગતમા વૃદ્ધ એવા મૂંઠા, પિતા, ગુરુ, સ્ત્રી અને નિગલ એવા બાળમગ્ન્યા—મા બંધાનુ પોષણ નિર્ધાર એવા ગૃહસ્થોએ પણ આ ભરના મગ્ન્યાના માટે શક્તિ પ્રમાણે કસ્ય લેઈએ (૬-૧૧)

દેવ પ્રલાધર્મગુરુઃ પિતામ્હા મયાપહર્તા શુભનૃત્તિદાતા ।
આતોત્કારીભગિનીચ શૃદ્ધ્યા વૃજ્યાયથાહ મૃદ્ધિના નુમાય ॥૧૨

ભાવાર્થ—દેવ, દેવગુરુ, ધર્મગુરુ, પિતા, માતા, ભયને દૂર કરનાર, શુભ આજીવિકાના દાતા, ભાઈ, ઉપજારી, બહેન અને વૃદ્ધો-એઓનુ ગૃહસ્થોએ કલ્યાણને માટે યથા યોગ્ય મત્સાન, સન્માન કરુ (૬-૧૨)

શૃદ્ધ્યૌ ચ માતાપિતરૌ ગુરુશ્ચ

મિત્રાણ્યપ્યાનિ સતી ચ માર્યા ।

સ્વસા ધવોઽમ્યાશ્ચ મુતાપતિશ્ચ

ધાતા ચ પોષ્યા મૃદ્ધિણ સ્વમાજ ॥૧૩॥

ભાવાર્થ—વૃદ્ધ એવા માતા-પિતા, ગુરુ, મિત્ર, પોતાના
ઝાકના સતી એવી સ્ત્રી, બહેન, બહેવા, જમાઈ, બાઈ અને
પાતાને આશ્રે રહેવાને મૃદુસ્ત્રીઓએ પોષવા યોગ્ય છે (૬-૧૩)

મો (ના) ઘાલેષ્વપિ દીલનામિલ મુજોન્વાર મલાતામપિ,
પ્રદત્ય ચ રિપુષ્વપિ પ્રણમન પૂજ્યેષુ ધર્મ રતિ ।

શાસ્ત્રેષુ વ્યસન મિત્ર મધુરિમા ધિક્કારમાત્મન્યમુરુ ।

સર્વેસ્થોપહૃતિર્મયકુચશસો હેતુ સમપ્રધિયામ ॥૧૪॥

ભાવાર્થ—અનાની છોડોની નિદા ન કરવી, દુર્જન
પુરુષોના પણ ગુણો જોયવા, શત્રુઓ વિશે પણ નમ્રપણ,
મૃદુલ મિત્રો વિશે નેમસ્કાર ધર્મ વિશે તત્પરતા,
શસ્ત્રો વિશે આમમ્નિ, વાળીમા મીઠાશ, ધિક્કાર અને
છંદ્યા ગૃહિત તમામ ઉપર ઉપકાર અને અપયગનો ભય-આ
સમન સંક્રમીત કરણ છે (૬-૧૪)

જ્ઞમીન્યાગવિરેકપુણ્યમ્ફલ ધર્મો દયાદમ્બિત ,

પુણ્યશ્રેણિમર્થે જનુજનહિતા શાસ્ત્રાધરમ્યા મતિ ।

ચાતુર્ય ગતચન સુમધુર ધામ્ જ્ઞાનમાતમાધન ,

મૌદિર્ધર્મજનોપકારસુભગા માર્ગેભરેત્તેષુચિત્ ॥૧૫॥

ભાવાર્થ—ત્યાગ, વિવેક અને પુણ્યે કરી સફળ
લક્ષી, ત્યા આદિએ યુક્ત ધર્મ, પુણ્યની પરપરામય જન્મ,
લોકોને પિત કરનારી, શાસ્ત્રાર્થે કરીને ન્યા એવી બુદ્ધિ,
દેતરપિ કીધી રહિત એવી ચતુરધર્મ, અત્યંત મીઠી વાણી,
આત્માના અર્થને કરનાર શીન, ધર્મ અને લોકો ઉપર
ઉપકાર એ વડે કરીને, સુદર એવી બહોજલાની-આ બધું
કેઈક છોડોમા જ ભાગ્ય વડે જ હોય છે (૬-૧૫)

લેખ સુદૃઢે વ્યસન શાસ્ત્ર લેખેશ્વર કૃતત્ત્વેષુ ।

નિદાંક્ષિણ્ય કૃપયોડ્યાગે મગરિપુજ્યધિયે કૃતિનામ્ ॥૧૬॥

ગીતિ [૧૭૦]

ભાવાર્થ- પુણ્ય-કાર્યોમા લેખ, શાસ્ત્ર વિષે મામકિત,
કૃતત્ત્વોમા દોષોનુ જોવું અને કુમાર્ગનો ત્યાગ નહીં કરવા
વિષે દાક્ષિણ્યતા નકિતપણું-આ બધું પુણ્યગ્રાણીઓને ભવરૂપી
શત્રુની જ્ય કરનારી લક્ષ્મી માટે થાય છે (૬-૧૯)

इति तपाश्रीमुनिसुन्दरविरचिते श्रीउपदेशरत्नाकरेऽपरतटे
सर्वदशनसाधारणधर्मवृत्त्योपदेश पण्ड
એ પ્રમાણે તપાગરનાધિરાજ શ્રીમુનિમુદ્ગમુદિએ
સ્વેક્ષા ઉપદેશરત્નાકરના અપર તટમા સર્વ દર્શનને
સામાન્ય ધર્મના ઉપદેશ નામનો છઠ્ઠો અંશ

અશાશ્વતુ શુ ?

यत्कुर्यद्विज्जिजोष्यणपहुत्तण सुमगया अरोयत्त ।

इद्वेहि य सज्जोगो असात्तय जीयियडय च ॥

(મ મા ગા ૨૪)

હે સ ય પ્રાણી ! તુ બળ, રૂપ, સદ્ધિ, ચૈતન્ય,
પ્રભુપણું, સૌશ્રવ્યપણું, આરોગ્યપણું, ઇષ્ટ જનોનો સ યોગ,
અને હવિત-આ બધું ગ્રાશ્વતુ છે એમ માનીગ નહિ,
કારણ કે એ બધું અશાશ્વતુ જ છે. અર્થાત એ બધું
અસ્થિર છે માટે ગ્રાશ્વતેપણામાં ઉત્તમ કર

અપર તટ

પરશુરખુ ઉપદેશ નામનો

સાતમા અગ્ર

પિતય ય પાલયતિ પ્રજા તયે,

પ્રવર્તયન્ ધર્મપથે નિજે ૨ ।

તુધાન્ યતીન્ દર્શનિનઙ્ગ માનયન્,

નૃપઙ્ગિર ાદતિ સપદા પદમ્ ॥૧॥

ભાવાર્થ - જે રાજા પિતાની જેમ પ્રજાને નીતિથી પાળે

છે, તે પિતાના ધર્મમાં જ ને - વિષે - પ્રવર્તારે છે, પડિતો,

સાધવો તથા દર્શનનાળાને માન આપે છે તે રાજા કાળા સમય

મુખી સમસ્યાઓના ભાજન એવે તે આનંદ કરે ૧ (૭-૧)

પ્રજાસુ વૃદ્ધિનૃપ ! રાજ્યવૃદ્ધયે,

પ્રજાસુ ધર્મો દુરિતાપદ પ્રમે ।

પ્રજાસુ નીતિનૃપ ! ધર્મકીર્તિનૃપ

નૃપાય તુલ્યન્તિ સુરા પ્રજોત્સવે ॥૨॥

ભાવાર્થ - એ રાજા પ્રજામાં વૃદ્ધિ નક્કીની વૃદ્ધિ

માટે થાય છે, એ નૃપતિ પ્રજાને વિષે ધર્મ તે પાપને

દૂર કરના થાય છે, જે નથી ૨ પ્રજા વિષે નીતિ ધર્મ

અને કીર્તિને કરે છે, પ્રજાના ઉત્સવોથી દેવતાઓ રાજા

ઉપર ખુશ થાન છે (૭-૨)

પ્રગદ્ગમતે યસ્ય ગલો ન રાજ્યે,

સતા મહત્ત્વ ગુરુન્નેષપૂજા ।

ધર્મેષ્વરિણોઽનઘશાસ્ત્રપાઠ,

સચ્ચેતિ તદ્દર્શતિ ભૂપમિદ્ર ॥૩॥

ભાવાર્થ - હે મિત્ર ! જેના રાજ્યમાં હુન્નરો જોર કરતા નથી, મનુષ્યોનું મહત્વ છે, દેવપૂજા અને ગુરુપૂજા થાય છે, ધર્મો વિષે અન્તઃનય કરામાં આવતા નથી અને ઉત્તમ શાસ્ત્રનો પાઠ થાય છે, એથી તે રાજ્યનું ઇન્દ્ર સ્થાન કર છે (૭-૮)

ચિમુચ્ય રાજ્યાચરિત્ર વિનશ્વર

તૃત્તમહારમ્ભમયં સ્વક્રમમિ ।

મૃત્યો વત ત મરકાત્કંડર્જિતા,

નૃપ જયો ધર્મયુત સમુદ્ધરત્ ॥૧૧॥

ભાનાર્થ - નાશવત એવું જાણ્યાદિ તમામ જોડી દેહને મહાઆબમય કરતા પાતાના આચરણ વડે કરીને મનુષ્ય મનયે નન્કરૂપી કુવામાં પડતા એવા ગણને ધર્મ, મહિત ઉપાર્જન વગેરે ન્યાય ઉદ્ધરે છે તથા ન્યાય ગતનો ઉદ્ધાર કર છે (૭-૧)

પ્રજા રક્ષેન્નૃપો યત્નાત્ તા હિ વાશાઽસ્ય જંગમ ।

માનયેદ્ધાર્મિકાન્સામૂસ્નદાશીર્ષિ મનદતિ ॥૧૨॥

ભાવાર્થ - ગણ પ્રતનુ ચત્તથી રક્ષણ કરે છે, કાળકે તે પ્રજા રાજાને જરૂર જંગમ કોશ-ભાગ છે તેમજ રાજા ધર્મિષ્ઠને અને સાધુઓને માને અને તંઓના આગીરાદિથી તે રાજા સમૃદ્ધિવાન અને છે (૭-૨)

યાયધર્મયશમા ચયમર્જન,

સ્યપ્રજાસ્ય સુમયન્ મનુપાયે ।

માનયન્ યતિતપમ્વિયુધાદીન્

પુણ્યર્થમમિદતિ નરમ્ ॥૧૩॥

ભાવાર્થ— ન્યાય, ધર્મ અને યશોના મમૂહને ઉપાર્જન કરનાર, સારા નાન ઉપાયો વડે પોતાની પ્રથમે મુખ પમાડનાર અને માધુ, વપસ્વી તથા પડિતોનુ માન સન્માન કરના એવો રાજા પુણ્ય કાર્યો વડે ઉચ્ચને પામે છે (૭-)
રાજા નાદૃષ્ટિધેવાયપ્રવિવચાનિ ચાટ્ટહવાનિ ।

ધાર્યાણિ ચાટ્ટ હૃદયે ચિશ્વસિતથ્ય ન ચાટ્ટમ્ય ॥૭॥

ભાવાર્થ— નજાએ આઠ કૃત્યો કરવા નહિ, આઠ કૃત્યો કરવા, આઠ કૃત્યો દેડવા, આઠ વસ્તુ હૃદયમા ધારણ કરવી અને-આઠ બામતોનો વિશ્વાસ કરવા યોગ્ય નથી (૭-૭)
શ્વલમ્ભઃ કૃક્લયર વાધોઃ વ્યસનઃ મદઃ કુર્મયલશ્મીઃ ।
અસદામહાઞ્ચ જહિમત્યપ ન કાર્યાણિ ભૂષેત ॥૮॥

ભાવાર્થ— દુર્જનોની સોળત ૧, ખરાબ નારી ૨, ક્રોધ ૩, વ્યસન ૪, અભિમાન ૫, અનીતિવાળી લક્ષ્મી ૬, ખોટો આશ્રય ૭, અને જડતા ૮-આ આઠ નજાને કરવા યોગ્ય નથી (૭-૮)

કીર્તિઃ સુગુણીચિત્યઃ કૌશલ્યઃ સત્ક્રાસુ સન્મિત્રમૂઃ ।
દાન્વિણ્યઃ દીનદયોત્તમાઃ દમતઃચાટ્ટ કાર્યાણિ ॥૯॥

ભાવાર્થ— કીર્તિ ૧, ઉત્તમ ગુણવાળાનુ ઉચિતપણું ૨, સારી કેળાઓમા નિપુણપણું ૩, સારો મિત્ર ૪, દક્ષિણપણું ૫, દીન ઉપર દયા ૬, ઉદયમ ૭ અને ઇન્દ્રિયોનુ દમન ૮-આ આઠ બામતો રાજાઓને કરવા યોગ્ય છે (૭-૯)

નિર્ભજત્વમવિનયઃ કુશીલતાઃ નિષ્કુરત્ત્રમધપિ માયાઃ ।
અનયાદ્યવ્યયશાઽમત્યત દેવાયપ્તો નૃપણેયમ્ ॥૧૦॥

ભાનાર્થ- ધર્મની ઉન્નતિ માટે, સત્પુરુષને વિષે સદા ઉપપર માટે, ઉન્નતવળ કીર્તિ માટે, દુષ્ટોના નિબંધ માટે, પાપથી ખાછા હઠવા માટે, ન્યાયની, વૃદ્ધિ માટે અને રાજા અને પ્રજા બન્નેની આજ્ઞાની કરવા માટે સમ્યક્ વેપાર છે જેનો એવો અધિકારી જૂલાધનીય છે ને તે જ ઉત્તમ બુદ્ધિ વાળો છે, તેને જ તમામ લક્ષ્મીઓ વશ કરેલી છે (૭-૧૩)

सर्वप्रोपत्तिर्यशोनयस्तिश्चैत्यादिधर्मोन्नतिः ;

સત્કાર સુજને સલાગગણન શ્રોસઘર્ષાર્યગ્રિયા । ,

ચાતુર્યે નપલોકયોદિતરૂતિ ક્ષેત્રેષુ ઘાપ પ્રિયા- - -

મચન્ દેવગુરુન્નૃપાધિરૂતિમાનેત સુધી શુદ્ધ્યતિ ॥૧૪॥

ભાનાર્થ- નર્વત્ર ઉપદેશનું કરવું, યશ અને નીતિમા આનંદ, ચત્ય આદિ ધર્મની ઉન્નતિ, ઉત્તમ લોકો વિષે તત્પર, દુષ્ટ ન પુરુષની અવગણના, શ્રીમધના કાર્યોનું જવું, ચાતુર્ય, નજ અને પ્રજાના હિતને કવું, સાત મેન વિષે લક્ષ્મીને પાવેવું, દેવ, ગુરુઓની પૂજા કરનાર-આ બધા વડે ઉત્તમ બુદ્ધિવાળી એવો રાજાનો અધિકારી શુદ્ધ થાય છે (૭-૧૪)

यस्य धनिं जन कीर्त्तिं परोपकरणे रुचि ।

नये धीदुनये द्वेष सखाय्यो व्यापृत सुधी ॥૧૫॥

ભાવાર્થ- જેની લોકો કીર્તિને ઝાંટે છે, પેરોપકાર કરવામા રુચિ, નય વિષે બુદ્ધિ, અનીતિ વિષે દ્વેષ આવા બુદ્ધિમાન અધિકારી વખાળવા ચોક્કસ છે (૭-૧૫) - -

। इत्यधिकारिण प्रति ।

આ પ્રમાણે અધિકારીઓ પ્રત્યે ઉપદેશ કહ્યો

नयधमवियुग् राज्य व्यापार प्रौढधर्मरुचिवियुत् ।

નિર્ધર્માણા પ્રમુત્ય સ્વર્ગમાર્ગૈર્ગરા હોતે ॥૧૬॥

ભાનાર્થ- નીતિ ધર્મથી સંહિત એવું રાજ્ય, તીવ્ર ધર્મની ઝડિ વિનાનો વેપાર અને ધર્મહીનોનું સ્વામીપણું આટલા પોતાના અને બીજાના દુર્ભાગ્યોથી ખરેખર ઝેર હોય છે (૭-૧૬)

पिथुनप्रियो नरेन्द्रो नीचो नृपसमस्तो धन करो ।

તત્પ્રિયુર્ગસ્ય શાસ્ત્ર વિશ્વાનર્યાય કલિકાલે ॥૧૭॥

ભાવાર્થ- ખુશામતિયા પ્રિય છે જેને એવો રાજા, 'રાજની' સોખત-ગણો નીચ મનુષ્ય, કાગીગરને ધન તથા વત્તથી વિમુખને શાસ્ત્ર-એ આ કલિકાળ વિષે જગતના અનર્થ માટે થાય છે (૭-૧૭)

राजा नयी विवेकी परोपकारी विशेषप्रिमन्त्री ।

સાધુ પ્રમુર્ચનાદ્યો દાની વસુધાસુધા દેતા ॥૧૮॥

ભાવાર્થ- નીતિવાળો રાજા, વિવેકી મહિત પરોપકારી અને વિશેષને બાણનાર એવો મંત્રી, સત્કર્મન એવો માલિક, દાન-શુભુષુખ એવો ધનાઢય-આ બધા તો પૃથ્વીના અમૃતો છે (૭-૧૮)

लोहाम्बुधे पिवति वाहवज्रदूधनाम्बु,

નિદ્રા મ્વકુક્ષિમરણાય નૃપઞ્ચ મન્ત્રી ।

गजन् पयोद इव कोऽपि महान् जनाना,

દુર્નીતિતાપહનનાહિતશર્મણે ચ ॥૧૯॥

ભાવાર્થ— જે નગર અને મંત્રી પોતાનું ઉદર ભરવા માટે વડવાનગરી જેમ લોકરૂપી સમુદ્રમાંથી પુષ્કળ પાણી પીએ છે તે નિન્દનીય છે, ગાજતા મેઘની જેમ કોઈ જ મહાન પુનઃ લોકોના દુર્ભિતિરૂપી તાપને હજુવાથી હિત અને સુખને મારે થાય છે (૭-૧૮)

દાનૈ ધી પ્રભુતા નયૈન નૃપતિ પન્દર્શનીમાનૈ-
મન્ત્રી લેખનૃપાપકારસ્તુતર્માનમિયામ્યા ગુરુ ।
ધર્મસ્થાનમહાજનૈશ્ચ નગર પુણ્યાભિર્નીયિત,
ધર્મ સત્યદયાતપોમતર્દમ્ સપ્રાપ્યતે સ્થાપ્યતામ્ ॥૨૦॥

ભાવાર્થ— દાન વડે લક્ષ્મી, નીતિથી પ્રભુતા, છઠ્ઠે દર્શનીએને માનવા વડે કરીને નગર, લોક અને નગર ઉપર ઉપકાર તથા મુકૂતો વડે મન્ત્રી, જ્ઞાન અને ક્રિયાથી ગુરુ, ધર્મના સ્થાનો અને મહાજનોથી નગર, પુણ્યની શ્રેણીઓ વડે જીવન તથા મત્ય-દયા-તપ-નત અને ધન્નિયોના દમન વડે ધર્મ પ્રશસનીયપદ્ધાને પામે છે (૭-૨૦)

પક્ષકુલેડ્વપુષ્કારી સ્થુરપિ માય પ્રદીપ ઇય લેવે ।
ધાન્ય પ્રદીપનચન્ સુમહાનપિ શીઘ્રમપકારી ॥૨૧॥

ભાવાર્થ—જગતમાં દીપકની જેમ એક કુળમાં પાંચ ઉપકારી એવો નાનો પણ માન્ય હોય છે, પરંતુ અતિપ્રકાશવાળા અગ્નિની જેમ અપકારી એવો અતિમહાન પણ જલદી નાગ કરવા હોયકે થાય છે (૭-૨૧)

અર્જયત્યદ્મુક્તા લક્ષ્મી ગુણ પ્રતિ નમદધનુ ।
ચિના ગુણ નમત્કાષ્ઠ ઘનવાચયશ પુન ॥૨૨॥

ભાવાર્થ- ગુણ-દોરી પ્રત્યે નમનાડું ધનુષ્ય તેની જેમ સત્ય, સયમાદિ ગુણ પ્રત્યે અનુભવાળા અદ્ભુત લક્ષ્મીને ઉપાર્જન કરે છે, જ્યાં ગુણ-દોરી વિના નમનાડું કાષ્ઠ, તેની જેમ સત્ય, સયમાદિ ગુણ પ્રત્યે અનુભવાદિ વિનાના વક્ત્રાદિ અપયશને પામે છે (૭-૨૨)

છાયાપલ્લજ્વલિતા જ્વલણયા કુન્દમા યથા લેખે ।

સૌહૃદ્યોદયમદ્વત્તાન્વિતાન્તયા માનસા લેખે ॥૨૩॥

ભાવાર્થ- જેવી ગીતે લોકમા છાયા ફળ અને જળા મહિત એવા જળાશયો-મરોચને દુર્લભ હોય છે તેવા રીતે લોકમા પ્રીતિ, બોધ અને મહત્ત્વએ કરી યુગ્મ એવા મનુષ્યો દુર્લભ હોય છે (૭-૨૩)

પ્રાગેષ કેચિન્મધુરા ઘૃતાદિયન્,

પ્રાત્તે ચ ચૂતાદિયન્ત્ પરેન્ગિન ।

દ્રાક્ષાદિયન્ કેડ્પુમયન્ કેચન્,

દ્વયેડ્પિ નૈત્રે દ્રવ્યારણાદિયન્ ॥૨૪॥

ભાવાર્થ-કેટલાક જીવો ધી ગાદિની જેમ પહેલા મધુર હોય છે, બીજા કેટલાક જીવો આખાના ફળ વગેરેની જેમ પ્રાન્તે મધુર હોય છે, કેટલાક જીવો દ્રાક્ષ વગેરેની જેમ પહેલા અને પછી પણ મધુર હોય છે અને કેટલાક ફિ પાક ફળની જેમ પહેલા અને પછી પણ કડવા હોય છે (૭-૨૪)

મુવો માર્ષરા સન્તિ કુષ્ઠ ૨ ન કેડ્દ્રય ।

દયુ કુલાચલા પત્ર યુગાતાન્ત્રિપ્તુતા મહીમ્ ॥૨૫॥

ભાવાર્થ-ભૂમિને ભાર કરનારા કયા પર્વતો કયા કયા નથી, અર્થાત છે જ કે યુગના છેડે સમુદ્ર વિષે જાતી ભૂમિને કુલાચલ પર્વતો જ ધારણ કરે છે (૭-૨૫)

ન મૂન્ઢિષ્ટામુપાન્ વાન્ કે તપ્યન્તિ જ્વલાશયા ।

ચાતકાસ્ત્રમુદા પવાતુચ્છિદૈકામુપાવિન ॥૨૬॥

ભાવાર્થ—કયા જળાશયો—સરોવરો બૃમિ વટે એકુ થયેલુ પાણી પીનારા એવા કેને કયા જળાશયો તૃપ્તિ નથી કરતા અર્થાત્ તમામ જળાશયો પાણી પીનાનએને તૃપ્તિને કે છે પરંતુ એકુ નહિ એવુ પાણી પીનાર આતડ પક્ષીએને તો મેઘો જ તૃપ્તિ કરે છે (૭-૨૬)

ધમસ્ય વિદ્વાન્ન વર્તે રુઝન્તિ કે,

સ્વરૂપે સદુદ્યોતકરા પુનર્યદિ ।

તમસ્વિર્નો નિર્મિમત્સેઽગિલા આપ,

જ્યોતિગણા વાસરમર્ગ ઘસ તુ ॥૨૭॥

ભાવાર્થ—કલિકાલમા ધર્મમા વિપ્રનોને કાશ નથી કરતુ અર્થાત્ વિપ્ર કનનારા ધણા હોય છે, જ્યારે ધર્મનો ઉદ્યોત કરનારા યોગ જ હોય છે તમામ જ્યોતિયો—બ્રહ્મ, નક્ષત્ર ને તારા આદિઓ પણ યત્રિને કરે છે, દિવસને તો સૂય જ કરે છે (૮-૨૭)

ધર્મ્યે પથ્ય શ્યન્તિ જ્ઞા ધર્મ્યાધર્મ્યચિમિશ્રણે ।

જલત્પરુષા ન કિં દ્વસા પિપતિ વિશદ વય ॥૨૮॥

ભાવાર્થ—ધર્મ અને અધર્મમા મિશ્રણ તેમા બદ્ધિ માન્ પુરુષો પથ્ય એવા ધર્મનો અગીકાર કરે છે પાણીને ત્યાગ કરી નિર્મલ એના દૂધને હોનો શુ નથી પીતા ? અર્થાત્ પીએ છે (૭-૨૮)

ગમતે ગૌર્ય સન્તો માધ્યસ્ય્યાન્તસ્વદશિન ।

લેમે જગત્સુ મધ્યસ્યો મેન્ સવાદ્રિપૂષ્પતામ્ ॥૨૯॥

ભાવાર્થ- જેવી રીતે જગતમા મન્યે રહેવો મેન
પરંત તમામ પર્વતોમા ઉચ્ચપદ્માને પામે છે તેવી રીતે
તત્વને દેખનાન મધ્યમ્ય એવા મનનન પુરુષો માધ્યમ્યપણાથી
ગૌરવને મેળવે છે (૭-૨૬)

નિમ્વસ્યાપ્યુપકારણોઽસિ જનવો રત્નાવસ્તં મુર-
સ્તાપ હરમે વધાસિ મુવને ગર્જોન્નતી દાનિપુ ।

ચેત્ સામાન્યનૃણાં ગિરોઽપિ ગણયસ્યુચ્ચાત્રચાસ્તઙ્ગગ-
ઝીયાતોર્પિરદમનિપ્યનિ વિમાધારહદા મેઘ ! હે ॥૩૦॥

ભાવાર્થ- હે મેઘ ! તુ વિશ્વને ઉપકાર કરનારો છું,
કારણ કે સમુદ્ર તારો પિતા છે, તુ જગતના તાપને ભરણ કરે છે,
તુ જગતમા દાનીઓમા ગભ રો અને ઉન્નતિને ધારણ કરે છે
એકની વાત છે કે જો તુ સામાન્ય માણુઓની જાચનીચ વાળી પણ
ગણીશ, તો જગત જીવાનુનુ બિરુદ કયા આધાગ્વાનુ થશે ? (૭-૩૦)

इति विञ्चत् साधारणोपदेशाधिभार

આ પ્રમાણે કિચિત્ સાધારણ ઉપદેશનો અધિકાર કલ્પો

अग्रचन स्यामिति दर्शना नति,

सत्योपकाराश्रितपात्रानि च ।

दान भयो दीनार्तारक्षण,

धर्म स्मृत क्षत्रकुलस्य भद्रवृत् ॥૩૧॥

ભાવાર્થ- માલીકને ઠગવો નહીં, દર નોને નમસ્કાર,

મત્ય, ઉપકાર, આશ્રિતોનુ પાલન, દાન, નીતિ, અને ગરીબો
ઉપર દયા તથા પીડિતોનુ રક્ષણ, આટલો ક્ષત્રિય કુળને
માટે કલ્યાણને કરનાર ધર્મ કહેવો છે (૭-૩૧)

विमयो दीनार्तरक्षण प्रतिपन्नदृढिमाऽच्यपूजनम् ।

सत्यं च परोपकारिता धर्म क्षत्रकुलेषु शम्यते ॥૩૨॥

ભાવાર્થ- વિનય, દીન અને ખીટિતોનું રક્ષણ, પ્રતિનામા દહતા, પૂજ્યોનું પૂજન, સત્ય અને પરોપકારીપણું આનો ધર્મ ક્ષત્રિય કુળોમા વખાણાય છે (૭-૩૨)

યમનિયમરતિર્વેદાદ્યભ્યાસો વ્રહ્મ મૈયમુપજાર ।

સ્ફુટશુદ્ધધર્મચયન ધર્મ ક્ષેમાય વિપ્રાણામ્ ॥૩૩॥

ભાવાર્થ- યમ અને નિયમ પ્રત્યે પ્રેમ, વેદ વગેરેનો અભ્યાસ, બ્રહ્મચર્ય, મેત્રી, ઉપકાર અને સ્વચ્છ રીતે શુદ્ધ ધર્મનું કથન, આટલો ધર્મ બ્રાહ્મણોના કન્યાણુ માટે થાય છે (૭-૩૩)

વેદાદિશાસ્ત્રાર્થપરિશ્રમ મમા,

દયાદમો વ્રહ્મગુણત્રિયાદતિ ।

વૃત્તિવિશુદ્ધ્યા ચ પરોપકારિતા,

ધર્મો હાય વિપ્રકુલે અયધિયે ॥૩૪॥

ભાવાર્થ- વેદ વગેરે શાસ્ત્રો અને તેના અર્થોમા પરિશ્રમ, ક્ષમા, દયા, ઇન્દ્રિયોનું દમન, બ્રહ્મચર્યનો શુભ તથા ક્રિયા પ્રત્યે આદર, અત્યન્ત શુદ્ધ એવી આજીવિકા અને પરોપકારીપણું આ ધર્મ બ્રાહ્મણુ કુળ વિષે જ્યલક્ષ્મી માટે થાય છે (૭-૩૪)

इति तपागच्छेशश्रीमुनिसुन्दरसूरिविरचिते श्रीउपदेशरत्नाकरे-

ऽपरतटे प्रसीणरोपदेश सप्तमोऽंशः ॥

એ પ્રમાણે તપાગચ્છાધિરાજ શ્રીમુનિસુન્દરસૂરિએ રચેલા શ્રીઉપદેશરત્નાકરના અપરતટમા પરચુરણ ઉપદેશ નામનો સાતમો અંશ

અમાપ્ત

અપરે તટ

શ્રીજિનપૂજા નામનો

આમો અગ

જયમિરિધિમહતીમિદૂષીઘો જસન પયપસાપણ ।

તિલસતિ સેવપસુ ત જિણવપ્પદ્દુમ મયદ્દ ॥૧॥

ભાવાર્થ- હે પુણ્યવન્તો ! જેના અગ્રણ્ય કમળના પ્રમાણથી સેવકો વિષે જય-શ્રી-મતિ-મતિ-કાન્તિ અને મિદ્ધિઓ વિલસે છે તે જિનરૂપી કશ્ચવૃક્ષને તમે એવો !
(૮-૧)

યદિમ સુદાદિ વિધરા ધમ્મો જણડવ્ય સમ્પજતુણ ।

જણો તસ્મ જિણિકો જયદ્દ જગપિમામદ્દો સ તમો ॥૨॥

ભાવાર્થ- પિતાની જેમ સર્વે જીવોને ધર્મ ઇચ્છિત મુખોને આપ છે, તેનો જનક-ધર્મને ઉત્પન્ન કરનાર જિનેન્દ્ર પ્રભુ છે તેથી તે જિનેશ્વર ભગવાન જગતના પિતામહ છે તે જ્યારતા વર્તે ! (૮-૨)

પસમિ જમ્મ ધમ્મો દોદ્ધ મિય નિચ્છિય ન ચ અપસે ।

અણુસગિય મયસુદ્ધ જિણાય મયદ્દ ત મરિયા ॥૩॥

ભાવાર્થ- જિનેશ્વર મહારાજને પ્રાપ્ત કરે છતાં ધર્મ થાય છે, નૈશ્વયિક મોક્ષ થાય છે અને તેમને નહિ પામેવાને ધર્મ થતો નથી, મોક્ષ પણ થતો નથી જિનેશ્વર મહારાજ પ્રાપ્ત થયે છતાં સનના સુખ તો આનુષંગિક છે માટે હે સન્ન્યો ! તે કારણથી જિનેશ્વર ભગવાનને તમે ભજો ! (૮-૩)

શ્લોકો વિ જંમિ મેઘો સચ્ચિદ્વિદ્યસુદ્ધાફલાણિ વિઘ્નરેહ ।

સુરતચ્ચળ ઘ ધર્મો જૈણુત્તો સોઽરિદ્ધા પુન્નજો ॥૪॥

ભાવાર્થ- જેનો એક પણ ભેદ ક-પવૃક્ષના વનની જેમ તમામ ઇન્દ્રિય મુખના ક્રોધને આપે છે તે ધર્મ જેમને ઠહેલો છે તે અરિહંત ભગવાનની પૂજા કરે! (૮-૪)

સચ્ચિદ્વિદ્ય ધર્મફલ ધર્મો સુદ્ધાગમા સ જિણમૂલો ।

શ્લોકો વિદ્યસિદ્ધાસિદ્ધામિલાસિણાતા જિણો પુન્નજો ॥૫॥

ભાવાર્થ-મર્વે મુખ ધર્મનું કળ છે, શુદ્ધ આગમવાળો ધર્મ છે, તે ધર્મનું મૂળ જિનેશ્વર પ્રભુ છે તેથી આલોક સળધી, પરલોક સળધી અને મોક્ષમુખના ઇન્દ્રિયનાદે શ્રીજિનેન્દ્ર પ્રભુ પૂજવા યોગ્ય છે (૮-૫)

સુરસુરવાણમનરજોરસગયરાજો જમચ્ચતિ ।

સાસયજિણમયણેસુ સેઘતથ ત જિણ મયદ્ધા ॥૬॥

ભાવાર્થ- દેવ, અસુર, વાન-ચન્તર, નયોતિથી અને વિદ્યાધરે વગેરે જાતિતા જિન ચૈત્યોમા જેને પૂજે છે તે જિનને કથ્યાળના માટે તમે સેવો! (૮-૬)

સાર નરે તિગ્ગો તત્થવિ ધર્મો તદ્દિપિ જિણમણિમો ।

તત્થવિ પણપર્મિદ્ધી તેસુ જિણો ત મયદ્ધ તેણ ॥૭॥

ભાવાર્થ- હે ભયો! મનુષ્યમા ત્રિવર્ગ-ધર્મ અર્થ અને કામ સા- છે, ત્રિવર્ગમા-ધર્મ સાર છે, ધર્મોમા પણ જિનેશ્વરે કહેલો ધર્મ સાર છે, જિનેશ્વરે કહેલો ધર્મમા પણ પણ પરમેષ્ઠી ભાગ છે, અને પણ પરમેષ્ઠીઓમા શ્રીજિન પ્રભુ સાર છે, આ હેતુએ કરી જિન પ્રભુને તમે સેવો! (૮-૭)

કળદુર્મમિ તરુણો મણિણો ચિંતામણિમિ જહ સર્વે ।

જિણમત્તીપ ધમ્મા તપ્પલદાણ તદ્દા સર્વે ॥૮॥

ભાવાર્થ- જેમ કટપવૃક્ષમાં તમામ વૃક્ષો સમાય છે, ચિંતામણિ રત્નમાં બધા મણિઓ સમાઈ જાય છે, તેવી રીતે તમામ ધર્મો શ્રીનિભામિમાં સમાઈ જાય છે, કારણ કે તે તમામ ધર્મના ફળને આપનાર હોવાથી તેમાં સમાય છે (૮-૮)

કળફલમણિમુત્તાર્ણુદપ્પ જહ હુતિ સત્ત્વસત્તીમો ।

તદ્દ સત્ત્વસુદ્ધફલ્લાણ દાણે જિણપૂઝણે હુતિ ॥૯॥

ભાવાર્થ- બનાજ, ફળ, મણિ, મોતી આદિ પ્રાપ્ત થયેથી જેમ તમામ શક્તિઓ થાય છે, તેમ જિનેશ્વર ભગવાનની પૂજામાં તમામ સુખના ફળો દેવાની શક્તિ હોય ■ (૮-૯)

જહ વહુફાલ ધમ્મે પુક્કલસત્ત્વમેહજલ્લુટ્ઠી ।

તદ્દ જિણમત્તી રક્કા જીવે સુચિરે સુદ્ધે દેર ॥૧૦॥

ભાવાર્થ- જેમ પુષ્કલાવર્ત મેઘની જળવૃદ્ધિ થણા કાળ સુધી ધાન્યને દે છે, તેમ એક જ જિનભક્તિ છયોને થણા લાભ કાળ સુધી મુખેને આપે છે (૮-૧૦)

પુણ્ણામિસપ્પમાઈ પૂઆ અગગમાવમે તિવિદ્ધા ।

તિહુઅપ્પપહુણો વિદ્ધિઆ તિહુઅપ્પમામિત્તણ કુણર ॥૧૧॥

ભાવાર્થ- ત્રણ જગતના સ્વામીને-પુણ્ય, નૈવેદ્ય અને સ્તુતિ-સ્તવ આદિના કર્મે અગ્ર, અગ્ર અને ભાવથી ત્રણ પ્રકારે સંહી પૂજા ત્રણ જગતના સ્વામીપણને કરે છે (૮-૧૧)

ચિદ્રૂપિ ઉદદિનિદિયો જદ કાલમણતમન્વમો દોદ ।
પયમણતગુણ, જિને પૂઆવિ અણતમુદ્દાણા ॥૧૨॥

ભાવાર્થ- જેમ મમુકામાં થડેલુ એક પાણીનું બિન્દુ
પણ અનંતા કાળ સુધી અક્ષય થાય છે-સુક્રાંતુ નથી, તેમ
જિનેશ્વર લગવાનને વિષે કંવામાં આવેલી પૂજા તે પણ
અનંત સુખને આપનાર હોવાથી અનંત સુખી થાય છે.
(૮-૧૨)

ગૌસીસપદ્મિમરુસુમ ચિદ્રુ ગગાદ બદ્ધવિ અગ્નિક્ષણો ।
દમ અપ્પા જિણપૂઆ મુદ્દાણે અન્નવયા દોદ ॥૧૩॥

ભાવાર્થ- થોડું એવું ગૌશીપ-ચ દન, પ્રતિમાનું સુખ,
ગગાના પાણીનું બિન્દુ અને જગત વિષે અગ્નિને કબ્જિયો
જેમ મોટા ફળવાળો થાય છે, તેમ થોડી એવા પણ જિન-
પૂજા સુખ દેવામાં અક્ષય થાય છે (૮-૧૩) ।

પૂઆ પરિણામાસુ જન્મ ચરત્તગદ સુદપલ્લ દોદ ।
પૂઆદ સ જિણચદ જગમરેણ મુક્તસુદ્ધકરણ ॥૧૪॥

ભાવાર્થ- જેની પૂજાના પરિણામ વગેરેમાં ઉપવાસ
આદિ તપનું શુભ ફળ થાય છે તેવા જગતને શરણભૂત અને
મોક્ષસુખને કરનાર એવા, જિનેશ્વર પ્રભુને પૂજો । (૮-૧૪)

‘પૂજા આદિનું ફળ
તથાચોત્તે પદમચરિત્રે-

મળસા દોદ ચરત્ત છદ્ધપ્પ ઉદ્ધિમન્સ સમિચદ ।
ગમળસસ ચ આરમે હવદ્ધપલ્લ અદ્ધમોગસો ॥૧૫॥
(સુ પ પ ૧૩૯, સ્કો ૮૯)

શાવાર્થ- પૂજા માટે મન કરવાથી ઉપવાસનું ફળ,
ઊંઠે એટલે હકુંનું ફળ અને જવાનો આરભ કર એટલે
અકુંમનું ફળ પ્રાપ્ત થાય છે (૮-૧૫)

ગમણે દમમતુ મવે તદ્દ ચેત્ત દુવાલ્મ ગય વિવિ ।

મજ્જે પમ્મોવાસ માસોગાસ નુદિદ્દેણ ॥૧૬॥ (૧૦)

શાવાર્થ- આશ્વો એટલે આર ઉપવાસનું, કઈક થોડક
ગયો એટલે પાચ ઉપવાસનું, મધ્ય માર્ગે પહર ઉપવાસનું ને
જિનમહિં દેખે હતે મહિન્ધાના ઉપવાસનું ફળ થાય છે
(૮-૧૬)

સપ્પો જિણમગ્ગ લહ્હ છમ્માસિમ્મ ફલ પુરિસો ।

સવહરિમતુ ફઠ વાઠ્ઠેસેઠિમો લહ્હ ॥૧૭॥ (૧૧)

શાવાર્થ- જિનભવને આને છતે જીવ છ માસના
ઉપવાસનું ફળ પામે છે, જિનચૈત્યના ભાગને પામે છે તે
વારના ઉપવાસનું ફળ પામે છે (૮-૧૭)

પાયફિજ્જે લહ્હ વરિમમ્મયફલ તમો જિણે વિદ્ધે ।

પાયદ્ધવરિમસહસ્મ અણત્ત પુણ્ણ જિણયુર્સપ્પ ॥૧૮॥ (૧૨)

શાવાર્થ- પ્રદક્ષણા કરે એટલે સો વર્ષના
ઉપવાસનું, જિનપ્રભુના દર્શન કરવામા હજાર વર્ષના
ઉપવાસનું અને જિન પ્રભુની સ્તુતિ કરવાથી અને તે પુરુષને
પામે છે (૮-૧૮)

કુસુમરેસુગધરવરક્ષયરે-

જન્નપ્પન્નેવેજ્જદ્ધુવજ્જીવેહિંટ ।

અદ્ધવિદ્ધા જિણપૂમા

દેદ સિય એદ્ધમવમજ્જે ॥૧૯॥

ભાવાર્થ- પુષ્પ ૧, સુગન્ધ-ચંદન ૨, સારા યોગ ૩, જળ ૪, ક્ષણ ૫, નૈવેદ્ય ૬, ધન ૭, અને દીપક ૮ એ રીતે આઠ પ્રકારની જિનપૂજા આઠ ભવની અદર મોક્ષને આપે છે (૮-૧૯)

યમાદિઅસુક્ષ્મફલ-કદ્દતત્ત્વેદિપિ જ-યિણા નૈર્થ ।
જેણ ય સિયપિ જ-મદ મયદ્દ જિણ તત્ત્વ જિણધમ્મ ॥૨૦॥

ભાવાર્થ- હે પુણ્યશાળીઓ ! જે (જિનધર્મ) વિના ઉત્તર એવી તપસ્થાઓથી પણ પ્રાપ્ત્યોક્તથી અધિક સુખનું ક્ષણ પામતા નથી પણ જેનાથી મોક્ષસુખ પણ પમાય છે તે જિનેશ્વર ભગવાનને અને તે જિનધર્મને તમે ભજો ! (૮-૨૦)

જસ્તાણા તિજગમ્મિ વિ સામિત્ત રેદ્દ પૂઅણ પૂઆ ।
જ્ઞાણ સિવસુહમપિ તત્ત્વ મન્ચેદ્દ જિણ જહિદ્દત્તફલ ॥૨૧॥

ભાવાર્થ- હે ભાગ્યશાળીઓ ! જેની આના ત્રણ લોકનું પણ સ્વામીપણું આપે છે, જેની પૂજા પૂજનને આપે છે, જેનું ધ્યાન મોક્ષસુખને પણ આપે છે માટે ઇચ્છિત ક્ષણને આપનાર એવા જિન પ્રભુની તમે પૂજા કરો ! (૮-૨૧)

કુસુમમવિ જમિ ધવિમ દોદ્દ હુ કપ્પદ્દુમોઽભિમયદાણા ।
તમિ જિણસિત્તિ યવિત્ત ઘણવીઅ કુણદ્દણતફલ ॥૨૨॥

ભાવાર્થ- જેમા (જિનશ્રેયમા) વાવેલું ફૂલ પણ ઇચ્છિત આપનાર હોવાથી કટપટ્ત થાય છે તે જિનશ્રેયને વિષે ધનરૂપી ણીજને વાવીને અનંત ક્ષણવાળું કરો ! (૮-૨૨)

તિજગસ્સવિ જમ્માદસુ આણદો અદસયા ય ભુવણદિઆ ।
આસિવદાણે સત્તી જસ્સ જિણિદ્દ તમન્ચેદ્દ ॥૨૩॥

ભાવાર્થ- ત્રિકાણ (મન-વચન-ક્રિયા)થી શુદ્ધ એવા
જે ભગ્ય પ્રાણી ત્રિનેશ્વર ભગવાનની ત્રણ પ્રકાર(અગ-
અથ-ભાવ)ની ત્રિકાણ પૂજાને કરે છે તે જીવ ધર્મ-અર્થ-કામના
સારને ભોગવીને ચતુર્થ વર્ગ જે ભોક્ષ, તેને પણ તે પામે
છે (૯-૨૭)

ઘયરદહિરસીરશ્ચસુરદિજલા-

મિસેઅઘગુરધુયૌચદળદતુરકેઽ ।

શામરદછપ્રપકાગા૧૦,

લૂસય૧૧વપ્પજે૧૨કીષ૧૩ ॥૨૮॥

ગધવ્ય૧૪તૂર૧૫નદ્રે૧૬ચલિ૧૭કુકુમ૧૮વત્થ૧૯માદ્વહુમેષ

જિણપૂજાપ દિતો પાપદ ઘછિઅસુદ સયયં ॥૨૯॥ યુગ્મમ

इतिश्रीपद्मचरित्रोक्तपूजापदेशगाथाद्वयः

૧-મુનિ / પદ્મચરિત્રમા પૃ ૧૩૬ મા તેને સમર્થન કરનાર
આ પ્રમાણે ગાથાઓ છે

જલચલ્યસુરદિનિમ્મલકુસુમેસુ ય જિણ સમચ્ચેદ ।

સો દિવ્યત્રિમાણટિમી કીલદ પયરચ્છરાહિ સમ ॥૩૨॥

ભાનાર્થ- જ જામા ઉત્પન્ન થયેના અને સ્થનશૂનિમા ઉત્પન્ન
થયેના એવા સુમધવાળા અને નિમન એવા પુષ્પોથી, જે જિ
મૂળે છે તે દેવ વિમાનમા રહ્યો છતાં, એ અપ્સરાઓ સાથે આનંદ
કરે છે

માવકુસુમેસુ નિયય ત્રિમલેસુ જિણ મમચ્ચપ જિહ્વ

સો દોષ સુદસ્તણ્ લોપ પૂવારિદો પુરિસો ॥૩૩॥

ભાવાર્થ- ઘી ૧, ફડી ૨, દૂધ ૩, સુગન્ધી જાગનો અભિરેક ૪, અગકનો ધૂપ ૫, ચદન ૬, તુલક ૭, ચામર ૮, ઇત્ર ૯, પતાકાઓ ૧૦, દડાના આકાગ્નુ એક આભરણ ૧૧, કપલ ૧૨, દીપક ૧૩, આધર્વ ગાયન ૧૪, વાજન્ટ ૧૫, નાટક ૧૬, નૈનેધ ૧૭, કેમર ૧૮ અને વસ્ત્ર ૧૯ આદિ ઘણા પ્રકારે નિનપૂજમા આપતો આ મા નિતર વાંછિત મુખને પામે છે (૧-૨૮, ૨૯)

એ પ્રમાણે શ્રીપદ્મ ચરિત્રમાં કહેલ પૂજના ઉપદેશને જણાવનારી બે ગાથાઓ કહી

ભાવાર્થ- હમણાં નિમલ એવા બાર પુરો (અર્થમાં વગેરે)થી નિન પ્રભુને જે પૂજે છે, તે સુદર શરીરવાળો અને જોખમ પૂજનો થોડો એવો પુણ્ય થાય છે

ધૂપ અગતુરુગ્ન કુકુમ્બચરણ જિજ્ઞાસુસ ।

જો દેહ માયિયમર્હ સો સુગહિસુરો સમુપચર ॥૩૦॥

ભાવાર્થ-આવિત મતિવાળો જે મુખ્ય જિનેશ્વર જગતાનને અગત અને તુલકનો ધૂપ કેમર, શ્રેષ્ઠ ચદનને કે છે તે સુગન્ધવાળો - દેવ થાય છે

જો જિજ્ઞાસુવે દીપ દેહ નરો તિરમાર્ગનુસાર ।

સો દિગ્વિજયસમતેજો દેવો હપ્તચર વિમાને ॥૩૧॥

ભાવાર્થ- અમત બાર કરીને પુણ્ય એવા જે મનુષ્ય નિનજાવન વિશે દીપને આપે છે તે મનુષ્ય મર્હના યરણો તે જાણે દેવ થાય છે

ઉત્ત ચમરપટ્ટાયા વપ્પણલમ્બસયા વિયાણ ચં ।

જો દેહ જિનાયવણે સો પરમસિરિં મમુવ્વહર ॥૭૬॥

ભાવાર્થ- જો ચામર, ખરબચડા કપડા અને ચરણો
ને જિનમંદિરને ત્રણે આપે છે તે પરમ લક્ષ્મી પ્રાપ્ત કરે છે

મધેદિ જિણવરતણ્ જો હુ સમાલમર માધિયમદ્ધો ।

સો સુરમિગધપડરે રમદ વિમાણે સુચિરકાલ ॥૭૭॥

ભાવાર્થ- જે ભાવિત મતિવાળો સ્ત્રી વડે જિનવર પ્રભુનો
શરીરની પૂજા કરે છે, તે શુભ ધર્મથી એના વિમાનમાં મહો કાળ
આન કરે છે

કાઝણ જિણગરાણ અમિસેય સુરદિગધસલિલેજ ।

સો પાવદ અમિસેય ઉપ્પજ્ઞર જમ્મ જરમ્મ નરો ॥૭૮॥

ભાવાર્થ- સુગંધમય પાણી વડે જિનવર પ્રભુનો અભિષેક
કરવાથી જ તે મુખ્ય જન્મ જન્મ ઉત્પન્ન થાય છે તથા ત્યાં તે અભિ
ષેકને પામે છે

સીરેણ જોડમિસેય કુણદ જિણિવસ્સ મસિરાપણ ।

સો સીરવિમલધયલે રમદ વિમાણે સુચિરકાલ ॥૭૯॥

ભાવાર્થ- જે ભજિરામથી દૂધ વડે જિનેન્દ્ર પ્રભુને
અભિષેક કરે છે, તે દૂધના સરખા નિમળ અને ઉત્કૃષ્ટ એવા
વિમાનમાં દીર્ઘ કાળ સુધી આનંદ કરે છે

વહિસુમેસુ જિણ જો પ્હવેદ દ્વિવોદ્ધિમે સુરવિમાણે ।

ઉપ્પજ્ઞર લક્ષ્મિયરો દેવો વિવેણ ક્ષેણ ॥૮૦॥

ભાવાર્થ- જે દહીંના કનસે વડે જિન પ્રભુને અભિષેક
કરે છે તે દહીંના સરખા જમિતવવાળા દેવ વિમાનમાં દિવ્યરૂપે કરી
શોભાને પામી કરતા એવા તે દેવ થાય છે

પતા ધિયાભિસેય જો કુણહ જિજ્ઞેસગ્મ પયયમજો ।

સો હાહ સુરહિદેહા સુરપયરો ઘરવિમાણમ્મિ ॥૮૧॥

ભાનાર્થ-જય ત્રાપી જે જિજ્ઞેસને ધીનો અભિષેક કરે છે તે જે એવા વિમાનમાં મુગધી શરીરવાળો ઉત્તમ દેવ થાય છે અભિસેયપમાગણ ઘટ્ટને સુચ્યતિઝનમચિરિયાઈ ।

જહાહિસયરિદ્ધી સુરયગ્મોક્ત અણુદ્યતિ ॥૮૨॥

ભાનાર્થ-સાન્નમા મભાગય છે કે અભિષેકના પ્રભાવથી પ્રાપ્ત કરી છે અભિષેકની સફિ જેમને એવા અનતનીય વગેરે ધણાઓ ઉત્તમ દેવતાના મુખને અનુભવે છે

મક્ષીપ નિવેયણય ઘર્લિ જ જો જિજ્ઞેસ પઠજ્ઞેહ ।

પરમગિમૂઝ પાઘહ આરોગ્ય ચેવ સો પુરિસો ॥૮૩॥

ભાનાર્થ-જે જિનમંદિર વિરે ભક્તિ અને સમાનપૂર્વક ખદિ-નેવેદને આપે છે, તે પુરુષ પરમ આગાદી અને આરોગ્યને પામે છે

ગધયતૂરનહ જો કુણહ મહુન્સય જિજ્ઞાયયજે ।

સો યરગિમાણવાસે પાઘહ પરમુસ્તય દેવો ॥૮૪॥

ભાનાર્થ-જે જિનમંદિરમાં ગધર્વ, વાગ્ધ અને નાગ-પૂર્વક મહાત્મવ કરે છે તે એક વિમાનના સ્થાન વિષે દેવ થાય છે અને પરમ ઉત્તમને પામે છે

જો જિજ્ઞાસણ મયજ કુણહ જહાધિદ્યસારસત્તુત ।

સો પાઘહ પરમસુહ મુગ્ધગજહિજિદિવો સુહર ॥૮૫॥

ભાનાર્થ-જે પોતાના વિશ્વ અને ઉગ્રાદે કરી યુક્ત જિજ્ઞેસને મંદિર કરે છે તે દેવના સમક્ષથી અભિનંદનને પામતો થાયા સમય સુધી પરમ સુખને પામે છે

જે એ ધમ્મપોત્તરાણે છજીવગોપાલણે સિવપદે અ ।
નિજામગ મહગોપા સત્યાદા તે જિણે મયદ ॥૩૦॥

ભાવાર્થ- જે ધમરૂપી વહાણ દેવામાં નિર્યામકના
મમાન છે, છ જીવ નિકાયરૂપી ગાયોના પાલન કરવામાં
મોગ ગોવાળ છે અને મોક્ષમાર્ગ વિષે આર્થ નહીં મમાન છે
તે જિન પ્રભુને તમે મેવો । (૮-૩૦)

પૂઆઈ કુમારાઈ પમાયદ નદિ નામિ રૂઢવયગો ।
ગીપ સિદ્ધો દાણે ચદો જિનમત્તિ નિહતા ॥૩૧॥

ભાવાર્થ- પૂજા આદિમાં કુમારપાદ નળ વગેરેનું,
નાટકમાં પ્રભાવતી રાણીનું, નાદ વિષે રાવણનું, ગીતમાં
સિંહકુમારનું અને દાર્દના ચંદ્રનું દહાન્ત જિનભક્ષિમાં
જાળનું (૮-૩૧)

જિનસ્સ પૂર્ણ પદ્યણાદગીય, નદુપ્પયાણાદ પમાયનાઈ ।
ચક્કિત્તાદત્તજિનસદ્દેઉ, કુજ્જા રુદ્ધો યદિઅસપયત્થ ॥૩૨॥

ભાવાર્થ- ચક્કીપણું, ઈન્દ્રપણું અને જિનપણું જેનું
રાખણ છે, અભિષેક આદિ, ગીત, નાટક આદિ અને પ્રભાવના
વગેરે જિનેશ્વર મહારાજની પૂજાને વિચક્ષણ પુરુષ વહિત
મ પત્તિ માટે કે (૮-૩૨)

જિનદરારિયપદ્ધા જત્તાગમવિવિદ્ધપૂવસધેસુ ।
મણવપણતણુદવિનાળે યાચારા સયન્સુપ્પવ્વફલા ॥૩૩॥

ભાવાર્થ- જિનમન્દિર, પ્રતિમા, પ્રતિક્ષા, યાત્રાએ
જનુ, વિવિધ પ્રકારની પૂજા અને શ્રીસૂઘમાં મન,

વચન, કાયા અને દ્રવ્યો-આ ચારેનો વ્યાપાર-ઉપયોગ થાય
તે સકલ સુખના ફળોવાળું છે (૮-૩૩)

વયા દમો સત્ત્વમણીહયા ચ યમ ચ સોશ્ર વચારસુધી ।
ક્ષાયચાભો અપરોપયારોદ્વજસ્સ ઘમ્મો અરિહા મં પુણ્ણો ॥૩૪॥

ભાવાર્થ- દયા, ઇન્દ્રિયોત્તુ રમન, મત્ય, નિમ્પૃહતા,
પ્રહાર્થ, શૌચ, વ્યવહારગુહિ, કપાયનો ત્યાગ, અને પરોપકાર
આ પ્રકારે જેનો ધર્મ છે તે અરિહંત ભગવાનને પૂજે (૮-૩૪)

इति प्रारतंगाधामि पुजोपदेश ।

આ પ્રમાણે પ્રાપ્ત ગાથાઓ વડે પૂજનનો ઉપદેશ
કર્યો

प्रदा प्रसन्ना वरायस्तिन सुग,
न ह्यंतराद्या प्रभवन्ति च द्विष ।
नश्यन्ति विघ्नो विलसन्ति सपदेश,
इदि स्थिते यत्र जिन स पूज्यताम् ॥३५॥

ભાવાર્થ- જિનેશ્વર ભગવાન હૃદયમાં રહે છે તે
ગ્રહે પ્રમન્ન થાય છે, દેવો આધીન થાય છે, બ્યન્તર વગેરે
અને શત્રુઓ મમર્ય થતા નથી, નિમ્મો નષ્ટ થાય છે અને
સ પદાર્થો વિવાસ કરે છે, તે જિનને તમે પૂજો (૮-૩૫)

द्विधा मयापायगदोपशान्तये ,
दिदेश यो घर्मरत्नायन परम् ।
स्मृताऽपि क्ते ह्यजरामर पर्द
सोऽपूर्वघन्वन्तरिरर्च्यता जिन ॥३६॥

ભાવાર્થ— જાને પ્રકારના મ આરના દુ ખોડપી રાખે, તેની યાન્તિ માટે જેમને શ્રેષ્ઠ દેશવિરતિ અને સર્વવિરતિ રૂપ ધર્મરૂપી રસાયનને ક્રેળાડયુ છે, તથા જે ધન્વતરિ કમરણ માત્રથી જરૂર મોક્ષપદને આપે છે તે અપૂર્વ ધન્વતરિ એવા જિન પ્રભુને તમે પૂજો । (૮-૩૬)

यदागमेनापि भयानमडप्यान्,
विदन्ति पञ्जीवमय च विभ्यम् ।
मुक्तियद्वाप्तव्यशरीत्र भव्या,
विधीयता सनेषिदेाऽस्य भक्ति ॥३७॥

ભાવાર્થ— હે ભગ્યે ! જેના શાસ્ત્રો વડે અસખ્યાતા ભલોને જાણો છો અને છ ઇવમય જગતને જાણે છે, મુક્તિ જેની આશાને વશ રહેલી છે તે સર્વજ્ઞની તમે ભક્તિ કરો । (૮-૩૭)

प्रातिहार्यरमयाऽतिशयैर्वा वाग्गुणै रुचिशदागमधर्म ।
यो निनाय नयते सन्तु नेष्यत्याधितान् शिवपद न जिनेऽर्च्य
॥३८॥

ભાવાર્થ— જેમને અશોક આદિ આડ માતિ હાર્યરૂપી લક્ષ્મી વડે અથવા (ચારાશ) અતિશયો વડે, વાણીના (પાત્રીશ) શુભો વડે અને અતિનિર્મલ આગમ અને ધર્મ વડે આશ્રિતોને મોક્ષપદ પમાડયુ, પમાડે છે અને પમાડશે તે જિન પ્રભુની તમે પૂજા કરો । (૮-૩૮)

गीतनृत्तरुतुर्घनिनादैरधर्माजि जिनमर्चति योऽत्र ।
सन्निशप्रजिनसपदमाप्त, सोऽर्च्यते धिजगतापि तथैव ॥३९॥

ભાવાર્થ- તે અહીં ગીત, નૃત્ય અને ઘણા વાણ ત્રોના
શુદ્ધોએ ઝીને આકાશને ગ તવવાપૂર્વક ત્રિનેશ્વર ભગવાનની
પૂજા કરે છે તે ચક્રવર્તી, ચક્રેન્દ્ર, જિનની મ પત્તિને પામ્યો
હોતો તેવી રીતે જ ત્રણે જગત વડે પૂજાય છે (૮-૩૬)

પ્રરોહન્તિ સર્વેષ્ટસંપત્ત્યતલ્યો

યદીયથમધ્યાનપૂજાદિયોગાત્ ।

નવાધ્વાદિચ ક્ષીયતે ચાન્નિતાપ,

સ મહાણિ દેયાત્પ્રભુર્જિતરાગ ॥૪૦॥

ભાવાર્થ- નવા મેઘની જેમ જેના ચરણકમલના
ધ્યાનથી અને પૂજા આદિના યોગે તમામ ઇષ્ટ મ પત્તિ
રૂપી વેદહીઓ ભેગે છે અને હુ અરૂપી તાપ નાશ પામે
છે તે વીતરાગ પરમાત્મા કથ્યાઓને આપો (૮-૪૦)

સ મગલાલીમગગાન્નિરર્ગલા,

જિનાધિરાજ સતત નમોતુ ચ ।

ધર્મદ્રુમ કોઽપિ સ યેન રોપિત-

શ્વર્ગી દ્રતીર્થશપદાનિ યત્ફલમ્ ॥૪૧॥

ભાવાર્થ- તે ત્રિનેશ્વર ભગવાન તમોને હુ મેશા
પુષ્કળ માનવિક માગાને કરા જેમને દેહિક અલૌકિક એવો
ધર્મવૃક્ષ રોપ્યો છે કે જેનું ફળ ચક્રવર્તી, ઇન્દ્ર અને
તીર્થ કરની પદવી કરે છે (૮-૪૧)

આમત્તિમાત્રાદપિ ચો હરેત્ પ્રમુ-

ર્ચેરેતિહુર્મિશ્વગદાનુષદ્રવાન્ ।

તદર્દ્રણાયા મહિમાઽનુમીયતા

વૈસ્તચતુર્થેગવરો નિનોઽર્ચ્યતામ્ । ૪૨

ભાવાર્થ- જે પ્રભુ મમીપ માયથી 'વેર, ઇતિ, દુભિક્ષ-દુષ્કાવ અને ગેગાદિ ઉપદ્રવોને હરે છે, તે (જિનેશ્વરની) પૂજાનો મહિમા કોણી વડે માપી શકાય ? તે ચતુર્વર્ગ-ધર્મ-અર્થ - કામ-મોક્ષને કરનાર જિત પ્રભુને તમે પૂજો (૮-૪૨)

હાસ્યાદિપદ્મ ચતુર કપોયાન્
 પથાશ્ચયાન્ પ્રેમમદ્રો ચ વેલિમ્ ।
 તત્પાજ યસ્ત્યાજયતે ચ દોષા-
 નષ્ટાદશાદિષ્ શિવદોઽર્ચ્યતા સ ॥૪૩॥

ભાવાર્થ- હાસ્યાદિ છ, ચાર કપાય, પાત્ર આશ્રયો, નાગ, મદ અને કિડા-આ અહાર દોષોને જેમને છેડી દીધા છે અને છેડાવે છે-તજાવે છે તે મોક્ષને દેનારા અહંન પ્રભુને તમે પૂજો ! (૮-૪૩)

મનો જિનેદોર્ગુણચિન્તનેન
 યથ પુનીતે મ્નુતિગીતિમિર્ય ।
 તન્નુ ચ પૂજાવિધિનુત્તવાદે-
 તિલોકપૂજ્ય હમતે પદં સ ॥૪૪॥

ભાવાર્થ- જે જિનેશ્વર ભગવાનના ગુણ-ચિન્તવન કરવાથી મનને, સ્તુતિ અને ગીત વડે વચનને તથા પૂજા-વિધિ, નૃત્ય અને વાદ્યો વડે શરીરને પ્રવિત્ર કરે છે તે ત્રણ જગતને પૂજ્ય એવા સ્વાનને 'મોક્ષ' છે (૮-૪૪)

સૌભાગ્યમારોગ્યસુનીર્ઘજીવિતે,
ત્રિર્ગમિદ્ધ્ય શિર્વામિષ્ટમપદ- ।

દ્વાપિ દત્તે મયિના સદાઽપિ યા,
જિનેન્દ્રમર્તિ સજ્જતાદરાદિમામ ॥૪૫॥

ભાવાર્થ- શ્રેષ્ઠાશ્વ, આગેશ્વ, અતિદીર્ઘ ઇવન,
૧૭૭ વર્ગની મિદ્ધિ, કથ્યાણ અને ઈષ્ટ મપત્તિઓ અહીં
પણ હુ મેળા લઈ આત્માઓને જે આપે છે તે આ જિનેન્દ્ર
પ્રભુની ભક્તિ આદરપૂર્વક તમે કરો ! (૮-૪૫)

પુષ્પામ્બતામિષ્પલોદકગંધદીપધૂપૈ
સુજન જિનપતેર્મયિનોઽપ્પાઽચામ્ ।

ચિથ્વોત્તમાશ્ચિરમગ્રાપ્ય મયેઽપ્સિદ્ધી,
સ્વાવષ્ટકર્મમુગ્ધનતચતુષ્ટયાત્મા ॥૪૬॥

ભાવાર્થ- ભનિકે એવો આત્મા પુષ્પ, અક્ષત, નૈરેધ,
દીપ, જળ, ગન્ધ, દીપક અને ધૂપ-આ અષ્ટ પ્રકારની જિન-
પતિની પૂજા કરતો આ મમારમા-જનતમા ઉત્તમ એરી
આક મિદ્ધિઓ દીધ ગામ મુખી પામીને અષ્ટ કર્મથી રહિત
થયો હતો અનન્ત અતુલ્ય-સ્વરૂપવાળો આત્મા થાય છે (૮-૪૬)
ધ્યાનૈન ચિત્ત વચન સ્તવેનાહત કરૌ દ્રવ્યમથાચનેન ।

માર્ક કૃતાર્યોકુરતેચ નત્યા, ય સ્યાત્ કૃતાર્યોઽપ્ત પરત્ર આયમ્
॥૪૭॥

ભાવાર્થ- જે અહંન્ત પ્રભુના ધ્યાન વડે ચિત્તને,
અવના વડે વચનને, પૂત વડે ધનને અને હ્રાથને, નમસ્કાર
કરના વડે કપાવને જે કૃતાર્ય કરે છે તે આ લોક અને
પરલોકમાં કૃતાર્ય થાય છે (૮-૪૭)

ધ્યાનપદામરંગીતનૃત્તરાગ્રાદિપૂજા જનબોધહેતો ।
 મુક્તં વર્દદન્નપિ તત્તટીતા, શ્રેય પ્રદા મ્યાન્યદિતાયકુર્યાત્ ॥૪૧॥

સાવાર્થ- લોકોના બોધના જન્મે અર્ધન પ્રભુ પદ્મ
 જે ગા, છા, અમરગીત, નૃત્ય, વાજ્ર આદિની પૂજાને
 ભોગવે છે માટે પુણ્યગામી એવો આત્મા કન્યાશૂને દેનારી
 એવી તે પૂજાને પોતાના અને બીજાના હિત માટે કરે
 (૧-૪૮)

સ્વાદે ભાગયતે યા વિષ્ણુપુરાણે તથેષ્વ વેદેષુ ।
 મીમાન્સાદિષ્યપિ યો વચ્ચ સ્વ જિનોઽર્ચયતા મુક્તયૈ ॥૪૨॥

સાવાર્થ- સ્કન્દપુરાણમાં, ભાગવતમાં, વિષ્ણુ-
 પુરાણમાં તેવી રીતે વેદોમાં અને મીમાન્સા આદિમાં પણ જે
 જિનનું વર્ણન કર્યું છે તે જિનને મોક્ષ માટે તમે પૂજો । (૮-૪૬)

તથાદિ-સ્કન્દપુરાણે-તમસ્થાપનાધિકારે મૃદત્યાન્તગર-
 પુરાણેતિ પ્રસિદ્ધે પદ્મિમ સદૃશ્વ શ્રીશ્રમચરિત્રમસ્તિ ।
 ભાગયતે- પદ્મમન્થને વિષ્ણોરચતારતયા શ્રીશ્રમવર્ણન-
 મસ્તિ, તત્ર મૃદત્યાદેઃ શૃતીતત્યાદૈષ્ણગાગ્રતારત્યમસત્ય, દશા
 ષતારગાદિશાસ્ત્રાન્તરે વિમલાદિત્યાદિભિર્વદ્ધેતુમિ શ્રમવર્ણન
 તુ મત્યમ । વિષ્ણુપુરાણેઽપિ તદનુયાયિનૈઃ, વેદેષુ- ૧૧ જિનપ્રમા
 ણાગુલા દર્શો-ૐ શ્રમમ પવિત્રમધ્વરમિત્યાદિ, ૐ લોકશ્રી
 પ્રતિષ્ઠિતાન્ ચતુર્વિંશતિતીર્થકરાનિત્યાદિ, યને મૃતમન્થ
 સ્વસ્તીનંદ્રો લુદ્ધથયા, સ્વસ્તીનસ્તાદર્પે રિષ્ટનેમીત્યાદિ
 તિલકમન્થ્ર इत्यादि ગ્રહસ્થાનેષુ આદિશબ્દાન્ 'અપાણિ પાદોજ-
 ઘન इत्यादि, ન્યાયતક્રમથે- નૈયાયિકમહાતર્ક નોદ્ધા ન મન્થ

ન જેત્યાદિ માધાત્વપ્રાસાદપ્રશસ્ત્યાદિષ્વિતિ ?

રકેન્દ્રપુરાણુમા-વિશાળ હોવાથી નગરપુરાણુ એ તરીકે પ્રસિદ્ધ એવા નગર-સ્થાપનાના અધિકારમા ૬ હજાર સ્થોક પ્રમાણનું શ્રીઋષભદેવરિત્ર છે

ભાગવતમા પાંચમા મ્કન્ધમા વિષ્ણુના અવતારપણે શ્રીઋષભદેવનું વર્ણન છે તેમા પ્રૌઢપણું હોવાથી ૪ નહણું કરેલું હોવાથી વિષ્ણુપણાનું અવતારપણું તે તો અસત્ય છે જ્ઞાવતારવાદી અન્ય શાસ્ત્રો વડે વિસવાદીપણુ આદિ ઘણા હેતુઓથી શ્રીઋષભદેવનું વર્ણન તો ગ્રાસ્ય છે

વિષ્ણુપુરાણુમા પણ તેમના અનુયાયીઓએ કહેલું કે વેદોમા જિન(૨૪) અગુણપ્રમાણ દર્શો-કંઠડી મ્હેલ છે (અને ઉપર પ્રમાણે મન્ન આદિના પાઠો છે)

વેયાતપ્રાન્નનમૃત્તિપદ્મદે-

નિર્દોષવૃત્તાગમધર્મેદેશને ।

યપ્ત ચિઘ્વિકહિતો ચિમાયતે,

દેવાધિદેવો હાધુનાડપિ મેન્નન્ન ૧૧૦૩

ભાગ્યર્થ- જે ચૈત્ય, હત્ર, મિહાનન્ન નૃત્તિ, પનમા રહેલા ગ્રહો, નિર્દોષ ભુવન, શાશ્વ અને ધર્મદેશન વડે જગતના અદ્વિતીય હિતકારી જે જે વિશ્વસ્થ છે તે દેવવિદેવને હમણા પણ તમે સેવો (૮-૫૦)

૧ કર્તાના જમાનામા અને તેનાથી નુકર જન્મનામા તખ્તની પ્રતોના સખામ પ્રમાણે આ ખ્યા પાડે જન્મ-કર્તા જન્મકર જે અન્ય મતવળા હમણા કહેવા લાગ્યા કે કે રૂ. ૫૨૧ અન્નર અનથી તો સભવ છે કે આ જમાનની તેજસ્ પ્રદેશ ન હેવ

ચયી દુષદમાકરણાદચ દન-

દ્રમાદિનદ્ યાં કુરુતે-ગિતા જિત ।

અરોગતાયોઽપ્યુપકારમામના,

રિદ્ધારજમાદિમિરચ્યતામયમ્ ॥૧૧॥

ભાવાર્થ - ગ્રૂપ, ચક્ર, મૈત્ર, મેધ, વસ્ત્ર અને
દક્ષ યોગે જેમ છવેને ઉપમા કરે છે તેમ વીતરાગ હતા
પણ જિનેશ્વર પ્રભુ પાને વિદ્યા, જન્મ-કર્મનાજુક વગેરેથી ઉપ-
કારને કરે છે, માટે આ જિન પ્રભુને તમે પૂજો (૮-૫૧)

ય શુભગતિં તત્તિ સુસપદા સ્વદુઃગનિક્ષ્ણો જિદ્ધામતિ ।

નૈવશુભિપદરીક્ષીવસી,યસ્ય શ્વાદતિ સ મત્તિમાતિ ॥૧૨॥

ભાવાર્થ - જેને ઉત્તમ ન પદાઓની ઓળી વળ્યા હોય
છે, જેને ગમે' દુષ્ટોનો સમૂહ મોકલા હોય છે, અને જેને
શુભિ-પદરી જાદુ કરે નથી એવો તે (મનુષ્ય) પુણ્યશાળી
અદ્વિન્ત ભગવાનને વિષે બળિને લાયક છે (૮-૫૨)

ચિગચિતા મ્યાદ મગદુ મહેતુગરાધિના નિર્ભૃતિસપદેશ ।

માક્ષા યનીયૈય સમગ્રદારી, ન સેવ્યતા વિશ્વપતિર્જિતન્દ્ર ॥૧૩॥

ભાવાર્થ - મમમ વશુને આપનારી એવી જેમની જ
આજ્ઞા વિરાધી હતી ભગ-દુ ખનુ ક્રમ્મ થાય છે અને
જેમની આજ્ઞા આરાધી હતી એમની મપા માટે શ્રદ્ધ છે
તે જગતના સ્વામી જિનેન્દ્ર પ્રભુને તમે સેવો (૮-૫૩)

તુળગોમયકાષ્ટદીપકાનલરત્નોદુર્લભી-દુમાનિમા ।

જિનમનિરિદ્ધાદ્યપુદ્ગલાત્ તનુત મુત્તિમુશ્વાનિતદમયે ॥૧૪॥

૧ આ પ્રશ્ન પાનુ ૯૨-૯૬ જુઓ

દેવાની અથવા અમલકારીઓની પૂજા પાપ યુખ હોવાથી શુદ્ધ ને દોષ બંને કરનારી હોય છે, ૩ પોતાને પાપાવિક ઇચ્છાઓના વશથી મર્વણની પૂજા મિથ્યાત્વના ત્યાગવાળી હોવાથી ડેવલ શુભવાળી હોય છે, ૪ ભોગના માટે કનયેલી પૂજા મિથ્યાત્વનો ત્યાગ અને પાપના ત્યાગવાળી હોવાને લેઈ યુખની પ્રાપ્તિ હોવાથી દોષના નાશ યુખ શુભવાળી હોય છે (૮-૫૬)

ગુણસ્યાસેતપનપતિ સ્થાના,

શિષ્યોક્તાધિરોહાય નિ ધનિકસ્યા ।

જિનેન્દ્રસ્ય મનિ સતા શીલ્યમાના

ધમાદુષ્ટમુર્ચ્ચ પદ સતતેતિ ॥ ૭૩ ॥

ભાવાર્થ—શુભધ્યાનકોરૂંથી પગથિયાની શ્રેણિને ધામ્ણુ કરતી ભોગરૂંથી મરેલ ઉપર ચઢવા માટેની નિમન્ત્રી સમાન એવી આચારતી શ્રીજિનેન્દ્ર પ્રભુની ભક્તિ મત્પુરુષોને કમે કમે ઊંચા રેલા ન્યાનને કરે છે—આપે કે (૮-૫૭)

વસેઽર્હતોઽચા જગત કિઠાર્થા

સ્તુતિ સ્તુતિ ધેવસિ ધામ ધામ ।

વિમ્બ ચ શમાપ્રતિવિમ્બમેવ

સુસપ્રતિષ્ઠા ચ સતા પ્રતિષ્ઠા ॥ ૭૮ ॥

ભાવાર્થ—જિનેન્દ્ર ભગવાનની પૂજા જગતની પૂજાને અર્પે છે, અરિહંતની સ્તુતિ જગતની સ્તુતિને અર્પે છે, અરિહંતનું દેહમર કન્યાબાકાગી સ્થાનને અર્પે છે, અરિહંતની પ્રતિમા અત્રેડ યુખને અર્પે છે અને પ્રતિષ્ઠા સમજાવોને યુખની પ્રતિષ્ઠાને અર્પે ॥ (૮-૫૮)

શ્રેયામિ દેયાન્ સ જિનોર્ચિતો યા

નયો યત્તોઽમૃદિદ્ધ ધમમેઘ ।

શસ્ય ધિયો યોઽમિમતા સુવર્ચ-

કોદીરસસ્યા અપિ મતોતિ ॥૧૧॥

ભાવાર્થ- પૂન્યેલા એવા તે જિનેશ્વર ભગવાન્ તમોને કસ્યાણુને આપો જેનાથી આ જગતમા નવો ધર્મરૂપી મેઘ ઉત્પન્ન થયો, તે ધર્મરૂપી મેઘ અમ ખ્ય કરોડો વર્ષો મુધી ઇચ્છિત એવી શસ્ય (પ્રશન્નીય પથે ધાન્ય) લક્ષ્મીએને આપે છે (૮-૫૬)

જિનમયન જિનપૂજા ત્રિવિધા ધર્માંગમાન્યા ધમ ।

સૌમાન્યારોગ્યધનાદૈર્ઘ્યશિજાનિ સતનુને ॥૬૦॥

ભાવાર્થ-જિનમંદિર, વિવિધ જિનપૂજા અને ધર્મ શાસ્ત્રની આજ્ઞાએ કરી યુક્ત એવો ધર્મ, આ બધા સૌભાગ્ય, આરોગ્ય, ધન, ઈશ્વર્ય અને મોક્ષને વિન્તારે છે- આપે છે (૮-૬૦)

મક્તિર્જિનેન્દ્રે જિનમાયિમે ચ જિનેન્દ્રમથે જિનશસને યા ।

કૈવલ્યચક્ષુર્મીં તનુતે જનાનામિદ્ધાપિ સર્વે દિતસમ્પદશ્ચ ॥૬૧॥

ભાવાર્થ- જિનેન્દ્ર પ્રભુ વિષે, જિનવચન વિષે, જેન સઘ વિષે અને જિનશાસન વિષે ભક્તિ છુવોને કવચરૂપી લક્ષ્મીને આપે છે, અને આલોકમા પણ તમામ ઇચ્છિત સંપત્તિઓ આપે છે (૮- ૧)

મયન્તિ નમાસ્તગ્વોઽપિ યસ્ય,

ફલાદિ સર્વર્તુષુ વ્યાપ્નુવન્તિ ।

વૈરાઘમાગાન્ પશવોઽપિ શર્મ

જિન તમાદત્ય સદાઞ્જયધમ્ ॥૬૨॥

ચન્દ્રમાલા જિનેન્દ્રસ્ય, સુધી પરિવર્ણિય ।

નરામરજિનેષ્વસ્ય, સ્યાદિદ્રવ્ય પ્રમાણમ્ ॥૬૬॥

ભાવાર્થ - જે ઉત્તમ બુદ્ધિવર્ણે જિનેન્દ્ર પ્રભુની ઈન્દ્રમાળાને પહેરે છે તે અનુક્રમે મનુષ્ય, દેવ અને જિનોમા ઉત્તમ ઈન્દ્રપાળાને અર્થાત્ પ્રધાનપદ્ધતિને પામે છે (૮-૬૬) ગીતેનૃતેસ્સૂરેનારૈયિચિન્નિ, પુલ્કિતૈઃ સઘજાગૈશ્ચ યત્ર । પૂનાકુવંન્નદતોમનિગાદિપં શ્રેય સરનોઽપ્યશ્રુતેઽગી ॥૬૭॥

ભાવાર્થ - ગીતો, મૃત્યો, જુદા જુદા વાણિજ્યોના નાદો, પુષ્પો, વામશેષ વગેરે અને ધ્વજ આદિ નહિત વસ્ત્રો વડે ભક્તિરાગથી અન્નિહિત પ્રભુની પૂજા કરતો આત્મા ચારે બાજુથી ઇષ્ટ ધ્યાનને પામે છે (૮-૬૭)

પ્રોઠે સ્નાત્રમદોમનૈ મ્તુતિર્ગર્ગર્ગૈશ્ચ યાચાદિભિ-
મલિદ્ધદ્વનકૈર્મ્મૃતિર્ગર્ગૈશ્ચ યજ્ઞારોપણે ।

પૂજા યો જિનનાયકસ્ય શ્રુતેઽગ્રાઽમુત્ર ચાન્નોત્પન્નો,
દ્વંધઘટિજયધિયામુરમયી સરા પરા સમ્પદ ॥૬૮॥

ભાવાર્થ - પ્રોઠ સ્નાન-મહોત્સવો વડે, મ્તુતિઓની શ્રેણીઓ વડે, ગીતો વડે, વાણિજ્યો આદિ વડે, ઉજામાળીદ્વારોએ માળાઓને પહેરના વડે, અવકાશના મમૂડ વડે અને દેવના ઉપર ધ્વજોને ચઢાવવા વડે જે જિનનાયકની પૂજાને કરે છે તે આ લોક અને પશ્ચોક્કમા જે પ્રપારના (કવ્ય-ભાવ) શત્રુઓની જયશ્રી તેને કરીને નહિત ઉત્કૃષ્ટ તમામ સુખમય અપત્તિઓને પામે છે (૮-૬૮)

ભાવાર્થ- જ્ઞેષ્ઠ પાઃ જેને નમેલા થાય છે, તે મર્વ
મતુઓમા કૃણ વગેરે પામે છે, જૈન વગેરેના અભાવથી
પ્રભુઓ પામ મુખને પ્રાપ્ત કરે છે તે જિન પ્રભુને આર
પૂર્વ હ મેશા તમે પૂજો । (૮-૬૨)

કર્યાણમ્ સૈ સર્વવિહારતથા,
ધર્મેષ્વદેશાતિશયાગમૈઃ ।

સુપીકરોતિ ત્રિજગત્ સદા યો,

ચિત્તશ્ચતુષ્પદસુપાય સૌઽચ્ય ॥૬૩॥

ભાવાર્થ- પોતાના કૃયાભૂટે વડે, પોતાના વિહારથી,
ધર્મ-ઉપદેશ તવા અતિશયો અને આગમો વડે જે હ મેશા
ત્રણે જગતના છવોને મુખી કરે છે તે શ્રીજિન પ્રભુ આર
વર્ગના મુખ માટે પૂજવા યોગ્ય છે (૮-૬૩)

મયદ્ધર્મમાનોત્તમમાલાચલી,

શ્રિય મદાનન્દરસોર્મિષમિતા ।

સુપાનિ વિશ્વાશયવિશ્રમામ્પદ

વદાતિ નિત્ય મવિના જિનોઽર્ચિત ॥૬૪॥

ભાવાર્થ- પૂજેલા એવા જિન પ્રભુ બધા છવોને તમામ
જે આશયોના વિશ્રામનુ સ્થાન, વધતી એવી ઉત્તમ મ ગવની
શ્રેણિઓ, નિત્ય આનંદના રસની ભ મેઓથી સુકૃત એવી
લક્ષ્મીઓ અને મુખો હ મેશા આપે છે (૮-૬૪)

માગ યો જિતનાથસ્ય, પચ્ચિત્તે ગુમાશય ।

સુલભા સપદા માર્યા તમ્ય સ્યાદુત્તરોત્તરમ્ ॥૬૫॥

ભાવાર્થ- જે ગુણ આગયવાળો (મનુષ્ય) જિન પ્રભુની
પુખ્ત માલાને ધારણ કરે છે તેને ન પદઓની શ્રેણિઓ
ઉત્તરોત્તર સુવલ થાય છે (૮-૬૫)

રટ્તમાલા નિનેટ્તમ્ય, સુધી પરિદયાતિ ચ ।

નરામરજિનેષ્યસ્ય, સ્યાદિન્દ્રઞ્ચ વમાપમ્ ॥૬૬॥

ભાવાર્થ - જે ઉત્તમ બુદ્ધિવાળો નિનેન્દ પ્રભુની
ઈન્દ્રમાળાને પહેરે છે તે અનુક્રમે મનુષ્ય, દેવ અને જિનોમા
ઉત્તમ ઈન્દ્રપાળાને અર્થાન્ પ્રધાનપણને પામે છે (૮-૬૬)
ગીતિર્નૃતૈસ્તૂર્ગતૈર્વિચ્છિન્ન, પુર્ણર્ગન્ધૈ સધ્વજાઈશ્ચ ધર્ષૈ ।
પૂર્જાકુરન્નર્દતો મક્તિગગાદિષ્ઠ શ્રેય સરતોડ્યમ્નુત્તેડર્ગા ॥૬૭॥

ભાનાર્થ - ગીનો, નૃત્યો, શુદ્ધ શુદ્ધ વાજાઓના નાદો
પુષ્પો, વામણેષ વગેરે અને ધ્વજા આદિ મહિત રંગો વડે
ભક્તિરાગથી અરિકુન્તા પ્રભુની પૂજા કરતો આત્મા ચારે
પાશુથી ઇષ્ટ કથ્યાણને પામે છે (૮-૬૭)

પ્રોઢે સ્નાત્રમહોત્સવે સ્તુતિર્ગર્ભગતેશ્ચ ઘાયાદિમિ-

માલોદ્ઘટનકેરલ્લટિર્ગર્ભશ્વેત્યધ્વજારોપણે ।

પૂજા યો જિતનાયકમ્ય કુરત્તેડયાડમુત્ર ચાપ્નોત્યમૌ,

દ્વૈષ્ટેષિજયશ્રિયામુપમયી સર્ગા વરા મમ્મદ્ ॥૬૮॥

ભાવાર્થ - પ્રોઢ સ્નાત્ર-મહોત્સવો વડે, સ્તુતિઓની
શ્રેણીઓ વડે, ગીનો વડે, વાજાઓ આદિ વડે, ઉલ્લામણીદ્વારાએ
માળાઓને પહેન્વા વડે, અલકારોના સમૂહ વડે અને દેશમરા
ઉપર ધ્વજાઓને ચઢાવવા વડે જે જિતનાયકની પૂજાને કરે
છે તે આ લોક અને પર્વોડમા જે પ્રમાણ (શ્રવ્ય-ભાવ)
શત્રુઓની જયશ્રી તેને કરીને મહિત ઉત્કૃષ્ટ તમામ મુખમય
મંપતિઓને પામે છે (૮-૬૮)

इति तपागन्धेश्वरीमुनिमुद्रविचित्रिते श्रीउपदेशरत्नाकरेऽपरतटे
श्रीजिनपूजाधिरुयेऽष्टमोऽंशः ॥

એ પ્રમાણે તપાગન્ધાધિગજ શ્રીમુનિમુદર-
મુદ્રિએ રચેલા શ્રીઉપદેશરત્નાકરના અપર તટમાં
શ્રીજિનપૂજા એ નામનો આઠમો અંશ અમાપ્ત.

रासत्तनिकर सुस्तोपदेश-

रत्नाकर सुपरिकल्पितपौडशांशः ।

मद्बोधरत्नविभवामिनप्रसाशाद्

त्रिभुवनीमुपकरोतु लम्बयथी ॥ ૧ ॥શ્રી॥

સાગ્રી રીતે સ્થાપન કર્યા છે મોળા અંશો જેમાં,
વળી દેહીપ્રમાન જયરૂપ લક્ષ્મીવાળો અને શોભતા
એવા તરંગોના સમૂહરૂપ મુદ્દતોના ઉપદેશથી
રત્નાકર-સમુદ્રના મરખો ઉપદેશરત્નાકર સદ્બોધરૂપ
રત્નના વિભવરૂપ કોઈક નવા જ પ્રકારના પ્રકાશથી
મણે વિશ્વને ઉપકાર કેળે.

આ રીતે મહાઆવધાની, અપ્રતિમ શુદ્ધિમાં
ધુરંધર શ્રીમુનિમુદ્રમુદ્રિએ રચેલા ઉપદેશરત્નાકરનો
આગમોદ્ધારક આચાર્ય મહારાજ શ્રીઆનન્દમાગર
સૂત્રીશરણ મહારાજની પ્રેરણાથી ૫ વિજયમાગર-
છગણિના શિષ્ય મુનિચંદનમાગરજીએ કહેલો
વાનાર્થ અમાપ્ત.

परिशिष्ट १

अवतरण-गाथा-प्रतीकानि

प्रतीकम्	त०	अ०	गा०	पृ०	प्रतीकम्	त०	अ०	गा०	पृ०
जयध्रीस्तगम रातु	१	१	१	४	जयनिरिषछिअ०	७	१	२१	१६०
जयसिग्घिछिय०	१	३	७	९७	सो पुण सनम०	७	१	२२	१६०
सो पुण जणेइ	१	३	३	९७	जयनिरिषछिय०	२	१	२३	१६४
जयसिग्घिछिय०	१	३	४	१००	जिणधम्मअतरेण	२	१	२४	१६४
सो पुण यहहा	१	३	७	१००	जयसिग्घिछिय०	२	१	२०	१६१
जयनिरिषछिय०	१	३	६	१०५	धम्मैण चिअ जेण	२	१	२६	१६५
सो दुलहा ज	१	३	७	१०६	जयसिग्घिछिअ०	२	२	२७	१७१
योया पुण केइ	१	३	८	१०६	" "	२	२	२८	१८८
कम्मरिउजय०	१	३	७	११२	निम्मल्लुद्धीप	२	७	२०	१४८
जीना सुइतिग्गा	१	३	१०	११७	जयनिरिसुहाइ	२	२	३०	१८७
जयसिग्घिछिय०	१	३	११	११७	जयनिरिसुहामि	२	४	३१	१८८
सो पुण यहहा	१	३	१२	११७	जयसिग्घिमगल०	४	२	३७	१९०
जयनिरिषछिय०	१	३	१३	१२०	आमन्न पुणह सिअ	२	२	३३	१९०
सो पुण यहहा	१	३	१४	१२०	जयसिग्घिछिअ०	२	१	३६	१९२
कम्मरिउजय०	२	१	१	१४८	सो पुणो दुग्हा	२	४	३५	१९२
जममारोनर०	७	१	१६	१४८	जयनिरिषछिय०	२	२	३६	१९३
जयसिग्घिछिअ०	७	१	१७	१५०	सो पुणो जाणेइ	२	२	३७	१९४
सो दुविहो घिर०	२	१	१८	१५०	जयनिरिसुहाइ	२	३	३८	१९८
जयनिरिदुसमु०	४	१	१०	१	दरायगिहे गुणसिग्घ	२	३	३९	१९८
न पुण विस्तिनिमित्त	२	१	२०	१५०	जयनिरिसुहामि	३०	२	३४	१९८

प्रतीकम्	त०	अ०	गा०	पृ०	प्रतीकम्	त०	अ०	गा०	पृ०
मज्जारिजयमिरीष	२३४१	१०२	जयमिरिविच्छिन्न	२४४२	२१७				
कम्मरिजयमिरीष	२३४२	१०३	मोयगदिहनाजा	२४१०	२१७				
उत्तमकुगइउदय	२३४३	२०८	नहहल्लहपरमत्वा	२४०१	२१				
जयमिरिसुहमि	२३४४	१०२	ल्लिऊण मोह	२४०२	२२३				
नहचिहम्मउत्ता	२३४५	२१०	मज्जारिजयमिरीष	२४५३	२२४				
मोहउत्ताण जिभाण	२३४६	२१०	जर भोमहेमु	२४५४	२२६				
जयमिरिमगल	२३४७	११०	दुरिआग्जयमिरीष	२४५५	२२७				
दुरिहनिउजयमिरीष	२४०८	११४	ल्लिउ पटुत्तम	२४५६	२३०				

परिणिष्ट २

पीठिका-गाथा-प्रतीकानि

प्रतीकम्	गाथा पृष्ठम्	प्रतीकम्	गाथा पृष्ठम्
जयार्थाप्राप्तितो	१ १	तथास्मि मोग्गे न	१ १
नाउ प्रजाता	२ १	मोक्षस्तु दातु न	१६ १
अक्षेपत प्राप्तिमुप०	३ १	तम्यान् युपाय गन्तु	१७ २
य इयामवणोऽपि	४ १	न ते च सर्वे	१८ २
पाथ्य सय पातु	५ १	अथ पूज्यस्य	१९ २
धीरर्धमानप्रभुरेष०	६ १	शिवार्थिना म इधिया	२० २
नामादिमेदेविशद०	७ १	प्रारभ्यते स्थल	२१ २
ध्याताऽपि या	८ १	त्रिचायते शक्तिरथा	२२ २
दि वीत्तमैमलिम०	९ १	कार्याणां पुद्धि	२३ २
शैमाद्वेदोऽपि	१० १	पञ्चाङ्गिकागमगधीर	२४ २
मूर्ति सुधारस्मयौ	११ १	स्तुते तुमुप्य	२५ २
इति स्तुयगण	१२ १	कवेन दापोऽयम	२६ २
परोपकार मतन	१३ १	स्तव म कर्म्यादिति	२७ २
म चागिगऽनिष्ट	१४ १	मदूषणास्ते न गला	२८ २
		मतस्ते सुचिर	२९ २

પરિગિષ્ટ ૩

વિગિષ્ટ નામો

પૃષ્ઠ	નામો	માત્રાચાનો
૮૯	અચલ-અન્ત	૩, દશ ૧૦૯
૯૦	અતિમુક્ત-કાણા	૫૧૦, અન્ત ૬, ૨૩ નિ ચૂ દ્વિ ૨૭, ભગ ૫૮૬
૧૬૩	અનતરીય	
૬૨, ૧૦૦,	અભયકુમાર-સુત	૧૦૩, ૧૭૮, ૩૧૩, ૩૨૬, ૩૮૫, કાણા ૨૫૬, ૨૫૯, ૨૮૩, ૫૭૬, જ પ્ર ૧૬૭, નદી ૧૬૬, વિશે ૧૨, ધૂ પ્ર ૧૮૬, નિ ચૂ પ્ર ૧૬૪
૭૨	અધરીન-આવ	૧૫૯
૧૪, ૭૧,	અગામક-કાણા	૪૪, ઉત્ત ૫૬૬, દશ ૧૧૫
૮૭		
૮૧	આનંદનાથકે-સૂત	૬, કાણા ૨૪૪, ૫૦૮, ૫૨૨, ઉપા ૧, આવ ૨૦૦, ૨૧૫, ૩૪૭
૫૫, ૮૬	કચકુ-કાણા	૩૩, પ્રજા ૧૬, ઉત્ત ૨૬૬, ૩૦૧, આવ ૭૧૬, ૭૧૭, ની ૧૩૧, મમ ૧૨૪ નિ ચૂ પ્ર ૧૬૪, ૨૮૬, (મુદ્રિત ધૂ પ્ર ૫૪૫) ૧૩૫૬)

૧ યાનિ વિગેનામાનિ આગમિકમાદિયે ઉપદબ્ધ-તે
તેભાવેવાત પરિચય

- ૫૪ કાર્તિક-દાણા ૭૭, ૫૧૦, ભગ ૩૨૨,
મસા ૧૦૧, આવ ૮૧૧.
- ૧૧ દાલમચાર્ય-દાણા ૩૩૭, આવ ૫૭૩, બૂ.
૩૬, બૂ તૃ ૧૧૪, ૧૫૫, ૧૫૬,
૭૪, ૭૫, દાલિક-મૌકરિક-સૂત્ર ૧૦૦, ૧૭૮, દાણા ૧૬૦,
૮૭, ૧૦૬ આવ ૩૬૬, ૫૮૦, બૂ. મ
૩૬, નિ ચૂ મ ૩૩૮
- ૧૦ કુલવાવક-સૂત્ર ૧૦૩, દાણા ૧૮૫, આવ
૪૩૭, ૬૮૫, ઉત્ત ૪૪, નદી ૧૭
બૂ મ ૩૧૪, બૂ દ્વિ ૫
- ૨૨ કૃષ્ણ-દાણા ૪૩૮, મસા ૮૮, આવ ૮૦૫,
દશ ૩૬, ભગ ૮૦૫ (મુ બૂ. ૫૭,
૧૦૬, ૧૦૭, ૭૫૮)
- ૬૨ શુભાગમ-પિઠ ૭૮
- ૭૮ ગોચાવક-દાણા ૪૫૭, મસા ૪૨, ૫૫, ૧૩૦,
૩૮૬, ભગ ૬૫૮, ૬૬૦, વિષા ૬૪,
ઉત્ત ૪૭, નિ. ચૂ મ ૨૬૫, આવ
૧૬૬, નદી ૨૩૬
- ૧૮, ૨૦, ગૌતમસ્વામી-દાણા ૩૩, ૧૨૬, ૨૫૮, ૨૭૬,
૨૭, ૭૬ અન્ત ૨૭, આવ ૫૭, ૬૫,
૪૧૩, ૬૧૬, અનુ ૩ નિ ચૂ
દ્વિ ૭૭, ૨૦૭, મમ ૬૪, ઉત્ત
૨૪૧, ૪૨૧ આચા ૨૧ વગેરે
(મુ બૂ ૩૧૩ વગેરે)
- ૬૪ વદનબાળા-નિ ચૂ તૃ ૧૩૪

- ૩૭ ચાણિ(ભ)કચ-આચા ૧૦૦, ૨૫૫, કાણા
૨૫૮, ૨૮૧, આવ ૩૪૨,
૪૦૫, દશ ૫૨, ૧૦૭, પિણ્ડ
૧૪૨, નિ ચૂ તૃ ૪ આવ ૮૧૭,
નદી ૧૬૭, (સુ યુ ૭૦૪, ૭૦૫)
- ૧૨ જમ્બૂવામી-આચા ૧૧, ૨૫, કાણા ૧૭૩,
૨૬૦, ભગ ૬, આવ ૧૭, ૨૫,
૫૭, ૬૭, નદી ૧૧૪, અતુ ૨૧૬
- ૧૦૭ તન્દુલમરુ-પ્રજ્ઞા ૩૩, ૪૪, છવા ૩૬, ૧૨૬,
વિશે ૭૪૮
- ૬૪ નદન-જ્ઞાતા ૬૬, અન્ત ૧, ૧૮, વિષા ૬૫
જ પ્ર ૩૬૩, પ્રજ્ઞા ૮૫, ૧૩૫,
કાણા ૪૦૬, આવ ૬૫, ૪૭૫
- ૪૬ નગ્ધવિભક્તિ-સમ ૩૧, આવ ૬૫૧
- ૨૧ નદિપેલ્લ-કાણા ૪૭૪, આવ ૨૦૭, ૪૩૦,
૬૧૭, ૬૮૭
- ૮૭ નાગદમની-ઉત્ત ૨૧, ૩૨, ૬૬, ૬૩૪
- ૩૮ પન્થુચમ-સૂત્ર ૧૭૦, ૩૦૮, ૩૦૯, છવા ૧૨૧
- ૩૮ પાડયો-(પાણ્ડુચન) કાણા ૫૧૮, પ્રજ્ઞા ૮૭,
દશ ૮૭
- ૬૦ પૂરણુકવિ-ભગ ૧૭૧, ૩૦૨, અન્ત ૩
- ૧૬૪ પ્રભાવતી- નિ ઉ ૧૦ ગા ૨૫૩ ચૂં
- ૮૬ પ્રિયશુ શેદ-આવ ૭૦૬
- ૧૦૭ જલજલ્-કાણા ૬૭, ૪૧૭, ૪૩૦, આવ
૩૧૫, ઉત્ત ૪૫૧ મમ ૧૫૬

૫૦, ૧૦' પ્રદાદત-આથા ૩૬, ૧૧૪, ૧૩, ૨૮૫,
સૂત્ર ૮૭, ૨૬૬, કાણા ૪, ૬૮, ૧૮૨,
૨૩૭, ૨૫૪, ૨૮૨, ૪૦૦, આવ ૨૭-
૫૭૬, દશ ૨૫૭, ઉત્ત ૩૧૭, ૩૧૭,
નદી ૧૬૭ (મુ બૂ ૧૦૪, ૭૫૮, ૧૪૮૦)

૧૦૬ ભારત-આથા ૧૧૦, કાણા ૪૪, ૨૮૭, ૯ મ
૧૭૭ આવ ૧૫૮, ૫૨૬, ૫૮૫, ૭૦૪,
૨૭ ૮૩, ઉત્ત ૨૧, ૩૧૩, ૪૪૮, ૫૦૪,
૫૮૭, ૬૨૪, નદી ૧૩૨, ભગ્ન ૩૦૫
(મુ બૂ ૨૦૪, ૫૭૪, ૧૨૮૪, ૧૨૮૫)

૪૬ ભારત-સૂત્ર ૬૫, કાણા ૪૫૧, મમ ૪૬,
મમ ૬૧, આવ ૨૫, નદી ૧૬૪,
અનુ ૩૬

૪ મગગણિયો-નદી ગા ૪૪

૮૪ મથુરા-આથા ૨૮૫, સૂત્ર ૩૪૩, કાણા
૨૫૪, ૨૫૫, ૫૦૮, મગા ૫૫, દશ
૩૬, (મુ બૂ ૫૨૪, ૧૪૮૬, ૧૫૩૬,
૧૮૮૮, ૧ ૫૪, ૧ ૫૫, ૧૬૬૦,
૧૬૬૧), ઉત્ત ૧૨૦, ૧૪૮, ૩૫૪,
૩૫૫, ૬૦૫, નદી ૫૧.

૫૭, ૮૦ મરીચિ-આવ ૧૦૮, ૩૬૦

- ૨૦ મહાગિરિ-લક્ષા ૪૩૧, માવ ૨૧૬ ૩૧૬,
 ' ૮, ઉત્ત ૧૬૩, ૧૬૫, નદી
 ૧૬૩, ૧૬૫
- ૧૪ માનતુષ-લક્ષા ૫૦૩, આન ૬૦૩, ઉત્ત ૬૮૦,
 ભગ ૮૬૫, નિ ચૂ પ્ર ૩'
- ૧૪ મૂળદેવ-આન ૪૨૦, દગ ૫૭, ૧૦૬, ઉત્ત
 ૨૧૮, નદી ૧૨૪, ૧૫૪ (મુ મુ ૨૩૮)
- ૧૪ યનન-ધૈ-ધૈ પ્ર ૧૮૧, આન ૮૫૫
- ૬૮ યગોધ-આવ ૨૭, આવા ૨૭
- ૫૬ નમ-આયા ૧૦૦, પ્રના ૮૭, ઉત્ત ૪૮૬,
 નદી ૨૧૮
- ૧૦૭, ૧૬૪ તનળ-પ્રના ૮૭, આન ૧૫૮
- ૧૦, ૧૪, વ-મન્વામી-આયા ૨૬૨, આન ૨૮૫,
 ૬૮ ૫૩, દગ ૧૦૩, નદી ૧ ૭,
 ૧૭૮, ગૃ દિ ૨૨, ૨૮૪
- ૨૦ વિમલ-માવ ૭૦૬
- ૧૨, ૬૪ માતિલ-પાપા ૪૭૪, ૫૧૦ ઉત્ત ૨૧૬,
 ૨૮૭ (મુ બ ૧૧૪૫, ૧૧૪)
- ૫૫ નમ્મત(તિ)-લક્ષા ૫૧૩, ભગ ૬૮૮, વિષા
 ૬૫ માવ ૬૫, (મુ ગૃ ૧૪૧૦)
- ૬૦ ન પ્રતિ-(મુ બ ૫૨૮, વગેરે)
- ૮૬ મુનદા-ઉત્ત ૩૩૩, આવ ૨૮૬
- ૭૫ મુવસ-સૂન ૧૭૮
- ૧૦૮ હિંગિ-આવ ૭૧૮, (મુ બ ૧૪૮૦)

परिशिष्ट ४ सतिकरथवो

सतिर सतिजिण जगमगण जयसिरीइ दायार ।
 समगामि भक्तपालगनित्राणीगम्डक्यसेउ ॥१॥
 ॐ सनमो विष्णामहिपत्ताण सतिस्वामिपायाण ।
 ईशो ग्राहामतेण सत्तासिउदुरियहरणार्ण ॥२॥
 ॐ नतिनमुद्गारेो खेलेमहिमाइन्डिपत्ताण ।
 सो हो नमो य भक्त्यामहिपत्ताण च देइ सिरि ॥३॥
 घाणीनिहयणिस्वामिजिसिरिदेवीगफरायगणिपिडगा ।
 गहविमिपात्सुगिदा सयावि रफरतु जिणभत्ते ॥४॥
 रफरतु मम गहिणि पनसां चज्जमिगगा य सया ।
 पज्जटुसि चकेसरि नन्दता कालि महकाली ॥५॥
 गोरी तह गधारी महजाला माणवीइ चयरहा ।
 अचुत्ता माणसिया महमाणसिभाउ देवीभो ॥६॥
 जन्ता गोमुह महजन्त तिमुह जक्खेस तुयल कुसुमो ।
 मायग विनइमजिआ उमो मणुप सुखुमारो ॥७॥
 छम्मुह पयाल निन्नर गरडो गधर तहय जविगदा ।
 कुरर घण्णे मिउठी गोमेहो पाम मायगा ॥८॥
 देवीभो चकेसरि जजिआ दुरिआरि कालि महकाली ।
 अचुय सता जाग सुताग्या सोय सिरिउत्ता ॥९॥
 चडा त्रिजगुन पनइति निव्याणि जन्नुना धरणी ।
 चयरट्ट दस गधारि अउ पम्मावइ सिद्धा ॥१०॥
 इय तित्थरम्भणग्या मनेवि भुरा भुरी उ चउहावि ।
 घनज्जोणिपमुत्ता कुगतु रक्खे सया अम्भ ॥११॥
 पय सुदिट्टिसुरगणसहिओ सघम्म सानिजिणचदे ।
 मज्झवि करेउ रक्ख मुणिसुदरसूरियुयमहिमा ॥१२॥
 इय सतिनाहमम्मादिट्ठि य रक्ख सरइ निवाल जो ।
 सत्तोउह यरहिओ स लहइ सुहमपय परम ॥१३॥
 इति श्रीशक्तिनाथजिनस्तथन समाप्त एत श्रीपरमगुरु-
 श्रीनामसुदरसूरिशिष्य श्रीमुनिसुदरसूरिभि ॥
 ४२७ वर्षे फाल्गुन मास क्यामपञ्चम्या लिखितम्

परिशिष्ट ५

मूलभूतपद्यानामधतरणभूतपद्याना चाकारादि

पद्या	सं	अक्ष	गाथा पृष्ठ	पद्या	सं	अक्ष	गाथा पृष्ठ
महतिमुपत०	३	२	७	अयचन स्या०	३	७	३१
महत्त्वयनिहि०	३	५	१	अनुविभ्य इय०	३	४	३३
अखण्डिता०	३	१	२७	अस्तावसाना	३	२	२६
भगवपट्टिया०	२	४	५१२०१	अयकपसोरज्ज०	२	३	७ २०७
भर्त्ताकरश्चैत्य०	३	४	६	आत्मन् जज्ञो०	३	३	११
" "	३	४	७	माध्याभूतो ज०	३	१	१९
अणुद्विभो प०	१	१	४ ११	आराहय जिण०	३	८	२४
अणुपट्टिसो०	२	३	१० २१०	आसन कुण०	*अय ३३	१००	
अणुसोय पट्टि०	२	३	११ २११	आसत्तिमात्रा०	३	८	४२
अधी समाय०	१	१	१५ २०	आसयमोह०	३	५	७
अधिगत्य जिने०	३	२	३	इज्जोयि जमि०	३	८	४
अनाचारेण्य०	३	४	३०	इकात्रि मेहबुद्धी०	१	१	१०
अप्य यहु जहो०	२	४	९ २२६	इद्विप्रोगजरा०	२	३	६ २०५
अप्ते खिसे काले०	१	१	१४०	इन्द्रमाला जिने०	३	८	६६
अप्राप्ते नैय	३	२	३१	इहपरलोहय०	३	५	८
अवाघयाना०	३	१	२०	इह पुण विरोल०	२	६	१८२
अयतगिमिआ०	१	२	७ ६७	इहफले(लप)जह०	३	५	३२
अजयत्यद्मुता	३	७	२२	उद्यानीआ चउ०	२	३	० २९०

१सर्गकमुद्रितोपदेगत्नाकरस्य पृष्ठाह । *अवतरणगाथास्तु अस्मिन् पदोपाख्या

पद्यांश त्र्यंश गाथा पृष्ठ

पद्यांश त्र्यंश गाथा पृष्ठ

उत्तमकुला०	अथ	४३	२०८
उद्दिष्टोदिष्ट०	२	३	८ २०८
उपकार प्रति०	३	७	११
उरभ्रकाकिण्यु०	३	२	१९
एककुलेऽन्युप०	३	७	२१
कणफलमणि०	३	८	९
करपतरभय०	२	४	१ ०१२
कप्पहुममि०	३	८	८
कम्मरिउजय०	अथ	१५	१४८
कम्मरिउजय०	अथ	४२	२०७
कम्मरिउजय०	अथ	९	११२
कल्याणकै स्त्र्यै	३	८	६३
कपायशैथिल्य०	३	४	१३
कधेरिसमीरा०	१	३	२ १०२
कामुकभुजगा०	३	७	१२
किं विस्मृत०	३	२	९
कीडयगजोभा	१	२	१६ ९६
कीर्ति सुगुणौ०	३	७	९
कुसुममवि जमि	३	८	२२
कुसुमसुगंध०	३	८	१९
केवल्यहुप्प०	१	३	८ १२०
खलसग०	३	७	८
खारम्माइ उ	१	२	९ ७६
गमणे वसुम तु	३	८	१६
गलिरिच निन्दा०	३	४	३३

गंधव्यतुरनष्टे	३	८	२९
गिरिसिरपणाल०	१	५	१६
गीतनृत्तयहुतुय०	३	८	३९
गीतिर्नृत्तस्तूय०	३	८	६७
गुणदोससम०	१	४	७ १३०
गुणदोसाहि०	१	४	८ १३०
गुणस्थान०	३	८	५७
गोसीसपट्टिम०	३	८	१३
ग्रहा प्रसन्ना०	३	८	३५
घयदहिखीर०	३	८	२८
खडविहमिच्छ०	३	५	१४
चपल धना०	३	२	१७
चल धन न	३	२	२७
चिरायु शिवमा०	३	१	५
चुण्ण य गुज०	२	२	५ १७
चैत्यातपत्रा०	३	८	५०
छायाफलजल०	३	७	२३
जइ इच्छह०	अथ	५१	२२
जइ ओमहेसु	अथ	५३	२५
जगत्प्रयानन्द०	३	१	५९
जनि कृतार्था	३	१	३२
जमसारोन्नर०	अथ	१६	१४
जयविजयवि०	३	१	१०
जयभियोऽन०	३	१	१
जयभीसगम	अथ	१	

पद्यात	तथा अंश	गाथा पृष्ठ	पद्यात	तथा अंश	गाथा पृष्ठ
जयसिन्धिमर०३	८	१	जलायतेऽग्नि०	३	१ १७
जयसिरियछि०	१	१ १	जलाहारौषध०	३	४ २३
जयसिरिमगल०	अथ	४७ २१२	जगनाल इक्षु०	२	२ ९ १८८
जयसिरिमगल०	अथ	३२ १९०	जम्साणा तिज०	३	८ २१
जयसिरियछि०	अथ	२ ७७	जह चक्रिचम्म०	७	४ ११ १२९
जयसिरियछि०	अथ	४ १००	जह आसकुच०	१	७ १ ३०
जयमिरियछि०	अथ	६ १०६	जह बहुफल	३	८ १०
जयसिरियछि०	अथ	११ ११७	जह मन्त्रपि०	१	२ ११ ८४
जयसिरियछि०	अथ	१३ १२०	जह घञ्जलमरि०	२	२ ८ १८७
जयसिरियछि०	अथ	१७ १५०	"	१	१ ७ १८
जयमिरियछि०	अथ	२१ १६०	ज सुह तस्स	२	३ १ १९८
जयसिरियछि०	अथ	२३ १६४	जिणगुरुभागम०	३	५ ७८
जयसिरियछि०	अथ	२५ १६५	जिणतित्थं जिण०	२	४ १२ २३०
जयसिरियछि०	अथ	२७ १७१	जिणधम्ममत्तरेण	अथ	२४ १६४
जयसिरियछि०	अथ	२८ १८४	जिणमत्ती गुरु०	३	५ २६
जयसिरियछि०	अथ	३३ १०२	जिणमत्ती गुरु०	३	५ २५
जयसिरियछि०	अथ	३६ १९४	जिणभवणपिय०	३	८ २६
जयसिरियछि०	अथ	४९ २१७	जिनमघन जिन०	३	८ ३०
जयसिरिसुहमि०	अथ	४० १९८	जिणधयणामय०	२	२ १ १७
जयसिरिसुहमि०	अथ	४४ २०९	जिनसद्गुरु०	३	४ १२
जयसिरिसुहाइ	अथ	३० १८७	जिणसाहुसघ०	३	५ २२
जयसिरिसुहाइ	अथ	३८ १९८	जिणहरयिय०	३	८ ३३
जयसिरिसुहामि०	अथ	३१ १८८	जिण्णाजिण्ण०	१	१ ९
जयसिरिदुसमु०	अथ	१९ १५६	जिनगुरुसघे०	३	४ १०
जलफलच्छाया०	१	२ १५ ०३	जिनसघसद०	३	४ १९

पद्याश	तम अक्ष	गाथा	पृष्ठ
देवो नितोष्टा०	३	४	१
दाय शोयगुणौ	३	८	५६
दासगुणोभय०	१	४	३ १३०
"	१	४	४ १३२
"	१	४	५ १३०
"	१	४	६ १३३
दोस गुणमप्य०	१	४	७ १३०
द्रविणै किमि०	३	२	००
द्रुमै सूरणा	३	१	२०
द्विधा भरापाय०	३	८	३६
द्वेषा धमरथ	३	४	०
धनमित्र धम्म०	३	५	३१
धम्म धमरथस्स	३	५	१५
धम्म काउ तुरह	३	५	३
धम्मेण चिअ जेण भय	२६	१६०	
धमस्य विघ्नाअ	३	७	२७
धम स नोयअ	३	६	१०
धमाभ्युन्नतये	३	७	१३
धर्म्य पथ्य०	३	७	०८
धिक पौरय सह	३	३	१७
ध्यानेन चित्त	३	८	४७
ध्येय परात्मा०	३	६	२
न धमकायसम	३	२	२१
ननु धायमि०	३	२	१२
न भूच्छिष्टानुपान्	३	७	०६

पद्याश	तम अक्ष	गाथा	पृष्ठ
नयधर्मप्रियुग्	३	७	१६
नलिनीदलगा०	३	२	१८
नाऊण भवस०	३	५	६
नाणालघाल०	३	५	३३
नाहिअ उल०	१	३	५ १०६
निम्मलबुद्धीए	अत्र	२०	१८४
निलज्जत्व०	३	७	१०
निसेसगुणाधार	३	५	१२
निवप्पियुल०	१	२	१३ ८८
नीचै कुकेअनि०	३	३	८
नृपमानधना०	३	२	१३
न्यायधर्मयशमा	३	७	६
न्यायैव वृत्ति०	३	६	८
पणकोडिअहि०	०	१	५ १८८
पत्तमि जस्स	३	८	३
पराणि रत्तानि	३	१	०८
परिकल्पितस०	३	२	१०
परिहापसुगण	१	४	२ १०७
पाप मुग्गेअपि०	३	३	७
पापानि जीव	३	३	४
पापानुयधि०	३	३	१५
पायस्सिखणे०	३	८	१८
पार्थ्व्यस्थादि०	३	४	१५
पासडे पासत्थे	३	५	१३
पितेर जैन	३	४	४

परिशिष्ट ५]

पद्यांश तत्र अंश गाथा पृष्ठ

जितेंद्रभक्त्या०	३	४	००
जिणस्म पूज	३	८	३२
जीरा सुहृन्धिणो अथ	१०	११२	
जुगोहि जुरग०	१	१	२ ६
ज अ धम्मपोअ०	३	८	३०
मानाभयाअ०	३	६	७
ठाणमि कुजा	३	५	२०
तणगोमयकट्ट०	२	२	१० १५०
तदय पग्माग०	३	२	४
तदनतमिअ०	३	२	२
तदिमान् सम०	३	२	६
तद्देशनासअ०	३	१	३०
तनोति रक्षामपि	३	१	२४
तप भेयोऽस्त्रि	३	४	१६
तत्थत्तटिनी०	३	३	१२
तहविह्वलम्	अथ	४५	२१०
त पुण त्रिप्ति० अथ	२०	१५६	
तिजगम्सत्रि०	३	८	२३
तिधिह तिकरण०	३	८	२७
तिलोदगलोहा	२	२	२ १७१
तणगोमयकाष्ठ०	३	८	५४
ते वाम्भवा सच	३	३	१८
तोप नयेंद्रमपि	३	३	६
त्रिगसार सु०	३	१	७
त्रैधदुग्धनिचयो०	३	१	८

धीउपदेशरत्नावर

पद्यांश तत्र अंश गाथा पृष्ठ

धोवा पुण वेइ अत्र	८	१०६	
दढसम्मत्त०	३	५	२१
दत्तेऽहंतोऽर्चा०	३	८	५८
दया दम सत्य०	३	६	४
दयादमार्हन्मु०	३	४	७१
दया दमो सच०	३	८	३४
दलनेहभारिल०	२	१	१० १५५
" "	२	४	३ १७
" "	२	४	४ २१९
दहत्यग्निर्विप	३	२	२५
दाणदयातर०	३	५	३३
दारिद्रमिदि०	३	५	४
दारिद्र्यविप्लुत०	३	३	०
दाने धी प्रभु०	३	७	००
दास्य वर न ख	३	३	१०
दीपधम्मयायज	३	३	१३
दुराशयान प्रभ०	३	१	०३
दुग्धमारिजय० अथ	५५	२५०	
दुल्लहा सव्व०	३	५	२
दुविहरिउजय० अथ	४८	२१४	
दुखानि दुरतर०	३	३	३
देव कलाधर्म०	३	६	१२
देव शिवधी०	३	४	३
देवा तणफल०	२	१	३ १४३
देयो जिनेद्रा०	३	१	११

मूल तथा भाषाथ

[पद्याकारादि

पद्याथ	न ^०	अंश	गाथा	पृष्ठ
देशाजिनोऽष्टा०	३	४	१	
दोष दोषगुणौ	३	८	५६	
दासगुणोभय०	१	४	३	१३०
"	१	४	४	१३२
"	१	४	५	१३०
"	१	४	६	१३३
दोम गुणमप्य०	१	४	०	१३९
द्रविणै किमि०	३	२	२०	
द्रुमै सूराणा	३	१	२०	
द्रिषा भत्रापाय०	३	८	३६	
द्वेषा धर्मरथ	३	४	०	
धनमिव धम्म०	३	७	३१	
धम्म धर्मरथस्स	३	७	१५	
धम्मकाउ तूरह	३	५	३	
धम्मेण चिअ जेण भव	२६	१६५		
धर्मस्य विघ्नाश्च	३	७	२७	
धम स नोयश्च	३	६	१०	
धमाभ्युन्नतये	३	७	१३	
धर्म्यं पश्य०	३	७	२८	
धिव पौरुष सह	३	३	१७	
ध्यानेन चित्त	३	८	४७	
ध्येय परात्मा०	३	६	२	
न धर्मकायस्सम	३	२	२१	
ननु धायसि०	३	२	१२	
न भूच्छिष्टावुपान	३	७	२६	

पद्याथ	न ^०	अंश	गाथा	पृष्ठ
नयधमवियुग्	३	७	१६	
नलिनीदलगा०	३	२	१८	
नाऊण भवस०	३	५	६	
नाणालवाल०	३	७	३३	
नाहिअ यल०	१	३	५	१०६
निम्मलपुद्धीण	अथ	२९	१४४	
निर्लज्जत्य०	३	७	१०	
निसेसगुणाधार	३	५	१०	
नियप्पियुल०	१	२	१३	१८
नीचे कुलजनि०	३	३	८	
नृपमानघना०	३	२	१३	
न्यायधर्मयशसा	३	७	६	
न्यायैव वृत्ति०	३	९	८	
पणकोडिअहि०	०	१	५	१४८
पक्कमि जस्स०	३	८	३	
पराणि रत्नानि	३	१	०८	
परिक्खित्तम०	३	२	१०	
परिहापमुगण०	१	४	२	१२७
पाप सुप्पेऽपि०	३	३	३	
पापानि जीय ।	३	३	४	
पापानुपधि०	३	३	१५	
पायक्खिण्णे०	३	८	१८	
पाथ्यस्थादि	३	४	१५	
पासडे पागर्थे	३	५	१३	
पिनेय जंता	३	४	४	

पद्यां	तदर्थं गाथा पृष्ठ
पितेयय पात्र० ३	७ १
पितृमातृमया ३	७ ८
पितृवदेउगुम्न ३	८ ११
पित्र स्वाद ३	२ १५
पियमायऽवध ०	७ ३ १७३
	२ ४ १७७
पिनुनप्रियो नरे० ३	७ १७
पुण्यत्रियया ३	४ २०
पुष्पामिसधय० ३	८ ११
पुरनिद्धमण १	२ १० ७८
पुरसूधरमहिम्न० २	७ ११ १९२
पुष्पाक्षत० ३	८ ८६
पूभाइ कुमारई ३	८ ३१
पूभा परिणामा० १	८ १४
पूजाऽहता सद्० ३	४ १७
" ३	४ १८
पूजा जिने० ३	४ २३
पैशुयमास्त्य० ३	६ ७
प्रगल्भते यस्य ७	७ ३
प्रजा रक्षेन्नुपो ३	७ ७
प्रजासु वृद्धि० ३	७ २
प्रणम्रशीयश्च ३	१ २६
प्रभुत्वमसाहा० ३	१ ३१
प्रियहितरचन ३	६ ९

पद्यां	तदर्थं गाथा पृष्ठ
प्ररोहति मयष्ट० ३	८ ४०
प्रवधमानोत्तम० ३	१ ६
प्रवद्धमानो० ३	८ १४
प्रागेय वेचि० ३	७ १४
प्रातिहार्यरम० ३	८ ३८
प्रीति स्नात्रम० ३	८ ६८
पञ्जलछाया १	७ १४ ९०
यमादिभसुखय० ३	८ २०
यात्रेभरजरि० १	३ १ ९७
विष्पि उदहि० ३	८ १२
विमेषि बुद्ध्या० ३	२ २९
मक्तिजिनेष्टे० ३	८ ६१
मक्तिजिने दोः ३	४ ७
भजते सुगितो० ३	२ २३
भयजलहित० ३	८ २५
भयदुहभय न ३	५ १७
भयदुहरोगे २	४ ६ २२२
भवति तेषा ३	१ १८
भवन्ति नम्रा० ३	८ ६२
भवति शिल्पा० ३	१ १५
भवान्तिघात० ३	४ २२
भाषारिजय०	अथ ७३ २२४
भुयो भारकरा ३	७ २५
भो(नो)वाले ३	६ १४

पद्यां तत्र अत्र गाथा प्रष्टे

पद्यां तत्र अत्र गाथा प्रष्टे

भो भोजनं यदि ३	३	१
मितप्रमाणा ०	३	१ १६
महर्षिस्तार ०	१	२ १५
महर्षिस्तार ०	२	१ १५
मणसा होइ ०	३	८ १५
मनो जिनेन्दो ०	३	८ ४३
मघ कलिका ०	३	४ ००५
मगलानि श्रेयो ३	१	४
मगलानि मसु ०	३	१ १३
माला या जिन ०	३	८ ६५
मुक्त्वा सुक्त्वा ०	३	२ १०९
मुक्त्वापि गम ०	३	०
मुच्छिन्मति ० [मि.ग.] गा ३	१०	
मुहपरिणामे २	१	७ १५०
मुहपरिणामे १	३	० १०३
मुहपरिणामेसु १	३	१० १२५
मुहति ललना ०	३	४ ३०
मूर्धं यस्योर ०	३	३ १९
मोक्षगदितुनामो अथ ५०	०१७	
मोहवसाण ० अथ ४६	२१०	
यत पवामिता ३	०	०४
यदधीनमिहाग ३	२	१४
यदधुदा स्यु ३	१	२१
यदागमेनापि ०	३	८ ३७
यदुपतिर्न सुते ३	२	३०

यमनियमरति ०	३	७ ३३
यस्य वक्ति जन ३	४	१५
यस्यैकैकाऽपि ०	३	१ ३३
यं शास्त्रवेत्ता ०	३	६ १
यं युक्त्वति तति ३	८	५२
येषा एत खरसि ३	३	१६
यो भाटकोत्पा ०	३	४ ३५
रति सदाचार ०	३	६ ३
रत्तो दुष्टो मूढो ०	१	३ ७
रयणायगमि २	१	२ १५०
रवीकुण्डमाकर ०	३	८ ५१
रगस्तग ० [समाप्तिक] १		
रगाइसु अत्रिह ०	३	५ ००५
राज्ञा नयी ३	७	१८
राज्ञा नाष्ट रि ०	३	७ ७
रायगिहे गुण ० अथ ३९	१०८	
रीगणिताल ०	१	२ ८ ७१
रक्ष्मीस्त्याग ०	३	६ १५
रक्ष्मी क्षेत्र ०	३	४ २६
रक्ष्मन्ते गौरव ०	३	७ २९
रहित पदुत्तम ० अथ ५६	२३०	
रहितगुण माह ० अथ ५२	२२३	
रहुवकुसार ०	१	३ ७ ११७
लोकाम्युधे ०	३	७ १९
लोभ सुहते ०	३	६ १६

पद्यांश   ■ अग गाथा वृष्ट

पद्यांश   न अग गाथा वृष्ट

घणुधर्मायम	३	४	२८
घमातपथामर०	३	८	२८
घयणविरिआहि	१	०	५ ४९
घस्ति पृ ध्य	३	१	१५
उल्लिख सुहा०	३	८	०
त्रिकटा भट०	३	०	२२
त्रिगहायसण०	३	५	२९
त्रिज्जासकिरसे०	२	४	१० २२९
विट्टी भाडय	२	२	१२ १९४
त्रिणु सारहि०	३	५	११
त्रिणयो नीमा०	३	७	३२
त्रिमुय राज्याय३	७	७	
त्रिरति त्रियप्रि०	३	४	२७
त्रिगधिता स्याद्३	८	५	३
त्रिध्वस्याप्युप०	३	७	३०
त्रिदिअणुसारा	१	४	१ १२६
त्रिसमादसा दुडा३	५	५	
त्रिमणसु जो न३	५	१	१६
त्रिमयकसाय०	३	५	१८
वृद्धौ च माता०३	६	१	१३
वृद्धौ माता०	३	६	११
वेदादिशाखाय०३	७	२	३
शरत्भ्रममा	३	२	१६
शान्त्यै भयहेश	३	८	५५
शास्त्रे रति	३	६	५

शिवपदसुखे०	३	४	३१
श्रुतजिनगुरु०	३	४	१४
धेयासि देयात्०३	८	८	०
सकलमजुल०	३	८	३२
सगज्जमाण	०	१	४ १४
सजलयऽजल०	२	२	७ १८४
सससु ग्रिसेसु	३	५	२४
सपवराजि०	३	१	०
सण्य जलूगा०	१	१	८ २०
सण्या मोसग०	१	०	१ ७१
सगगवलपय	१	३	६ ११८
नमवेक्ष्य घना०३	८	१	११
स मगलाली	३	८	३१
सम्यक्त्वरमूलो	३	४	२५
सम्यक्त्व यम्य०३	४	३	६ -
सत्रोपवृत्ति०	३	७	१८
सलहामसय०	१	३	४ १०९
सयसुह धम्म०३	८	५	
सत्वारिजय०	अथ	४१	२०५
सव्वेकाम अत्थ	२	४	२ ७१४
सव्वेजि जस्त	३	५	३०
मथाधिपत्य	३	४	५
सपत्तो जिण०	३	८	१७
साडोवमणा०	३	४	८ २२४
सामग्निअभावे	३	५	०

मूल तथा भाषाथ

[पद्याकारादि

पद्यां नमः अग गाथा पृष्ठ

पद्यां नमः अग गाथा पृष्ठ

सारनरे तिघ०	३	८	७
तिघसुहसपय०	३	५	२७
सिमुहेलीसर०	१	७	१० ८६
सुमचरणवसह०	२	४	७ २२३
सुक्कत सुक्कले	७	३	३ २०५
सुखानि वसे	३	१	१२
सुगममग०	७	१	८ १६०
सुदला णिद्धा	७	१	११ १६०
सुदिद्विसेषा०	३	७	१९
सुपरिच्छिभ०	३	५	१०
सुरभसुरपाण०	३	८	६
सुरहरहणि०	७	१	६ १५०
सुलभो न च	३	२	५
सुदभसुददर०	१	१	६ १७
सेलघणकुडग०	१	१	११ ७३
सो दुल्हो ज	अय	७	१०६
सो दुयिहो विग०	अय	१८	१५०
सो पुण जणेइ	अय	३	९७

सो पुण जणेइ	अय	३७	१९४
सो पुण दुल्हो	अय	३५	१९७
सो पुण बहुहा	अय	५	१०२
" " "	अय	१२	११७
" " "	अय	१८	१२०
" " सजम०	अय	७२	१६०
सोयाग वेस०	१	२	३५
" " "	१	२	३५
सौभाग्यमारो०	३	८	४५
स्नादे भागयते	३	८	४९
स्याल दशन०	३	४	८
स्पृहयनयवधा०	३	३	१४
स्पृहयालुतया	३	२	१
स्फुरति वेदम०	३	१	२
स्फुरति यद्	३	१	२५
स्वमेद्रजाल	३	२	२८
हल्लहल पियसि	३	३	५
हास्यादिप०	३	८	४३

आगमोद्धारकविरचित कृत्रिचितयम् (अ) सद्धर्माष्टकम्

प्रतानि सातिचाराणि सुरताय भवन्ति न ।
इति प्रोक्तं श्रुते पूज्यं कार्यमस्माभिरत्र किम् ॥ १ ॥

स्यताना प्रमत्तस्य यदु फालमणु पुन ।
अप्रमत्तस्येतद्यदन्तनुहृतमायते ॥ २ ॥

अप्रमत्तस्येत्येष प्रमत्तश्चिरकालत ।
अल्पामेध स्थितिं विश्रसत्कथं स्वर्गमो भवेत् ॥ ३ ॥

निवृत्तिदादराणां च कथायाणां यदोदय ।
अनिवृत्तौ गमस्तर्हि नान्यथा तद्गुणोदय ॥ ४ ॥

अविधिना पृतो धर्मो द्रव्यधमतया मत ।
प्रारम्भे सुविधिधर्मो नव कस्यापि जायते ॥ ५ ॥

सत्यं परं न ये दोषे धारयेत् त्याज्यतां हृदि ।
तमेवाश्रित्य प्रोक्तं तन्मायथानिधमाश्रयेत् ॥ ६ ॥

ये चात्रिधे मदोद्विग्ना विधौ चादरधारिण ।
प्रायश्चित्तेन धम ते शोधयित्वैव तन्वते ॥ ७ ॥

ते सर्वे धममाईत्यमाश्रिता सद्गतिं धुषम्
गतारस्तत्र तं धर्मं जज्ञाद् बुद्धियुतो नरः ॥ ८ ॥

(आ) मङ्गलविचार

न ते धीर ! नमस्कारो बहुविघ्नान् विना भवेत् ।
 थेयोभूत स एवाता विद्वद्भिर्गीयते सदा ॥ १ ॥
 नान्यदेवनमस्कारो भगवन् ! शिष्यमाघनम् ।
 अतस्तत्र न विघ्ना स्युर्नस्तिस्ते बहुविघ्निता ॥ २ ॥
 शास्त्रं ते भगवन् सर्वं विघ्नवध्यं पदं पदे ।
 शिष्यमस्तु पुशास्त्रभ्यं श्रव्यं निर्दिष्टितानि यत् ॥ ३ ॥
 नमस्कारवृत्ता पूतिरन्यैर्या स्वधने मता ।
 सा मिथ्या यत्र तद्देवमतिर्भगलरूपिणी ॥ ४ ॥
 न च निहतुका सेषा प्रत्युद्भाभायसमया ।
 यद्वा पुण्यं परा श्लिष्टं समाप्तेर्हेतुतामियात् ॥ ५ ॥
 मायं परैरप्येतद् यत् नायदेवनतिस्तके ।
 भगलात्मतया प्रोक्ता, पूतिस्तर्हि कथं तत ॥ ६ ॥
 अन्यदेवनतेर्ध्वं शिवे न तद्विभायना ।
 मूलतो भयरूपत्वात् धस्तुना त्यक्त्वात्मनाम् ॥ ७ ॥
 नम्यो जिनो भयगतासुमता नितात
 मागद्व्यहेतुग्नयो भजिना म एव ।
 विघ्नावलिं निहतं भयजनास्तदादौ
 शश्वत्पदं यत उदेति जिनायनामात् ॥ ८ ॥
 'नया'दवेनमानदमानन्दोऽमाननन्दन ।
 नदिनन्दमनानदनामान नदनिन्दिनम् ॥ ९ ॥

(२०७)

ननु आदत्-अवद एतम् आनन्दं क्रियाविशेषणम् आनन्द-साधु
 अमान नन्दन-पूर्णहृष नदिन-दमना-मङ्गलानन्दचित्त नदनामा
 नम्-निनधं नदनिदिनम्-मङ्गलनिन्दकं प्रति

(इ) निसर्गदशी

मन्त्रीसम कश्चिज्जीवोऽनादौ भवे स्विता ।
 ज्ञातस्याचरत्वेन व्यवहारमिजित ॥ १ ॥
 कथञ्चिन्मयोगेन स्थायरात् स निरन्तरम् ।
 नि स्तथाप्नोति मानुष्य तत्रापि चागत पुन ॥ २ ॥
 अनाप्यैव धृति धर्म्यां कथञ्चिद्ग्राहना धित ।
 अधुता न च केनापि परेणोत्पादिता शुभाम् ॥ ३ ॥
 सद्य वेत्तुवा दृष्टि य धयेद्विभ्वनिप्रवृत् ।
 न निसर्गेण सम्यक्त्वं लब्धव्यमिति कथ्यते ॥ ४ ॥
 तिराचे स्थायराघाता यद्विम्बान् पर पुर ।
 अयापुलब्धिमप्यस्या भवित यनियोगत ॥ ५ ॥
 अयाप्य मानुगीं योनिं प्राप्नुवन्तवृता दशाम् ।
 तेषा सम्यक्त्वलब्धिया सा परिणामममया ॥ ६ ॥
 ये ॥ प्राप्ता नरत्वादीन्धीर्नैकश भादित ।
 नापुधर्म पर पश्चादन्तवृत्तदशामगु ॥ ७ ॥
 तथा सम्यक्त्वप्राप्तिर्या सा स्वभायोद्गया भवेत् ।
 भवेकशोऽपि समार्गं प्राप्तपूर्वा अयोधिका ॥ ८ ॥
 कथञ्चित्प्राप्य मानुष्यमुच्यामन्तवृता दशाम् ।
 नामयापुस्ते हि परोपदेशेन रहिता पुन ॥ ९ ॥
 पश्यमेते निसर्गस्य शब्दा मेतेन दक्षिता ।
 गीतार्थेयथाऽप्युक्ता नात्र किञ्चिद्विधियामकम् ॥ १० ॥

卐

આગમોદ્ધારકની સાહિત્ય સેવા

卐

(इ) निसर्गदशी

मन्त्रेनीसम कश्चिज्जीरोऽनादौ भवे स्थित ।
 अत्यन्तस्थावरत्वेन व्यवहारविवर्जित ॥ १ ॥
 कथञ्चित्कमयोगेन स्थावरात् स निरन्तरम् ।
 नि सृत्याप्नोति मानुष्य तत्रापि धागत पुन ॥ २ ॥
 अमाप्येव श्रुति धर्म्या कथञ्चिद्व्यापना द्रित ।
 अधुता न ख केनापि परेणोत्पादिता शुभाम् ॥ ३ ॥
 मद्यं केवलदा दृष्टिं य भयेद्विभ्वचिप्रकृत् ।
 स निसर्गेण सम्यक्स्व लब्धयानिति कथ्यते ॥ ४ ॥
 त्रिराद्ये स्थावराद्याता यद्विमान पर पुर ।
 अत्रापुर्लभमप्यल्पा भवित यनियोगत ॥ ५ ॥
 अत्राप्य मानुर्गी यानि प्रापुरन्तहता दशाम् ।
 तेषा सम्यक्त्वल्लिख्या सा परिणामसमया ॥ ६ ॥
 ये तु प्राप्ता नरत्वादीलब्धीर्नैकश तादित ।
 नापुधर्म पर पश्चात्तद्वत्पश्यामगु ॥ ७ ॥
 तेषा सम्यक्त्वप्राप्तिया सा स्वभाजोद्भवा भवेत् ।
 अनेकशोऽपि समार्ग प्राप्तपूर्वा अवोधिका ॥ ८ ॥
 कथञ्चित्प्राप्य मानुष्यमुरयामन्तहता दशाम् ।
 तामवापुस्ते हि परोपदेशेन रहिता पुन ॥ ९ ॥
 ण्यमेने निसर्गस्य गच्छा भेदेन दर्शिता ।
 गीतार्थरन्यथाऽप्युक्ता नात्र किञ्चिन्नियामकम् ॥ १० ॥

આગમોદ્ધારકની સાહિત્ય સેવા

આગમોદ્ધારની સાહિત્ય સેવા

क्र.सं.	प्रश्न	उत्तर	पृ.सं.	स्थान	संख्या	वर्ष
१	आचार्यश्री	जिनदासगिरि	१	०	०	१९८८
२	आचार्यश्री (पू.भा)	दी शी-नादाचार्य	०	०	०	१९७७
३	आचार्यश्री (उत्तरभा)	सि. प्र. आ.	०	०	०	१९७३
४	आचार्यश्री (प्रथम श्रुतसूत्र)	सि. प्र. आ.	०	०	०	१९८१
५	आचार्यश्री (द्वितीय श्रुतसूत्र)	जिनदासगिरि	०	०	०	१९८२
६	सूत्रश्री (सं.भा)	दी शी-नादाचार्य	०	०	०	१९८८
७	सूत्रश्री (सं.भा)	सि. प्र. आ.	०	०	०	१९७३
८	स्थानागम (सं.भा)	जिनदासगिरि	०	०	०	१९७५
९	स्थानागम (सं.भा)	सि. प्र. आ.	०	०	०	१९८१

પ્રસ્તાવના

કાળ

પ્રથમ

પૃષ્ઠાંકી

પ્રથમ

પૃષ્ઠાંકી

૨૦ નાનાં પાંચાળાં પાંચાળાં

૨૧ વિષાદાનિ (નગીક) ૨૨ અમરવતી

૨૩ પ્રજાભાષા (અગીક)

૨૪ અમરવતી

૨૫ અમરવતી

૨૬ ઉપર, પ્રજાભાષા

વિષાદાનિ

૨૭ બૌદ્ધભાષા (અગીક)

૨૮ અમરવતી

૨૯ અમરવતી (અગીક)

૩૦ અમરવતી

૩૧ અમરવતી (અગીક)

૩૨ અમરવતી

૩૩ અમરવતી (અગીક)

૩૪ અમરવતી

30	સર્વપ્રમુખ (સગીક)	"	•	•	•	•	•	•	1૯૭૫
31	નમ્બૂદ્રીપ્રમણિ		•	•	•	•	•	•	1૯૭૫
32	(પર્વભાગ, સગીક) ટી સાતિવદ્યરિ	ટી	•	•	•	•	•	•	1૯૭૬
33	નમ્બૂદ્રીપ્રમણિ (દ્વિતીય ભાગ,) , ,	, , ,	•	•	•	•	•	•	1૯૭૬
34	તન્મુલેવ્યારિક (સગીક)	ગી નિમ્બગચ્છિ	•	•	•	•	•	•	1૯૭૮
35	અટ્ટી શરણું (સાચરિક)		•	•	•	•	•	•	1૯૭૮
36	અટ્ટી શરણાદિ મરણસમાધ્યન		•	•	•	•	•	•	1૯૮૩
37	પ્રતીર્ણુક દસક (બાથાક્રમ)	આ	•	•	•	•	•	•	1૯૮૦
38	ગાંધીવારપ્રતીર્ણુક (સગીક)	ટી વાનરિ	•	•	•	•	•	•	1૯૮૦
39	કલ્પ સંસ્થ (બારસા)		•	•	•	•	•	•	1૯૭૦
40	કામદાસ ગાય કથા		•	•	•	•	•	•	1૯૭૦
41	કલ્પ પત્રિકા (સંગ્રહિક)	ટી ઉ નિમ્બ	1	1૯૭૦	પાટણ	ટી	સા	•	1૯૭૦
42	કલ્પ ભ		•	•	•	•	•	•	1૯૬૭
43	કલ્પ સંસ્થ	નિમ્બગચ્છિ	11	1૯૬૭	•	•	•	•	1૯૭૮
44	કલ્પ સંસ્થ (કલ્પકોષ)	, ,	2	1૯૭૮	રતનામ	•	•	•	1૯૭૮
45		ગી ઉ	•	•	•	•	•	•	1૯૮૫
46	અતિમાન	અતિમાન	2	1૯૮૩	ભાગનર	•	•	•	1૯૮૨

[illegible]

[illegible]

૭૮ ઉપરેશભાલા (પુણ્યમાના) (સટીક) મલ્ય હેમ્પાદ્મરિ	૬	૧૯૯૩	ચેટી	૫૬	૧૯૫૨
૭૯ ઉપમિતિભવપ્રપચાકથા પૂર્ણક	૦	૦	૦	૬ લા	૧૯૫૪
૮૦ ઉપમિતિભવપ્રપચાકથા ઉત્તરર્ધ	૨૮	૧૯૭૬	સુખ	૫૦	૧૯૭૬
૮૧ સ્ત્રિભાસિત્તવાણ્ણિ	૦	૦	૦	૫૫	૧૯૮૧
૮૨ કથામૈત્ર	૧	૧૯૮૪	ભાખનમર	૫૫	૧૯૮૪
૮૩ હર્મ્યનથ (સટીક)	૦	૦	૦	૬૦	૧૯૮૬
(વિભાગ પરકેનો)					
૮૪ કમમન્ય (સટીક) (વિભાગ બીજો)	૬	૦	ખી પ્રગામ	૧૧	૯૬૮
૮૫ કર્મપ્રકૃતિ (સટીક)	૩	૧૯૬૯	૦	૬ લા	૧૯૬૯
૮૬ ક્રમ્યગિન	૧	૧૯૬૪	સિદ્ધાચવ	૫૫	૧૯૬૪
૮૭ જીલ્લાસ્થાનકથારાજ	૦	૧૯૭૨	ગજામર	૬૫	૧૯૭૨
૮૮ જાદા કુશલન	૨	૧૯૬૮	નામાગી	૬૫	૧૯૬૮
૮૯ ગરુડકથામળા	૧	૧૯૬૮	૦	૬ ના	૧૯૬૮
૯૦ ગરુડમારમકન	૪	૧૯૮૪	ઉપપુર	૫૫	૧૯૮૪
૯૧ ગોપિકાકથા	૦	૦	૦	૫૬	૧૯૮૬
૯૨ નાનલર ગિણી (સટીક)	૧	૧૯૮૦	મરુઆ	૫	૧૯૮૦
૯૩ ગરુડમાર (મમાળ્ય)	૦	૦	૦	૫	૧૯૮૨
૯૪ ગરુડમાર (સટીક)	૪	૧૯૮૨	ચેટી	૫	૧૯૮૨

अथ	पत्र	वि० सं०	स्थान	संख्या	पि० सं०
२६७ निविद्यानि दक्षिणविद्यार	७	०	७	३३	१६६३
२६८ नि (प्रा) यद्व्यानादि स भाग	०	०	०		१६६०
२६९ त्रिविधोऽपि	३	१६१६	सुरत	२	१६१६
२७० इववदन (चित्तवदन) भाष्य					
२७१ धर्म के परम	१३	१६८४	पानीतगो	३३	१६८४
२७२ धर्म त्रिभुवनरत्न (सदाश)	१	१८७३	प्रापि	२	१८७३
२७३ धर्म परीक्षा इत्या	२	१६८०	रतनाम	आ	१६८०
२७४ धर्म सत्र (पूर्व भाग)	१	१६६८	प्रापि	२	१६६८
२७५ धर्म सत्र (उत्तर भाग)	०	०	०		१६७१
२७६ नवपदप्रकरण (सद्युगति)	३	१८७४	सुरत		१६७४
२७७ नवपदप्रकरण (नृद्वयति)	५	१८८३	सादरी		१६८२
२७८ नवपदप्रकरण (नृद्वयति)	४	१८८३	उदयपुर		१६८३
२७९ नवपदप्रकरण (नृद्वयति)	१	१८८४	सिद्धेश्वर	३३	१६८४

१०७	नवभरणी जौतभरास	हरिहरपुरि	३	१६८३	सादी	६ ला	२६०३
१०८	पयवस्त्रभय	अ दमनि	०	०	०	आ स	१६८३
१०९	पयभय	स आगमोवाङ्क	२	१८८६	०	५ ३	१६८६
११०	पयाशत्रि अशत्रि	नरि मद्रपुरि वजेरे	०	०	०	, ,	१६८४
१११	पयाशत्रि (भनभोगादि)	दो अलन रभुरि	३	१६९८	प आत	५ ५	१६९८
११२	पयाशत्रय (सटीक)	"	१	१६८७	सिद्धमेत्र	५ ३	१६८७
११३	" (, दि आ)	पनामार्ग	०	०	०	, ,	१६८५
११४	पयवस्त्रभय	भ आगमोवाङ्क	०	०	०	आ १॥	१६७५
११५	परिणाममासा	"	०	०	०	५ ३	१६८०
११६	पयवस्त्रभय	उ धर्मसाग	०	०	०		१६८२
११७	पयवस्त्रभय	विभवभरणीपुरि	०	०	०	न आ	१६८८
११८	पयवस्त्रभय	मुनिय दानि	१	१६८०	०	५ ३	१६८०
११९	पयवस्त्रभय	वगोरेवादि	०	०	०	, ,	१६८४
१२०	पयवस्त्रभय	उ धर्मसाग	०	०	०		१६८३
१२१	पयवस्त्रभय	"	१	१६८३	नमनगर		१६८३

૧૨૩ પ્રથમસાગર

(પૂર્વ ભાગ), (ચોથો) ની શિદ્ધિએ

આરિગેખર

૦

૦

૦

૬ લા

૧૮૭૮

૧૨૪ પ્રથમસાગર

(દ્વિતીય ભાગ) (મીઠો) ની શિદ્ધિએ

આરિગેખર

૬

૧૮૮૧

અમમગર

૧૮

૧૮૮૦

૧૨૫ પ્રથમ ન્યાયિકાનક (સગી)

દી પદ્મનથરિ

૧૬

૧૮૮૪

સિદ્ધિ

૪૬

૧૮૮૫

૧૨૬ પ્રથમનિપ્રકરણ (મીઠો)

દી રઘુભદ્ર

૬

૧૮૮૬

સિદ્ધિ

૬ લા

૧૮૮૬

૧૨૭ પ્રથમ નાકર

સ શુભવિજયગણિ

૧

૧૮૭૫

મુદ્રિત

૧

૧૮૭૫

૧૨૮ રુદ્રિસાગર

સમામ સોની

૧

૧૮૮૩

૦

૪૬

૧૮૮૩

૧૨૯ ભવભાવના (પ્રથમ ભાગ)

મનુભયદ્રસરિ

૦

૦

૦

૧

૧૮૮૨

૧૩૦ ભવભાવના (દ્વિતીય ભાગ)

સિદ્ધિ

૧૦

૧૮૮૪

૦

૦

૧૮૮૨

૧૩૧ ભવભાવના ધ્યાયુત

(છા મહેન્દ્રસા ૧૨)

૦

૦

૦

૦

૧૮૮૪

૧૩૨ મધ્યમસિદ્ધિપ્રભાવનાકરણ

આચાર્યદ્વારક

૦

૦

૦

૦

૧૮૮૬

१३३ मध्यमदीयारि-२

१३४ मराठीयारि-३ (पाईल)

३५ गतिदिनयर्मा

६ यशोविन्मयप्रद अथमागा

■ युक्तिप्रलोच

१३६ सततविस्तार

१३६ सततविस्तार अने दिग्दर्शन

१४० लोकप्रकाश (प्रथम विभाग)

१४१ लोकप्रकाश (द्वितीय विभाग)

१४२ लोकप्रकाश (तृतीय विभाग)

१४३ लोकप्रकाश (चतुर्थ विभाग)

१४४ पन्धराश्लि (आचक्रदिशि)

१४५ १ शारुग्लि (आचक्रदिशि)

१४६ विद्यादायकसारसंग्रह

(विरतिरथानक्यारि-२)

विद्यादायकसारसंग्रह

दीप प्रदीप (गटीक)

न्याति-१३५२	२	१८७२	६५३-१८७२	६	१८७२
अर्थसंग्रह	४	१८८५	२०००-१८८५	४	१८८५
भक्तिप्रकाश	१	१८८४	२०००-१८८४	४	१८८४
६ यशोविन्मय	०	०	०	४	१८८४
६ अर्थसंग्रह	१२	१८८४	२०००-१८८४	४	१८८४
६ अर्थसंग्रह	३	१८७१	२०००-१८७१	४	१८७१
६ अर्थसंग्रह	२	१८८०	२०००-१८८०	४	१८८०
६ अर्थसंग्रह	०	०	०	४	१८८२
६ अर्थसंग्रह	०	०	०	४	१८८४
६ अर्थसंग्रह	०	०	०	४	१८८८
६ अर्थसंग्रह	०	०	०	४	१८८३
६ अर्थसंग्रह	३	१८८८	२०००-१८८८	४	१८८८
६ अर्थसंग्रह	१	१८८५	२०००-१८८५	४	१८८५
६ अर्थसंग्रह	१	०	०	४	१८७८
६ अर्थसंग्रह	०	०	०	४	१८८३
६ अर्थसंग्रह	५	१८८७	२०००-१८८७	४	१८८७

पृष्ठ	अथ	कृता	पत्र	वि० सं० अथवा	संख्या	प्रकाशक
१४६	सात्वतार्ता मनुज्यथ (स्वोपनयन)	रुद्रिभट्टभट्टि	२	१६८४	राजनगर	१६८४
१५०	आकाशिनमयमंत्र (स्वोपनयन)	दत्तेन्द्रभट्टि	१	१६८४	सिद्धचेत्र	१६८४
१५१	आकाशिनमयमंत्र (स्वोपनयन) प्रथम विभागे द्वितीय वि	दत्तेन्द्रभट्टि	२	१६८५	सिद्धचेत्र	१६८५
१५२	आकाशप्रतिममयमंत्र (अर्धुदाविभागे) त्रि	गुल्लगणभट्टि	३	१८७५	सुरत	१८७५
१५३	श्रीपान्थमित्र (प्राप्त)		१	१८७६	०	१८८०
१५४	श्रीपान्थमित्र (संस्कृत)	गाननिमयभट्टि	०	०	०	१८७७
१५५	आनन्दमयमंत्रद्वारा	दत्तेन्द्रभट्टि	०	०	०	१८८५
१५६	देविकभट्टि	क्षेमकरभट्टि	१	१८८४	पानीताल	१८८५
१५७	पट्टपुत्रभट्टि		२	१८७१	पट्टपुत्र	१८७१
१५८	गोपकभट्टि (इति टिप्पण्युक्त)	टिप्पण्युक्त	३	१८८२	जनमनगर	१८८३
१५९	संस्कृत जलद्वारा प्रकाशक	दत्तेन्द्रभट्टि	०	०	०	१८८५
	मुपात्रदानप्रकाशक	पुष्पाचार्य	०	०	०	१८८६
१६०	अभ्युपनिषद्प्रकाशक		०	०	०	१८८६

क्र	पुस्तक	देश	पत्र	वि० सं० स्थग	मन्थ	वि० सं०
१	तत्त्विकप्रश्नोत्तर भा १	आगमोद्धारक	०	०	७ पृ	२००५
२	आत्मक मूढा भिन्नु भा १ (व्या०)	,	०	०	न म	१६६४
३	" " भा २ (व्या०)	"	०	०		२००५
४	संयोगप्रश्न (पुढरीमन्थन) (व्या०)		०	०	४ ३	२००३
५	निधि क्षेप शब्द प्रदीप (व्या० प्रभाकर)		०	०		१६६४
६	शास्त्रीयपुनर्वा (संस्कृतीना)	,	०	०	,	१८६३
७	निधिविषयक सार्था (अ क पृथी १२)	"	०	०	सि मा	२०००
८	पञ्चवस्तु भाषांतर	,	१	१८८३	मनमनर	१६६३
९	प्रवचनपुढरीशान्ति भर्त्ता		१	१८८३	मनमनर	१८८३
१०	योगद्विभक्त्यर्थ (मृगीक)	रुडिभक्त्यदि	५	१८६८	पु भाषा	१८६८
११	दीशान्ति नान्य वष	आगमोद्धारक	०	०	,	१८८६
१२	आगम-समाधान याने भा १६		०	०	सि मा	२००१
१३	तत्त्व वाटिका (प्रथम विभाज)	,	०	०	४ रो	२००४
१४	सांगत-समाधान (द्वितीय विभाज)	"	०	०	६ पृ	२००५
१५	संयोगप्रश्न (व्या ३ भा १)	"	०	०		

આગમોદ્ધારક આચાર્ય શ્રીઆનંદસાગરમૂર્તીશ્વરજીના

રચેલા સંસ્કૃત પ્રાકૃત ગ્રંથો

અ નં	નામ	ભાગ	પૃષ્ઠ	મથામ	અંકગણ	રૂ. પૃ. ન
૧	અધિષ્ઠાતા નિર્વાહિત શિક્ષક	૨૫	૭	૩૨	૩૭	૧૮૮૮-૧૩૦૮૨
૨	અધિગમન નિર્વાહકા ના	૧	૭	૧૧	૧૧	૨૦૦૫-૬૩૦૨
૪૩	અનન્તશિર્ષાનક	૧	૭	૮	૮	૨-૧-૪૩૦૩
૩	અનન્તકમળ વ્યવહારિકા	૫૧	૭	૧૫	૧૧	૨૦-૫-૪૪૨૧
૪	અનન્તકમળ	૧	૭	૧૮૦	૧૦૧	૧૦૦૫૧-૪૩-૧
૫	અનન્તકમળ વ્યવહારિકા	૫૧	૭	૧૫	૧૦	૨૦૦૧-૪૩૦૫
૬	આગમન ના	૧	૭	૨૧	૧૮	૨૦-૧-૬૨૦
૭	આગમન ના	૨૫	૭	૨૦૦	૧૧	૦૩-૪-૬૭
૮	આગમન ના	૨૫	૭	૧	૧-	૧૦૫૧-૬૩-૮
૧૦	આગમન ના	૫૧	૭	૧૧	૨	૧૮૭૧-૫૩૦૬

1875/76 Annual Report

1875/76 Annual Report

1875/76 Annual Report

1875/76 Annual Report

1875/76 Annual Report

1875/76 Annual Report

1875/76 Annual Report

1875/76 Annual Report

1875/76 Annual Report

1875/76 Annual Report

1875/76 Annual Report

1875/76 Annual Report

1875/76 Annual Report

1875/76 Annual Report

1875/76 Annual Report

1875/76 Annual Report

1875/76 Annual Report

1875/76 Annual Report

1875/76 Annual Report

1875/76 Annual Report

1875/76 Annual Report

1875/76 Annual Report

1875/76 Annual Report

1875/76 Annual Report

1875/76 Annual Report

1875/76 Annual Report

1875/76 Annual Report

1875/76 Annual Report

1875/76 Annual Report

1875/76 Annual Report

1875/76 Annual Report

1875/76 Annual Report

1875/76 Annual Report

1875/76 Annual Report

1875/76 Annual Report

1875/76 Annual Report

1875/76 Annual Report

अ. नं.	नाम	आय	रु. ध.	न. ध.	अ. ध.	रु. ध.	न. ध.
१३४	होम्यहासिका	अ	०	१	११	२०५	८५५
८१	धनार्जुनाशिका	अ	०	१०	१०	१०१	२५५१
५६	धर्मतत्त्वविद्या	स	०	११	१२	१६८३	४५४१
५७	धर्मद्वयना	अ	०	२०	०	१०५	२५५७
५८	धर्माग्निगमाद्विद्या	स	०	१	१५	१६८३	४५४८
७३	नयनभोगादि	स	लेख	०	१७	२००३	४५५४
६०	नगनादशालातक	अ	०	१०१	५६	२००५	४५५०
६२	नयविद्या	स	०	२	११	१८८१	४५५१
६१	नयविद्यान्धात्रिदिशि	अ	०	५५	३३	१६८३	४५५२
४३	नयशो. शिका	अ	०	१५	१	२००५	४५५३
८८	नयानुयोगादक	अ	०	८	८	२००५	४५५८
६३	नरतत्त्वज्ञानम् * (अ. रत्न)	अ	लेख	०	११२	११८३	४५५१
६४	निक्षेपदत्त	अ	०	१०१	१११	१६८२	४५५६
६५	निष्ठासादि	स	अ. र	०	४०	२००२	४५५६
७१	निष्ठाश	अ	लेख	०	१३	२०००	४५५७

७३ विरहप्रहरिका

७४ निरादशा

७५ न्यायवृद्धिः

७६ न्यायवृद्धिः

७७ चरमावृद्धिः

७८ चरमावृद्धिः

७९ चरमावृद्धिः

८० चरमावृद्धिः

८१ चरमावृद्धिः

८२ चरमावृद्धिः

८३ चरमावृद्धिः

८४ चरमावृद्धिः

८५ चरमावृद्धिः

८६ चरमावृद्धिः

८७ चरमावृद्धिः

८८ चरमावृद्धिः

८९ चरमावृद्धिः

९० चरमावृद्धिः

१	०	११	२००१	४२३१
२	०	१०	२००२	४२३२
३	०	९	२००३	४२३३
४	०	८	२००४	४२३४
५	०	७	२००५	४२३५
६	०	६	२००६	४२३६
७	०	५	२००७	४२३७
८	०	४	२००८	४२३८
९	०	३	२००९	४२३९
१०	०	२	२०१०	४२४०
११	०	१	२०११	४२४१
१२	०	०	२०१२	४२४२
१३	०	०	२०१३	४२४३
१४	०	०	२०१४	४२४४
१५	०	०	२०१५	४२४५
१६	०	०	२०१६	४२४६
१७	०	०	२०१७	४२४७
१८	०	०	२०१८	४२४८
१९	०	०	२०१९	४२४९
२०	०	०	२०२०	४२५०
२१	०	०	२०२१	४२५१
२२	०	०	२०२२	४२५२
२३	०	०	२०२३	४२५३
२४	०	०	२०२४	४२५४
२५	०	०	२०२५	४२५५
२६	०	०	२०२६	४२५६
२७	०	०	२०२७	४२५७
२८	०	०	२०२८	४२५८
२९	०	०	२०२९	४२५९
३०	०	०	२०३०	४२६०
३१	०	०	२०३१	४२६१
३२	०	०	२०३२	४२६२
३३	०	०	२०३३	४२६३
३४	०	०	२०३४	४२६४
३५	०	०	२०३५	४२६५
३६	०	०	२०३६	४२६६
३७	०	०	२०३७	४२६७
३८	०	०	२०३८	४२६८
३९	०	०	२०३९	४२६९
४०	०	०	२०४०	४२७०
४१	०	०	२०४१	४२७१
४२	०	०	२०४२	४२७२
४३	०	०	२०४३	४२७३
४४	०	०	२०४४	४२७४
४५	०	०	२०४५	४२७५
४६	०	०	२०४६	४२७६
४७	०	०	२०४७	४२७७
४८	०	०	२०४८	४२७८
४९	०	०	२०४९	४२७९
५०	०	०	२०५०	४२८०

क्र. न.	नाम	वर्ग	प्रमाण	मूल्य	प्रमाण	वर्ग	क्र. न.
७८	प्रमाणकप्रमाणविक्रय	३	३३	३३	३३	३३	७८
७९	प्रमाणकप्रमाणविक्रय	३	३३	३३	३३	३३	७९
८०	प्रमाणकप्रमाणविक्रय	३	३३	३३	३३	३३	८०
८१	प्रमाणकप्रमाणविक्रय	३	३३	३३	३३	३३	८१
८२	प्रमाणकप्रमाणविक्रय	३	३३	३३	३३	३३	८२
८३	प्रमाणकप्रमाणविक्रय	३	३३	३३	३३	३३	८३
८४	प्रमाणकप्रमाणविक्रय	३	३३	३३	३३	३३	८४
८५	प्रमाणकप्रमाणविक्रय	३	३३	३३	३३	३३	८५
८६	प्रमाणकप्रमाणविक्रय	३	३३	३३	३३	३३	८६
८७	प्रमाणकप्रमाणविक्रय	३	३३	३३	३३	३३	८७
८८	प्रमाणकप्रमाणविक्रय	३	३३	३३	३३	३३	८८
८९	प्रमाणकप्रमाणविक्रय	३	३३	३३	३३	३३	८९
९०	प्रमाणकप्रमाणविक्रय	३	३३	३३	३३	३३	९०

[illegible]

८८	सुप्रभु भवेन्न	म	०	४२	६८	१६०३१	४१०
१००	संयोगसिद्धान्त	स	श्रेष्ठ	०	७०	२००४	४४११
१०१	सौम्यसंग्रहिका	स	०	१७	१८	२००५	४४१२
१०४	संवाच्यार	स	०	८५	६५	१६८३	४४१३
१५	सरन्तानि	स	श्रेष्ठ	०	७७	२००३	४४१४
६७	स्त्रीपुनर्निर्णय	स	श्रेष्ठ	०	५६	२००३	४४१५
१०५	स्थापनायाज्ञानिगम	म	०	३३	३४	२००१	४४१६
४६	स्थापनाविचार	स	०	८	१७	१८१०	४४१७
१०७	स्थापनारिद्धिगात्रिगम	स	०	१६	१७	१६८३	४४१८
१०६	स्थापनाद्वयनयिका	स	०	३३	३६	१६८३	४४१९
१०७	हरिमन्त्रसुसमयटीपिका	स	०	१०	६	२००५	४४२०
४१६	तिसप्तत्यारिसक व	स	श्रेष्ठ	०	११७	२००३	४४२१

श्रीधर्मानजैनताम्रपत्रागममदिरे-
प्रशस्ति

५ नमोऽस्तु न समणस्म भगवओ महानीरस्म ५

जिने द्रा यदीयात् प्रभायात्ममस्ता,
यत् शाश्वतत्वं जिनेशागमानाम् ।
स्यत् तिद्धभायास्तत् मघमार्था,
नितात् नर्त्ति कुन्ते शुद्धभक्त्या ॥१॥

जतान्णा वाक्षा भवति त्रिपुन साऽऽगमतते-
स्ततस्ता वेवेशा स्फुटतरमुदाऽहंति मतत ।
समस्तार्थोद्योता सुरनरनिकायप्ररुटिना,
जगत्या धर्मोऽय जयतु मतत द्यागममय ॥२॥

श्रीवीरजिनेश्वरस्य २४७३ तमे श्रीत्रिमाकस्य २००४
हायने माघशुक्लतीयाया श्रीनिद्धयश्रीयागममदिरानुवृत्ति-
मति श्रीसुरतमोपीपराभूषणे आगमोद्धारकास्थसस्थया
कारिते श्रीधर्मानजैनताम्रपत्रागममदिरे विशत्यधिरुशतेन
जिनशिराना पचवत्वारिगता ताम्रपत्रीयागमाना च क्षोभित
प्रतिष्ठाकारिता धामस्तपागन्धीयागमोद्धारकानन्दसागरहरिणा
धयम स्नातोयम् ॥

श्रीसिद्धक्षत्रीयश्रीधर्मानजनागममदिरातगतशिलेत्की
र्णपञ्चवत्वारिशदागमानुसृत्यात्र सुरतउदरे श्रीआगमो
द्धारकानाम्ना मस्थया श्रीधर्मानजैनताम्रपत्रागममदिर
कारयित्वा ताम्रपत्रेपूत्कीय स्थापितास्ते । आगमोद्धारका
चार्यानन्दसागरहरीश्वरोपदेशाद् हे अपि आगममदिरे पते
जाते श्रीसिद्धक्षत्रीयश्रीधर्मानजनागममदिर १०९९ वैश्वमीये
प्रतिष्ठित, इदं तु २००४ ॥

श्रीवर्धमानर्जनताम्रपत्रआगमम द्विती

ଅଞ୍ଚଳ

મુક્તવાસ્તવ્ય ઉપકેશ નાની ર્વર્મચ ગવર્મ્મ ૨ ગે નમી ૧૫૬
 જવર્મ્મ ૬ જવેરીના મુપુન શા સામાન્ય ૬ ગીનચ ૬ ૧૫૫ ગુલામચ ના
 રમગ્યાર્થે તેમના માગુથી મુશાવિકા ર્તા ૧૫૫૫ આગમોદ્ધારક
 તપોગત્રીય ૧૦૦/ શ્રીઆનદમાગમુર્મચ ૧૫૫૫ ઉપેશથી તામ ૧૫
 આગમમુર્મિ બધરા આ ૧૫૫૫ શ્રીઆગમોદ્ધારક સરથાન વિદ્યમ
 મવન્ ૨૦૦૦ના ભાદરવા ૧ ૪ને શનિવાર બે ૫ કરી બે

શ્રીતથાગતીય આગમોદારક આગામ દેવ શ્રી માનદસાગરમુનિશ્વર
મહારાજે મુગ્ધ સરેગમા ॥ પીપગમા શ્રીઆગમદ્વારક સરથાએ
કર્તાવના નિર્ગુણતાકમા આત્મા સ્થાપિતા એ અને અનુગમતા એમ્મો પીપ
કિર્તિમયથી ગોખતા અને ત્રિમિદ્ધમત્ર શ્રીવધ માનજન આગમમ દિગ્મા
આગમમા કોગવના પીપ્તાલી ॥ આગમોને અનુગામે તાત્રપત્ર ૫૦
કોગવના આગમોથી ગોખતા ત્રિવર્ધમાનજનતાત્રપત્રઆગમમ દિગ્મા
પીપ્તવલ ૨૪૭૬ વિદ્યમાન ૨૦ ॥ મહાગુરુ અને શુદ્ધગુરુ
તા ૧૩-૨-૪૮ના ૧૪ પ્રતિ મ ક હાવી

